POLIROM Top 10+

ALDOUS HUXLEY

Insula

ALDOUS HUXLEY

Insula

Traducere din limba engleză şi note de Dana Rogoveanu

EDITURA POLIROM
2017

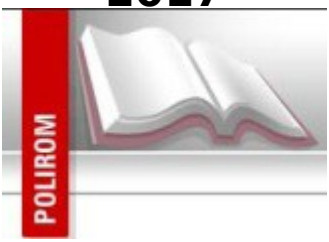

Aldous Huxley

The Island

Copyright © 1962

All rights reserved

© 2011, 2017 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1; sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-6630-0

ISBN PDF: 978-973-46-6631-7
ISBN print: 978-973-46-6571-6

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: iStockphoto.com/Joszef Hunor Vilhelem

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

ALDOUS HUXLEY (1894-1963) s-a născut în oraşul englez Godalming, comitatul Surrey, într-o familie cu o îndelungată tradiţie intelectuală. În 1908 şi-a început studiile la Eton College, iar după o întrerupere de doi ani (pricinuită de o gravă afecţiune oculară) le-a continuat la Balliol College, Oxford, unde a şi predat pentru scurt timp

literatura. Şi-a făcut debutul în 1916, cu volumul de versuri *Roata în flăcări* (*The Burning Wheel*). Patru ani mai târziu, în 1920, i-a apărut primul volum de povestiri, *Limbo*, urmat – la doar un an – de primul roman, *Galben de crom* (*Chrome Yellow*). Huxley a publicat de-a lungul vieţii numeroase romane, volume de povestiri, eseuri şi poezii, scenarii de film şi biografii, cărţi de filosofie, jurnale de călătorii şi cărţi pentru copii, fiind considerat unul dintre cei mai reprezentativi şi mai influenţi scriitori ai secolului XX. În 1959, scriitorul a fost distins cu Premiul pentru Merit al Academiei Americane de Arte şi Litere. La Editura Polirom au apărut până în prezent romanele *Minunata lume nouă* (2003, 2011, 2016), *Punct contrapunct* (2003, 2014), *Geniul şi zeiţa* (2009, 2013), *Orb prin Gaza* (2009, 2015), *Cântec de lebădă* (2010), *Dans grotesc* (2013) şi volumele de eseuri *Reîntoarcere în minunata lume nouă* (2003, 2013) şi *Porţile percepţiei. Raiul şi iadul* (2012).

Pentru Laura

Atunci când ne hotărâm asupra unui ideal, putem alege orice ne trece prin cap, dar ar trebui să ne

ferim de lucrurile imposibile.

Aristotel

1

— Atenţiune, începu să strige o voce şi părea ca şi cum un oboi s-ar fi apucat brusc să vorbească. Atenţiune, repeta aceasta pe acelaşi ton înalt, nazal monoton. Atenţiune.

După ce zăcuse acolo ca un cadavru printre frunzele uscate, cu părul încâlcit, cu faţa grotesc mânjită şi învineţită, cu hainele zdrenţuite şi pline de noroi, Will Farnaby tresări, trezindu-se. Îl strigase Molly. Era timpul să se scoale. Era timpul să se îmbrace. Nu trebuia să întârzie la birou.

— Mulţumesc, iubito, spuse el şi se ridică. O durere ascuţită îi străpunse genunchiul drept şi mai simţi şi alte feluri de dureri în spate, în braţe, în frunte.

— Atenţiune, insista vocea fără nici cea mai uşoară schimbare a tonului. Sprijinindu-se într-un cot, Will privi de jur-împrejurul său şi zări cu uimire nu tapetul cenuşiu şi perdelele galbene ale dormitorului său din Londra, ci un luminiş printre pomi şi umbrele lungi şi luminile piezişe ale unei dimineţi timpurii într-o pădure.

„Atenţiune”?

De ce-a spus „atenţiune”?

— Atenţiune. Atenţiune, insista vocea; cât de straniu, cât de fără noimă!

— Molly? întrebă el. Molly?

Numele păru să deschidă o fereastră înăuntrul minţii sale. Deodată, cu sentimentul oribil de familiar al vinovăţiei cuibărit în capul pieptului, simţi mirosul de formol, o văzu pe asistenta micuţă şi vioaie grăbindu-se înaintea lui de-a lungul coridorului verde, auzi fâşâitul uscat al hainelor ei scrobite. „Numărul cincizeci şi cinci”, i-a spus ea şi apoi s-a oprit, deschizând o uşă albă. El a intrat şi înăuntru, aşezată pe un pat înalt şi alb, se afla Molly. Molly, cu bandaje care îi acopereau jumătate din faţă şi cu gura care-i atârna deschisă, ca o cavernă. „Molly”, strigase el, „Molly”... Vocea i se spărsese şi acum plângea, implora: „Draga mea!” N-a primit niciun răspuns. Prin gura căscată, răsuflarea îi ieşea zgomotos, în gâfâieli scurte şi sparte, iar şi iar. „Draga mea, draga mea”. Şi apoi, dintr-odată, mâna pe care o ţinea s-a trezit la viaţă pentru un moment. Apoi a încremenit din nou. „Eu sunt, Will”, a spus el. Încă o dată, degetele au fremătat. Încet, în mod evident, făcând un efort enorm, acestea s-au închis peste ale lui, le-au apăsat o clipă şi apoi s-au relaxat din nou în nemişcare.

— Atenţiune, strigă vocea neomenească. Atenţiune.

Fusese un accident, se grăbi el să se încredinţeze. Drumul era umed, maşina derapase dincolo de linia albă. Era unul din lucrurile care se întâmplă tot timpul. Ziarele sunt pline de ele; raportase şi el cu zecile. „O mamă şi trei copii morţi într-o coliziune frontală...” Dar asta era în afara subiectului. Ceea ce conta era faptul că atunci când

ea l-a întrebat dacă era într-adevăr sfârşitul, el spusese da; ceea ce conta era că la mai puţin de o oră după ce ieşise în ploaie de la acea ultimă întrevedere groaznică, Molly se afla în ambulanţă, pe moarte.

N-o privise atunci când ea se întorsese să plece, nu îndrăznise s-o privească. O altă privire aruncată acelui chip palid şi suferind ar fi putut fi prea mult pentru el. Ea se ridicase de pe scaun şi străbătuse încet încăperea, ieşind încet din viaţa lui. N-ar fi trebuit oare s-o cheme înapoi, să-i ceară iertare, să-i spună că încă o iubea? O iubise oare vreodată?

Pentru a suta oară, oboiul vorbitor îi atrăgea atenţia.

Da, oare o iubise vreodată cu adevărat?

„La revedere, Will”, îi veni în amintire şoapta ei, atunci când se întorsese în prag. Şi apoi *ea* fusese cea care rostise – în şoaptă, din adâncul inimii ei: „Încă te mai iubesc, Will – în ciuda tuturor lucrurilor”.

O clipă mai târziu, uşa apartamentului s-a închis în urma ei aproape fără niciun zgomot. Doar clicul uşor şi sec al zăvorului, şi dusă a fost.

El sărise, alergase la uşa din faţă şi o deschisese, ascultase sunetul paşilor care se îndepărtau pe scări. Ca o fantomă la cântatul cocoşului, un parfum uşor persista în aer, gata să se împrăştie. A închis din nou uşa, a intrat în dormitorul său cenuşiu şi galben şi a privit pe fereastră. Au trecut câteva secunde, apoi a văzut-o traversând trotuarul şi urcându-se în maşină. A auzit huruitul strident al demarorului, o dată, de două ori şi apoi duduitul

motorului. Să deschidă fereastra? „Aşteaptă, Molly, aşteaptă”, s-a auzit strigând în închipuirea lui. Fereastra a rămas închisă; maşina a luat-o din loc, a dispărut după colţ, iar strada a rămas pustie. Era prea târziu. Prea târziu, slavă Domnului! rosti o voce batjocoritoare şi grosolană. Da, slavă Domnului! Şi totuşi, vinovăţia era acolo, cuibărită în capul pieptului. Vinovăţia, remuşcarea care-l rodea – dar dincolo de remuşcare, simţea o voioşie oribilă. Cineva josnic, libidinos şi brutal, cineva străin şi odios, care totuşi era el însuşi, se gândea cu voioşie că acum nu mai exista nimic care să-l împiedice să aibă ceea ce-şi dorea. Şi ceea ce-şi dorea era un parfum diferit, era căldura şi elasticitatea unui trup mai tânăr. „Atenţiune”, spunea oboiul. Da, atenţiune, atenţie. Atenţie la dormitorul mirosind a mosc al lui Babs, cu alcovul lui roz-căpşună şi cu cele două ferestre care dădeau spre Charing Cross Road, prin care intra, cât era noaptea de lungă, lumina puternică şi pâlpâitoare a reclamei imense, profilate pe cer, la Porter’s Gin, de pe partea opusă a străzii. Gin colorat în purpuriu regal – şi preţ de zece secunde alcovul devenea Sfânta Inimă[1], preţ de zece secunde miraculoase chipul îmbujorat, atât de aproape de al lui, strălucea ca acela al unui serafim, transfigurat de focul lăuntric al dragostei. Apoi urma transfigurarea încă şi mai profundă a întunericului. Unu, doi, trei, patru... Ah, Dumnezeule, fă să dureze la nesfârşit! Dar punctual, când ajungea cu numărătoarea la zece, ceasul electric

[1] Referire la cultul închinat Sfântei Inimi a lui Isus, cult care pune accentul pe patimile Mântuitorului, pentru a spori evlavia credincioşilor.

declanşa o altă revelaţie – însă una a morţii, a Groazei Absolute; asta pentru că lumina era verde de data aceasta şi, timp de zece secunde hidoase, alcovul trandafiriu al lui Babs devenea un pântec plin de noroi, iar pe pat, Babs avea şi ea culoarea unui cadavru, un cadavru galvanizat într-o epilepsie postumă. Atunci când Porter's Gin se profila în verde, era greu să uiţi ceea ce se întâmplase şi cine erai. Singurul lucru pe care puteai să-l faci era să închizi ochii şi să plonjezi, dacă era cu putinţă, şi mai adânc în Lumea Cealaltă a senzualităţii, să plonjezi violent, să plonjezi deliberat în acele frenezii alienante faţă de care sărmana Molly – Molly („Atenţiune") cu bandajele ei, Molly în groapa ei umedă din Highgate, şi Highgate, bineînţeles, era motivul pentru care trebuia să închizi ochii de fiecare dată când lumina verde transforma în cadavru goliciunea lui Babs – fusese întotdeauna şi pe de-a-ntregul străină. Şi nu numai Molly. În spatele pleoapelor închise, Will îşi văzu mama, palidă ca o camee, cu chipul spiritualizat de acceptarea suferinţei, cu mâinile deformate în mod monstruos şi subuman de artrită. Mama lui şi, stând în spatele scaunului ei cu rotile, deja manifestând o tendinţă spre îngrăşare şi tremurând ca piftia din picior de viţel din pricina tuturor sentimentelor care nu-şi găsiseră niciodată exprimarea potrivită într-o dragoste împărtăşită, se afla Maud, sora lui. „Cum poţi să faci asta, Will?" „Da, cum poţi s-o faci?" se auzea ca un ecou şi Maud cea înlăcrimată, într-un contralto vibrant.

Nu exista niciun răspuns. Adică niciun răspuns formulat în cuvinte care să poată fi rostite în prezenţa lor, pe care, odată rostite, cele două martire – mama, martiră a propriei căsnicii nefericite, fiica, a pietăţii ei filiale – să le poată înţelege. Niciun răspuns, cu excepţia celui formulat în cuvintele celei mai obscene obiectivităţi ştiinţifice, ale celei mai inadmisibile sincerităţi. Cum putea oare să facă aşa ceva? Putea să facă aşa ceva, pentru că toate raţiunile practice îl obligau s-o facă, pentru că... ei bine, pentru că Babs avea anumite particularităţi fizice pe care Molly nu le avea şi în anumite momente se purta într-un fel pe care Molly l-ar fi găsit de neconceput.

Urmase o tăcere îndelungată; dar acum, brusc, vocea stranie îşi reluase vechiul refren.

— Atenţiune. Atenţiune.

Atenţiune la Molly, atenţiune la Maud şi la mama sa, atenţiune la Babs. Şi deodată o altă amintire răsări din ceaţa ambiguităţii şi a confuziei. Alcovul roz-căpşună al lui Babs a mai găzduit şi un alt oaspete, iar trupul posesoarei acestuia fremăta extatic sub mângâierile altcuiva. Vinovăţiei din capul pieptului i s-a adăugat o nelinişte în inimă, un nod în gât.

— Atenţiune.

Vocea se apropiase, se făcea auzită de undeva din dreapta. Întoarse capul, încercă să se ridice ca să vadă mai bine; dar braţul care îi susţinea greutatea începu să-i tremure, apoi cedă, iar el căzu la loc în frunze. Prea obosit ca să mai continue să-şi amintească, zăcu acolo vreme

îndelungată, privind printre pleoapele întredeschise la lumea de neînţeles din jurul lui. Unde se afla şi cum dracu' ajunsese aici? Nu că asta ar fi contat. În acel moment nimic nu mai conta în afara acestei dureri, a acestei slăbiciuni nimicitoare. Mă rog, era doar o chestiune de interes ştiinţific...

Copacul acesta, de exemplu, sub care (fără vreun motiv anume) s-a trezit zăcând, această columnă de scoarţă cenuşie cu coroana foarte înaltă, cu crengi pătate de soare, acesta ar trebui, după toate aparenţele, să fie un mesteacăn. Dar în acest caz – şi Will se admiră pentru cât de lucid, de logic era –, în acest caz, frunzele nu aveau niciun drept să fie, în mod atât de evident, perene. Şi de ce oare şi-ar lăsa un mesteacăn rădăcinile să se răsucească în felul acesta la suprafaţa pământului? Şi acele proptele absurde de lemn de care pseudo-mesteacănul se sprijinea – ce rost aveau *acelea* în toată povestea? Will îşi aminti brusc cel mai slab vers preferat de el: „Cine oferă reazem, întrebat-ai, minţii mele în zilele-astea de restrişte?"[2] Răspuns: ectoplasmă congelată, Dali timpuriu. Ceea ce scotea din discuţie dealurile Chilterns. La fel s-a întâmplat şi cu fluturii care zburătăceau pe acolo în lumina densă şi mângâietoare a soarelui. De ce oare erau atât de mari, de un albastru ceruleu atât de neverosimil sau de un negru precum catifeaua, atât de extravagant de ochioşi şi pistruiaţi?

[2] Fragment din poemul *Unui prieten*, aparţinând poetului englez Matthew Arnold (1822-1888) ; Huxley era înrudit cu acesta, nepoata lui Arnold fiind de fapt mama sa.

Violet suprapus peste cafeniu, argintiu presărat peste smarald, peste topaz, peste safir.

— Atenţiune.

— Cine-i acolo? strigă Will Farnaby pe un ton ce se voia puternic şi hotărât; dar tot ce îi ieşi din gură fu un cârâit firav şi tremurător.

Urmă o linişte îndelungată şi, după câte se părea, profund ameninţătoare. În spaţiul dintre două proptele de lemn ale copacului se zări pentru un moment un miriapod negru, enorm, care se îndepărtă grăbit pe regimentul lui de picioare purpurii şi dispăru într-o altă despicătură a ectoplasmei năpădite de licheni.

— Cine-i acolo? cârâi el din nou.

Se iscă o agitaţie în tufişurile din stânga şi deodată, ca un cuc care iese dintr-un orologiu de grădiniţă, ţâşni o pasăre mare şi neagră de mărimea unei stăncuţe – doar că, nu mai este nevoie să precizăm, nu era o stăncuţă. Fâlfâi dintr-o pereche de aripi cu vârfuri albe şi, străbătând ca o săgeată spaţiul despărţitor, se aşeză pe creanga cea mai de jos a unui copac mic şi uscat, la nici şase metri de locul unde zăcea Will. Ciocul, observă el, îi era portocaliu şi avea o porţiune galbenă, pleşuvă, sub fiecare ochi, cu nişte falduri de piele de culoare gălbuie care-i acopereau părţile laterale ale capului şi ceafa cu o perucă groasă de piele pleşuvă. Pasărea îşi iţi capul şi-l privi mai întâi cu ochiul drept, apoi cu cel stâng. După care îşi deschise ciocul portocaliu, fluieră zece sau douăzeci de note dintr-o arie scurtă din gama

pentanonică, scoase un sunet aidoma cuiva care sughite şi apoi, într-o incantaţie melodioasă, *do do sol do*, rosti:

— Aici şi acum, băieţi; aici şi acum.

Cuvintele apăsară pe un trăgaci şi, dintr-odată, îşi aminti totul. Aici era Pala, insula interzisă, locul pe care niciun ziarist nu-l vizitase vreodată. Iar acum trebuia să fie dimineaţa următoare după-amiezii când fusese suficient de fraier cât să navigheze singur, dincolo de portul Rendang-Lobo. Îşi aminti totul – pânza albă rotunjită de vânt, semănând cu o petală imensă de magnolie, apa clipocind la proră, strălucirile de diamant de pe creasta fiecărui val, iar la baza lui, de jad faţetat. Iar înspre est, dincolo de strâmtoare, ce de nori, ce minuni de alb sculptat deasupra vulcanilor din Pala! Aşezat la fusul cârmei, se trezise cântând – se trezise, în mod incredibil, simţindu-se de-a dreptul în culmea fericirii. „Trei, trei pentru rivali”[3], recitase el în bătaia vântului. „Doi, doi, pentru băieţii albi ca liliacul, înveşmântaţi în straie verzi; Unul este numai unul, singur-singurel”... Da, singur-singurel. Singur pe întinderea nestemată a mării. „Şi aşa va fi mereu”.

---

[3] 1. *Green Grow the Rushes, O*, cântec tradiţional englezesc cântat de obicei cu ocazia Crăciunului. Face o lungă enumerare a unor simboluri creştine bazate pe valenţele simbolice ale numerelor, în a căror interpretare se îmbină date ale creştinismului, din astronomie şi din cosmologie păgână. Astfel, „trei rivali” ar putea fi o referire la Sfânta Treime (deşi termenul „rivali” exclude această posibilitate), la cele trei mari religii rivale sau la trei dintre cele patru evanghelii ; doi este iarăşi o cifră controversată, cu posibile aluzii la Isus şi Ioan Botezătorul sau la simbolurile vegetale ale stejarului şi iederei ; „unul” desemnează dumnezeirea.

După care, nu mai e nevoie să spunem, s-a petrecut lucrul în legătură cu care îl avertizaseră toţi proprietarii de iahturi, prudenţi şi experimentaţi. Vijelia neagră stârnită din senin, nebunia bruscă, fără noimă, a vântului, a ploii şi a valurilor...

— Aici şi acum, băieţi! cânta pasărea. Aici şi acum, băieţi!

Lucrul cu adevărat extraordinar era acela de a se afla aici, gândi el, sub pomi şi nu acolo, pe fundul Strâmtorii Pala sau, şi mai rău, zdrobit la piciorul stâncilor. Pentru că nici măcar după ce reuşise, absolut printr-un miracol, să-şi conducă barca printre stâncile spărgătoare de valuri şi s-o aducă pe singura plajă nisipoasă de-a lungul atâtor mile de coastă stâncoasă a insulei Pala – nici măcar atunci încercările nu se terminaseră. Stâncile se înălţau deasupra lui; dar la capătul micului golf se afla un defileu adânc prin care cobora un pârâiaş, într-o succesiune de cascade uşoare, şi mai erau copaci şi tufişuri care creşteau printre pereţii de calcar cenuşiu. O sută optzeci, două sute de metri de urcuş pe stâncă – în pantofi de tenis, iar asta în condiţiile în care punctele de sprijin pentru picioare erau alunecoase din cauza apei. Şi apoi, Doamne-Dumnezeule! şerpii aceia. Cel negru s-a înfăşurat peste ramura de care se ţinea pentru a se ridica. Şi cinci minute mai târziu, cel verde şi imens s-a încolăcit pe lespede, exact acolo unde se pregătea să păşească. Groaza a fost urmată de o groază infinit mai rea. Vederea şarpelui îl făcuse să tresară, să-şi retragă violent piciorul,

iar mişcarea aceea bruscă şi necugetată îl făcuse să-şi piardă echilibrul. Timp de o clipă lungă şi înnebunitoare, cu gândul teribil cum că acesta era sfârşitul, se clătinase pe margine, apoi căzuse. Moarte, moarte, moarte. Şi apoi, cu zgomot de lemn rupt răsunându-i în urechi, s-a trezit atârnat de crengile unui copac mic, cu faţa julită, cu genunchiul drept lovit şi sângerând, dar în viaţă. Şi-a reluat anevoie urcuşul. Genunchiul îi provoca dureri cumplite, dar a continuat să se caţăre. Nu avea de ales. Apoi lumina începuse să pălească. În final, se căţăra aproape pe întuneric, urcând din credinţă, urcând din pură disperare.

— Aici şi acum, băieţi! strigă pasărea.

Dar Will Farnaby nu era nici aici, nici acum. Era acolo, pe peretele stâncos, era atunci, în momentul groaznic al căderii. Frunzele uscate foşniră sub el; tremura. Violent, necontrolat, tremura din cap până-n picioare.

2

Dintr-odată, pasărea încetă să mai vorbească şi începu să ţipe. O voce omenească firavă şi ascuţită rosti „Minah!”[4] şi apoi adăugă ceva într-o limbă pe care Will nu o înţelese. Se auzi zgomotul unor paşi pe frunzele uscate. Apoi un ţipăt uşor de spaimă. Apoi linişte. Will deschise ochii şi văzu doi copii delicaţi care priveau în jos spre el, cu ochii plini de uimire şi de o groază amestecată cu

[4] Specie asiatică de pasăre tropicală care poate imita sunete şi repeta cuvinte.

fascinaţie. Cel mai mic dintre ei era un băieţaş pirpiriu de vreo cinci-şase ani poate, care purta doar o cârpă verde înfăşurată în jurul mijlocului. Alături de el, ducând pe cap un coş cu fructe, se afla o fetiţă cu patru-cinci ani mai mare. Purta o fustă largă, purpurie, care-i ajungea până la glezne, dar de la mijloc în sus era goală. În lumina soarelui, pielea ei strălucea precum cuprul decolorat, cu reflexe rozalii. Will privi de la un copil la altul. Cât de frumoşi erau şi cât de fără de cusur, cât de eleganţi! Ca doi cai pursânge micuţi. Un cal pursânge rotund şi voinic, cu chip de heruvim – aşa arăta băiatul. Iar fata era un alt soi de pursânge, bine făcută, cu o feţişoară destul de lungă, serioasă, încadrată de cozile de păr închis la culoare.

Se auzi un alt ţipăt. Pe crenguţa sa din arborele uscat, pasărea se fâţâia agitată de colo-colo; apoi, cu un ultim cârâit, se înălţă în aer. Fără să-şi dezlipească ochii de pe chipul lui Will, fata întinse mâna spre pasăre, într-un gest de invitaţie. Aceasta fâlfâi, se aşeză, bătu larg din aripi, îşi găsi echilibrul, apoi îşi strânse aripile şi începu imediat să sughiţe. Will privi totul fără să fie surprins. Acum orice era posibil – orice. Până şi păsări vorbitoare care să se cocoaţe pe degetul unui copil. Will încercă să le zâmbească; dar buzele îi mai tremurau încă şi ceea ce se voise a fi un semn de prietenie trebuie să le fi părut o grimasă înfricoşătoare. Băieţelul se ascunse în spatele surorii lui.

Pasărea se opri din sughiţat şi începu să repete un cuvânt pe care Will nu-l înţelese. „Runa” – asta să fi fost? Nu, „karuna”. În mod sigur, „karuna”.

Ridică o mână tremurândă şi arătă înspre fructele din coşuleţul rotund. Mango, banane... Gura uscată îi lăsa apă.

— Foame, spuse el. Apoi, simţind că în aceste împrejurări exotice copilul l-ar fi putut înţelege mai bine dacă ar fi apelat la mimica unui chinez dintr-o comedie muzicală, elaboră: Mi-e foalte foame.

— Vrei să mănânci? întrebă copila într-o engleză perfectă.

— Da – să mănânc, repetă el, să mănânc.

— Zboară, minah! Fata îşi scutură mâna. Pasărea scoase un cârâit de protest şi se întoarse pe crenguţa ei de pe arborele uscat. Ridicându-şi braţele mici şi subţirele într-un gest ca acela al unei dansatoare, copila îşi luă coşul de pe cap, apoi îl lăsă pe pământ. Alese o banană, îi desfăcu coaja şi, ezitând între teamă şi compasiune, înaintă înspre străin. În limba lui de neînţeles, băieţelul slobozi un ţipăt de avertizare şi se prinse de fusta ei. Cu o vorbă de încurajare, fata se opri, mult în afara razei oricărui pericol şi îi întinse fructul.

— Îl vrei? întrebă ea.

Încă tremurând, Will întinse mâna. Foarte precaută, fata înaintă, apoi se opri din nou şi, ghemuindu-se, îl fixă cu privirea.

— Repede, spuse el în agonia nerăbdării.

Dar fetiţa nu-şi asuma niciun risc. Urmărindu-i mâna, în căutarea celui mai mic semn al vreunei mişcări dubioase, se aplecă înainte şi-şi întinse precaută braţul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se rugă el.

— Dumnezeu? repetă copila cu un interes subit. Care dumnezeu? întrebă ea. Sunt atât de mulţi.

— Oricare zeu afurisit care-ţi place, spuse el cu nerăbdare.

— Nu prea-mi place niciunul, răspunse ea. Îmi place Cel Preamilostiv.

— Atunci milostiveşte-te de mine, imploră el. Dă-mi banana aia.

Expresia ei se schimbă.

— Îmi pare rău, spuse ea, scuzându-se. Ridicându-se în picioare, făcu un pas grăbit înainte şi lăsă fructul să cadă în mâna lui tremurândă.

— Uite, spuse ea şi, ca un animal micuţ care evită o capcană, sări înapoi, cât să nu poată fi prinsă.

Băieţelul bătu din palme şi râse cu poftă. Ea se întoarse şi-i spuse ceva. El încuviinţă dând din căpşorul rotund şi spunând „Bine, şefa”, plecă tropăind, printr-un val de fluturi albaştri şi sulfurii, intrând în umbrele pădurii de la capătul cel mai îndepărtat al vâlcelei.

— I-am spus lui Tom Krishna să meargă şi să aducă pe cineva, explică ea.

Will îşi termină banana şi mai ceru alta şi apoi o a treia. Pe măsură ce graba foamei lui se diminua, simţi nevoia să-şi satisfacă curiozitatea.

— Cum se face că vorbeşti engleza atât de bine? întrebă el.

— Pentru că toată lumea vorbeşte engleza, îi răspunse copila.

— Toată lumea?

— Vreau să zic, atunci când nu se vorbeşte palaneza.

Găsind subiectul neinteresant, fata se întoarse, flutură o mânuţă cafenie şi fluieră.

— Aici şi acum, băieţi, repetă pasărea încă o dată, apoi zbură de pe creanga copacului uscat şi i se aşeză pe umăr. Copila desfăcu o altă banană, îi dădu lui Will cele două treimi din ea iar restul îl oferi păsării minah.

— E pasărea ta? întrebă Will.

Ea clătină din cap.

— Păsările minah sunt ca electricitatea, spuse ea. Nu aparţin nimănui.

— De ce spune lucrurile alea?

— Pentru că a învăţat-o cineva, răspunse ea răbdătoare. „Ce cretin!” părea să sugereze tonul ei.

— Dar de ce a învăţat-o tocmai lucrurile *alea*? De ce „atenţiune”? De ce „aici şi acum”?

— Păi... îşi căută ea cuvintele potrivite cu care să-i explice acestui imbecil ciudat ceva ce era atât de evident. Astea se uită întotdeauna, nu-i aşa? Adică uiţi să dai atenţie lucrurilor care se petrec. Şi asta-i acelaşi lucru cu a nu fi aici şi acum.

— Iar păsările minah zboară peste tot reamintindu-ţi. Aşa e?

A dat din cap, încuviinţând. Bineînţeles că aşa era. Urmă un moment de tăcere.

— Cum te cheamă? întrebă ea.

Will se prezentă.

— Pe mine mă cheamă Mary Sarojini MacPhail.

— MacPhail? se miră Will, ca de ceva neplauzibil.

— MacPhail, îl asigură ea.

— Şi pe frăţiorul tău îl cheamă Tom Krishna?

Ea încuviinţă dând din cap.

— Măi, să fiu al naibii.

— Ai ajuns în Pala cu avionul?

— Am venit pe mare.

— Pe mare? Ai barcă?

— Am avut una.

În mintea lui, Will văzu valurile care se spărgeau de scheletul mătăhălos al bărcii naufragiate, auzi în imaginaţie zgomotul impactului lor. La întrebările fetei, îi povesti ce se întâmplase. Furtuna, eşuarea bărcii pe plajă, lungul coşmar al urcuşului, şerpii, groaza căderii... Începu iarăşi să tremure, mai tare ca oricând.

Mary Sarojini ascultă cu atenţie, fără să intervină. Apoi, pe măsura ce vocea lui şovăia pentru ca într-un final să se stingă, ea păşi înainte şi, cu pasărea cocoţată încă pe umărul ei, îngenunche alături de el.

— Ascultă, Will, spuse ea, aşezându-şi o mână pe fruntea lui. Trebuie să scăpăm de asta. Tonul ei era profesional şi calm autoritar.

— Mi-aş dori să ştiu cum, răspunse el, clănţănind din dinţi.

— Cum? repetă ea. Păi, în felul obişnuit, bineînţeles. Mai povesteşte-mi o dată despre şerpii aceia şi despre cum ai căzut.

El clătină din cap.

— Nu vreau.

— Bineînţeles că nu vrei, spuse ea. Dar n-ai încotro. Ascultă ce spune minah.

— Aici şi acum, băieţi, continua să îndemne pasărea. Aici şi acum, băieţi!

— Nu te poţi afla aici şi acum, continuă ea, până când nu vei scăpa de şerpii aceia. Povesteşte-mi.

— Nu vreau, nu vreau, zise Will aproape plângând.

— Atunci n-o să scapi niciodată de ei. Se vor târî de-a pururi de colo-colo, înăuntrul capului tău. Şi aşa-ţi trebuie, adăugă sever Mary Sarojini.

El încercă să-şi controleze tremuratul; însă corpul lui încetase să-i mai aparţină. Altcineva era la comandă, cineva răutăcios care era hotărât să-l umilească, să-l facă să sufere.

— Aminteşte-ţi ce se întâmpla când erai mic, spunea Mary Sarojini. Ce făcea mama ta atunci când te loveai?

Îl lua în braţe, îi spunea: „Sărmanul meu copil, sărmanul meu copilaş”.

— *Aşa* făcea? vorbi copila pe un ton şocat, de uimire. Dar asta-i îngrozitor! În felul ăsta doar zgândări rana.

„Sărmanul meu copil”, repetă ea batjocoritor, continua probabil să te doară ore întregi. Şi nu uitai niciodată.

Will Farnaby nu comentă, doar zăcu acolo în tăcere, zguduit de fiori de nestăpânit.

— Ei bine, dacă nu o vei face tu, voi fi nevoită s-o fac eu în locul tău. Ascultă, Will: era un şarpe, un şarpe mare şi verde, iar tu aproape c-ai călcat pe el. Aproape c-ai călcat pe el şi te-ai speriat atât de tare, încât ţi-ai pierdut echilibrul şi ai căzut. Acum, spune-o şi tu – spune-o!

— Aproape c-am călcat pe el, şopti el ascultător. Şi apoi am... Nu putea s-o spună. Apoi am căzut, rosti în cele din urmă, aproape fără să se audă.

Îşi reaminti toată groaza – greaţa provocată de frică, tresărirea de spaimă ce-l făcuse să-şi piardă echilibrul, apoi frica şi mai mare şi certitudinea înfricoşătoare că acela era sfârşitul.

— Spune-o din nou.

— Aproape c-am călcat pe el. Şi apoi...

Se auzi pe sine scâncind.

— E bine, Will. Plângi, plângi!

Scâncitul deveni geamăt. Ruşinat, îşi încleştă dinţii, iar geamătul încetă.

— Nu, nu face asta! strigă ea. Lasă-l să iasă afară, dacă aşa vrea. Aminteşte-ţi şarpele, Will! Aminteşte-ţi cum ai căzut.

Geamătul izbucni din nou, iar el începu să termure mai violent ca până acum.

— Acum spune-mi ce s-a întâmplat.

— Îi puteam vedea ochii, îi vedeam limba care ieşea şi dispărea.

— Da, îi vedeai limba. Şi apoi ce s-a întâmplat?

— Mi-am pierdut echilibrul, am căzut.

— Mai spune-o o dată, Will, insistă ea, deşi bărbatul hohotea acum. Mai spune-o o dată.

— Am căzut.

— Din nou.

Îl sfâşia pe dinăuntru, dar o spuse.

— Am căzut.

— Din nou, Will, continuă fata, neîndurătoare. Din nou.

— Am căzut, am căzut. Am căzut...

Treptat, hohotul se linişti. Cuvintele ieşeau mai uşor, iar amintirile pe care le trezeau erau mai puţin dureroase.

— Am căzut, repetă el pentru a suta oară.

— Dar nu ai căzut prea de sus, spuse acum Mary Sarojini.

— Nu, nu am căzut prea de sus, încuviinţă el.

— Păi atunci, ce atâta tărăboi? întrebă copila.

În tonul ei nu era pic de răutate sau de ironie, nici cea mai vagă sugestie de învinovăţire. Punea doar o întrebare simplă şi directă care cerea un răspuns simplu şi direct. Da, ce *atâta* tărăboi? Şarpele nu-l muşcase; nu-şi rupsese gâtul. Şi oricum, toate astea se întâmplaseră ieri. Astăzi vedea toţi fluturii aceştia, pasărea aceasta care cerea atenţia tuturor, copila aceasta stranie care-ţi vorbea ca un unchi olandez, care arăta ca un înger ieşit din vreo mitologie neştiută şi care la mai puţin de cinci grade de

ecuator se numea, fie că-ţi venea a crede ori nu, MacPhail. Will Farnaby râse cu poftă.

Fetiţa bătu din palme şi râse şi ea. O clipă mai târziu, pasărea de pe umărul ei li se alătură slobozind unul după altul hohote de râs sonore şi demonice care umpleau vâlceaua şi-şi găseau ecou printre copaci, astfel încât întreg universul părea să se tăvălească de râs la enorma glumă a existenţei.

3

— Ei bine, mă bucur că vă amuzaţi atât de tare, remarcă deodată o voce profundă.

Will Farnaby se întoarse şi văzu, zâmbind în jos înspre el, un omuleţ pirpiriu îmbrăcat în haine europene, care ducea cu el o geantă neagră. Un om, gândi el, trecut de cincizeci şi cinci de ani. Sub pălăria mare de paie, părul îi era des şi alb, dar ce nas ciudat avea, ca un cioc! Iar ochii – neverosimil de albaştri pentru o faţă atât de oacheşă!

— Bunicule! o auzi exclamând pe Mary Sarojini.

Străinul se întoarse de la Will înspre copilă.

— Ce era atât de amuzant? întrebă el.

— Ei bine, începu Mary Sarojini şi se opri un moment pentru a-şi pune gândurile în ordine. Ei bine, vezi dumneata, omul acesta se afla într-o barcă ieri, când s-a stârnit furtuna aia, şi a eşuat – undeva pe acolo. Aşa că a trebuit să se caţăre pe stâncă. Şi acolo erau nişte şerpi, iar el a căzut. Dar, spre norocul lui, în locul acela se afla un copac, aşa că s-a ales doar cu sperietura. Din cauza

asta tremura atât de tare, aşa că i-am dat câteva banane şi l-am făcut să-şi amintească totul de un milion de ori. Şi apoi, dintr-odată, a înţeles că nu avea de ce să-şi facă griji. Adică totul s-a sfârşit şi a trecut. Şi asta l-a făcut să râdă. Iar atunci când a râs el, am râs şi eu. Şi apoi a râs şi pasărea minah.

— Foarte bine, spuse bunicul, aprobator. Iar acum, adăugă el, întorcându-se din nou înspre Will Farnaby, după primul ajutor psihologic, să vedem ce se poate face pentru sărmanul frate măgăruş[5]. Apropo, eu sunt doctorul Robert MacPhail. Dumneata cine eşti?

— Îl cheamă Will, zise Mary Sarojini, înainte ca bărbatul să poată răspunde. Şi celălalt nume al lui este Far-cumva.

— Farnaby, mai exact. William Asquith Farnaby. Tatăl meu, după cum vă puteţi da seama, a fost un liberal înfocat. Chiar şi atunci când era beat. În special atunci când era beat, completă el, slobozind un râs aspru şi batjocoritor, în mod straniu diferit de voioşia sinceră cu care acceptase descoperirea că nu se petrecuse nimic care să merite atâta tărăboi.

— Nu-ţi plăcea de tatăl dumitale? îl întrebă cu interes Mary Sarojini.

— Nu pe cât aş fi putut, îi răspunse Will.

— Ceea ce vrea să spună, îi explică doctorul MacPhail copilei, este că îşi ura tatăl. Mulţi dintre ei simt aşa, adăugă el.

---

[5] Sfântul Francisc de Assisi numea trupul „fratele măgăruş” (*brother ass*) şi considera că acesta trebuie supus unui regim sever de disciplină şi autocontrol.

Ghemuindu-se pe vine, începu să desfacă baierele genţii sale negre.

— Unul dintre ex-imperialiştii noştri, bănuiesc, îi spuse el tânărului, peste umăr.

— Născut în Bloomsbury, confirmă Will.

— Elita societăţii, puse diagnosticul doctorul, însă nu membru al subspeciei militare sau administrative.

— Corect. Tatăl meu a fost avocat şi jurnalist politic. A fost, atunci când nu era prea ocupat cu alcoolismul. Oricât de incredibil ar părea, mama era fiica unui arhidiacon. A unui *arhidiacon*, repetă el şi râse iarăşi, la fel cum râsese pe seama preferinţei tatălui său pentru rachiu.

Doctorul MacPhail îl privi un moment, apoi îşi îndreptă atenţia încă o dată asupra baierelor genţii.

— Când râzi în felul ăsta, remarcă el pe un ton de detaşare ştiinţifică, faţa îţi devine în mod curios urâtă.

Descumpănit, Will încercă să-şi ascundă stingherealа prin maliţiozitate:

— Întotdeauna e urâtă.

— Din contră, într-un fel baudelairian, e chiar frumoasă. Cu excepţia momentelor când începi să scoţi sunete ca o hienă. De ce scoţi sunetele alea?

— Sunt ziarist, explică Will. Corespondent special, plătit ca să călătorească prin lume şi să transmită informaţii privitoare la ororile curente. Ce alt fel de sunete v-aţi aştepta să scot? Cu-cu? Bla-bla? Marx-Marx? Râse din nou, apoi trânti una din vorbele lui de duh des

folosite: „Sunt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ”.

— Drăguţ, spuse doctorul MacPhail. Foarte drăguţ. Dar acum să trecem la lucruri serioase. Scoţând o foarfecă din geantă, începu să taie cracul rupt şi pătat al pantalonilor, care acoperea genunchiul rănit al lui Will.

Will Farnaby îşi ridică privirea înspre el şi se întrebă, în timp ce îl privea, în ce măsură acest galez improbabil mai avea în el ceva scoţian şi cât anume era palanez. În privinţa ochilor albaştri şi a nasului proeminent, nu încăpea nicio îndoială. Însă pielea cafenie, mâinile fine, graţia mişcării – toate astea veneau cu siguranţă de altundeva, cu mult mai la sud de Tweed.

— Aici v-aţi născut? întrebă el.

Doctorul încuviinţă dând din cap:

— La Shivapuram, în ziua funeraliilor Reginei Victoria.

Se mai auzi un ultim clic al foarfecelor, iar cracul pantalonilor căzu, dezvelind genunchiul.

— Urât, fu verdictul doctorului MacPhail după o primă examinare atentă. Dar nu cred că e ceva prea serios. Se întoarse înspre nepoata sa. Aş vrea să fugi înapoi la staţiune şi să-l rogi pe Vijaya să vină aici cu unul dintre ceilalţi oameni. Spune-le să ia o targă de la infirmerie.

Mary Sarojini dădu din cap şi, fără să rostească niciun cuvânt, se ridică în picioare şi se grăbi să treacă vâlceaua.

Will privi în urma siluetei micuţe, în timp ce aceasta se îndepărta – fusta roşie se legăna dintr-o parte în alta,

pielea netedă a bustului strălucea trandafiriu-aurie în bătaia soarelui.

— Aveţi o nepoată extraordinară, îi spuse el doctorului MacPhail.

— Tatăl lui Mary Sarojini, rosti doctorul după un moment de tăcere, a fost fiul meu cel mare. A murit acum patru luni – un accident de alpinism, la munte.

Will îşi îngăimă condoleanţele şi iar se aşternu tăcerea.

Doctorul MacPhail desfăcu dopul unei sticle de alcool şi-şi tamponă mâinile.

— Asta o să doară un pic, avertiză el. Ţi-aş sugera să asculţi pasărea aceea. Flutură o mână în direcţia copacului uscat în care, după plecarea lui Mary Sarojini, pasărea minah se întorsese.

— Ascult-o cu atenţie, ascult-o cu luare-aminte. Te va face să-ţi iei gândul de la durere.

Will Farnaby ascultă. Pasărea minah se întorsese la prima ei temă.

— Atenţiune, striga oboiul vorbitor. Atenţiune.

— Atenţiune la ce? întrebă el, în speranţa că va obţine un răspuns mai lămuritor decât cel pe care-l primise de la Mary Sarojini.

— La atenţie, răspunse doctorul MacPhail.

— Atenţiune la atenţie?

— Bineînţeles.

— Atenţiune, intona pasărea minah ca o confirmare ironică.

— Aveţi multe astfel de păsări vorbitoare?

— Trebuie să fie cel puţin o mie care zboară prin insulă. A fost ideea Bătrânului Raja. S-a gândit că asta le va face bine oamenilor. Poate le face, deşi pare destul de nedrept faţă de sărmanele păsări minah. Din fericire totuşi, păsările nu înţeleg poveţele oamenilor. Nici măcar predica Sfântului Francisc. Ia imaginează-ţi numai, continuă el, cum ţinea el predici sturzilor, sticleţilor şi pitulicilor! Câtă aroganţă! De ce nu a putut să-şi ţină gura şi să lase păsările să-i predice *lui*? Iar acum, adăugă pe un ton diferit, ai face bine să-ncepi să o asculţi pe prietena noastră din copac. O să m-apuc să curăţ chestia asta.

— Atenţiune.

— Încep.

Tânărul clipi şi-şi muşcă buza.

— Atenţiune. Atenţiune. Atenţiune.

Da, chiar era adevărat. Dacă ascultai destul de atent, durerea nu era atât de rea.

— Atenţiune. Atenţiune...

— Cum naiba ai reuşit să te cocoţi pe stânca aia nu-mi pot imagina, spuse doctorul MacPhail, în timp ce întindea mâna după bandaj.

Will reuşi să râdă.

— Aminteşte-ţi începutul din *Erehwon*[6], spuse el. „După cum mi-a fost norocul, Providenţa a fost de partea mea”.

---

[6] Roman publicat anonim în 1872, aparţinând scriitorului englez Samuel Butler. Este o satiră la adresa Angliei victoriene, imaginată ca distopie ; titlul romanului reprezintă anagrama cuvântului „nicăieri” (*nowhere*).

Dinspre partea cea mai îndepărtată a vâlcelei se apropie zgomotul unor voci. Will întoarse capul şi o văzu pe Mary Sarojini ieşind dintre copaci, cu fusta roşie legănându-i-se pe lângă ea atunci când sărea. În spatele ei, gol până-n brâu şi ducând pe umăr beţele de bambus şi pânza făcută sul ale unei tărgi uşoare, mergea un om cât o statuie imensă din bronz, iar în spatele gigantului venea un adolescent subţirel, cu pielea oacheşă, în pantaloni scurţi.

— El este Vijaya Bhattacharya, spuse doctorul MacPhail când statuia din bronz se apropie. Vijaya este asistentul meu.

— La spital?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Cu excepţia urgenţelor, spuse el, nu mai lucrez în spital. Vijaya şi cu mine muncim împreună la Staţiunea Agricolă Experimentală. Şi Murugan Mailendra (arătă cu mâna în direcţia băiatului cu piele oacheşă) e temporar alături de noi, pentru a studia ştiinţa solului şi creşterea plantelor.

Vijaya păşi într-o parte şi, aşezându-şi mâna mare pe umărul tovarăşului său, îl împinse în faţă. Ridicându-şi ochii către chipul tânăr, frumos şi îmbufnat, Will îl recunoscu dintr-odată pe tânărul îmbrăcat elegant pe care-l întâlnise, în urmă cu cinci zile, în Rendang-Lobo, împreună cu care mersese peste tot prin insulă în Mercedesul alb al Colonelului Dipa. Zâmbi, deschise gura să vorbească, apoi se răzgândi. Aproape imperceptibil,

dar fără umbră de îndoială, băiatul clătinase din cap. În ochii lui, Will zări o expresie de implorare neliniştită. Buzele i se mişcară fără să scoată niciun sunet. „Te rog”, părea să spună, „te rog”... Will îşi schimbă expresia feţei.

— Îmi pare bine, domnule Mailendra, spuse el, pe tonul unei formalităţi obişnuite.

Murugan păru incredibil de uşurat.

— Îmi pare bine, zise tânărul şi făcu o mică plecăciune.

Will privi în jurul lui, să vadă dacă ceilalţi observaseră ceea ce se întâmplase. După câte văzu, Mary Sarojini şi Vijaya îşi făceau de lucru cu targa, iar doctorul îşi strângea geanta. Micul spectacol de comedie fusese jucat fără public. Tânărul Murugan avea, în mod evident, motivele lui pentru a nu vrea să se ştie că fusese în Rendang. Aşa-s băieţii. Ba uneori sunt chiar ca fetele. Colonelul Dipa se purtase mai mult decât părinteşte cu tânărul său protejat, iar faţă de Colonelul Dipa, Murugan se purtase mai mult decât filial – căzuse de-a dreptul în adoraţie. Să fi fost doar venerarea unui erou, doar admiraţia unui şcolar faţă de bărbatul puternic care înfăptuise o revoluţie încununată de succes, care lichidase opoziţia şi se instalase pe sine ca dictator? Sau să mai fi fost şi alte sentimente la mijloc? Oare juca Murugan rolul lui Antinous în faţa acestui Hadrian cu mustaţă neagră? Ei bine, dacă asta era ceea ce simţea el pentru gangsterii militari între două vârste, treaba lui. Şi dacă gangsterului îi plăceau băieţii drăgălaşi, atunci era treaba *lui.* Şi poate, cugetă Will mai departe, acesta era

motivul pentru care Colonelul Dipa se abţinuse să facă prezentări oficiale. „Acesta este Muru” a fost tot ceea ce rostise atunci când băiatul fusese lăsat să intre în biroul prezidenţial. „Tânărul meu prieten Muru”, şi se ridicase, îşi trecuse braţul pe după umerii băiatului, îl condusese până la sofa şi se aşezase lângă el. „Pot să conduc Mercedesul?” întrebase Murugan. Dictatorul zâmbise cu indulgenţă şi dăduse din capul lui negru şi lucios. Iar acesta era un alt motiv care te făcea să crezi că relaţia lor ciudată presupunea mai mult decât prietenie. La volanul maşinii sport a Colonelului, Murugan s-a purtat ca un maniac. Numai un amant infatuat şi-ar fi încredinţat propria persoană, ca să nu mai vorbim de cea a oaspetelui său, unui astfel de şofer. În timpul cursei nebuneşti dintre Rendang-Lobo şi câmpurile de petrol, vitezometrul indicase de două ori o sută zece; şi partea mai rea, mult mai rea, avea să vină pe drumul de munte dintre terenurile de petrol şi minele de cupru. Se căscau prăpăstii, cauciucurile scrâşneau la curbe, bivoli de apă se iveau din desişurile de bambus la câţiva paşi înaintea maşinii, camioane de zece tone coborau duduind pe contrasens. „Nu vă e puţin teamă?” îndrăznise Will să întrebe. Dar gangsterul era pe cât de pios, pe atât de îndrăgostit. „Dacă ştii că faci voia lui Allah – iar eu ştiu asta *cu adevărat*, domnule Farnaby –, teama nu are niciun motiv. În aceste condiţii, teama ar fi o blasfemie”. Şi în timp ce Murugan vira pentru a evita un alt bivol, el

şi-a deschis tabachera de aur şi i-a oferit lui Will o Balkan Sobranie.

— Gata! strigă Vijaya.

Will întoarse capul şi văzu targa aşezată pe pământ, lângă el.

— Bun! spuse doctorul MacPhail. Hai să-l ridicăm. Cu grijă. Cu grijă...

Un minut mai târziu, mica procesiune îşi croia drum şerpuit pe cărarea strâmtă dintre copaci. Mary Sarojini mergea în frunte, bunicul ei încheia coloana, iar între ei veneau Murugan şi Vijaya, la câte un capăt al târgii.

Din patul său mişcător, Will Farnaby privea în sus, prin întunericul verde, ca prin tavanul unei mări vii. Foarte sus, aproape de acoperişul pădurii, s-a auzit un foşnet printre frunze, un ţipăt de maimuţe. Iar acum, vreo duzină de păsări-rinocer ţopăiau precum închipuirile unei imaginaţii dezordonate, printr-un nor de orhidee.

— Stai comod? îl întrebă Vijaya, aplecându-se îndatoritor pentru a-l privi în faţă.

Will îi zâmbi.

— Ca un rege, spuse el.

— Nu-i departe, continuă celălalt, liniştitor. Ajungem acolo în câteva minute.

— Unde anume „acolo”?

— La Staţiunea Experimentală. E ca la Rothamsted[7]. Ai fost vreodată la Rothamsted când erai în Anglia?

Will auzise bineînţeles de el, dar nu văzuse locul niciodată.

— Funcţionează de mai bine de o sută de ani, continuă Vijaya.

— O sută optsprezece, mai precis, spuse doctorul MacPhail. Lawes şi Gilbert şi-au început lucrul asupra fertilizatorilor în 1843. Unul dintre elevii lor a venit aici pe la începutul anilor cincizeci ca să-l ajute pe bunicul meu să deschidă staţiunea. Rothamsted la tropice – asta era ideea. *La* tropice şi *pentru* tropice.

Penumbra verde se lumină şi o clipă mai târziu mica ceată ieşi din pădure sub strălucirea goală a soarelui tropical. Will înălţă capul şi privi în jurul lui. Nu se aflau departe de platforma unui imens amfiteatru. La cinci sute de picioare mai jos, se aşternea o câmpie întinsă, cadrilată de ogoare, punctată de pâlcuri de copaci şi de case înghesuite. În direcţia cealaltă, povârnişurile urcau tot mai sus, la sute de metri, înspre semicercul munţilor. Una deasupra alteia, terasele verzi sau aurii urcau dinspre câmpie până la peretele crenelat al vârfurilor, câmpurile de orez urmau liniile de contur, accentuând fiecare urcuş şi coborâş al pantei cu ceea ce părea a fi o intenţie deliberată şi plină de măiestrie. Aici natura nu mai era doar natură; peisajul fusese aranjat, fusese redus la

[7] Renumit centru de cercetare agricolă din Anglia, fondat în 1843 de către John Bennet Lawes, proprietarul terenului, şi de către chimistul Joseph Henry Gilbert.

esenţele sale geometrice şi transpus, prin ceea ce ar fi fost un miracol de virtuozitate în cazul unui pictor, în limbajul acestor linii sinuoase, al acestor tuşe de culoare pură şi strălucitoare.

— Ce făceai în Rendang? întrebă doctorul Robert, rupând o lungă tăcere.

— Adunam materiale pentru un articol despre noul regim.

— Nu mi-aş fi închipuit că acest Colonel merită să apară la ştiri.

— Vă înşelaţi. Este dictator *militar.* Asta înseamnă că moartea pândeşte de după colţ. Iar moartea este întotdeauna o ştire. Chiar şi mirosul îndepărtat al morţii este o ştire, continuă el râzând. De aceea mi s-a spus să trec pe aici la întoarcerea din China.

Şi mai existaseră şi alte motive pe care prefera să nu le pomenească. Ziarele erau doar unul din interesele Lordului Aldehyde. Pe de altă parte, el reprezenta compania Southeast Asia Petroleum, tot el era şi Societatea Imperială şi de peste Hotare a Cuprului. În mod oficial, Will venise în Rendang ca să adulmece moartea în aerul ei militarizat; dar fusese totodată însărcinat să descopere părerea dictatorului asupra capitalului străin, asupra reducerilor de taxe pe care era pregătit să le ofere, asupra garanţiilor împotriva naţionalizării. Şi cât anume din profituri ar urma să fie exportat? Câţi tehnicieni şi administratori nativi ar trebui să fie angajaţi? O sumedenie de întrebări. Însă Colonelul

Dipa fusese foarte amabil şi cooperant. Acesta fusese motivul acelui drum înfiorător cu Murugan la volan, până la minele de cupru. „Sunt primitive, dragul meu Farnaby, primitive. Suntem în mare trebuinţă, după cum poţi vedea şi dumneata, de echipament modern”. O altă întâlnire fusese stabilită – stabilită, îşi aminti Will acum – pentru dimineaţa aceasta. Şi-l închipui pe Colonel la biroul lui. Un raport al şefului poliţiei. „Domnul Farnaby a fost văzut ultima dată navigând singur într-o ambarcaţiune mică prin Strâmtoarea Pala. Două ore mai târziu, o furtună de o mare violenţă... Probabil decedat...” În schimb, iată-l, teafăr şi nevătămat, pe insula interzisă.

„Nu-ţi vor da viză niciodată”, îi spusese Joe Aldehyde la ultima lor întrevedere. Dar poate te-ai putea strecura până la ţărm, deghizat. Pune-ţi pe tine vreun burnuz sau ceva de genul ăsta, ca Lawrence al Arabiei.

Încercând să-şi păstreze o mină serioasă, Will promisese: „Am să încerc”.

„În orice caz, dacă reuşeşti cumva să ajungi pe Pala, du-te glonţ la palat. Rani – adică Regina lor Mamă – e o veche prietenă a mea. Am întâlnit-o prima dată acum şase ani, la Lugano. Era acolo împreună cu bătrânul Voegeli, bancherul investitor. Prietena lui e interesată de spiritism şi au aranjat o şedinţă pentru mine. Un medium cu pâlnie, o veritabilă Voce Directă – doar că, din nefericire, era în germană. Ei bine, după ce s-au aprins luminile, am purtat cu ea o lungă discuţie.”

„Cu pâlnia?”

„Nu, nu. Cu Rani. E o femeie remarcabilă. Ai auzit de Cruciada Spiritului.”

„A fost invenţia *ei*?”

„Absolut. Şi, personal, o prefer în locul Reînarmării Morale. Prinde mai bine în Asia. În seara aceea am discutat mult despre asta. Şi apoi am vorbit despre petrol. Pala este plină de petrol. Southeast Asia Petroleum a încercat ani de zile să pună mâna pe el. La fel şi celelalte companii. Nimic. Nicio concesionare de petrol nimănui. E politica lor permanentă. Dar Rani nu e de acord cu ea. Ea vrea să vadă că petrolul face bine lumii. Prin finanţarea Cruciadei Spiritului, de pildă. Aşa că, după cum spuneam, dacă ajungi vreodată în Pala, du-te glonţ la palat. Vorbeşte cu ea. Află povestea ascunsă a oamenilor care iau hotărâri. Află dacă există vreo minoritate pro-petrol şi întreabă cum i-am putea ajuta să-şi continue treaba.”

Aldehyde sfârşise prin a-i promite lui Will o primă considerabilă dacă eforturile lui aveau să fie încununate de succes. De-ajuns cât să-i ofere acestuia un an întreg de libertate. „Fără rapoarte. Nimic altceva decât artă de pură calitate, Artă, ARTĂ”. Şi slobozise un râs scatolgic, ca şi când ar fi rostit un alt cuvânt, nu „artă”. Ce fiinţă josnică! Dar, cu toate astea, Will scria pentru ziarele abjecte ale fiinţei celei josnice şi era gata, pentru mită, să facă munca murdară a fiinţei aceleia abjecte. Şi acum, în mod incredibil, se afla pe pământul Palei. După cum îi fusese norocul, Providenţa fusese de partea lui – cu scopul bine definit, în mod evident, de a săvârşi unul din

acele renghiuri sinistre care sunt specialitatea Providenţei.

Fu chemat înapoi la realitatea prezentă de sunetul vocii ascuţite a lui Mary Sarojini.

— Am ajuns!

Will îşi ridică iarăşi capul. Mica procesiune ieşise de pe potecă şi trecea printr-o deschizătură într-un perete acoperit cu stucaturi. La stânga, pe o înşiruire descendentă de terase, se profilau liniile unor clădiri joase, conturate de copaci *peepul*. Drept înainte, o alee de palmieri înalţi cobora către un iaz cu lotuşi, la al cărui cel mai îndepărtat capăt se afla un Buddha imens, din piatră. Luând-o la stânga, urcară printre copacii înfloriţi, cu parfumuri amestecate, către prima terasă. În spatele unui gard, nemişcat, cu excepţia fălcilor care rumegau, stătea un taur cocoşat, alb ca neaua, divin în frumuseţea lui senină şi fără minte. Iubitul Europei rămase în urmă, iar acum se vedea un şir de păsări de-ale Iunonei care-şi târau penele prin iarbă. Mary Sarojini deschise poarta micii grădini.

— Iată bungaloul meu, spuse doctorul MacPhail şi, întorcându-se spre Murugan, îi zise: Hai să te-ajut să urci scările.

4

Tom Krishna şi Mary Sarojini plecaseră să-şi facă siesta împreună cu copiii grădinarului, în casa vecină. În salonul ei întunecos, Susila MacPhail stătea singură, cu amintirile

fericirii sale trecute şi cu durerea pierderii ei în prezent. Ceasul din bucătărie bătu jumătatea de oră. Era timpul să plece. Se ridică oftând, îşi încălţă sandalele şi ieşi în lumina puternică a după-amiezii tropicale. Îşi ridică privirea în sus, către cer. Deasupra vulcanilor, nori imenşi urcau înspre zenit. Avea să plouă peste o oră. Mişcându-se de la o pată de umbră la alta, îşi croi drum de-a lungul aleii mărginite de copaci. Cu un fâlfâit brusc de pene, un stol de porumbei ţâşni dintr-unul din arborii înalţi de *peepul*. Cu aripi verzi şi ciocuri ca de coral, cu piepturi care-şi schimbau nuanţa în lumina de culoarea perlei, zburară înspre pădure. Cât de frumoşi erau, nespus de drăguţi! Susila era gata să se întoarcă, să surprindă expresia de încântare de pe chipul lui Dugald; apoi, revenindu-şi, îşi coborî privirea în pământ. Dugald nu mai era; nu mai era decât durerea aceasta, ca durerea unui mădular-fantomă care continuă să bântuie imaginaţia, bântuind până şi percepţiile celor care au suferit o amputare. „Amputare”, şopti ea către sine, „amputare”... Simţind cum ochii i se umpleau de lacrimi, se opri. Amputarea nu era o scuză pentru autocompătimire şi, cu toate că Dugald era mort, păsările erau la fel de frumoase ca întotdeauna, iar copiii ei, toţi ceilalţi copii aveau tot atâta nevoie să fie iubiţi, ajutaţi şi învăţaţi. Dacă absenţa lui era atât de constant prezentă, asta se întâmpla ca să-i aducă aminte că de-acum înainte ea trebuia să iubească pentru doi, să trăiască pentru doi, să cugete pentru doi, trebuia să perceapă şi să înţeleagă nu doar cu ochii şi

mintea proprie, ci şi cu ochii şi cu mintea care fuseseră ale lui şi, până înainte de catastrofă, şi ale ei, într-o comuniune de încântare şi înţelegere.

Dar iat-o ajunsă la bungaloul doctorului. Urcă treptele, traversă veranda şi intră în salon. Socrul ei era aşezat lângă fereastră, sorbind ceai rece dintr-o cană de pământ şi citind *Revue de Mycologie.* Îşi ridică privirea atunci când ea se apropie şi-i zâmbi de bun-venit.

— Susila, draga mea! Ce bine-mi pare că ai reuşit să vii.

Ea se aplecă şi-i sărută obrajii neraşi.

— Ce înseamnă toate lucrurile pe care le-am auzit de la Mary Sarojini? întrebă ea. E adevărat că a găsit un naufragiat?

— Din Anglia – însă ajuns via China, Rendang şi un naufragiu. E ziarist.

— Cum arată?

— Are fizicul unui mesia. Însă e prea deştept ca să creadă în Dumnezeu sau să fie convins de propria lui misiune. Şi prea sensibil, chiar dacă ar fi convins, ca s-o ducă la îndeplinire. Muşchii lui ar vrea să acţioneze, iar sentimentele sale ar vrea să creadă; însă terminaţiile lui nervoase şi isteţimea nu i-ar permite.

— Aşadar, presupun că este foarte nefericit.

— Într-atât de nefericit, încât ajunge să râdă ca o hienă.

— El ştie că râde ca o hienă?

— Ştie şi e destul de mândru de asta. Chiar face epigrame pe tema asta. „Eu sunt omul care nu acceptă un răspuns afirmativ”.

— E rănit rău? întrebă ea.

— Nu rău. Dar face temperatură. L-am băgat pe antibiotice. Acum depinde de tine să-i întăreşti rezistenţa şi să dai o şansă acelei *vis medicatrix naturae*[8].

— O să fac tot ce-mi stă în putinţă. Apoi, după un moment de tăcere, continuă: Am fost s-o văd pe Lakshmi, la întoarcerea de la şcoală.

— Cum ţi s-a părut?

— Cam la fel. Nu, poate un pic mai slăbită decât ieri.

— Aşa am simţit şi eu când am văzut-o în dimineaţa asta.

— Din fericire, durerea nu pare să se înteţească. Încă mai putem să-i facem faţă în mod psihologic. Iar astăzi am lucrat asupra greţii. A reuşit să bea ceva. Nu cred că va mai fi nevoie de fluide intravenoase.

— Slavă domnului! spuse el. Injecţiile alea intravenoase erau o tortură. Dispune de un curaj atât de mare în faţa oricărui pericol real; dar ori de câte ori se punea problema unei injecţii sau a unui ac în venă, o cuprindea groaza cea mai ruşinoasă şi iraţională.

Se gândi la vremea de la începuturile căsniciei lor, când îşi pierduse cumpătul şi o numise laşă pentru că făcuse atâta tărăboi. Lakshmi plânsese şi, cedând în faţa martiriului ei, îşi pusese cenuşă-n cap, implorând să fie

[8] Puterea vindecătoare a naturii (în lat. în orig.).

iertat. „Lakshmi, Lakshmi...” Iar acum, peste câteva zile, va muri. După treizeci şi şapte de ani.

— Despre ce-aţi vorbit? întrebă el cu voce tare.

— Despre nimic anume, răspunse Susila.

Dar adevărul era că vorbiseră despre Dugald şi că nu se putea îndura să repete ceea ce-şi spuseseră. „Primul meu copil”, şoptise femeia muribundă. „Nu ştiam că bebeluşii puteau fi atât de frumoşi”. În orbitele lor înfundate, întunecate, ochii i se luminaseră, buzele lipsite de sânge zâmbiseră. „Nişte mâini atât de micuţe, micuţe”, continuase vocea răguşită, „o guriţă atât de lacomă!” Şi o mână aproape descărnată atinsese tremurând locul unde, înainte de operaţia de anul trecut, se aflase sânul ei. „N-am ştiut niciodată”, repetă ea. Şi, înainte de eveniment, cum ar fi putut să ştie? Fusese o revelaţie, o apocalipsă a atingerii şi a iubirii. „Înţelegi ce vreau să spun?” Iar Susila încuviinţase, dând din cap. Bineînţeles că înţelegea – înţelesese asta din legătura cu propriii copii, înţelesese, în alte apocalipse ale atingerii şi iubirii, alături de bărbatul în care se transformase acel Dugald mic, cu mâini micuţe şi guriţă lacomă. „Altădată îmi era teamă pentru el” şoptise muribunda. „Era atât de puternic, aşa un tiran, ar fi putut răni, teroriza şi distruge. Dacă s-ar fi însurat cu o altă femeie... Sunt atât de recunoscătoare că ai fost tu!” Din locul în care se aflase sânul, mâna descărnată s-a mişcat şi s-a oprit pentru a se odihni pe braţul Susilei. Aceasta aplecase capul şi o sărutase. Plângeau amândouă.

Doctorul MacPhail oftă, îşi ridică privirea şi, ca un om care tocmai ieşise din apă, se scutură uşor.

— Numele naufragiatului este Farnaby, spuse el. Will Farnaby.

— Will Farnaby, repetă Susila. Păi, ar fi mai bine să merg să văd ce pot face pentru el, continuă el, apoi se întoarse şi plecă.

Doctorul MacPhail privi în urma ei, apoi se lăsă pe spate pe scaunul său şi închise ochii. Se gândi la fiul său, se gândi la soţia sa – la Lakshmi, care se stingea încet, la Dugald cel ca o flacără strălucitoare şi mistuitoare, stinsă brusc. Se gândi la înşiruirea de neînţeles a schimbărilor şi a întâmplărilor care alcătuiesc viaţa, la toate frumuseţile, ororile şi absurdităţile ale căror înlănţuiri creează modelul neinterpretabil şi totuşi divin semnificativ al destinului uman. „Biata fată”, îşi zise în sinea lui, amintindu-şi expresia de pe chipul Susilei atunci când el îi povestise ce i se întâmplase lui Dugald, „biata fată!” În acest timp, citea şi articolul despre ciupercile halucinogene din *Revue de Mycologie*. Era o altă activitate irelevantă care-şi găsea oarecum locul în tipar. Cuvintele uneia dintre poezioarele ciudate ale bătrânului Raja îi veniră în minte:

„Toate lucrurile, perfect indiferente
tuturor lucrurilor,
lucrând perfect laolaltă
în discordie, pentru un Bine de dincolo
de bine, pentru o Fiinţă mai
veşnică în vremelnicia ei, mai

eternă în temporalitatea ei decât
Dumnezeu din înalturi.”

Uşa scârţâi şi o clipă mai târziu Will auzi zgomotul unor paşi uşori şi foşnet de fuste. Apoi o mână i se aşeză pe umăr şi o voce de femeie, joasă şi muzicală, îl întrebă cum se simţea.

— Mă simt groaznic, răspunse el fără să deschidă ochii.

Nu exista autocompătimire în tonul său, nici vreun apel la simpatie – doar realismul furios al unui stoic care s-a săturat în cele din urmă de farsa lungă a impasibilităţii şi lasă să-i scape adevărul, cu năduf.

— Mă simt groaznic.

Mâna îl atinse din nou.

— Eu sunt Susila MacPhail, spuse vocea, mama lui Mary Sarojini.

Fără chef, Will întoarse capul şi deschise ochii. O versiune mai matură, mai oacheşă a lui Mary Sarojini era aşezată lângă pat, zâmbindu-i cu o amabilitate prietenească. Să-i întoarcă zâmbetul ar fi fost un efort prea mare pentru el; se mulţumi să zică „îmi pare bine”, apoi trase cearşaful puţin mai sus şi închise iarăşi ochii.

Susila privi în jos spre el, în tăcere, la umerii osoşi, la coşul pieptului de sub o piele a cărei paloare nordică îl făcea să pară ochilor ei palanezi ciudat de fragil şi vulnerabil, la faţa arsă de soare, cu trăsături care ieşeau în evidenţă, ca ale unei sculpturi menite să fie văzută de la distanţă – proeminente şi totuşi sensibile, la tremuratul

care, mai mult decât chipul dezgolit, o trimitea cu gândul la un om care a fost jupuit şi apoi lăsat să sufere.

— Am auzit că vii din Anglia, spuse ea în cele din urmă.

— Nu-mi pasă de unde vin, murmură Will, iritat. Nici unde mă duc. *Din* iad *în* iad*.*

— Am fost în Anglia imediat după război, continuă ea. Ca studentă.

Încercă să n-o asculte, dar urechile n-au capace; nu exista scăpare de vocea aceea inoportună.

— Era o fată la cursul meu de psihologie, spunea ea; ai ei locuiau în Ţara Galilor. M-a chemat să stau la ei în prima lună din vacanţa de vară. Ştii Ţara Galilor?

Bineînţeles că ştia Ţara Galilor. De ce-l bătea la cap cu amintirile ei prosteşti?

— Îmi plăcea să mă plimb pe lângă apă, continuă Susila, să privesc peste şanţul de apă, înspre catedrală – şi să se gândească, în timp ce privea catedrala, la Dugald aşezat sub palmieri, pe plajă, la Dugald care-i dădea prima lecţie de alpinism. „Eşti legată. Eşti în perfectă siguranţă. Nu ai cum să cazi”... Nu ai cum să cazi, repetă ea cu amărăciune – şi apoi îşi aminti locul şi momentul în care se afla, îşi aminti că avea o treabă de făcut, îşi aminti, atunci când privi din nou chipul jupuit şi proeminent, că aici se afla o fiinţă omenească în suferinţă. Ce plăcut era, continuă ea, şi cât de liniştitor!

Lui Will Farnaby i se păru că vocea devenise mai melodioasă şi, într-un fel ciudat, mai îndepărtată. Poate din cauza asta n-o mai simţea ca pe-o intruziune.

— Îmi dădea un sentiment de pace extraordinar. *Shanti*[9]*, shanti, shanti.* Pacea ce depăşeşte puterea de înţelegere.

Vocea aproape cânta acum; cânta, se părea, de undeva dintr-o altă lume.

— Pot să închid ochii, urmă ea să cânte, închid ochii şi văd totul atât de clar. Văd biserica – şi e enormă, mult mai înaltă decât copacii uriaşi din jurul palatului episcopului. Văd iarba verde, apa, lumina aurie a soarelui care cade peste pietre şi umbrele piezişe dintre contraforturi. Şi ascultă! Aud clopotele. Clopotele şi stăncuţele. Stăcuţele din turn – auzi stăncuţele?

Da, auzea stăncuţele, le putea auzi aproape la fel de clar cum auzea acum papagalii în copacii de la fereastra lui. Se afla aici şi în acelaşi timp se afla acolo – aici, în încăperea asta întunecoasă, înăbuşitoare, de lângă ecuator, dar şi acolo, afară, în vâlceaua răcoroasă, la margine de Mendips, cu stăncuţele croncănind în turnul catedralei şi cu sunetul clopotelor pierzându-se în tăcerea verde.

— Sunt şi nori albi, spunea vocea, iar cerul albastru dintre ei este atât de palid, atât de discret, nemaipomenit de blând.

Blând, repetă el, blândul cer albastru al acelui sfârşit de săptămână din aprilie, pe care-l petrecuse acolo înainte de dezastrul căsniciei lor, împreună cu Molly. Prin iarbă erau margarete şi păpădii, iar dincolo de apă se

[9] Termen din limba sanscrită, care înseamnă „pace”.

înălţa biserica uriaşă, cu geometria ei austeră, sfidând sălbăticia acelor nori moi de aprilie. Sfidând-o şi în acelaşi timp completând-o, armonizându-se cu ea într-o perfectă reconciliere. Aşa ar fi trebuit să stea lucrurile şi între el şi Molly, aşa cum fusese atunci.

— Şi lebedele, auzi el vocea care intona ca prin vis, lebedele...

Da, lebedele. Lebede albe se mişcau pe deasupra unei oglinzi de jad şi jais – o oglindă însufleţită care se umfla şi tremura astfel încât imaginile lor argintii se spărgeau şi se refăceau la nesfârşit, dezintegrându-se şi refăcându-se într-un tot.

— Precum descoperirile heraldicii. Romantice, imposibil de frumoase. Şi totuşi, iată-le: păsări adevărate într-un loc adevărat. Atât de-aproape de mine acum, încât aproape că le pot atinge; şi totuşi atât de departe, la mii de mile depărtare. Departe, peste apa aceea liniştită, mişcându-se ca prin vrajă, uşor, maiestuos...

Maiestuos, mişcându-se maiestuos, în timp ce apa neagră se ridica şi se despica atunci când piepturile bombate înaintau – se ridica, se despica, alunecând înapoi în valuri uşoare care se lărgeau într-o săgeată scânteietoare în urma lor. Le vedea mişcându-se pe suprafaţa oglinzii întunecate, putea auzi stăncuţele din turn, putea simţi, prin combinaţia tot mai apropiată de dezinfectant şi gardenii, mirosul rece, persistent, verde, al şanţului de apă gotic din valea verde, îndepărtată.

— Plutind fără efort.

„Plutind fără efort.” Cuvintele îi aduseră o satisfacţie profundă.

— Stăteam acolo, spunea ea, stăteam acolo privind şi iar privind, şi în scurt timp pluteam şi *eu*. Pluteam laolaltă cu lebedele pe suprafaţa netedă dintre întunericul de dedesubt şi cerul palid şi blând de deasupra. Plutind în acelaşi timp pe cealaltă suprafaţă, dintre aici şi acolo departe, dintre atunci şi acum. Şi dintre amintirea fericirii, gândi ea, şi această prezenţă insistentă, cumplită, a absenţei. Plutind, spuse ea cu voce tare, pe suprafaţa dintre real şi imaginar, dintre ceea ce vine înspre noi dinafară şi ceea ce vine înspre noi dinăuntru, din adâncul profund, profund, de aici.

Îşi aşează mâna pe fruntea lui şi dintr-odată cuvintele se transformară în lucrurile şi evenimentele pe care le desemnau; imaginile se transformară în fapte. *Chiar* plutea.

— Plutind, insista blând vocea aceea. Plutind ca o pasăre albă pe apă. Plutind pe un mare fluviu al vieţii – un mare fluviu calm şi tăcut, care curge liniştit, atât de liniştit, încât aproape ai crede că a adormit. Un fluviu care doarme. Dar care curge nestăvilit. Viaţă care se varsă tăcută şi nestăvilită într-o viaţă încă şi mai plină, într-o pace însufleţită, mai profundă, mai bogată, mai puternică şi mai desăvârşită pentru că îţi cunoaşte toată durerea şi nefericirea; le cunoaşte, le ia asupra ei şi le contopeşte cu propria-i substanţă. Şi tocmai în pacea aceasta pluteşti acum, pluteşti pe acest fluviu liniştit şi tăcut care doarme

şi este totuşi de nestăvilit, iar el este de nestăvilit tocmai pentru că doarme. Şi eu plutesc odată cu el.

Susila îi vorbea străinului. La un alt nivel, îşi vorbea sie înseşi:

— Plutesc fără efort. Fără să am nimic de făcut. Doar să mă abandonez, doar să mă las purtată, doar să-i cer acestui fluviu de nestăvilit şi adormit al vieţii să mă ducă acolo unde merge el – şi ştiind tot timpul că locul unde merge este locul unde vreau să ajung: într-o viaţă mai plină, într-o pace însufleţită. De-a lungul fluviului adormit, de nestăvilit, în deplinătatea armoniei.

În mod involuntar, inconştient, Will Farnaby oftă adânc. Cât de tăcută devenise lumea! Tăcută, căzând într-o tăcere adâncă şi cristalină, chiar dacă papagalii se mai agitau încă dincolo de obloane, chiar dacă vocea încă mai îngâna, aici, lângă el! Tăcere şi neant, iar prin tăcerea şi neantul acestea curgea fluviul adormit şi de nestăvilit.

Susila privi la chipul aşezat pe pernă. Părea dintr-odată foarte tânăr, copilăresc, în seninătatea lui deplină. Ridurile provocate de încruntare, care-i brăzdau fruntea, dispăruseră. Buzele care fuseseră atât de încleştate de durere se desfăcuseră acum, iar răsuflarea se auzea uşor, uşor, aproape imperceptibil. Îşi aminti brusc cuvintele care-i veniseră în minte atunci când privise într-o noapte cu lună la inocenţa transfigurată a chipului lui Dugald: „Preaiubiţilor ei ea le dă somnul”[10].

— Somn, rosti ea cu voce tare. Somn.

[10] Adaptare a unui fragment de verset din Psalmul 127.

Tăcerea părea să devină mai adâncă, vidul – şi mai cuprinzător.

— Adormit pe râul care doarme, spunea vocea. Iar deasupra râului, pe cerul palid, sunt nori albi, imenşi. Iar atunci când îi priveşti, începi să pluteşti înspre ei. Da, începi să pluteşti înspre ei, iar fluviul devine acum un fluviu în văzduh, un fluviu invizibil care te poartă, te poartă sus, din ce în ce mai sus.

Sus, sus, prin neantul tăcut. Imaginea devenea lucru, cuvintele se transformau în experienţă.

— Dincolo de câmpia fierbinte, continuă vocea, fără efort, spre prospeţimea munţilor.

Da, acolo se afla Junfrau, de un alb ameţitor, profilat pe albastru. Mai era Monte Rosa...

— Cât de proaspăt este aerul atunci când îl inspiri. Proaspăt, pur, plin de viaţă!

El respiră adânc şi viaţa nouă pătrunse în el. Iar acum un vânticel începu să bată dinspre troienele de zăpadă, rece pe pielea lui, încântător de rece. Şi, ca şi când ar fi fost un ecou al gândurilor sale, ca şi când i-ar fi descris experienţa, vocea spuse:

— Răcoare. Răcoare şi somn. Prin răcoare, înspre mai multă viaţă. Prin somn, înspre armonie, înspre deplinătate, înspre trăirea păcii.

O jumătate de oră mai târziu, Susila intră din nou în salon.

— Ei? o întrebă socrul ei. Ai reuşit?

Ea făcu semn din cap că da.

— I-am vorbit despre un loc din Anglia, spuse ea. A adormit mai repede decât sperasem. Apoi i-am transmis câteva sugestii legate de temperatură...

— *Şi* de genunchi, sper.

— Bineînţeles.

— Sugestii directe?

— Nu, indirecte. Întotdeauna sunt mai bune. L-am făcut să fie conştient de imaginea trupului său. Apoi l-am făcut să şi-l imagineze mult mai mare decât în realitatea de zi cu zi – iar genunchiul mult mai mic. Un flecuşteţ neînsemnat care se revoltă împotriva unui lucru uriaş şi splendid. Nici nu încape îndoială cine urmează să câştige. Privi la orologiul de pe perete. Doamne, trebuie să mă grăbesc. Altfel, voi întârzia la şcoală.

5

Soarele tocmai răsărea când doctorul Robert intră în camera de spital a soţiei sale. O lumină portocalie pe care se profila silueta neregulată a munţilor. Apăru apoi deodată secera năucitoare a unei incandescenţe, între două vârfuri. Secera deveni o jumătate de cerc, iar primele umbre prelungi, primele raze de lumină aurie traversară grădina de dincolo de fereastră. Şi când ridicai din nou privirea înspre munţi, vedeai toată măreţia teribilă a unui răsărit de soare.

Doctorul Robert se aşeză lângă pat, luă mâna soţiei sale şi o sărută. Ea îi zâmbi, apoi se întoarse iarăşi înspre fereastră.

— Cât de repede se-nvârte pământul! şopti ea şi adăugă, după o clipă de tăcere: Într-una din dimineţile astea va fi ultimul meu răsărit de soare.

În corul încurcat de ţipete ale păsărilor şi zgomote ale insectelor, o pasăre minah cânta *„Karuna. Karuna*”...

— *Karuna*, repetă Lakshmi. Compasiune...

— *Karuna. Karuna,* insistă oboiul vocii lui Buddha din grădină.

— Nu voi mai avea nevoie de ea pentru mult timp, continuă ea. Dar tu? Bietul meu Robert, dar tu?

— Într-un fel sau altul, ne găsim puterea necesară, spuse el.

— Dar va fi oare felul potrivit de putere? Sau va fi puterea armurii, puterea izolării, puterea venită din cufundarea în munca şi ideile tale şi din indiferenţa faţă de orice altceva? Îţi aminteşti cum veneam şi te trăgeam de păr şi te făceam să fii atent? Cine o să mai facă asta când nu voi mai fi eu?

O soră intră şi aduse un pahar cu apă îndulcită. Doctorul Robert strecură o mână sub umerii soţiei sale şi o ridică într-o poziţie comodă. Sora îi duse paharul la buze. Lakshmi bău puţină apă, înghiţi cu greutate, apoi mai bău încă o dată şi încă o dată. Îndepărtându-se de paharul care i se oferea, ea-şi ridică privirea înspre doctorul Robert. Chipul veştejit era luminat de o licărire stranie, nepotrivită, de pură maliţiozitate.

— ”Eu Treimea o arăt”, recită vocea slabă şi răguşită, „bând nectar de portocale, înmulţit cu apă; prin ale mele

trei sorbiri eu pe arian dezic”[11]... Se opri. Ce ridicol să-mi amintesc asta. Dar, pe de altă parte, dintotdeauna am fost cam ridicolă, nu?

Doctorul Robert se strădui să-i întoarcă zâmbetul.

— Cam ridicolă, încuviinţă el.

— Spuneai că eram ca un purice. Acum aici şi apoi, ţop! altundeva, la câteva mile distanţă. Nu-i de mirare că n-ai putut să mă educi niciodată!

— Însă *tu* m-ai educat pe *mine* fără doar şi poate, o asigură el. Dacă nu erai tu, să vii şi să mă tragi de păr, să mă faci să privesc lumea şi să mă ajuţi să o înţeleg, ce aş fi fost astăzi? Un pedant cu ochelari de cal – în ciuda educaţiei mele. Dar, spre norocul meu, am avut inspiraţia să te cer de soţie şi, spre norocul meu, ai avut nebunia de a accepta şi apoi înţelepciunea şi înţelegerea de a face o treabă bună din mine. După treizeci şi şapte de ani de educaţie aleasă, sunt aproape uman.

— Dar eu sunt tot un purice, insistă Lakshmi clătinând din cap. Şi totuşi am încercat. Am încercat din greu. Nu ştiu dacă ţi-ai dat seama vreodată, Robert: mergeam întotdeauna în vârful picioarelor, întinzându-mă întotdeauna spre locul în care îţi desfăşurai munca, lectura şi cugetarea. Pe vârful picioarelor, încercând să-l ating, încercând să urc acolo, alături de tine. Doamne, ce

[11] Versuri din *Monologul călugărului spaniol* (*Soliloquy of the Spanish Cloister*), semnat de poetul englez Robert Browning, un monolog dramatic prin care călugărul încearcă să-şi convingă auditoriul de superioritatea sa morală. Versurile citate se referă la doctrina ariană care respingea Treimea creştină, doctrină pe care călugărul amintit o contrazice, bându-şi nectarul din trei sorbiri în loc de una.

istovitor era! Ce şir nesfârşit de eforturi! Şi toate de-a dreptul inutile. Pentru că eram doar un purice prost care ţopăia aici, jos, printre oameni, flori, pisici şi câini. Genul tău de lume sofisticată era un loc spre care nu puteam urca, cu atât mai puţin în care să-mi găsesc locul. Când s-a întâmplat lucrul acesta (îşi ridică din nou mâna către sânul absent), n-a mai trebuit să încerc. Gata cu şcoala, gata cu temele. Aveam o scuză permanentă.

Urmă o tăcere îndelungată.

— Ce-ar fi să mai luaţi o înghiţitură? spuse asistenta în cele din urmă.

— Da, ar trebui să mai bei puţin, încuviinţă doctorul Robert.

— Şi să distrug Treimea? Lakshmi îi trimise un alt zâmbet. Prin masca vârstei şi a bolii necruţătoare, doctorul Robert o văzu dintr-odată pe fata veselă de care, acum o jumătate de viaţă şi totuşi, parcă ieri, se îndrăgostise.

O oră mai târziu, doctorul Robert se afla înapoi în biroul lui.

— O să rămâi singur în dimineaţa asta, îl anunţă el pe Will Farnaby după ce-i schimbă pansamentul de la genunchi. Eu trebuie să merg cu maşina până la Shivapuram, la o întâlnire a Consiliului de Coroană. Una dintre asistentele noastre studente va veni în jurul prânzului ca să-ţi facă injecţia şi să-ţi aducă ceva de mâncare. Iar după-amiază, imediat ce termină treaba la şcoală, va trece şi Susila din nou. Acum trebuie să plec.

Doctorul Robert se ridică şi-şi aşează mâna un moment pe braţul lui Will.

— Ne vedem pe seară, spuse el, dar la jumătatea distanţei către uşă se opri şi se întoarse. Era să uit să-ţi dau asta. Dintr-unul din buzunarele laterale ale jachetei sale largi, scoase o cărticică verde. Era lucrarea bătrânului Raja, *Însemnări asupra celor ce sunt şi asupra a ce ar fi înţelept să facem în legătură cu cele ce sunt.*

— Admirabil titlu! spuse Will în timp ce lua cartea ce i se întindea.

— O să-ţi placă şi conţinutul, îl asigură doctorul Robert. Sunt doar câteva pagini, atâta tot. Dar dacă vrei să ştii ce înseamnă Pala, nu există altă introducere mai bună.

— Apropo, cine *este* Bătrânul Raja? întrebă Will.

— Cine *a fost*, mă tem. Bătrânul Raja a murit în treizeci şi opt, după o domnie cu trei ani mai lungă decât a Reginei Victoria. Fiul său cel mare a murit înaintea lui, şi a fost urmat de nepot, care a fost un cretin – dar a compensat lucrul acesta prin faptul că a trăit puţin. Actualul Raja este strănepotul său.

— Şi dacă mi-e permis să pun o întrebare personală, cum se face că cineva pe numele de MacPhail apare în toată povestea asta?

— Primul MacPhail din Pala a venit aici când domnea bunicului Bătrânului Raja – Raja Reformatorul îl numim noi. Începând cu aceştia, cu el şi cu străbunicul meu, s-a construit Pala modernă. Bătrânul Raja a consolidat munca

lor şi a dus-o mai departe. Iar astăzi facem tot ce ne stă în putinţă să-i călcăm pe urme.

Will ridică *Însemnările asupra celor ce sunt.*

— Aici se prezintă istoria reformelor?

Doctorul Robert clătină din cap.

— Doar se enunţă principiile de bază. Citeşte-le pe acelea mai întâi. Când mă întorc de la Shivapuram în seara asta, o să te ajut să-ţi faci o idee despre istorie. O să înţelegi mai bine ceea ce s-a făcut de fapt dacă începi prin a cunoaşte ceea ce a trebuit să fie făcut – ceea ce trebuie făcut întotdeauna, oriunde, de către oricine are o idee clară asupra celor ce sunt. Aşa că citeşte-o, citeşte-o. Şi nu uita să-ţi bei sucul de fructe la unsprezece.

Will îl urmări cum pleacă, apoi deschise cărticica verde şi începu să citească.

I

Nimeni nu are nevoie să plece niciunde altundeva. Ne aflăm cu toţii, măcar de-am fi conştienţi de asta, deja acolo.

Dac-aş şti cine sunt de fapt, aş înceta să mă mai port ca ceea ce cred că sunt; şi dac-aş înceta să mă port ca ceea ce cred că sunt, aş şti cine sunt.

Ceea ce sunt de fapt, dacă maniheeanul care cred că sunt mi-ar permite s-o ştiu, este reconcilierea lui da şi nu, reunite într-o acceptare totală şi în experienţa binecuvântată a lui Nu-Doi.

În religie, toate cuvintele sunt cuvinte murdare. Oricine ajunge să fie elocvent în legătură cu Buddha sau cu Dumnezeu sau cu Cristos, ar merita să i se spele gura cu săpun carbolic.

Pentru că aspiraţia lui de a perpetua numai „da”-ul din orice pereche de antinomii nu poate niciodată, din firea lucrurilor, să se realizeze, maniheeanul izolat care cred eu că sunt se condamnă la o frustrare repetată la nesfârşit, la conflicte, repetate la nesfârşit, cu alţi maniheeni frustraţi şi plini de speranţă.

Conflicte şi frustrări – tema oricărei istorii şi a oricărei biografii. „Îţi arăt durerea”, a spus Buddha în mod realist. Dar el ne-a mai arătat şi sfârşitul durerii – autocunoaştere, acceptare totală, experienţa binecuvântată a lui Nu-Doi.

II

Să ştim cine suntem de fapt are ca rezultat Fiinţa Desăvârşită, iar Fiinţa Desăvârşită are ca rezultat tipul cel mai potrivit de facere de bine. Însă facerea de bine nu duce prin ea însăşi la Fiinţa Desăvârşită. Putem fi virtuoşi fără să ştim de fapt cine suntem. Fiinţele care doar sunt bune nu sunt Fiinţe Desăvârşite; sunt doar stâlpi ai societăţii.

Cei mai mulţi stâlpi îşi sunt proprii lor Samsoni. Rezistă, dar mai devreme sau mai târziu se prăbuşesc. N-a existat niciodată vreo societate în care marea parte a binefacerilor să fie produsul Fiinţei Desăvârşite şi, prin urmare, să fie constant apropriate. Asta nu înseamnă că nu va exista vreodată o astfel de societate sau că noi, în Pala, suntem nebuni pentru că încercăm s-o înfiinţăm.

III

Yoghinul şi stoicul – două ego-uri meritorii care îşi obţin rezultatele remarcabile pretinzând, în mod sistematic, a fi altcineva. Însă nu pretinzând că suntem altcineva, chiar

cineva în mod absolut bun şi înţelept, putem să trecem de la maniheismul izolat la Fiinţa Desăvârşită.

Fiinţa Desăvârşită înseamnă să ştim cine suntem de fapt; şi ca să ştim cine suntem de fapt, trebuie să ştim mai întâi, în fiecare moment, cine credem că suntem şi ce anume ne obligă să simţim şi să acţionăm acest prost obicei al gândirii. Un moment de cunoaştere adevărată şi completă a ceea ce credem că suntem, dar de fapt nu suntem, pune punct pentru scurt timp şaradei maniheene. Dacă reînnoim toate aceste momente de cunoaştere a ceea ce nu suntem până devin un continuum, ne-am putea trezi dintr-odată ştiind cine suntem de fapt.

Concentrare, gândire abstractă, exerciţii spirituale – excluderi sistematice din tărâmul gândirii. Ascetism şi hedonism – excluderi sistematice din tărâmurile senzaţiei, ale simţirii şi acţiunii. Dar Fiinţa Desăvârşită se regăseşte în cunoaşterea a ceea ce suntem de fapt în relaţie cu *toate* experienţele. Aşa că fiţi atenţi – atenţi în fiecare context, în fiecare moment şi la orice lucru, cuviincios sau necuviincios, plăcut sau neplăcut, pe care l-aţi putea face sau îndura. Aceasta este singura yoga adevărată, singurul exerciţiu spiritual care merită să fie făcut.

Cu cât un om ştie mai multe despre obiectele individuale, cu atât ştie mai multe despre Dumnezeu. Traducând discursul lui Spinoza în limbajul nostru, putem spune: Cu cât un om ştie mai multe despre el însuşi în relaţie cu orice fel de experienţă, cu atât şansa lui este mai mare ca dintr-odată, într-o bună dimineaţă, să-şi dea seama cine este de fapt – sau mai degrabă Cine (cu C mare) Este (E mare) „el” (între ghilimele) de Fapt (F mare).

Sfântul Ioan avea dreptate. Într-un binecuvântat univers necuvântător, Cuvântul n-a fost numai *de la* Dumnezeu; *a fost* Dumnezeu. Ca ceva în care să crezi. Dumnezeu este un simbol proiectat, un nume reificat. Dumnezeu = „Dumnezeu”.

Credinţa este ceva foarte diferit de eres. Eresul este luarea sistematică mult prea în serios a cuvintelor neanalizate. Cuvintele lui Pavel, cuvintele lui Mohamed, cuvintele lui Marx, cuvintele lui Hitler – oamenii le iau prea în serios şi ce se-ntâmplă? Ceea ce se-ntâmplă este ambivalenţa fără rost a istoriei – sadism versus datorie sau (incomparabil mai rău) sadism *ca* datorie; devoţiune pusă-n balanţă cu paranoia organizată; surori într-ale milostivirii îngrijind cu dăruire de sine victimele inchizitorilor şi ale cruciaţilor propriei lor biserici. Credinţa, din contră, nu poate fi luată niciodată prea în serios. Deoarece Credinţa este încrederea, empiric justificată, în capacitatea noastră de a şti cine suntem de fapt, de a uita maniheismul intoxicat de credinţele în Fiinţa Desăvârşită. Dă-ne nouă Credinţa noastră cea de toate zilele, dar fereşte-ne, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Se auzi un ciocănit la uşă. Will îşi ridică privirea din carte.

— Cine e?

— Eu sunt, spuse o voce care-i readuse în minte amintiri neplăcute legate de Colonelul Dipa şi drumul de coşmar făcut cu Mercedesul alb. Purtând sandale albe, pantaloni scurţi albi şi un ceas de mână din platină, Murugan înaintă către pat.

— Ce drăguţ din partea ta c-ai trecut să mă vezi!

Un alt vizitator l-ar fi întrebat cum se simte; dar Murugan era complet absorbit de propria persoană ca să mai fie în stare chiar şi să simuleze cel mai slab interes faţă de oricine altcineva.

— Am venit până la uşă acum trei sferturi de oră, rosti el pe tonul unei nemulţumiri pline de mâhnire. Dar bătrânul nu plecase, aşa că a trebuit să mă întorc din nou acasă. Apoi a trebuit să stau cu mama şi cu omul care stă la noi, în timp ce-şi luau micul dejun...

— De ce n-ai putut să intri când doctorul Robert era aici? întrebă Will. Încalci vreo regulă dacă vorbeşti cu mine?

Băiatul clătină din cap, iritat.

— Bineînţeles că nu. Doar că nu voiam să ştie motivul pentru care am trecut să te văd.

— Motivul? zâmbi Will. Să-i vizitezi pe bolnavi e un act de caritate lăudabil.

Ironia sa nu avu niciun efect asupra lui Murugan, care continua netulburat să se gândească la propriile socoteli.

— Mulţumesc că nu le-ai spus că m-ai mai văzut, spuse el brusc, aproape enervat. Era ca şi cum i-ar fi displăcut faptul că trebuia să-şi recunoască îndatorirea şi era furios pe Will pentru că-i făcuse binele ce necesita această recunoaştere.

— Mi-am dat seama că nu voiai să spun nimic despre asta, spuse Will. Aşa că, bineînţeles, n-am făcut-o.

— Voiam să-ţi mulţumesc, bâigui Murugan printre dinţi şi pe un ton care ar fi fost potrivit pentru „porc împuţit!”.

— Pentru puţin, spuse Will cu o politeţe batjocoritoare.

Minunată creatură! gândi Will în vreme ce privea cu o curiozitate amuzată torsul neted şi auriu, chipul care se ferea de privirile lui, regulat ca al unei statui, fără însă a mai fi olimpiană, fără a mai fi clasică – un chip elenistic, mobil şi foarte uman. Un vas de o frumuseţe incomparabilă – dar ce anume conţinea acesta? Era păcat, cugetă el, că nu pusese această întrebare puţin mai serios înainte de-a avea a face cu Babs cea infectă. Însă Babs era femeie. La cât de heterosexual era el, acest soi de întrebare raţională pe care şi-o punea acum era de neconceput. Fără îndoială, tot aşa ar sta lucrurile pentru oricine ar fi atras de băieţi, în legătură cu acest mic semizeu cu sânge păcătos care era aşezat la căpătâiul patului său.

— Doctorul Robert nu ştia că fusesei la Rendang? întrebă Will.

— Bineînţeles că ştia. Toată lumea ştia. Mersesem acolo ca s-o aduc pe mama. Stătea în Rendang la una din rudele ei. Am mers s-o aduc înapoi în Pala. Era absolut oficial.

— Atunci de ce n-ai vrut să spun că te întâlnisem acolo?

Murugan ezită un moment, apoi îşi ridică sfidător privirea către Will.

— Pentru că nu voiam ca ei să ştie că l-am întâlnit pe Colonelul Dipa.

„O, deci *asta* era!”

— Colonelul Dipa este un om remarcabil, replică Will cu voce tare, aruncând momeala îndulcită pentru a prinde confidenţe.

Surprinzător de încrezător, peştele muşcă imediat. Chipul îmbufnat al lui Murugan se lumină de entuziasm şi pe loc, dintr-odată, se trezi în faţa lui Antinous, în toată frumuseţea fascinantă a adolescenţei lui ambigue.

— Cred că e minunat, spuse el şi, pentru prima dată de când intrase în încăpere, păru să devină conştient de existenţa lui Will şi să-i trimită zâmbetul cel mai prietenesc. Minunăţia Colonelului îl făcuse să-şi uite resentimentul, îl făcuse să poată, pentru moment, să iubească pe toată lumea – chiar şi pe acest om faţă de care avea o datorie dureros de mare de recunoştinţă. Uite ce face pentru Rendang!

— Cu siguranţă face foarte multe pentru Rendang, zise Will indiferent.

Un nor trecu peste chipul radiant al lui Murugan.

— Ei nu cred asta, spuse el încruntându-se. Ei cred că e groaznic.

— Cine crede asta?

— Practic, toată lumea!

— Aşa că nu vor să te întâlneşti cu el?

Cu expresia unui ţânc care a pregătit o şotie în vreme ce profesorul a fost întors cu spatele, Murugan zâmbi larg, triumfător.

— Au crezut că am fost tot timpul cu mama.

Will prinse imediat ideea.

— Mama ta ştia că te vezi cu Colonelul? întrebă el.

— Bineînţeles.

— Şi nu a avut nicio obiecţie?

— A fost întru totul de acord.

Şi totuşi, Will era aproape sigur de asta, nu greşise atunci când se gândise la Hadrian şi Antinous. Femeia era oare oarbă? Sau nu voia să vadă ce se petrecea?

— Dar dacă *dânsei* nu-i pasă, spuse el tare, de ce s-ar opune doctorul Robert şi toţi ceilalţi?

Murugan îl privi bănuitor. Dându-şi seama că se aventurase prea departe pe teritoriul interzis, Will aruncă în grabă o altă momeală:

— Cred ei oare, întrebă Will râzând, că te-ar putea converti să crezi în dictatura militară?

Momeala fu înghiţită cu naivitate, iar faţa băiatului se relaxă într-un zâmbet.

— Nu chiar, răspunse el, dar ceva asemănător. E absolut o prostie, adăugă el cu o strângere din umeri. Doar un protocol tâmpit.

— Protocol? Will era sincer nedumerit.

— Nu ţi s-a spus nimic despre mine?

— Ştiu doar ceea ce a spus ieri doctorul Robert.

— Adică, faptul că sunt student? Murugan îşi dădu capul pe spate şi râse.

— Ce-i aşa amuzant în a fi student?

— Nimic, absolut nimic. Băiatul privi din nou într-o parte. Se lăsă tăcerea. Motivul pentru care nu trebuie să mă întâlnesc cu Colonelul Dipa, spuse în cele din urmă, ferindu-şi privirea, este faptul că el este şeful unui stat, iar *eu* sunt şeful unui alt stat. Atunci când ne întâlnim, totul devine politică internaţională.

— Cum adică?

— Din întâmplare eu sunt Raja din Pala.

— Raja din Pala?

— Din cincizeci şi patru. Atunci a murit tatăl meu.

— Şi din câte înţeleg eu, mama ta este Rani?

— Mama este Rani.

„Du-te glonţ la palat.” Dar iată că palatul era cel care venea glonţ la el. În mod evident, Providenţa era de partea lui Joe Aldehyde şi lucra peste program.

— Tu ai fost fiul cel mare? întrebă el.

— *Unicul* fiu, răspunse Murugan. Şi apoi, accentuându-şi unicitatea cu şi mai multă emfază, adăugă: Unicul *copil*.

— Deci nu există nici urmă de îndoială, spuse Will. Doamne, Dumnezeule! Ar trebui să-ţi spun Maiestatea Voastră. Sau, cel puţin, domnule.

Cuvintele erau rostite în glumă; însă Murugan le-a răspuns cu seriozitate desăvârşită şi cu bruscă asumare a demnităţii regale.

— Va trebui să-mi spui aşa la sfârşitul săptămânii următoare, spuse el. După ziua mea de naştere. Voi împlini optsprezece ani. Acesta-i majoratul unui Raja din Pala. Până atunci nu sunt decât Murugan Mailendra. Doar un student care învaţă un pic din toate – inclusiv hibridizarea plantelor, adăugă el dispreţuitor – aşa încât, atunci când va veni vremea, să ştiu ce fac.

— Şi atunci când va veni vremea ce vei face? Între acest Antinous drăgălaş şi îndatoririle lui grozave era un contrast pe care Will îl găsea foarte comic. Cum îţi propui să acţionezi? continuă el pe un ton zeflemitor. Să li se taie capetele? *L'état c'est moi*[12]?

Seriozitatea şi demnitatea regală se înăspriră transformându-se în reproş.

— Nu fi prost.

Amuzat, Will schiţă gesturi prin care părea să-şi ceară scuze.

— Voiam doar să aflu cât de drastic aveai de gând să fii.

— Pala este o monarhie constituţională, răspunse grav Murugan.

— Cu alte cuvinte, tu o să fii o figurină simbolică, menită să domnească precum Regina Angliei, nu să şi cârmuiască.

Uitându-şi demnitatea regală, Murugan aproape că ţipă:

---

[12] „Statul sunt eu" (în fr. în orig.), celebră replică-simbol a absolutismului regal francez, aparţinând lui Ludovic al XIV-lea.

— Nu, nu! Nu precum Regina Angliei. Raja din Pala nu doar domneşte; el cârmuieşte. Prea agitat ca să mai stea liniştit, Murugan sări în picioare şi începu să se plimbe prin cameră, continuând: El cârmuieşte în mod constituţional; însă, pentru numele lui Dumnezeu, el cârmuieşte, *cârmuieşte*!

Murugan merse până la fereastră şi privi afară. Întorcându-se după un moment de tăcere, se înfăţişă ochilor lui Will cu un chip transfigurat de noua expresie, într-o emblemă subtil modelată şi colorată a unui tip foarte familiar de urâţenie psihologică.

— O să le arăt eu cine e şeful aici, spuse el cu o replică şi un ton care fuseseră evident împrumutate de la un erou al vreunui film american cu gangsteri. Oamenii ăştia cred că mă pot manevra după bunul plac, continuă el, recitând după scenariul deprimant de banal, în felul în care l-au manevrat pe tata. Dar fac o mare greşeală. Schiţă un rânjet sinistru şi-şi clătină capul frumos şi odios. O mare greşeală, repetă el.

Cuvintele fuseseră rostite printre dinţii încleştaţi iar buzele i se mişcară imperceptibil; falca de jos fusese împinsă în faţă astfel încât să semene cu falca unui criminal din benzi desenate; ochii îi luciră reci printre pleoapele mijite. În acelaşi timp, absurd şi oribil. Antinous devenise caricatura tuturor tipilor duri din filmele de mâna a doua din toate timpurile.

— Cine a condus ţara cât ai fost minor? întrebă Will acum.

— Trei rânduri de babalâci, răspunse Murugan dispreţuitor. Cabinetul, Camera Reprezentanţilor şi apoi, reprezentându-mă pe *mine*, Raja, Consiliul de Coroană.

— Sărmanii babalâci! În curând vor primi şocul vieţii lor, spuse Will, îmbrăţişând cu veselie atmosfera de delincvenţă şi râzând cu poftă. Sper doar să mai fiu pe aici ca să văd ce se întâmplă.

Murugan râse şi el – râse, nu precum Durul sinistru de voios, ci într-una din acele schimbări bruşte de dispoziţie şi expresie care ar face, prevăzu Will, să-i fie greu să joace rolul durului, al puştiului triumfător de câteva minute mai devreme.

— Şocul vieţii lor, repetă el, fericit.

— Ai vreun plan anume?

— Cu siguranţă că am, spuse Murugan. Pe chipul lui mobil, puştiul triumfător făcu loc omului de stat, grav, dar afabil în mod condescendent, aflat la o conferinţă de presă. Prioritatea absolută o constituie modernizarea acestui loc. Uite ce s-a reuşit să se facă în Rendang de pe urma profiturilor din petrol.

— Dar Pala nu primeşte un venit din petrol? întrebă Will cu acel aer inocent de ignoranţă totală pe care-l considera, după o lungă experienţă, a fi modul cel mai eficient de a cere informaţii de la cei slabi de duh şi încrezuţi.

— Niciun sfanţ, spuse Murugan. Şi totuşi, partea cea mai sudică a insulei musteşte de-a dreptul de petrol. Însă cu excepţia câtorva puţuri anemice destinate consumului

casnic, babalâcii nu vor să facă nimic în privinţa asta. Şi mai mult de atât, nu permit nimănui altcuiva să facă ceva în privinţa asta.

Omul de stat începea să se enerveze; în vocea şi în expresia lui apăreau acum inflexiuni ale Durului:

— Multe companii au venit cu oferte: Southeast Asia Petroleum, Shell, Royal Dutch, Standard of California. Dar proştii ăia bătrâni nici nu vor să audă.

— Nu-i poţi convinge să audă?

— La dracu', o să-i *fac* eu să audă, spuse Durul.

— Aşa te vreau! aprobă Will, apoi întrebă indiferent: Pe care dintre oferte te gândeşti s-o accepţi?

— Colonelul Dipa lucrează cu Standard of California şi crede că ar fi cel mai bine dacă am face la fel.

— Eu n-aş face asta fără să aduc în discuţie şi alte oferte competitoare.

— Tot aşa cred şi eu. La fel şi mama.

— Foarte înţelept.

— Mama e total în favoarea lui Southeast Asia Petroleum. Îl cunoaşte pe preşedintele companiei, Lordul Aldehyde.

— Îl cunoaşte pe Lordul Aldehyde? Dar e extraordinar! făcu Will, iar tonul de uimire plină de încântare fu întru totul convingător. Joe Aldehyde îmi este prieten. Scriu pentru ziarele lui. Chiar acţionez ca ambasadorul lui personal. În mod confidenţial, adăugă el, tocmai din acest motiv am făcut excursia aceea la minele de cupru. Cuprul

reprezintă una din preocupările lui colaterale. Dar bineînţeles, adevărata lui dragoste este petrolul.

Murugan încercă să se uite pieziş.

— Cât ar fi pregătit să ofere?

Will ridică mingea la fileu şi răspunse în stilul cel mai convingător al vreunui magnat din filme:

— Oricât oferă Standard şi puţin peste.

— Corect, spuse Murugan, ca o replică din acelaşi scenariu şi dădu din cap cu înţelepciune.

Urmă o tăcere lungă. Atunci când vorbi din nou, o făcu întocmai ca un om de stat care acordă un interviu reprezentanţilor presei.

— Veniturile din petrol, spuse el, vor fi folosite în felul următor: douăzeci şi cinci la sută din toţi banii primiţi vor merge spre Reconstrucţia Mondială.

— Pot să întreb, îl cercetă Will ceremonios, cum anume îţi propui să reconstruieşti lumea?

— Prin Cruciada Spiritului. Ştii ceva despre Cruciada Spiritului?

— Bineînţeles. Cine nu ştie?

— Este o mare mişcare mondială, rosti grav omul de stat. Precum începuturile creştinătăţii. A fost fondată de mama.

Will mimă admiraţia şi uimirea.

— Da, fondată de mama, repetă Murugan şi adăugă, pentru a face impresie: Cred că e singura speranţă a omului.

— Întocmai, rosti Will Farnaby, întocmai.

— Ei bine, aşa vor fi folosiţi primele douăzeci şi cinci la sută din profituri, continuă omul de stat. Restul veniturilor vor intra într-un program intensiv de industrializare. Idioţii ăştia bătrâni de aici vor doar să industrializeze pe alocuri şi să lase tot restul aşa cum era acum o mie de ani, adăugă el pe un ton schimbat.

— În vreme ce tu vrei să mergi până-n pânzele albe. Industrializare de dragul industrializării.

— Nu, industrializare de dragul ţării. Industrializare pentru a face Pala puternică. Pentru a-i face pe alţi oameni să ne respecte. Uită-te la cei din Rendang. În cinci ani vor produce toate puştile, mortierele şi muniţia de care au nevoie. Va dura destul de mult până când să poată face tancuri. Dar între timp şi le pot cumpăra de la Skoda cu banii de pe petrol.

— În cât timp vor ajunge la bombele cu hidrogen? întrebă Will ironic.

— Nici măcar nu vor încerca, răspunse Murugan. Dar la urma urmei, bombele cu hidrogen nu sunt singurele arme absolute, rosti el cu satisfacţie; era evident faptul că găsea de-a dreptul delicios gustul „armelor absolute”. Colonelul Dipa numeşte armele chimice şi biologice „bombele cu hidrogen ale săracului”, continuă tânărul. Unul dintre primele lucruri pe care am să le fac este să construiesc o fabrică de insecticide. Dacă poţi produce insecticide, poţi produce gaze letale, încheie Murugan şi făcu cu ochiul.

Will îşi aminti acea fabrică încă neterminată din suburbiile Rendang-Lobo. „Ce-i acolo?” îl întrebase el pe Colonelul Dipa atunci când trecuseră în viteză pe lângă ea în Mercedesul alb. „Insecticide”, răspunsese Colonelul Dipa. Şi, arătându-şi dinţii albi şi sclipitori într-un zâmbet binevoitor, continuase: „În curând vom exporta produsul în tot sud-estul Asiei.”

În acel moment, desigur, se gândise că prin asta, Colonelul nu voise să spună nimic altceva. Însă acum... Will ridică din umerii imaginari. Coloneii tot colonei rămân, iar băieţii, chiar şi băieţii ca Murugan, rămân nişte băieţi iubitori de arme. Întotdeauna vor exista o mulţime de misiuni pentru corespondenţii speciali pe drumul morţii.

— Aşadar, vei întări armata Palei? întrebă Will.

— S-o întăresc? Nu, o voi crea. Pala nu are armată.

— Absolut deloc?

— Absolut deloc. Toţi sunt pacifişti, explică el, rostind *p*-ul cu o explozie de dezgust, iar *ş*-ul cu dispreţ. Va trebui s-o iau de la zero.

— Şi vei militariza în ritmul în care vei industrializa, aşa-i?

— Exact.

Will râse.

— Înapoi la asirieni! O să rămâi în istorie drept un revoluţionar adevărat.

— Asta şi sper, spuse Murugan. Pentru că asta urmează să fie politica mea: Continuarea Revoluţiei.

— Foarte bine! aplaudă Will.

— Pur şi simplu voi continua revoluţia începută acum mai bine de o sută de ani de străbunicul doctorului Robert, atunci când a venit în Pala şi l-a ajutat pe stră-străbunicul meu să înfăptuiască primele reforme. Unele din lucrurile realizate de ei au fost cu adevărat minunate. Nu toate, ia aminte, preciză el; şi cu solemnitatea absurdă a unui şcolar care-l joacă pe Polonius într-o reprezentaţie de sfârşit de trimestru a lui *Hamlet*, îşi clătină capul cârlionţat în semn de dezaprobare solemnă, critică. Dar cel puţin ei *chiar* au făcut ceva. În timp ce azi suntem conduşi de o clică de conservatori indolenţi. Primitivi prin tradiţie – nu mişcă nici măcar un deget pentru a iniţia îmbunătăţiri moderne. Şi convenţional de radicali – refuză să schimbe vreuna din vechile idei revoluţionare proaste care ar trebui să fie schimbate. Nu vor să reformeze reformele. Şi ia aminte la mine, unele din acele aşa-zise reforme sunt absolut dezgustătoare.

— Adică, după câte înţeleg eu, au ceva de-a face cu sexul?

Murugan încuviinţă şi-şi feri chipul. Spre uimirea lui, Will îl văzu roşind.

— Dă-mi un exemplu, ceru el.

Însă Murugan nu îndrăznea să fie mai explicit.

— Întreabă-l pe doctorul Robert, spuse el, întreabă-l pe Vijaya. *Ei* sunt cei care cred că genul acesta de lucruri este pur şi simplu minunat. De fapt, toţi cred asta. Ăsta e unul din motivele pentru care nimeni nu vrea să se

schimbe ceva. Le place ca totul să rămână aşa cum este, în acelaşi fel învechit şi dezgustător, pentru totdeauna.

— Pentru totdeauna, repetă pe un ton glumeţ o voce contralto, puternică.

— Mamă! făcu Murugan şi sări în picioare.

Will se întoarse şi văzu în pragul uşii o femeie mare şi rumenă, învăluită (destul de nepotrivit, se gândi el; pentru că genul acela de chip şi siluetă se asortau de obicei cu movul, cu magenta şi cu albastrul electrizant) în nori de muselină albă. Stătea zâmbind, în mod voit misterioasă, ridicând un braţ solid, cu mâna plină de bijuterii aşezată pe clanţa uşii, afişând poza unei mari actriţe, a unei dive recunoscute, care se opreşte la prima ei intrare pentru a primi osanalele adoratorilor aflaţi de cealaltă parte a luminilor rampei. În fundal, aşteptând răbdător un semn, stătea un bărbat înalt, îmbrăcat într-un costum gri din tergal, pe care Murugan, zărindu-l dincolo de întruchiparea masivă a maternităţii care aproape umplea tot cadrul uşii, îl salută acum, numindu-l domnul Bahu.

Aflat tot în spate, domnul Bahu se înclină fără să răspundă.

Murugan se întoarse din nou înspre mama sa.

— Ai venit *pe jos* până aici? întrebă el. Tonul lui exprima incredulitatea şi o îngrijorare plină de admiraţie. Să vină pe jos până aici – de necrezut! Dar dacă ea *chiar venise pe jos* – cât eroism! Tot drumul?

— Tot drumul, copile, răspunse ea în ecou, tandru şi glumeţ. Braţul ridicat coborî, se strecură în jurul trupului zvelt al băiatului, îl îmbrăţişă, îl înghiţi în valurile plutitoare, lângă pieptul enorm, apoi îl eliberă. Am simţit unul din Impulsurile mele, spuse ea şi Will observă că glasul avea un mod de a te face de-a dreptul să *auzi* majusculele de la începutul cuvintelor pe care voia să le accentueze. Vocea mea cea Mititică mi-a spus: „Du-te să-l vezi pe Străinul din casa doctorului Robert. Du-te!” „Acum?” am spus eu. „*Malgré la chaleur?*[13] „ Lucru care a făcut-o pe Vocea Mititică să-şi piardă răbdarea. „Femeie”, zice ea, „ţine-ţi gura cea prostuţă şi fă ce ţi se spune”. Aşa că iată-mă, domnule Farnaby, încheie Rani, apoi, cu mâna întinsă şi înconjurată de o aură puternică de ulei de santal, înaintă către el.

Will se aplecă peste degetele încărcate de bijuterii şi bombăni ceva ce se sfârşi cu „Înălţimea Voastră”.

— Bahu! strigă ea, folosind prerogativul regal al numelui de familie fără alte zorzoane.

Răspunzând la mult-aşteptatul semn, actorul secundar îşi făcu intrarea şi fu prezentat drept *Excelenţa Sa*, Abdul Bahu, ambasadorul din Rendang.

— Abdul Pierre Bahu, *car sa mère est parisienne*[14]. Dar el a învăţat engleza la New York.

---

[13] În ciuda căldurii ? (în fr. în orig.).

[14] Pentru că mama sa este pariziancă (în fr. în orig.).

Arăta, gândi Will în timp ce-i strânse mâna ambasadorului, precum Savonarola[15] – dar un Savonarola cu monoclu şi cu un croitor în Savile Row[16].

— Bahu, spuse Rani, este Păstrătorul Minţii Colonelului Dipa.

— Înălţimea Voastră, dacă mi-e permis să spun, este mult prea drăguţă cu mine şi nici pe departe destul de drăguţă cu Colonelul.

Cuvintele şi manierele lui erau curtenitoare până la a fi ironice, o parodie a deferenţei şi a umilinţei.

— Mintea, continuă el, se află acolo unde trebuie să se afle ea – în cap. Cât despre mine, sunt doar o parte a sistemului nervos simpatic al Rendangului.

— *Et combien sympathique!*[17] spuse Rani. Printre alte lucruri, domnule Farnaby, Bahu este Ultimul dintre Aristocraţi. Ar trebui să-i vezi casa de la ţară! Este ca în *O mie şi una de nopţi*! Baţi din palme – şi imediat apar şase servitori gata să-ţi îndeplinească dorinţa. E ziua ta de naştere – se organizează o *fête nocturne*[18] în grădină. Muzică, aperitive, fete care dansează; două sute de servitori care poartă torţe. Viaţa lui Harun-al-Raşid, însă cu instalaţii moderne.

---

[15] Girolamo Savonarola (1452-1498), preot dominican florentin cunoscut pentru reformele sale religioase şi pentru opiniile împotriva artei şi literaturii renascentiste.

[16] Stradă din centrul Londrei, faimoasă pentru magazinele sale cu costume bărbăteşti.

[17] Şi cât de simpatic ! (în fr. în orig.).

[18] O petrecere nocturnă (în fr. în orig.).

— Sună de-a dreptul încântător, spuse Will, amintindu-şi satele prin care trecuse cu Mercedesul alb al Colonelului Dipa, colibele înconjurate cu garduri de nuiele, gunoiul, copiii oftalmici, câinii costelivi, femeile aplecate sub greutatea enormelor poveri.

— Şi ce gust, continuă Rani, o minte atât de bine organizată şi străbătută (coborî vocea) de un Simţ al Divinului atât de adânc şi de neabătut.

Domnul Bahu îşi plecă privirea şi se aşternu tăcerea.

Între timp, Murugan împinsese un scaun. Fără să arunce nici măcar o privire în spate – încrezătoare ca o regină că cineva trebuia întotdeauna, prin însăşi natura lucrurilor, să fie pe aproape veghind să nu survină niciun accident nefericit sau vreo ştirbire a demnităţii –, Rani se aşeză cu toată emfaza maiestuoasă a sutelor ei de kilograme.

— Sper să nu simţi vizita mea ca pe o intruziune, îi spuse ea lui Will. El o asigură că nu o simţea astfel; dar ea continuă să se scuze. Aş fi dat de veste, urmă ea, ţi-aş fi cerut permisiunea. Dar Vocea mea cea Mititică a spus: „Nu – trebuie să mergi acum”. De ce? Nu ştiu. Dar cu siguranţă vom afla la momentul potrivit. Îl fixă cu ochii ei mari, bulbucaţi şi îi zâmbi misterios. Iar acum, înainte de toate, cum *te simţi*, dragă domnule Farnaby?

— După câte vedeţi, doamnă, sunt într-o formă foarte bună.

— Adevărat? Ochii bulbucaţi îi scrutară chipul cu o intensitate pe care-o găsi stânjenitoare. Văd că eşti genul

de om eroic şi amabil care şi-ar linişti prietenii chiar şi dac-ar fi pe patul de moarte.

— Mă măguliţi, spuse el. Dar, după câte se pare, sunt bine. În mod uimitor, date fiind împrejurările – în mod miraculos.

— Miraculos, spuse Rani, a fost chiar cuvântul pe care l-am folosit când am auzit de accidentul dumitale. *A fost* un miracol.

— ”După cum mi-a fost norocul”, cită Will din nou din *Erewhon*, „Providenţa a fost de partea mea”.

Domnul Bahu începu să râdă; dar observând că Rani în mod evident nu prinsese gluma se răzgândi şi transformă cu dibăcie sunetul veseliei într-o tuse puternică.

— Cât de adevărat! spuse Rani, iar vocea ei contralto puternică vibră cu emoţie. Providenţa este *întotdeauna* de partea noastră. Iar atunci când Will ridică o sprânceană întrebătoare, continuă: Vreau să zic, în ochii celor care Înţeleg cu Adevărat. Iar lucrul acesta e valabil chiar şi atunci când totul pare să conspire împotriva noastră – *même dans le désastre*[19]. Înţelegi cu siguranţă franceza, domnule Farnaby, nu? Will aprobă. Adesea mi-e mai la îndemână s-o vorbesc decât limba maternă sau engleza sau palaneza, după atâţia ani petrecuţi în Elveţia, explică ea, mai întâi la şcoală, apoi, mai târziu, când sănătatea sărmanului meu copil era atât de precară (îl bătu uşor pe Murugan pe braţul gol) şi a trebuit să mergem şi să locuim în munţi. Lucru care ilustrează ceea ce spuneam

[19] Chiar şi la dezastru (în fr. în orig.).

despre faptul că Providenţa se află întotdeauna de partea noastră. Când mi-au spus că sărmanul meu băieţel era cât pe ce să se-mbolnăvească de oftică, am uitat tot ce-am învăţat vreodată. Eram nebună de frică şi nelinişte, eram pornită împotriva lui Dumnezeu pentru că a permis să se întâmple un asemenea lucru. Orbire Nemăsurată! Copilaşul meu s-a făcut bine, iar anii aceia petrecuţi printre Zăpezile Eterne au fost cei mai fericiţi din vieţile noastre – nu-i aşa, scumpule?

— Cei mai fericiţi, încuviinţă băiatul, cu ceea ce aproape părea o sinceritate totală.

Rani zâmbi triumfătoare, îşi ţuguie buzele roşii şi pline şi, cu un plescăit uşor, şi le desfăcu iarăşi într-un sărut trimis la distanţă.

— Aşa că vezi, dragul meu Farnaby, continuă ea, vezi dumneata, e mult prea evident. Nimic nu e Întâmplător. Există un Plan Măreţ şi, în cadrul acestui Plan Măreţ, nenumărate planuri mici. Câte un plan mic pentru absolut fiecare dintre noi.

— Întocmai, spuse Will politicos. Întocmai.

— A fost o vreme, continuă Rani, când ştiam asta doar cu intelectul. Acum o ştiu cu inima. Cu adevărat... se opri o clipă pentru a se pregăti pentru rostirea majusculei magice, Înţeleg.

„A dracului clarvăzătoare”. Will îşi aminti ceea ce Joe Aldehyde îi spusese despre ea. Şi cu siguranţă că acel împătimit al şedinţelor de spiritism ştia cel mai bine.

— Înţeleg, doamnă, spuse el, că sunteţi clarvăzătoare din fire.

— Din naştere, recunoscu ea. Dar în plus şi mai presus de toate, prin pregătire. Pregătirea, nu mai e nevoie s-o spun, în Altceva.

— Altceva?

— În viaţa Spiritului. Pe măsură ce înaintăm pe Cale, toate acele *sidhis*, toate harurile psihice şi puterile miraculoase se dezvoltă spontan.

— Chiar aşa? se miră Will.

— Mama poate să facă lucrurile cele mai fantastice, îl asigură Murugan cu mândrie.

— *N'exagérons pas, chéri*[20].

— Dar ăsta-i adevărul, insistă Murugan.

— Un adevăr, interveni ambasadorul, pe care îl pot confirma. Şi îl confirm cu o anumită reţinere, adăugă el zâmbind pe socoteala lui. Fiind sceptic de-o viaţă în legătură cu aceste lucruri, nu-mi place să văd imposibilul întâmplându-se. Dar am o slăbiciune nefericită pentru sinceritate. Şi atunci când imposibilul chiar se întâmplă, în faţa ochilor mei, mă văd obligat, *malgrè moi*[21], să depun mărturie. Înălţimea Sa chiar face *cele mai* fantastice lucruri.

— Ei bine, dacă vreţi s-o spuneţi aşa... zise Rani, radiind de încântare. Dar să nu uiţi niciodată, Bahu, să nu uiţi niciodată. Miracolele nu au absolut nicio importanţă.

---

[20] Să nu exagerăm, scumpule (în fr. în orig.).

[21] Fără să vreau (în fr. în orig.).

Ceea ce e important este Lucrul Celălalt – Lucrul la care ajungi la capătul Căii.

— După cea de-a Patra Iniţiere, specifică Murugan. Mama...

— Scumpule! Rani îşi ridicase un deget la buze. Acestea sunt lucruri despre care nu se vorbeşte.

— Îmi pare rău, spuse băiatul, apoi urmă o tăcere lungă şi apăsătoare.

Rani închise ochii iar domnul Bahu, lăsând să-i cadă monoclul, o urmă reverenţios şi deveni imaginea unui Savonarola cufundat într-o rugăciune tăcută. Will privea şi se întreba ce anume se întâmpla în spatele acelei măşti austere, aproape descărnate, a aducerii-aminte.

— Aş putea întreba, spuse el în cele din urmă, doamnă, cum aţi reuşit să găsiţi prima dată Calea?

Preţ de o secundă sau două, Rani nu spuse nimic, rămase doar aşezată acolo, cu ochii închişi, zâmbind cu zâmbetul ei de Buddha, al unei fericiri misterioase.

— Providenţa a găsit-o pentru mine, răspunse ea într-un sfârşit.

— Sigur, sigur. Însă trebuie să fi existat o ocazie, un loc, un instrument uman.

— Îţi voi spune. Buzele i se desfăcură şi, încă o dată, se trezi sub privirea clară, neclintită a ochilor ei bulbucaţi.

Locul fusese Lausanne; momentul, primul an al educaţiei ei elveţiene; instrumentul ales, scumpa şi micuţa Madame Buloz. Scumpa şi micuţa Madame Buloz era soţia scumpului şi bătrânului profesor Buloz, iar

bătrânul profesor Buloz era bărbatul în grija căruia, după cercetări amănunţite şi multă cugetare neliniştită, fusese încredinţată de către tatăl ei, răposatul sultan din Rendang. Profesorul avea şaizeci şi şapte de ani, preda geologia şi era protestant al unui rit atât de auster încât, cu excepţia faptului că mai servea câte un pahar de vin roşu la cină, că-şi spunea rugăciunile doar de două ori pe zi şi era strict monogam, aproape c-ar fi putut fi luat drept musulman. Sub o astfel de îndrumare, o prinţesă din Rendang avea să fie stimulată intelectual, în vreme ce moral şi doctrinar ar fi rămas intactă. Dar sultanul n-o pusese la socoteală pe soţia profesorului. Madame Buloz nu avea decât patruzeci de ani, era plinuţă, sentimentală, extrem de entuziastă şi, deşi oficial împărtăşea credinţa protestantă a soţului ei, era o teozoafă nou convertită şi adeptă înfocată. Într-o încăpere de la ultimul etaj al unei case înalte de pe lângă Place de la Riponne, îşi avea oratoriul unde, ori de câte ori găsea o clipă de răgaz, se retrăgea în secret pentru a face exerciţii de respiraţie, pentru a se concentra şi a spori energia Kundalini[22]. Nişte discipline extenuante! Dar satisfacţia transcendentală era măreaţă. La orele târzii ale unei nopţi fierbinţi de vară, în timp ce scumpul şi bătrânul profesor zăcea sforăind

[22] Energie a Duhului Sfânt, aflată în stare latentă în trupul nostru ; această energie se presupune a fi iniţial plasată la baza coloanei vertebrale, urcând progresiv până ajunge să străbată toţi centrii nervoşi, unind în final fiinţa omenească cu energia cosmică, realizând „trezirea” spirituală a fiinţei umane şi cunoaşterea profundă a realităţii fundamentale.

ritmic, două etaje mai jos, ea devenise conştientă de o Prezenţă: Maestrul Koot Hoomi[23] era alături de ea.

Rani făcu o pauză, pentru impresii.

— Extraordinar, spuse domnul Bahu.

— Extraordinar, rosti ca un ecou şi Will, îndatoritor.

Rani îşi reluă povestirea. Nespus de fericită, Madame Buloz nu fusese în stare să păstreze secretul. Aruncase aluzii misterioase, trecuse de la aluzii la confidenţe, de la confidenţe la o invitaţie în oratoriu şi, bineînţeles, la instruire. Într-un timp foarte scurt, Koot Hoomi începuse să reverse asupra novicei favoruri mai mari decât asupra profesoarei ei.

— Şi din ziua aceea până acum, trase ea concluzia, Maestrul m-a ajutat să Merg Înainte.

Să meargă înainte, spre ce? se întreba Will în sinea lui. Doar Koot Hoomi ştia. Dar oricare ar fi fost lucrul spre care ea mersese înainte, lui nu-i plăcea. Faţa aceea mare şi rumenă avea o expresie pe care Will o găsea ciudat de respingătoare – o expresie de calm dominator, de preţuire de sine senină şi de nezdruncinat. Într-un fel curios, îi amintea de Joe Aldehyde. Joe era unul dintre acei magnaţi fericiţi care nu simt nicio remuşcare, ci se lăfăie fără inhibiţii în banii lor şi în tot ceea ce banii le cumpără în materie de influenţă şi putere. Iar aici – deşi înveşmântată în muselină albă, mistică, minunată – se afla altcineva din specia Joe Aldehyde: o femeie-magnat care acaparase piaţa nu cu seminţe de soia sau cu cupru, ci cu

[23] Renumit maestru al ocultismului, de origine indiană, din secolul al XIX-lea.

Spiritualitate Desăvârşită şi Maeştri Înălţaţi, iar acum îşi freca palmele, fericită de isprava ei.

— Iată un exemplu de ceea ce a făcut El pentru mine, continuă Rani. Acum opt ani – mai exact pe douăzeci şi trei noiembrie 1952 – Maestrul a venit la mine în timpul Meditaţiei mele de dimineaţă. A venit în Persoană, a venit în Glorie. „Urmează să înceapă o mare Cruciadă", a spus El, „o Mişcare Mondială pentru a salva Umanitatea de la autodistrugere. Iar tu, copila mea, eşti Unealta Aleasă". „Eu? O Mişcare Mondială? Dar e absurd", am spus eu. „Nu am ţinut niciodată în viaţa mea vreun discurs. N-am publicat niciodată nimic. Nu am fost niciodată lider sau organizator". „Cu toate astea", a spus El (şi mi-a trimis unul din zâmbetele sale nespus de frumoase), „cu toate astea, tu vei fi cea care va porni Cruciada – Cruciada Mondială a Spiritului. Vor râde de tine, te vor numi nebună, ţăcănită, fanatică. Câinii latră, caravana trece. De la începuturile acestea neînsemnate, ridiculizate, Cruciada Spiritului este menită să devină o Forţă Atotputernică. O forţă a Binelui, o forţă care în cele din urmă va Salva Lumea". Şi, după ce a rostit aceste cuvinte, a plecat. M-a lăsat uluită, nedumerită, speriată de moarte. Dar nu aveam încotro; trebuia să mă supun. M-am *supus.* Şi ce s-a întâmplat? Am ţinut discursuri, iar El mi-a dat elocvenţă. Am acceptat povara liderului şi, pentru că El păşea invizibil alături de mine, oamenii m-au urmat. Am cerut ajutor, iar banii au început să curgă. Aşadar, iată-mă, spuse Rani şi îşi întinse mâinile groase

într-un gest de umilinţă, afişând un zâmbet mistic. *Nu-s decât un fir de praf,* părea să spună, *care însă nu-mi aparţine – este al Maestrului, al lui Koot Hoomi.* Iată-mă, repetă ea.

— Domnul fie lăudat, rosti cu devoţiune domnul Bahu, iată-vă.

După un interval decent, Will o întrebă pe Rani dacă respectase întotdeauna practicile învăţate în mod atât de providenţial în oratoriul lui Madame Buloz.

— Întotdeauna, răspunse ea. N-aş putea trăi fără Meditaţie, la fel cum n-aş putea trăi fără Mâncare.

— N-a fost mai dificil după ce v-aţi căsătorit? Adică, înainte de a vă întoarce în Elveţia. Trebuie să fi existat atât de multe obligaţii oficiale obositoare.

— Ca să nu le mai punem la socoteală pe cele *ne*oficiale, spuse Rani pe un ton care implica tone de comentarii nefavorabile asupra caracterului răposatului ei soţ, asupra *Weltanschauung*[24]-ului şi a obiceiurilor lui sexuale. Deschise gura pentru a dezvolta tema, apoi o închise din nou şi se uită la Murugan. Scumpule! îl strigă ea.

Murugan, care îşi pilea concentrat unghiile de la mâna stângă deasupra palmei deschise a mâinii drepte, îşi ridică privirea cu o tresărire vinovată.

— Da, mamă?

Neluând în seamă unghiile şi evidenta lui lipsă de atenţie la ceea ce spunese ea, Rani îi zâmbi seducător:

[24] Concepţie despre lume şi viaţă (în germ. în orig.).

— Fii un înger, spuse ea, şi du-te să-mi aduci maşina. Vocea mea cea Mititică nu spune nimic despre întoarcerea *pe jos* la bungalou. Nu-s decât vreo câteva sute de metri, îi explică ea lui Will. Însă pe căldura asta şi la vârsta mea...

Cuvintele ei cereau un fel de dezminţire linguşitoare. Pentru că, dacă era prea cald pentru mersul pe jos, era de asemenea prea cald, simţi Will, să iroseşti cantitatea considerabilă de energie cerută pentru o reprezentaţie convingătoare de falsă sinceritate. Din fericire, un diplomat de profesie, un curtenitor uns cu toate alifiile se afla acolo pentru a compensa deficienţele jurnalistului grosolan. Domnul Bahu slobozi un hohot de râs din toată inima, apoi se scuză pentru veselia lui.

— Dar chiar a fost *prea* amuzant! „La vârsta mea”, repetă el şi râse din nou. Murugan nu a făcut încă optsprezece ani şi întâmplător ştiu cât de în vârstă – cât de *foarte* în vârstă – era prinţesa din Rendang când s-a căsătorit cu Raja din Pala.

Între timp, Murugan se ridică ascultător şi sărută mâna mamei sale.

— Acum putem discuta mai deschis, spuse Rani după ce acesta părăsi încăperea.

Şi în mod deschis – chipul, tonul, ochii ei bulbucaţi, întreaga-i siluetă tremurătoare, fremătând de cel mai intens reproş – dădu totul la iveală. *De mortuis*[25]... Nu avea să spună despre soţul ei nimic altceva decât că

[25] În lat. în orig. Formulă scurtată pentru *de mortuis nil nisi bonum* (despre morţi, numai de bine).

fusese un palanez tipic, un adevărat reprezentant al ţării sale. Pentru că tristul adevăr era că pielea netedă şi strălucitoare a Palei ascundea putreziciunea cea mai oribilă.

— Când mă gândesc ce au încercat să-i facă băiatului meu acum doi ani, când mă aflam în turneul meu mondial al Cruciadei Spiritului. Cu un clinchet de brăţări, îşi ridică mâinile în semn de groază. A fost o agonie pentru mine să fiu despărţită de el atât de mult timp; dar Maestrul mă trimisese într-o Misiune, iar Vocea mea cea Mititică mi-a spus că nu era bine să-l iau şi pe Copil cu mine. Trăise în străinătate atât de mult timp. Era timpul să cunoască ţara pe care urma s-o cârmuiască. Aşa că am hotărât să-l las aici. Consiliul de Coroană a numit un comitet de tutelă: două femei care aveau şi ele băieţi adolescenţi şi doi bărbaţi – dintre care unul, regret s-o spun (mai degrabă cu mâhnire, decât cu mânie) a fost doctorul Robert MacPhail. Ei bine, ca să scurtez povestea, imediat ce am ieşit din ţară, acei tutori valoroşi cărora le încredinţasem copilul, singurul meu Fiu, au început să lucreze sistematic – *sistematic*, domnule Farnaby – pentru a-mi submina influenţa. Au încercat să distrugă întregul edificiu al Valorilor Morale şi Spirituale pe care îl construisem atât de temeinic de-a lungul anilor.

Oarecum maliţios (pentru că, bineînţeles, ştia la ce anume se referea femeia), Will îşi exprimă uimirea:

— *Întregul* edificiu al valorilor morale şi spirituale? Şi totuşi, nimeni n-ar fi putut fi mai bun decât doctorul

Robert şi ceilalţi, niciun bun samaritean n-a fost vreodată mai milostiv într-un mod atât de simplu şi eficient.

— Nu le neg bunătatea, spuse Rani. Dar la urma urmei, bunătatea nu este singura virtute.

— Bineînţeles că nu, încuviinţă Will, şi trecu în revistă toate calităţile care lui Rani păreau, în mod evident, să-i lipsească. Mai este şi sinceritatea, ca să nu mai vorbim de onestitate, umilinţă, dăruire de sine...

— Uiţi Puritatea, rosti Rani sever. Puritatea este fundamentală, Puritatea este o calitate *sine qua non*[26].

— Dar înţeleg că aici, în Pala, ei nu sunt de aceeaşi părere.

— Cu siguranţă că nu, spuse Rani.

Şi povesti cum sărmanul ei Copilaş fusese cu bună ştiinţă expus impurităţii, chiar încurajat activ să se lase în voia ei, alături de una din acele fete precoce, care în Pala erau prea numeroase. Iar atunci când au aflat că nu era genul de băiat care ar seduce o fată (pentru că ea-l crescuse astfel încât să vadă în Femeie ceva absolut Sfânt), o încurajaseră pe fată să facă tot posibilul pentru a-l seduce ea pe *el.*

Oare reuşise? se întrebă Will. Sau poate că Antinous fusese deja stârnit împotriva fetelor de către prieteni de vârsta lui sau, încă şi mai eficient, de vreun pederast mai bătrân, mai cu experienţă şi autoritate, de vreun precursor elveţian al Colonelului Dipa?

[26] Indispensabilă (în lat. în orig.).

— Dar acesta n-a fost cel mai rău lucru, spuse Rani, după care îşi coborî vocea până deveni o şoaptă teatrală, oribilă: Una din mamele din comitetul de tutelă – una dintre *mame*, ia aminte – l-a sfătuit să ia nişte lecţii.

— Ce fel de lecţii?

— De ceea ce ei numesc, în mod eufemistic, Dragoste. Îşi încreţi nasul ca şi când ar fi mirosit lături stătute. Lecţii, ascultă şi dumneata – iar dezgustul i se transformă în indignare – de la o Femeie mai în vârstă.

— Dumnezeule! strigă ambasadorul.

— Dumnezeule! strigă ca un ecou şi Will, îndatoritor. Acele femei mai în vârstă, înţelegea el, erau în ochii lui Rani nişte rivale mult mai periculoase până şi decât fata cea mai precoce şi promiscuă. O instructoare matură în ale dragostei ar fi fost o mamă rivală, care s-ar fi bucurat de avantajul monstruos de nedrept de a fi liberă să treacă de limitele incestului.

— Ele predau... Rani ezită. Predau Tehnici Speciale.

— Ce fel de tehnici? întrebă Will.

Dar ea nu era în stare să intre în acele amănunte dezgustătoare. Şi oricum nu erau necesare, pentru că Murugan (binecuvântată fie-i inima!) refuzase să le asculte. Lecţii de imoralitate de la cineva suficient de în vârstă pentru a-i fi mamă – până şi numai ideea îi provoca greaţă. Nu-i de mirare. Fusese crescut să venereze Idealul Purităţii.

— *Brahmacharya*[27], dacă ştii ce înseamnă.

[27] Termen din hinduism care implică şi celibatul, abstinenţa, energia sexuală fiind redirecţionată înspre ascensiune spirituală.

— Sigur, zise Will.

— Iar acesta este alt motiv pentru care boala lui a fost o aşa binecuvântare nebănuită, un adevărat dar de la Dumnezeu. Nu cred că *aş fi putut* să-l cresc aşa în Pala. Aici sunt prea multe influenţe proaste. Forţe care lucrează împotriva Purităţii, împotriva Familiei, până şi împotriva Dragostei de Mamă.

Will ciuli urechile.

— Le-au reformat până şi pe mame?

Ea aprobă dând din cap.

— Nici nu-ţi poţi imagina cât de departe au ajuns lucrurile aici. Dar Koot Hoomi ştia ce fel de pericole aveam să întâlnim în Pala. Aşadar, ce se întâmplă? Copilaşul meu se îmbolnăveşte, iar doctorii ne recomandă Elveţia. La o parte din calea răului.

— Cum se face, întrebă Will, că maestrul Koot Hoomi v-a lăsat să mergeţi în Cruciadă? Nu a prevăzut ceea ce avea să i se întâmple lui Murugan imediat ce aţi fi plecat?

— A prevăzut totul, spuse Rani. Ispitele, rezistenţa, asaltul în masă al tuturor Puterilor Răului şi apoi, chiar în ultimul moment, salvarea. Mult timp, explică ea, Murugan nu mi-a spus ce anume se petrecea. Dar, după trei luni, asalturile Puterilor Răului erau prea mult pentru el. A început să facă aluzii; dar eu eram prea absorbită de problemele Maestrului pentru a putea să le înţeleg. În final, mi-a scris o scrisoare în care se dădea totul în vileag – amănunţit. Mi-am anulat ultimele patru prelegeri în Brazilia şi am zburat spre casă cât de repede m-au purtat

avioanele. O săptămână mai târziu eram înapoi în Elveţia. Doar eu şi copilaşul meu – singuri cu Maestrul.

Închise ochii şi expresia unui extaz suprem îi apăru pe faţă. Will privi în lături cu dezgust. Oare această autocanonizată salvatoare a lumii, această mamă posesivă şi devoratoare se văzuse, măcar pentru o clipă, aşa cum o vedeau ceilalţi? Avea oare habar ce îi făcuse, ceea ce încă îi mai făcea sărmanului ei fiu, mic şi prostuţ? La prima întrebare răspunsul era, cu siguranţă, nu. În privinţa celei de-a doua, nu se puteau face decât speculaţii. Poate că în mod sincer nu ştia ce anume îi făcuse băiatului. Dar poate, de cealaltă parte, *chiar* ştia. Ştia şi prefera ceea ce se întâmpla cu Colonelul, faţă de ceea ce s-ar fi putut întâmpla dacă educaţia băiatului ar fi luată în mâini de către o femeie. Femeia ar fi putut-o înlocui; Colonelul, ştia asta, n-ar fi putut.

— Murugan mi-a spus că intenţionează să reformeze toate aceste aşa-numite reforme.

— Nu pot decât să sper, spuse Rani pe un ton care-i aminti lui Will de bunicul său arhidiacon, că va primi Puterea şi Înţelepciunea de a o face.

— Şi ce părere aveţi despre celelalte proiecte ale sale? întrebă Will. Petrol? Industrie? O armată?

— Economia şi politica nu sunt chiar punctul meu forte, răspunse ea cu un râs discret, menit să-i amintească faptul că vorbea cu cineva care trecuse printr-a Patra Iniţiere. Întreabă-l pe Bahu ce crede.

— Nu am niciun drept să-mi exprim vreo părere, spuse ambasadorul. Sunt din afară, reprezentantul unei puteri străine.

— Nu chiar atât de străine, spuse Rani.

— Nu în ochii dumneavoastră, doamnă. Şi nu, după cum ştiţi prea bine, în ochii mei. Dar în ochii guvernatorului palanez, da. Cu totul străine.

— Dar asta, spuse Will, nu vă împiedică să aveţi opinii. Vă împiedică doar să aveţi opiniile obişnuite ale locului. Şi întâmplător, adăugă el, nu mă aflu aici în interes profesional. Nu vi se ia un interviu, domnule ambasador. Toate astea rămân doar între noi.

— Atunci, doar între noi vorbind şi doar în calitate de cetăţean oarecare, nu de persoană oficială, cred că tânărul nostru prieten are absolută dreptate.

— Ceea ce implică, desigur, faptul că găsiţi politica guvernului palanez absolut greşită.

— Absolut greşită, spuse domnul Bahu – iar masca osoasă, proeminentă, de Savonarola, străluci de-a dreptul, luminată de zâmbetul lui voltairian –, absolut greşită pentru că este mult prea corectă.

— Corectă? protestă Rani. Corectă?

— Absolut corectă, explică el, pentru că este într-atât de perfect gândită, încât să-i facă pe oricare bărbat, femeie şi copil de pe această insulă încântătoare pe atât de liber şi de fericit pe cât este posibil.

— Dar e o Falsă Fericire, strigă Rani, o libertate care este doar a Sinelui Inferior.

— Mă înclin, spuse ambasadorul chiar înclinându-se ceremonios, în faţa clarviziunii superioare a Înălţimii Voastre. Totuşi, elevată sau inferioară, adevărată sau falsă, fericirea e fericire, iar libertatea este întru totul plăcută. Şi nu încape îndoială că politica iniţiată de primii reformatori şi dezvoltată de-a lungul anilor a fost admirabil de bine adaptată îndeplinirii acestor două scopuri.

— Însă dumneata simţi, interveni Will, că aceste scopuri sunt nedorite?

— Din contră, toată lumea le doreşte. Dar, din nefericire, nu mai au nimic de-a face cu contextul actual, au devenit complet irelevante în situaţia de acum a lumii în general şi a Palei în special.

— Sunt oare mai irelevante acum decât erau atunci când reformatorii au început să lucreze prima dată pentru fericire şi libertate?

Ambasadorul încuviinţă.

— În vremea aceea, Pala nici nu era trecută pe hartă. Ideea transformării ei într-o oază de libertate şi fericire părea logică. Atâta vreme cât rămâne izolată de restul lumii, o societate ideală poate fi o societate viabilă. Pala a fost întru totul viabilă, aş spune eu, cam până prin 1905. Apoi, în mai puţin de o singură generaţie, lumea s-a schimbat complet. Filme, maşini, avioane, radio. Producţie în masă, omor în masă, comunicare în masă şi, mai presus de toate, mase pur şi simplu – din ce în ce mai mulţi oameni în mahalale sau suburbii din ce în ce mai

mari. Până prin 1930, orice observator lucid ar fi putut vedea că, pentru trei sferturi din rasa umană, libertatea şi fericirea ieşeau aproape total din discuţie. Astăzi, treizeci de ani mai târziu, au ieşit cu totul din discuţie. Şi între timp lumea exterioară se tot apropie de această mică insulă a libertăţii şi fericirii. Se apropie treptat şi irevocabil, din ce în ce mai mult. Ceea ce era odată un ideal viabil acum nu mai este viabil.

— Aşadar Pala va trebui să fie schimbată – asta este concluzia dumneavoastră?

Domnul Bahu dădu din cap.

— În mod radical.

— Din rădăcină, spuse Rani, cu elanul sadic al unui profet.

— Şi asta din două motive întemeiate, continuă domnul Bahu. Mai întâi, pentru că este pur şi simplu imposibil ca Pala să continue a fi diferită de restul lumii. Şi, în al doilea rând, pentru că nu este corect să fie diferită.

— Nu e corect ca oamenii să fie liberi şi fericiţi?

Încă o dată, Rani rosti ceva profund despre falsa fericire şi tipul eronat de libertate.

Domnul Bahu aprobă politicos remarca dinainte, apoi se întoarse către Will:

— Nu este corect, insistă el. Să-ţi afişezi fericirea în faţa unei nefericiri atât de mari reprezintă de-a dreptul un hybris, e un afront deliberat adus restului umanităţii. Este chiar un afront adus lui Dumnezeu.

— Dumnezeu, Dumnezeu... murmură Rani voluptos, cu ochii închişi. Apoi, redeschizându-i, adăugă: Oamenii din Pala nu cred în Dumnezeu. Ei cred doar în Hipnoză, în Panteism şi în Dragoste Liberă. Accentuase cuvintele cu un dezgust plin de indignare.

— Aşa că acum, spuse Will, vă propuneţi să-i faceţi nefericiţi, în speranţa că aşa le va reveni credinţa în Dumnezeu. Ei bine, ăsta da mod de a genera convertirea. Poate va funcţiona. Şi poate că scopul va scuza mijloacele, mai zise el, ridicând din umeri. Însă înţeleg că, bun sau rău, şi indiferent de părerea palanezilor, lucrul acesta urmează să se întâmple. Nu trebuie să fii cine ştie ce profet ca să prevezi faptul că Murugan va reuşi. El pluteşte pe valul viitorului. Iar viitorul aparţine fără îndoială petrolului. Că tot vorbim de substanţe nerafinate şi petrol, urmă el, întorcându-se înspre Rani, înţeleg că-l cunoaşteţi pe vechiul meu prieten Joe Aldehyde?

— Îl cunoşti pe Lordul Aldehyde?

— Bine.

— Deci *de-asta* era Vocea mea cea Mititică atât de insistentă! Închizând iarăşi ochii, zâmbi pentru sine şi dădu rar din cap. Acum Înţeleg. Apoi, pe un ton diferit, întrebă: Ce mai face dragul de el?

— Ca de obicei, o asigură Will.

— Ce suflet rar! *L'homme au cerf-volant*[28], aşa-l numesc eu.

— Omul cu zmeul? Will era nedumerit.

[28] Omul cu zmeul (în fr. în orig.).

— El îşi face datoria aici, jos, explică ea; însă ţine în mână o sfoară şi la capătul celălalt al sforii este un zmeu, iar zmeul încearcă mereu să ajungă din ce în ce mai sus, tot mai Sus. Chiar şi atunci când lucrează, simte Chemarea constantă venită de Sus, simte cum Spiritul trage insistent trupul. Ia gândeşte-te! Un om de afaceri, un mare Căpitan al Industriei – şi totuşi, pentru el, singurul lucru care Contează cu Adevărat este Nemurirea Sufletului.

Lucrurile începeau să se lege. Femeia îi vorbise despre dependenţa lui Joe Aldehyde de spiritism. Se gândi la acele şedinţe săptămânale cu doamna Harbottle, cea cu gesturi automate, nesupuse controlului conştiinţei; cu doamna Pym, care era călăuzită de un indian Kiowa numit Bawbo; cu doamna Tuke şi pâlnia ei plutitoare, din care răzbătea o şoaptă scârţâitoare rostind cuvinte profetice, stenodactilografiate apoi de secretara personală a lui Joe: „Cumpără ciment australian; nu te speria de scăderea de la Breakfast Foods; scoate patruzeci la sută din acţiunile pe cauciuc şi investeşte banii în IBM şi Westinghouse...”

— V-a povestit vreodată, întrebă Will, de acel broker dispărut care ştia întotdeauna ce se va întâmpla pe piaţă în săptămâna următoare?

— *Sidhis*, rosti Rani cu indulgenţă. Doar *sidhis.* La ce altceva te-ai putea aştepta? La urma urmelor nu e decât un Începător. Iar în această viaţă, afacerile sunt karma lui. A fost predestinat să facă ceea ce a făcut, ceea ce face. Şi ceea ce urmează să facă, adăugă ea emfatic şi se opri,

luându-şi aerul că ascultă ceva, cu degetul ridicat, cu capul ridicat, iar ceea ce urmează să facă – îmi spune Vocea mea cea Mititică – cuprinde nişte lucruri măreţe şi minunate aici, în Pala.

Ce mod spiritual de a spune „asta e ceea ce eu vreau să se întâmple! Fie nu după voia mea, ci după voia lui Dumnezeu – şi, printr-o coincidenţă fericită, voinţa lui Dumnezeu şi voinţa mea sunt întotdeauna identice”. Will chicoti în sinea lui, dar îşi păstră mina serioasă.

— Vă spune ceva Vocea dumneavoastră cea Mititică în legătură cu Southeast Asia Petroleum? întrebă el.

Rani ascultă, apoi încuviinţă.

— Foarte clar.

— Însă Colonelul Dipa, după câte înţeleg eu, nu spune nimic altceva în afară de „Standard of California”. De fapt, continuă Will, de ce trebuie ca Pala să-şi facă griji în privinţa preferinţei Colonelului în materie de companii petroliere?

— Guvernul meu, rosti sonor domnul Bahu, gândeşte în termenii unui Plan Cincinal pentru Coordonare şi Cooperare Interinsulară.

— Coordonarea şi cooperarea interinsulară presupune ca lui Standard să i se acorde un monopol?

— Doar dacă oferta lui Standard ar fi mai avantajoasă decât cele ale altor competitori.

— Cu alte cuvinte, spuse Rani, doar dacă nimeni altcineva nu ne va plăti mai mult.

— Înainte să veniţi, îi spuse Will, discutam subiectul acesta cu Murugan. Southeast Asia Petroleum, îi spuneam eu, îi va da Palei tot ceea ce Standard îi dă Rendangului, plus puţin mai mult.

— Cincisprezece la sută mai mult?

— Hai să spunem zece.

— Să zicem doisprezece şi jumătate.

Will o privi admirativ. Pentru cineva care trecuse de a Patra Iniţiere, se descurca destul de bine.

— Joe Aldehyde va protesta vehement, spuse el. Dar sunt sigur că, în final, o să obţineţi cele douăsprezece procente şi jumătate.

— Cu siguranţă va fi o propunere foarte tentantă, încredinţă domnul Bahu.

— Singura problemă este că guvernul palanez nu va accepta.

— Guvernul palanez, zise Rani, îşi va schimba politica în curând.

— Credeţi?

— Sunt sigură, răspunse Rani pe un ton care exprima clar faptul că informaţia venise direct din gura Maestrului.

— Atunci când politica se va schimba, ar ajuta cu ceva să fie pusă o vorbă bună pentru Southeast Asia Petroleum de către Colonelul Dipa? întrebă Will.

— Fără îndoială.

Will se întoarse înspre domnul Bahu:

— Şi aţi fi pregătit, domnule Bahu, să puneţi o vorbă bună pe lângă Colonelul Dipa?

În cuvinte lungi, ca şi când s-ar fi adresat plenului vreunei organizaţii internaţionale, domnul Bahu se eschivă în mod diplomatic. Pe de o parte, da; însă pe de altă parte, nu. Dintr-un punct de vedere, alb; dar dintr-un unghi diferit, complet negru.

Will ascultă într-o tăcere politicoasă. În spatele măştii de Savonarola, în spatele monoclului aristocrat, în spatele discursului diplomatic, îl vedea şi îl auzea pe brokerul levantin în căutarea comisionului său, pe funcţionarul mărunt care umblă cu miloaga pentru un chilipir. Iar în ceea ce o privea pe Rani, oare cât îi fusese promis iniţiatei regale pentru susţinerea entuziastă a lui Southeast Asia Petroleum? Ceva destul de substanţial, era gata să pună prinsoare. Nu pentru ea, bineînţeles că nu, *nu*! Pentru Cruciada Spiritului, nu mai era nevoie să spunem, pentru gloria măreaţă a lui Koot Hoomi.

Domnul Bahu ajunsese cu peroraţiile discursului său până la nivelul organizaţiei internaţionale.

— Prin urmare, trebuie înţeles faptul, spunea el, că orice acţiune pozitivă din partea mea este condiţionată de circumstanţe, când şi dacă vor apărea aceste circumstanţe. Reuşesc să mă fac înţeles?

— Perfect, îl asigură Will. Iar acum, continuă el cu o sinceritate voit indecentă, daţi-mi voie să vă explic care este poziţia mea în această chestiune. Pe *mine* nu mă interesează decât banii. Două mii de lire sterline fără să trebuiască să mişc un deget. Un an de libertate doar pentru că-l ajut pe Joe Aldehyde să pună mâna pe Pala.

— Lord Aldehyde, spuse Rani, este deosebit de generos.

— Deosebit, aprobă Will, având în vedere cât de puţin pot face în această problemă. Nu mai este nevoie să spun că ar fi încă şi mai generos cu oricine i-ar fi de mai mult folos.

Urmă o tăcere îndelungată. În depărtare, o pasăre minah striga monoton, cerând atenţie. Atenţie asupra lăcomiei, atenţie asupra ipocriziei, atenţie asupra cinismului vulgar... Se auzi un ciocănit în uşă.

— Intră, strigă Will şi, întorcându-se înspre domnul Bahu, propuse să continue altădată discuţia începută.

Domnul Bahu încuviinţă, dând din cap.

— Intră, repetă Will.

Îmbrăcată într-o fustă albastră şi o jachetă scurtă fără nasturi, care-i lăsa torsul gol şi doar câteodată îi acoperea perechea de sâni rotunzi ca nişte mere, o fată până în douăzeci de ani intră vioi în cameră. Pe faţa ei netedă şi cafenie, un zâmbet de bineţe, dintre cele mai prietenoase, era punctat la ambele capete de gropiţe.

— Sunt sora Appu, începu ea. Radha Appu. Apoi, zărindu-i pe vizitatorii lui Will, se opri. O, scuzaţi-mă, n-am ştiut...

Făcu în grabă o plecăciune către Rani.

Între timp, domnul Bahu se ridicase curtenitor în picioare.

— Sora Appu, strigă el, plin de entuziasm. Micul meu înger tămăduitor din spitalul Shivapuram. Ce surpriză plăcută!

Lui Will i se părea evident faptul că pentru fată surpriza era departe de a fi plăcută.

— Bună ziua, domnule Bahu, spuse ea fără să zâmbească şi, întorcându-se repede, începu să-şi facă de lucru cu baierile genţii de muşama pe care o purta.

— Înălţimea Voastră probail că a uitat, spuse domnul Bahu, dar a trebuit să mă operez vara trecută. De hernie, preciză el. Ei bine, această domniţă venea şi mă spăla în fiecare dimineaţă. Fix la ora opt patruzeci şi cinci. Iar acum, după ce a dispărut în toate lunile astea, iat-o din nou!

— Sincronizare, spuse Rani profetic. Face parte din Plan.

— Trebuie să-i fac domnului Farnaby o injecţie, spuse sora micuţă ridicând privirea din geanta ei profesională, încă fără să zâmbească.

— Cuvântul doctorului este lege, strigă Rani, exagerând rolul personajului regal care binevoieşte a fi graţios într-un mod jucăuş. Cum îl auzi, te şi conformezi. Dar unde-mi este şoferul?

— Şoferul domniei voastre e aici, strigă o voce cunoscută.

Frumos ca imaginea unui Ganimede, Murugan stătea în cadrul uşii. O privire amuzată apăru pe chipul asistentei micuţe.

— Bună, Murugan – adică Înălţimea Voastră. Schiţă o altă plecăciune pe care tânărul era liber s-o ia ca pe un semn de respect sau ca pe o maimuţăreală ironică.

— O, bună, Radha, spuse băiatul pe un ton ce se voia distant şi indiferent. Trecu pe lângă ea spre locul unde era aşezată mama sa. Maşina, spuse el, e la poartă. Sau mai degrabă, aşa-numita maşină. E un Baby Austin din 1954, de colecţie, îi explică el lui Will, cu un râs sarcastic. Cea mai bună maşină pe care această ţară foarte civilizată o poate pune la dispoziţia familiei regale. Rendang îi dă ambasadorului său un Bentley, adăugă el cu amărăciune.

— Care va trece să mă ia de la această adresă peste aproape zece minute, spuse domnul Bahu, privindu-şi ceasul. Îmi permiteţi să-mi iau rămas-bun aici de la Înălţimea Voastră?

Rani întinse mâna. Cu toată pioşenia unui bun catolic ce sărută inelul unui cardinal, se aplecă deasupra ei; apoi, îndreptându-se, se întoarse către Will.

— Presupun – poate în mod nejustificat – că domnul Farnaby mă mai poate suporta încă puţin. Pot să rămân?

Will îl asigură pe ambasador că era încântat.

— Şi sper, i se adresă domnul Bahu micuţei asistente, că nu vor exista obiecţii pe motive medicale.

— Pe motive medicale, nu, spunse fata pe un ton care sugera existenţa unor obiecţii non-medicale dintre cele mai evidente.

Ajutată de Murugan, Rani se urni de pe scaun.

— *Au revoir, mon cher*[29] Farnaby, rosti ea atunci când îi întinse mâna plină de bijuterii. Zâmbetul îi era încărcat de o dulceaţă pe care Will o găsea de-a dreptul ameninţătoare.

— La revedere, doamnă.

Ea se întoarse, o bătu uşor pe obraz pe asistenta cea micuţă şi ieşi plutind din încăpere. Ca o corabie cu două catarge, în urma unui vas de mare tonaj pe o linie maritimă, Murugan venea în urma ei.

6

— Pe legea mea! exclamă asistenta cea micuţă atunci când uşa se închise în urma lor.

— Sunt întru totul de acord cu tine, spuse Will.

Lumina voltairiană scânteie o clipă pe chipul evanghelic al domnului Bahu.

— ”Pe legea mea!”, repetă el. Aşa l-am auzit spunând pe un şcolar englez atunci când a văzut prima dată Marea Piramidă. Rani lasă acelaşi fel de impresie. Monumentală. Ea este ceea ce neamţul numeşte *eine grosse Seele*[30]*.* Imediat ce scânteia păli, chipul rămase, fără echivoc, cel al lui Savonarola; cuvintele, evident, erau destinate publicului.

Micuţa asistentă izbucni brusc în râs.

— Ce-i aşa amuzant? întrebă Will.

---

[29] La revedere, dragul meu (în fr. în orig.).

[30] Un suflet mare (în germ. în orig.).

— Dintr-odată am văzut Marea Piramidă îmbrăcată în muselină albă, rosti ea printre hohote. Doctorul Robert o numeşte uniforma misticului.

— Spiritual, foarte spiritual! spuse domnul Bahu. Şi totuşi, adăugă el diplomat, nu ştiu de ce misticii n-ar putea să poarte şi ei uniforme, dacă aşa au chef.

Micuţa asistentă răsuflă adânc, îşi şterse lacrimile de voioşie de la ochi şi începu pregătirile pentru a-i face pacientului injecţia.

— Ştiu exact la ce vă gândiţi, îi spuse ea lui Will. Cu siguranţă vă gândiţi că sunt mult prea tânără ca să-mi fac treaba cum trebuie.

— Cred într-adevăr că eşti foarte tânără.

— Voi mergeţi la universitate la optsprezece ani şi petreceţi acolo patru ani. Noi începem la şaisprezece şi ne continuăm educaţia până la douăzeci şi patru de ani – jumătate din timp, studiu şi jumătate din timp, muncă. Eu studiez biologia şi în acelaşi timp am slujba asta de doi ani. Deci nu sunt atât de prostuţă precum par. De fapt, sunt o asistentă destul de bunicică.

— O afirmaţie, spuse domnul Bahu, pe care o pot confirma negreşit. Domnişoara Radha nu numai că este o asistentă bună; ba chiar este una clasa-ntâi.

Dar Will era sigur, în timp ce studia expresia de pe chipul acela ca al unui călugăr mult prea ispitit, că ceea ce voia să spună cu adevărat era că domnişoara Radha avea o talie clasa întâi, un buric clasa-ntâi şi nişte sâni clasa-ntâi. Dar posesoarei taliei, a buricului şi a sânilor

clasa-ntâi în mod clar îi displăcuse admiraţia lui Savonarola sau, în orice caz, felul în care ea se manifestase. Plin de speranţă, mult prea plin de speranţă, ambasadorul respins îşi reînnoia atacul.

Lampa cu spirt fu aprinsă şi, în timp ce acul era la fiert, mica asistentă Appu luă temperatura pacientului.

— Nouăzeci şi nouă cu doi.

— Asta înseamnă că voi fi alungat? întrebă domnul Bahu.

— Din punctul dânsului de vedere, nu, răspunse fata.

— Atunci, vă rog, rămâneţi, spuse Will.

Asistenta cea micuţă îi făcu injecţia cu antibiotic apoi, dintr-una dintre sticlele din geantă, luă o linguriţă dintr-un lichid verzui pe care-l amestecă într-o jumătate de pahar cu apă.

— Beţi asta.

Semăna la gust cu acele amestecuri de ierburi pe care susţinătorii înfocaţi ai mâncării sănătoase îl substituie ceaiului.

— Ce este? întrebă Will şi i se spuse că era un extract dintr-o plantă de la munte, înrudită cu valeriana.

— Îi ajută pe oameni să înceteze să-şi mai facă griji, îi explică asistenta, fără să-i adoarmă. Noi o administrăm convalescenţilor. Mai este folositoare şi în cazul bolilor mentale.

— Eu din ce categorie fac parte? Boli mentale sau convalescenţi?

— Ambele, răspunse ea fără ezitare.

Will râse cu poftă.

— Asta primeşti atunci când alergi după complimente.

— N-am vrut să fiu nepoliticoasă, îl asigură ea. Ceea ce voiam să zic era că n-am întâlnit pe nimeni din afară care să nu fie afectat mental.

— Inclusiv ambasadorul?

Ea îi răspunse la întrebare cu o altă întrebare:

— *Dumneata* ce crezi?

Will o pasă mai departe domnului Bahu.

— Dumneata eşti expertul în acest domeniu, spuse el.

— Rezolvaţi problema între dumneavoastră, spuse asistenta cea micuţă. Eu trebuie să plec să pregătesc prânzul pacientului.

Domnul Bahu o urmări cum pleacă; apoi, ridicând sprânceana stângă, lăsă să-i cadă monoclul şi începu să-şi curăţe metodic lentila cu batista.

— Dumneata ai mintea rătăcită într-un anume fel, îi spuse el lui Will. Eu am mintea rătăcită într-alt fel. Un schizoid (nu asta eşti oare dumneata?) şi, de partea cealaltă a lumii, un paranoic. Amândoi, victime ale aceleiaşi ciume a secolului douăzeci. De data aceasta nu-i vorba de Moartea cea Neagră; ci de Viaţa cea Gri. Te-a interesat vreodată puterea? îl întrebă el după o clipă de tăcere.

— Niciodată, răspunse Will, clătinând emfatic din cap. Nu poţi avea puterea fără să-ţi asumi răspunderea.

— Şi pentru dumneata groaza de a-ţi asuma răspunderea depăşeşte plăcerea de a controla oamenii?

— De mii de ori.

— Aşadar n-ai fost niciodată tentat?

— Niciodată. Apoi, după o pauză, Will adăugă pe un ton diferit: Să trecem la afaceri.

— La afaceri, repetă domnul Bahu. Spune-mi câte ceva despre Lord Aldehyde.

— Ei bine, aşa cum spunea Rani, este deosebit de generos.

— Nu mă interesează virtuţile lui, doar inteligenţa. Cât de deştept este?

— Suficient de deştept încât să ştie că nimeni nu face nimic gratis.

— Bun, zise domnul Bahu. Atunci să-i spui din partea mea că pentru munca eficientă a experţilor aflaţi pe poziţii strategice trebuie să fie pregătit să ofere cel puţin de zece ori mai mult decât urmează să-ţi plătească dumitale.

— O să-i scriu o scrisoare referitoare la acest aspect.

— Şi fă-o astăzi, îl sfătui domnul Bahu. Avionul pleacă din Shivapuram mâine seară şi timp de o săptămână întreagă nu se va mai trimite corespondenţa.

— Mulţumesc că-mi spuneţi, spuse Will. Şi acum – Înălţimea Sa şi junele uşor impresionabil nefiind de faţă – să trecem la următoarea tentaţie. Care este povestea cu sexul?

Cu gestul unui om care încearcă să scape de un nor de insecte deranjante, domnul Bahu flutură o mână cafenie şi osoasă dintr-o parte în alta, prin faţa ochilor.

— Doar o diversiune, atâta tot. Doar o neplăcere sâcâitoare, umilitoare. Însă un om inteligent poate oricând să-i facă faţă.

— Cât de greu este, spuse Will, să înţelegi viciile altui om!

— Ai dreptate. Fiecare ar trebui să-şi vadă de nebunia cu care Dumnezeu a găsit de cuviinţă să-l pedepsească. *Pecca fortiter*[31] – acesta era sfatul lui Luther. Dar ai grijă să păcătuieşti cu păcatele tale şi nu cu ale altcuiva. Şi mai presus de toate, să nu faci precum oamenii acestei insule. Nu încerca să te porţi ca şi când ai fi absolut stăpân pe minţile tale şi desăvârşit de bun. Cu toţii suntem nişte păcătoşi ţicniţi, aflaţi în aceeaşi barcă universală – iar barca se scufundă întruna.

— În virtutea acestui fapt, niciun şobolan nu e îndreptăţit s-o părăsească. Asta vrei să spui?

— Unii dintre ei pot încerca uneori s-o părăsească. Dar n-ajung niciodată prea departe. Istoria şi şobolanii ceilalţi vor avea mereu grijă ca aceştia să se-nece laolaltă cu noi toţi. Iată de ce Pala nu are nici cea mai mică şansă.

Asistenta micuţă intră din nou în încăpere, aducând cu ea o tavă.

— Mâncare budistă, spuse ea, în timp ce-i lega lui Will un şerveţel în jurul gâtului. Totul, în afară de peşte. Dar noi am hotărât că peştii sunt legume, în sens larg.

Will începu să mănânce.

---

[31] Păcătuieşte cu îndrăzneală (în lat. în orig.).

— În afară de Rani şi Murugan şi de noi doi, aici de faţă, câţi oameni dinafară ai mai întâlnit? întrebă el după ce înghiţi prima îmbucătura.

— Ei bine, a mai fost un grup de doctori americani, răspunse ea. Au venit la Shivapuram anul trecut, pe vremea când eu lucram la Spitalul Central.

— Ce făceau acolo?

— Voiau să descopere de ce anume avem o rată atât de scăzută a nevrozei şi a tulburărilor cardiovasculare. Halal doctori! Clătină din cap. Ascultă la mine, domnule Farnaby, chiar mi-au făcut părul măciucă – în întreg spitalul au făcut tuturor părul măciucă.

— Deci crezi că medicina noastră e cam primitivă?

— Nu-i cuvântul potrivit. Nu-i primitivă. Cincizeci la sută e nemaipomenită şi cincizeci la sută e inexistentă. Nişte antibiotice minunate – dar absolut nicio metodă pentru a mări rezistenţa, astfel încât antibioticele să nu mai fie necesare. Operaţii fantastice – dar atunci când vine vorba de a-i învăţa pe oameni cum să-şi trăiască viaţa fără să trebuiască să fie ciopârţiţi, absolut nimic. Şi tot aşa. Alpha plus pentru cârpoceală atunci când începi să te destrami; însă delta minus când e vorba să te menţii sănătos. În afara sistemelor de canalizare şi a vitaminelor sintetice, nu păreţi să faceţi nimic în privinţa prevenţiei. Şi totuşi aveţi o vorbă: prevenirea e mai bună decât tămăduirea.

— Dar tămăduirea, spuse Will, este mult mai dramatică decât prevenirea. Iar pentru doctori este cu atât mai profitabilă.

— Poate pentru doctorii voştri, replică asistenta. Nu şi pentru ai noştri. Ai noştri sunt plătiţi pentru a-i ţine pe oameni sănătoşi.

— Cum se face asta?

— Am tot pus şi noi întrebarea aceasta timp de o sută de ani şi am găsit o mulţime de răspunsuri. Răspunsuri chimice, răspunsuri psihologice, răspunsuri legate de ce mâncăm, de cum facem dragoste, de ce vedem şi auzim, de ce simţim, fiind ceea ce suntem în această lume.

— Şi care sunt răspunsurile cele mai bune?

— Niciunul nu este cel mai bun fără celelalte.

— Aşa că nu există panaceu.

— Cum ar putea? Şi recită poezioara pe care fiecare student asistent trebuia s-o înveţe pe de rost în prima zi de şcoală:

„Eu” sunt o mulţime ce-atâtea legi respectă
Pe câţi membri adună. Părţile „mele”, vezi bine,
Sunt chimic impure, cu toate. Nu-i vindecare perfectă
Pentru ceva ce oricum n-are o singură cauză, în sine.

— Aşadar, fie că-i vorba de prevenţie, fie că-i vorba de vindecare, noi atacăm pe toate fronturile deodată. Pe *toate* fronturile, insistă ea, de la dietă la autosugestie, de la ioni negativi la meditaţie.

— Foarte inteligent, comentă Will.

— Poate puţin *prea* inteligent, spuse domnul Bahu. Ai încercat vreodată să-i bagi minţile în cap unui maniac? Will clătină din cap. Eu am încercat o dată. Îşi ridică şuviţa căruntă care-i cădea pieziş peste frunte. Chiar sub linia părului, o cicatrice neregulată îi ieşea în evidenţă, ciudat de palidă, pe pielea cafenie. Spre norocul meu, sticla cu care m-a lovit era destul de fragilă. Netezindu-şi părul ciufulit, se întoarse spre asistentă. Să nu uiţi niciodată, domnişoară Radha; pentru cei lipsiţi de raţiune, nimic nu este mai înnebunitor decât raţiunea. Pala este o insulă micuţă, complet înconjurată de douăzeci şi nouă de miliarde de bolnavi mentali. Aşa că fereşte-te să fii prea raţională. În patria nebunilor, înţeleptul nu ajunge rege. E linşat, încheie domnul Bahu, cu chipul scânteind de-a dreptul de voioşie voltairiană.

Will râse politicos, apoi se întoarse iarăşi spre micuţa asistentă:

— Nu aveţi niciun candidat pentru casa de nebuni?

— La fel de mulţi ca şi voi, adică în aceeaşi proporţie cu populaţia. Cel puţin, aşa spune teoria.

— Aşadar, faptul că trăiţi într-o lume raţională nu pare să conteze deloc.

— Nu şi pentru oamenii a căror compoziţie chimică îi va transforma în psihopaţi. Ei se nasc vulnerabili. Micile necazuri pe care alţi indivizi nici nu le observă, pe ei îi pot zdrobi. De-abia începem să descoperim ce-i face să fie atât de vulnerabili. Începem să putem să-i depistăm înaintea unei căderi nervoase. Şi imediat ce-au fost

depistaţi, putem face ceva ca să le mărim rezistenţa. Prevenţie, încă o dată – şi, bineînţeles, pe toate fronturile deodată.

— Deci faptul că trăiţi într-o lume raţională va conta până şi pentru psihopaţii predestinaţi.

— Iar pentru nevrotici, deja contează. La voi, rata nevrozei este cam de unu la cinci sau chiar la patru. La noi, e cam de unu la douăzeci. Cel care cedează nervos primeşte tratament pe toate fronturile, iar cei nouăsprezece care nu cedează nervos beneficiază de prevenţie pe toate fronturile. Ceea ce îmi aminteşte iarăşi de acei doctori americani. Trei dintre ei erau psihiatri, iar unul dintre psihiatri fuma trabucuri întruna şi avea accent german. El a fost cel ales pentru a ne ţine un discurs. Ce discurs! asistenta cea micuţă se luă cu mâinile de cap. N-am mai auzit niciodată aşa ceva.

— Despre ce era vorba?

— Despre felul în care îi tratează ei pe oamenii cu simptome nevrotice. Pur şi simplu nu ne venea să credem. Ei nu atacă *niciodată* pe toate fronturile; atacă doar pe aproape jumătate dintr-un singur front. În ceea ce-i priveşte, fronturile fizice nu există. În afara unei guri şi a unui anus, pacientul lor nu are trup. Acesta nu este un organism, nu s-a născut cu o anume constituţie sau temperament. Tot ce are sunt cele două capete ale tubului digestiv, o familie şi un psihic. Dar ce fel de psihic? În mod evident, nu întreaga lui minte, nu mintea aşa cum e ea cu adevărat. Cum ar putea fi aşa când ei nu

iau aminte la anatomia, biochimia sau fiziologia unei persoane? Mintea detaşată de trup – acesta este singurul front pe care atacă ei. Omul cu trabuc continua să vorbească despre subconştient. Dar singurul subconştient la care iau aminte vreodată este subconştientul negativ, gunoiul de care oamenii încearcă să scape îngropându-l la subsol. Niciun singur cuvânt despre subconştientul pozitiv. Nicio încercare de a-l ajuta pe pacient să se deschidă înspre forţa vieţii sau spre Natura Buddha. Şi nicio încercare de a-l învăţa să fie puţin mai conştient în viaţa lui de zi cu zi. Ştii dumneata: „Aici şi acum, băieţi", „Atenţiune", făcu ea imitând strigătul păsărilor minah. Oamenii ăştia îl lasă pur şi simplu pe nefericitul nevrotic să se scalde în vechile lui obiceiuri proaste de a nu se afla niciodată cu totul în prezent. Toată treaba este o tâmpenie crasă! Dar nu, omul cu trabuc nu avea nici măcar scuza *aceea;* era foarte deştept. Aşa că nu e o tâmpenie. Trebuie să fie ceva voluntar, ceva autoindus – ca şi când te-ai îmbăta sau te-ai convinge singur să crezi într-o prostie pentru că se întâmplă ca ea să apară în Scripturi. Şi apoi, gândeşte-te la concepţia lor de normalitate. Crezi sau nu, o fiinţă umană normală este una care poate avea un orgasm şi care este integrată societăţii ei. E de neimaginat! se revoltă micuţa asistentă, cuprinzându-şi capul între mâini. Nicio întrebare despre ceea ce se-ntâmplă cu orgasmele tale. Nicio întrebare privind calitatea sentimentelor, a gândurilor şi a percepţiilor tale. Şi apoi, ce se poate spune despre

societatea la care se presupune că te adaptezi? Este o societate nebună sau sănătoasă? Şi chiar dacă este una cât de cât sănătoasă, e bine oare ca toată lumea să fie *complet* adaptată ei?

Cu un alt zâmbet scânteietor de-al lui, ambasadorul spuse:

— Acelora pe care Dumnezeu îi va distruge, mai întâi le va lua minţile. Sau invers, şi poate chiar mai eficient, mai întâi îi face întregi la minte. Domnul Bahu se ridică şi merse către fereastră. A venit maşina să mă ia. Trebuie să merg la Shivapuram şi la birou. Se întoarse către Will şi îi adresă un gest de rămas-bun lung şi elaborat. Apoi, ieşind din rolul ambasadorului, adăugă: Nu uita să scrii scrisoarea. E foarte important. Zâmbi conspirativ şi, trecându-şi degetul mare încoace şi-ncolo peste primele două degete ale mâinii drepte, numără nişte bani invizibili.

— Slavă cerului, spuse micuţa asistentă după ce acesta plecă.

— Care a fost greşeala lui? o cercetă Will. Cea obişnuită?

— Aceea de a oferi bani cuiva cu care vrei să te culci, dar care nu te place. Aşa că-i oferi mai mult. E ceva obişnuit acolo de unde vine el?

— Foarte obişnuit, o asigură Will.

— Ei bine, mie nu mi-a plăcut.

— Mi-am dat seama. Şi încă o întrebare. Care-a fost treaba cu Murugan?

— De ce întrebi?

— Din curiozitate. Mi-am dat seama că v-aţi mai întâlnit. Asta s-a întâmplat cumva când a fost aici fără mama sa, acum doi ani?

— De unde-ai aflat?

— Mi-a şoptit o păsărică – sau mai degrabă o pasăre extrem de masivă.

— Rani! Trebuie s-o fi spus ca şi când ar fi fost ceva de genul Sodoma şi Gomora.

— Din nefericire, nu mi s-au dat detalii picante. Doar nişte indicii sumbre. Aluzii, de pildă, la nişte Messaline veterane care dau lecţii de dragoste unor băieţi inocenţi.

— Şi câtă nevoie avea de lecţiile alea!

— Aluzii, totodată, la o fată de vârsta lui, precoce şi promiscuă.

Asistenta Appu izbucni în râs.

— Ştii cine era? întrebă Will.

— Fata precoce şi promiscuă eram eu.

— Tu? Rani ştie?

— Murugan i-a relatat doar fapte, nu şi nume. Lucru pentru care îi sunt foarte recunoscătoare. Înţelegi, m-am purtat destul de urât. Să-mi pierd capul pentru cineva pe care nu-l iubeam cu adevărat şi să rănesc pe cineva pe care-l iubeam. De ce suntem atât de proşti?

— Inima îşi are motivele ei, spuse Will, iar endocrinele pe ale lor.

Urmă o lungă tăcere. Will termină ultima bucată din peştele şi legumele sale fierte şi reci. Asistenta Appu îi întinse o farfurie cu salată de fructe.

— Nu l-ai văzut niciodată pe Murugan în pijamale albe din satin, spuse ea.

— Am pierdut ceva?

— N-ai idee cât de frumos arată în pijamale albe din satin. Nimeni nu are dreptul să fie atât de frumos. Este indecent. Înseamnă să ai un avantaj nedrept.

Imaginea lui în pijamalele acelea albe din satin aduse de la Sulka fusese cea care o făcuse să-şi piardă capul. Şi-l pierduse atât de rău, încât timp de două luni devenise un alt om – o idioată care plecase în urmărirea unei persoane care n-o putea suferi şi care-i întorsese spatele persoanei care o iubise dintotdeauna, persoanei pe care ea însăşi o iubise dintotdeauna.

— Ai ajuns departe cu băiatul în pijamale? întrebă Will.

— Până-n pat, răspunse ea. Dar atunci când am început să-l sărut, a zbughit-o din cearşafuri şi s-a încuiat în baie. N-a vrut să iasă de acolo până nu i-am strecurat pantalonii prin ferestruica de deasupra uşii şi nu i-am dat cuvântul meu de onoare că n-o să fie molestat. Acum pot să râd pe tema asta; dar la momentul acela, îţi spun sincer, la momentul acela... Clătină capul. Tragedie în toată regula. Probabil că au ghicit ce se întâmplase din felul în care mă purtam. Era evident că fetele precoce şi promiscue nu erau bune. El avea nevoie de lecţii regulate.

— Restul poveştii îl cunosc, spuse Will. Băiatul îi scrie mamei, mama vine acasă cu avionul şi-l ia de-o aripă, ducându-l în Elveţia.

— Şi nu s-au mai întors până acum şase luni. Şi cel puţin jumătate din timpul ăsta au fost în Rendang, la mătuşa lui Murugan.

Will fu gata să-l pomenească pe Colonelul Dipa, dar apoi îşi aminti că-i promisese lui Murugan că o să fie discret, aşa că nu zise nimic.

Din grădină se auzi un fluierat.

— Scuză-mă, spuse asistenta şi merse până la fereastră. Zâmbind fericită de ceea ce vedea, făcu semn cu mâna. Este Ranga.

— Cine e Ranga?

— Prietenul de care îţi vorbeam. Vrea să-ţi pună nişte întrebări. Poate să intre un minut?

— Bineînţeles.

Se întoarse la fereastră şi făcu un gest de invitaţie.

— Asta înseamnă, înţeleg eu, că nădragii albi din satin au ieşit cu totul din schemă.

Ea dădu din cap în semn că da.

— A fost doar o tragedie într-un act. Mi-am regăsit minţile tot atât de repede pe cât mi le pierdusem. Şi atunci când mi le-am găsit, l-am regăsit şi pe Ranga, acelaşi dintotdeauna, aşteptându-mă.

Uşa se deschise şi un tânăr zvelt, în tenişi şi şort kaki, intră în încăpere.

— Ranga Karakuran, rosti acesta în timp ce dădea mâna cu Will.

— Dacă ai fi venit cu cinci minute mai devreme, spuse Radha, ai fi avut plăcerea să-l întâlneşti pe domnul Bahu.

— A fost *el* pe-aici? Ranga făcu o grimasă de dezgust.

— E chiar atât de rău? întrebă Will.

Ranga enumeră capetele de acuzare:

— A: Ne urăşte. B: Este şacalul domesticit al Colonelului Dipa. C: Este ambasadorul neoficial al tuturor companiilor de petrol. D: Porcul ăla bătrân îi făcuse avansuri Radhei. Şi E: Ţine peste tot predici despre nevoia unei renaşteri religioase. Chiar a publicat o carte despre asta. Cu o prefaţă scrisă de cineva de la Harvard Divinity School. Totul face parte din campania împotriva independenţei Palei, Dumnezeu este alibiul Colonelului Dipa. De ce nu pot fi criminalii sinceri în privinţa a ceea ce vor să facă? Toată poliloghia asta dezgustător de idealistă te face să vomiţi.

Radha întinse mâna şi-l trase puternic de urechi de trei ori.

— Hei, asta mică... începu el nervos; apoi se opri şi râse. Ai dreptate, admise el. În orice caz, nu era nevoie să tragi atât de tare.

— Aşa faci întotdeauna când se aprinde? o întrebă Will pe Radha.

— Ori de câte ori se aprinde la momentul nepotrivit sau pentru lucruri asupra cărora nu are niciun control.

Will se întoarse către băiat:

— Dar tu ai vreodată ocazia s-o tragi de urechi?

Ranga râse.

— Mi se pare mai plăcut să-i dau la fund, spuse el. Din păcate, se întâmplă rar.

— Asta înseamnă că e mai echilibrată decât tine?

— Mai echilibrată? Ascultă la mine: este anormal de sănătoasă la cap.

— În vreme ce tu eşti doar normal?

— Poate un pic mai la stânga de centru. Clătină din cap. Câteodată mă simt groaznic de deprimat, simt că nu sunt bun de nimic.

— Când de fapt, spuse Radha, e atât de bun, că i-au dat o bursă de studiu pe biochimie, la Universitatea din Manchester.

— Ce-i faci atunci când îţi joacă scenele astea de păcătos disperat şi nefericit? Îl tragi de urechi?

— Da, zise ea, şi... ei bine, alte lucruri. Radha îl privi pe Ranga, iar Ranga o privi pe ea. Apoi izbucniră amândoi în râs.

— Întocmai, spuse Will. Întocmai. Şi date fiind aceste alte lucruri, continuă el, e oare Ranga încântat la ideea că pleacă din Pala pentru câţiva ani?

— Nu prea, recunoscu Ranga.

— Dar trebuie să plece, spuse ferm Radha.

— Şi când va ajunge acolo, întrebă Will, o să fie fericit?

— Asta am vrut să te întreb eu pe dumneata, spuse Ranga.

— Păi, n-o să-ţi placă vremea, n-o să-ţi placă mâncarea, n-o să-ţi placă nici zgomotele, nici mirosurile, nici arhitectura. Însă cu siguranţă îţi va plăcea munca şi probabil vei descoperi că pot să-ţi placă o mulţime de oameni.

— Dar fete? întrebă Radha.

— Cum vrei să-ţi răspund la întrebarea *asta*? răspunse el. Consolator sau sincer?

— Sincer.

— Ei bine, draga mea, adevărul este ca Ranga va avea un succes nebun. Zeci de fete îl vor găsi irezistibil. Iar unele din acele fete vor fi încântătoare. Cum te vei simţi dacă *el* nu rezistă?

— Mă voi bucura pentru el.

Will se întoarse către Ranga:

— Şi tu te vei bucura dacă ea se va consola cu vreun alt băiat atâta timp cât tu vei fi plecat?

— Aş vrea eu, spuse el. Dar dacă mă voi bucura cu adevărat sau nu, asta-i altă problemă.

— O s-o faci să-ţi promită că-ţi va fi credincioasă?

— N-o voi face să promită nimic.

— Chiar dacă e iubita ta?

— Este doar a ei înseşi.

— Iar Ranga este al lui însuşi, spuse asistenta cea micuţă. E liber să facă ce-i place.

Will se gândi la alcovul roz-căpşună al lui Babs şi râse sălbatic.

— Şi mai presus de toate, spuse el, liber să facă ceea ce nu-i place. Îşi mută privirea de la un chip tânăr la celălalt şi văzu că era cercetat cu o oarecare uimire. Adăugă pe un alt ton şi cu un zâmbet diferit: Însă uitasem. Unul dintre voi este anormal de întreg la minte, iar celălalt este puţin mai la stânga de centru. Aşadar, cum aţi putea înţelege ce vorbeşte acest bolnav mental venit din afară? Şi, fără să le lase timp pentru a-i răspunde la întrebare, continuă: Ia spuneţi-mi, le ceru el, de cât timp... Se opri. Dar poate că sunt indiscret. În cazul acesta, ziceţi-mi să-mi văd de-ale mele. Dar mi-ar *plăcea* să ştiu, doar din interes antropologic, de cât timp sunteţi prieteni?

— Vrei să zici „prieteni”? întrebă asistenta cea micuţă. Sau vrei să zici „iubiţi”?

— De ce nu ambele, dacă am ajuns la asta?

— Ei bine, Ranga şi cu mine suntem prieteni de când eram bebeluşi. Şi suntem iubiţi – cu excepţia episodului aceluia nefericit al pijamalelor albe – de când eu aveam cincisprezece ani şi jumătate, iar el avea şaptesprezece; cam de vreo doi ani şi jumătate.

— Şi nimeni n-a obiectat?

— De ce ar fi făcut-o?

— De ce, într-adevăr, rosti Will ca un ecou. Dar adevărul e că în partea mea de lume practic toată lumea ar fi avut ceva de obiectat.

— Ce se-ntâmplă cu alţi băieţi? întrebă Ranga.

— Teoretic, ei sunt ţinuţi din scurt chiar mai mult decât fetele. Practic... ei bine, puteţi ghici ce se-ntâmplă atunci când cinci sau şase sute de adolescenţi sunt înghesuiţi laolaltă într-un internat. Genul acesta de lucruri se întâmplă vreodată pe aici?

— Bineînţeles.

— Sunt surprins.

— Surprins? De ce?

— Să văd că fetele nu sunt ţinute din scurt.

— Dar un fel de iubire nu-l exclude pe celălalt.

— Şi ambele sunt permise?

— Normal.

— Deci nimeni nu ar fi fost supărat dacă Murugan ar fi fost interesat de un alt băiat în pijama.

— Nu, dacă ar fi o relaţie bună.

— Dar, din nefericire, spuse Radha, Rani a făcut o treabă atât de temeinică, încât el n-ar putea fi interesat de altcineva în afară de ea – şi, bineînţeles, de el.

— Nici de băieţi?

— Poate acum. Nu ştiu. Tot ce ştiu e că la momentul poveştii mele nu exista nimeni în universul lui. Niciun băiat şi, pe un ton şi mai emfatic, nicio fată. Doar Mama, masturbarea şi Maeştrii Înălţaţi. Doar muzică de jazz, maşini sport şi idei hitleriste despre ce înseamnă să fii Conducător Măreţ şi cum să transformi Pala în ceea ce el numeşte un Stat Modern.

— Acum trei săptămâni, spuse Ranga, el şi Rani erau la palat, în Shivapuram. Au invitat un grup de tineri de-ai

noştri, de la universitate, care să vină şi să asculte ideile lui Murugan asupra petrolului, industrializării, televiziunii, înarmării, asupra Cruciadei Spiritului.

— A convertit pe cineva?

Ranga clătină din cap.

— De ce ar vrea cineva să schimbe ceva bogat, bun şi extraordinar de interesant cu ceva prost, ieftin şi plictisitor? Noi nu simţim nevoia bărcilor voastre cu motor sau a televiziunii voastre, a războaielor şi a revoluţiilor voastre, a renaşterilor, a sloganelor politice, a nonsensului metafizic de la Roma şi Moscova. Ai auzit vreodată de *maithuna*? întrebă el.

— *Maithuna*? Ce e asta?

— Hai să începem cu contextul istoric, răspunse Ranga; şi, cu pedanteria încântătoare a unui student care ţine o prelegere despre lucruri de care şi el abia a auzit, s-a lansat în explicaţii. Budismul a ajuns în Pala acum cam o mie două sute de ani şi nu a venit din Ceylon, ceea ce ar fi fost de aşteptat, ci din Bengal şi, prin Bengal, mai târziu, din Tibet. Rezultatul: noi suntem adepţi *mahayana* şi budismul nostru e influenţat pe alocuri de Tantra. Ştii ce este Tantra?

Will trebui să recunoască faptul că nu avea decât o noţiune foarte vagă.

— Şi ca să-ţi spun adevărul, spuse Ranga cu un râset care izbucni dezlănţuit prin masca pedanteriei, nici eu nu prea ştiu cu adevărat mai mult decât dumneata. Tantra este un subiect vast şi, în mare parte, bănuiesc eu,

conţine doar aiureli şi superstiţii cu care nu merită să ne batem capul. Dar există un sâmbure de adevăr. Dacă eşti tantric, nu renunţi la lume şi nu-i negi valoarea; nu încerci să evadezi într-o Nirvana de dincolo de viaţă, aşa cum fac călugării de la Southern School. Nu, accepţi lumea şi te foloseşti de ea; te foloseşti de tot ce faci, de tot ce ţi se-ntâmplă, de toate lucrurile pe care le vezi, le auzi, le guşti şi le atingi, ca de tot atâtea mijloace de a te elibera din închisoarea care-ţi eşti tu însuţi.

— Frumos discurs, spuse Will pe un ton de scepticism plin de politeţe.

— Şi ceva în plus, insistă Ranga. Aceasta este diferenţa, adăugă el – iar pedanteria tinerească se modulă în nerăbdarea prozelitismului tineresc –, asta e diferenţa dintre filosofia voastră şi a noastră. Filosofii occidentali, chiar cei mai buni, nu sunt mai mult decât nişte buni oratori. Filosofii răsăriteni adesea sunt oratori destul de slabi, însă asta nu contează. Să vorbeşti nu-i totul. Filosofia lor este pragmatică şi operaţională. Precum filosofia fizicii moderne – doar că operaţiile în cauză sunt psihologice, iar rezultatele, transcendentale. Metafizicienii voştri fac afirmaţii legate de natura omului şi a universului; dar ei nu-i oferă cititorului niciun mod de a testa adevărul acestor afirmaţii. Atunci când facem *noi* afirmaţii, le alăturăm o listă de operaţii ce pot fi folosite pentru a testa validitatea a ceea ce spunem. De exemplu, *tat tvam asi*, „Tu eşti Acela”, este esenţa filosofiei noastre. *Tat tvam asi*, repetă el. Pare a fi o propoziţie din

metafizică; dar se referă de fapt la o experienţă psihologică, iar operaţiile prin care experienţa poate fi trăită sunt descrise de filosofii noştri, astfel încât oricine vrea să îndeplinească operaţiile specificate poate testa validitatea lui *tat tvam asi.* Operaţiile sunt numite yoga sau *dhyana* sau Zen – sau, în anumite împrejurări speciale, *maithuna.*

— Ceea ce mă aduce înapoi la întrebarea mea iniţială. Ce este *maithuna*?

— Poate ar fi mai bine s-o întrebi pe Radha.

Will se întoarse către asistenta cea micuţă.

— Ce este?

— *Maithuna*, răspunse ea grav, este yoga dragostei.

— Sacre sau profane?

— Nu-i nicio diferenţă.

— Aici e toată treaba, interveni Ranga. Atunci când practici *maithuna*, dragostea profană *este* dragoste sacră.

— *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, cită fata.

— Nu mă lua cu sanscrita! Ce înseamnă?

— Cum traduci *Buddhatvan*, Ranga?

— Esenţa budismului, buddhaitatea, calitatea de a fi iluminat.

Radha aprobă dând din cap şi se întoarse înspre Will:

— Înseamnă că esenţa budismului se află în *yoni.*

— În *yoni*? Will îşi aminti toate acele embleme mici din piatră reprezentând Eternul Feminin pe care le cumpărase drept cadouri pentru fetele de la birou, de la

un negustor cocoşat care vindea *bondieuseries*[32], în Benares: opt anna[33] pentru o *yoni* neagră, doisprezece pentru imaginea încă şi mai sacră a unui *yoni-lingam.* La propriu în *yoni*? întrebă el. Sau metaforic?

— Ce întrebare ridicolă! spuse asistenta cea micuţă şi râse cu râsul ei limpede, fără pretenţii, plin de veselie. Crezi că noi facem dragoste metaforic? *Buddhatvan yoshidyonisansritan*, repetă ea. N-ar putea fi mai complet şi absolut literal de-atât.

— Ai auzit vreodată de Comunitatea Oneida[34]? întrebă acum Ranga.

Will dădu din cap că da. Cunoscuse un istoric american specializat în comunităţile secolului al nouăsprezecelea.

— Dar cum de ştiţi *voi* despre asta? întrebă el.

— Pentru că este menţionată în toate manualele noastre de filosofie aplicată. În principiu, *maithuna* este acelaşi lucru cu ceea ce oamenii Oneida numeau continenţă bărbătească. Şi asta era la fel cu ceea ce romano-catolicii înţelegeau prin *coitus reservatus.*

— *Reservatus*, repetă asistenta cea micuţă. Întotdeauna mă face să râd. „Un tânăr atât de rezervat!”

---

[32] Obiecte religioase (în fr. în orig.).

[33] Unitate monetară curentă în India, echivalentă cu 1/16 dintr-o rupie.

[34] Comunitate religioasă fondată de John Humphrey Noyes în 1848, în Oneida, New York, o încercare de realizare a unei comunităţi funcţionând pe baza propriilor reguli de organizare : proprietate comună, „căsătorie complexă”, critică reciprocă etc. Comunitatea a dispărut în anul 1878, în urma ei rămânând faimoasele ateliere de argintărie Oneida, principala sursă de venit a fostei comunităţi.

Gropiţele îşi făcură din nou apariţia, iar dinţii cei albi străluciră o clipă.

— Nu fi prostuţă, rosti Ranga sever. E serios.

Ea îşi arătă părerea de rău.

— Dar *reservatus* chiar a fost haios.

— Pe scurt, trase Will concluzia, asta nu e altceva decât contracepţie fără mijloace contraceptive.

— Dar acesta nu-i decât începutul poveştii, spuse Ranga. *Maithuna* mai înseamnă şi altceva. Altceva mai important. Studentul pedant se făcea din nou auzit. Aminteşte-ţi, continuă el în vervă, aminteşte-ţi problema asupra căreia Freud revenea mereu.

— Care problemă? Sunt atât de multe.

— Problema sexualităţii copiilor. Lucrul cu care ne naştem, ceea ce experimentăm pe tot parcursul prunciei şi al copilăriei, este o sexualitate care nu se concentrează asupra organelor genitale; este o sexualitate răspândită în tot organismul. Acesta este paradisul pe care l-am moştenit. Dar paradisul se pierde atunci când copilul creşte. *Maithuna* este încercarea organizată de a recâştiga acel paradis. Se întoarse înspre Radha. Ai o memorie bună, spuse el. Care e fraza aceea din Spinoza care e citată în manualul de filosofie aplicată?

— ”Fă-ţi trupul capabil de a realiza multe lucruri”, recită ea. „Asta te va ajuta să-ţi desăvârşeşti mintea şi astfel să ajungi la iubirea intelectuală faţă de Dumnezeu.”

— Şi de aici toate tehnicile yoga, spuse Ranga. Inclusiv *maithuna.*

— Şi este o yoga adevărată, insistă fata. La fel ca şi raja yoga sau karma yoga sau bhakti yoga. De fapt, mult mai bună, în ceea ce-i priveşte pe alţi oameni. *Maithuna* chiar îi duce acolo.

— Unde „acolo”? întrebă Will.

— ”Acolo” unde ştii.

— Ce să ştii?

— Să ştii cine eşti de fapt – şi fie c-o crezi sau nu, adăugă ea, *tat tvam asi* – tu eşti Acela şi tot aşa şi eu: Acela sunt eu. Gropiţele prinseră viaţă, dinţii străluciră. Şi Acela este şi *el.* Arătă înspre Ranga. E incredibil, nu-i aşa? Scoase limba la el. Şi totuşi asta este realitatea.

Ranga zâmbi, întinse mâna şi îi atinse vârful nasului cu degetul arătător.

— Şi nu doar realitate, spuse el. Este un adevăr revelat. O lovi uşor peste nas. Un adevăr revelat, repetă el. Aşa că ai grijă ce spui, domnişoară.

— Ceea ce mă întreb eu, spuse Will, este de ce oare nu suntem cu toţii iluminaţi, vreau să zic, din moment ce nu-i decât o chestiune privind felul în care faci dragoste cu un fel de tehnică mai specială. Care-i răspunsul?

— Îţi voi spune eu, începu Ranga.

Însă fata îl întrerupse brusc.

— Ascultă, spuse ea, ascultă!

Will ascultă. Pierdut şi foarte departe, însă totuşi distinct, auzi vocea stranie şi neomenească ce-l întâmpinase prima dată pe Pala. „Atenţiune”, spunea ea. „Atenţiune, Atenţiune...”

— Iar pasărea aia afurisită!

— Dar acesta-i secretul.

— Atenţiune? Dar acum un minut îmi spuneaţi că e altceva. Cum rămâne cu tânărul acela atât de rezervat?

— Asta-i doar ca să ne fie mai uşor să dăm atenţie.

— Şi *chiar* devine mai uşor, confirmă Ranga. Iar ăsta-i tot tâlcul *maithunei.* Nu tehnica specială este cea care transformă actul de a face dragoste în yoga; este felul anume de conştientizare pe care acea tehnică o face posibilă. Conştientizarea propriilor senzaţii şi conştientizarea non-senzaţiei din fiecare senzaţie.

— Ce este o non-senzaţie?

— Este materialul brut pentru senzaţie, pe care non-sinele meu mi-l furnizează.

— Şi poţi da atenţie non-sinelui tău?

— Bineînţeles.

Will se întoarse înspre micuţa asistentă.

— Şi tu?

— Sinelui meu, răspunse ea, şi în acelaşi timp non-sinelui. Şi non-sinelui lui Ranga şi sinelui lui Ranga, şi trupului lui Ranga şi trupului meu şi totul este simţire. Şi întregii iubiri şi prietenii. Şi misterului celeilalte persoane – străinului absolut care este cealaltă jumătate a propriului tău sine şi acelaşi cu non-sinele tău. Şi în tot acest timp dai atenţie tuturor lucrurilor pe care, dac-ai fi sentimental sau, mai rău, dac-ai fi spiritual precum sărmana şi bătrâna Rani, le-ai găsi atât de lipsite de romantism, de grosolane şi chiar sordide. Dar nu sunt

sordide, pentru că dai atenţie şi faptului că, atunci când eşti pe deplin conştient de ele, acele lucruri sunt la fel de frumoase ca toate celelelalte, la fel de minunate.

— *Maithuna* este *dhyana*, trase Ranga concluzia. În mod evident, acesta simţea că un cuvânt nou ar explica totul.

— Dar ce este *dhyana*? întrebă Will.

— *Dhyana* este contemplaţie.

— Contemplaţie.

Will se gândi la alcovul roz-căpşună de deasupra lui Charring Cross Road. „Contemplaţie” nu prea era cuvântul pe care l-ar fi ales. Şi totuşi, până şi acolo, gândindu-se mai bine, până şi acolo găsise un fel de eliberare. Acele înstrăinări în lumina mereu schimbătoare a reclamei la Porter’s Gin erau înstrăinări faţă de sinele lui odios din timpul zilei. Din păcate, acestea erau totodată înstrăinări de restul fiinţei sale – înstrăinări faţă de iubire, de inteligenţă, de decenţă, de orice conştiinţă în afară de cea a unei frenezii extenuante la lumina cadaverică sau în strălucirea trandafirie a iluziei celei mai ieftine, mai vulgare. Se uită din nou la chipul strălucitor al Radhei. Câtă fericire! Câtă convingere sinceră, nu a păcatului de care domnul Bahu era atât de hotărât să salveze lumea, ci a opusului lui, senin şi binecuvântat! Era foarte emoţionant. Dar el refuză să se lase emoţionat. *Noli me tangere*[35] – era un imperativ categoric. Schimbând punctul de vedere al minţii sale, reuşi să vadă toată

[35] Nu mă atinge (în lat. în orig.).

chestiunea ca fiind liniştitor de caraghioasă. Ce să facem ca să ne salvăm? Răspunsul se află în opt litere.

Zâmbind la propria lui glumă, întrebă ironic:

— Vi s-a predat *maithuna* la şcoală?

— La şcoală, răspunse Radha cu o indiferenţă simplă care-i potoli tot vântul rabelaisian din pânzele corăbiilor sale.

— Li se predă tuturor, adăugă Ranga.

— Şi când începe predarea materiei?

— Cam în acelaşi timp cu trigonometria şi biologia avansată. Asta înseamnă că între cincisprezece ani şi cincisprezece ani şi jumătate.

— Şi după ce învaţă *maithuna*, după ce pleacă în lume şi se căsătoresc – asta în caz că vă căsătoriţi vreodată…

— O, da, da, îl asigură Radha.

— Încă o mai practică?

— Nu toţi, bineînţeles. Dar mulţi dintre ei, da.

— Tot timpul?

— Nu şi atunci când vor să aibă un copil.

— Şi cei care nu vor să aibă copii, dar cărora le-ar plăcea să mai facă o mică schimbare faţă de *maithuna* – *ei* ce fac?

— Anticoncepţionale, rosti laconic Ranga.

— Şi anticoncepţionalele sunt disponibile?

— Disponibile! Sunt distribuite de guvern. La liber, gratis şi fără plată – doar că, bineînţeles, trebuie să fie plătite din taxe.

— Poştaşul, adăugă Radha, aduce o provizie pentru treizeci de nopţi la începutul fiecărei luni.

— Şi copiii nu apar?

— Numai cei pe care îi dorim. Nimeni nu are mai mult de trei şi cei mai mulţi oameni se opresc la doi.

— Având ca rezultat, spuse Ranga revenind prin statistici la felul său pedant de a fi, faptul că populaţia noastră creşte cu mai puţin de o treime de procent anual. În timp ce creşterea Rendangului este la fel de mare ca a Ceylonului – aproape trei la sută. Iar în China este de doi la sută şi a Indiei este de aproape unu virgulă şapte.

— Am fost în China acum o lună, spuse Will. Îngrozitor! Şi anul trecut am petrecut patru săptămâni în India. Şi înainte de India, în America Centrală, care depăşeşte în populaţie chiar şi Rendangul şi Ceylonul. A fost vreunul dintre voi în Rendang-Lobo?

Ranga aprobă dând din cap.

— Trei zile în Rendang, explică el. Dacă ajungi în clasa a şasea superioară, asta e o parte a cursului de sociologie avansată. Te lasă să vezi cu ochii tăi cum arată lumea din afară.

— Şi ce părere aveţi despre lumea din afară? întrebă Will.

Ranga îi răspunse cu o altă întrebare:

— Când ai fost în Rendang-Lobo, ţi-au arătat mahalalele?

— Din contră, au făcut tot posibilul să mă împiedice să văd mahalalele. Dar i-am păcălit.

Îi păcălise, îşi aminti el repede, pe drumul de întoarcere înspre hotel, de la cocktailul acela înfiorător de la Biroul Afacerilor Străine din Rendang. Toţi cei care erau cineva se aflau acolo. Toţi demnitarii locali şi soţiile lor – cu uniforme şi medalii, Dior şi smaralde. Toţi străinii de marcă – diplomaţi cu duiumul, petrolişti britanici şi americani, şase membri ai ministerului de comerţ japonez, o farmacistă din Leningrad, doi ingineri polonezi, un turist german care se-ntâmpla să fie văr cu Krupp von Bohlen[36], un armean enigmatic ce reprezenta un consorţiu financiar foarte important din Tangier şi, radiind de triumf, paisprezece tehnicieni cehi care veniseră de la Skoda cu un transport de tancuri, tunuri şi puşti automate, ultimul răcnet. Iar aceştia sunt oamenii, îşi spusese în sinea lui în timp ce cobora treptele de marmură ale Biroului Afacerilor Externe către Liberty Square, aceştia sunt oamenii care conduc lumea. Pe noi, cei douăzeci şi nouă de miliarde, aflaţi la cheremul câtorva zeci de politicieni, câtorva mii de milionari, generali şi cămătari. Voi sunteţi cianura pământului – iar cianura nu-şi va pierde niciodată, niciodată savoarea.

După strălucirea cocktailului, după râsetele şi miresmele delicioase ale foitajelor şi ale femeilor parfumate cu Chanel, aleile din spatele Palatului de Justiţie, nou-nouţ, păruseră de două ori mai întunecoase şi

[36] Proprietarul celei mai mari uzine de armament din Germania, principala furnizoare de arme în Primul Război Mondial. Uzina a fost închisă după terminarea războiului, ca urmare a Tratatului de la Versailles.

zgomotoase. Amărâţii aceia săraci care îşi făceau culcuş sub palmierii de pe Bulevardul Independenţei păreau şi mai profund abandonaţi de Dumnezeu şi de oameni, până şi decât miile de nevoiaşi lipsiţi de adăpost şi de speranţă pe care-i văzuse dormind ca nişte cadavre pe străzile din Calcutta. Şi acum se gândi la băieţelul acela, la micul schelet burtos pe care-l culesese de pe jos, lovit şi cutremurat după căzătura de pe spinarea fetiţei abia cu puţin mai mare decât el, care-l ducea în cârcă – îl ridicase şi, călăuzit de celălalt copil, îl dusese înapoi, îl coborâse în pivniţa fără ferestre care, pentru nouă dintre ei (numărase capetele întunecate, acoperite de boli de piele), reprezenta acasă.

— Să-i ţii pe prunci în viaţă, spuse el, să-i vindeci pe bolnavi, să împiedici lăturile să ajungă la reţeaua de apă curentă – începi prin a face lucruri bune în mod evident şi intrinsec. Şi cu ce sfârşeşti? Sfârşeşti prin a spori suma suferinţei umane şi prin a pune în pericol civilizaţia. Este genul de glumă cosmică pe care Dumnezeu pare s-o savureze.

Le aruncă tinerilor unul din rânjetele lui goale, feroce.

— Dumnezeu nu are nimic de-a face cu asta, replică Ranga, iar gluma nu este cosmică, e strict umană. Lucrurile astea nu sunt ca gravitaţia sau ca legea a doua a termodinamicii; acestea nu *trebuie* să se întâmple. Se întâmplă doar dacă oamenii sunt destul de proşti încât să le permită să se întâmple. Aici, în Pala, noi nu am permis să se-ntâmple, aşa că gluma n-a fost făcută pe socoteala

noastră. Noi avem un excelent sistem public de igienă de o bună bucată de secol – şi totuşi nu suntem suprapopulaţi, nu suntem nefericiţi, nu trăim sub dictatură. Iar motivul este foarte simplu: noi alegem să ne comportăm într-un fel rezonabil şi realist.

— Cum dracu' aţi fost în stare să alegeţi? întrebă Will.

— Oamenii potriviţi au fost inteligenţi la momentul potrivit, spuse Ranga. Dar trebuie să recunoaştem – au fost şi foarte norocoşi. De fapt Pala, în întregul ei, a fost extraordinar de norocoasă. A avut în primul rând norocul de a nu fi fost colonia nimănui. Rendang are un port magnific. Asta le-a adus o invazie arabă în Evul Mediu. Noi nu avem port, aşa că arabii ne-au lăsat în pace şi suntem încă budişti sau şivaiţi, atunci când nu suntem tantrici agnostici.

— Asta eşti *tu*? întrebă Will. Un tantric agnostic?

— Cu influenţe *mahayana*, explică Ranga. Ei bine, să revenim la Rendang. După arabi, i-a atras pe portughezi. Noi, nu. Nici port, nici portughezi. Prin urmare, nici minoritate catolică, nici aiureli blasfematoare despre cum voinţa lui Dumnezeu este cea care face ca oamenii să se-nmulţească spre mizeria subumană, nici rezistenţă organizată împotriva contracepţiei. Şi asta nu este singura noastră binecuvântare: după o sută douăzeci de ani de portughezi, Ceylonul şi Rendangul s-au pricopsit cu olandezii. Şi după olandezi au venit englezii. Noi am scăpat de ambele infecţii. Nici olandezi, nici englezi, nici colonişti, nici exploatarea muncii, nici recolte la export,

nici sărăciri sistematice ale pământului nostru. Totodată, nici whisky, nici calvinism, nici sifilis, nici administratori străini. Am fost lăsaţi să ne vedem de ale noastre şi să ne asumăm răspunderea pentru propriile treburi.

— Cu siguranţă *aţi fost* norocoşi.

— Şi în plus faţă de acest noroc uimitor, continuă Ranga, a mai existat uimitoarea bună administrare a lui Murugan Reformatorul şi a lui Andrew MacPhail. Doctorul Robert ţi-a vorbit despre străbunicul său?

— În doar câteva cuvinte, atât.

— Ţi-a povestit despre înfiinţarea Staţiunii Experimentale?

Will clătină din cap.

— Staţiunea Experimentală, spuse Ranga, are o mare legătură cu politica noastră privind populaţia. Totul a început cu o foamete. Înainte să vină în Pala, doctorul Andrew şi-a petrecut câţiva ani în Madras. În al doilea an al şederii sale acolo, musonul nu a venit. Recoltele s-au ars, rezervoarele şi chiar fântânile au secat. Cu excepţia englezilor şi a celor bogaţi, lumea nu mai avea de mâncare. Oamenii mureau ca muştele. În memoriile doctorului Andrew, există un pasaj faimos despre foamete. O descriere şi apoi un comentariu. Trebuise să asculte multe predici atunci când fusese copil şi pe una dintre ele şi-o tot amintea atunci, în timp ce muncea printre indienii muritori de foame. „Omul nu poate trăi doar cu pâine” – aşa spunea textul, iar predicatorul fusese atât de elocvent, încât mai mulţi oameni au fost

convertiţi. „Omul nu poate trăi doar cu pâine”. Însă fără pâine, înţelegea el acum, nu există minte, nu există spirit, nici lumină interioară, nici Tatăl din Ceruri. Nu există decât foame, nu există decât disperare, apoi apatie şi în final moarte.

— O altă glumă cosmică, spuse Will. Iar asta a fost formulată chiar de Isus: „Celui ce are, i se va da, dar de la cel ce n-are se va lua şi ce are”[37] – singura condiţie posibilă a umanităţii. Este cea mai crudă dintre toate glumele lui Dumnezeu şi totodată cea mai răspândită. Am văzut-o trăită de milioane de bărbaţi şi femei, de milioane de copii – din toată lumea.

— Aşadar înţelegi de ce foametea aceea a lăsat o impresie de neşters în mintea doctorului Andrew. Era hotărât, şi la fel era şi prietenul său Raja, ca în Pala cel puţin pâinea să nu lipsească niciodată. De aici a pornit hotărârea lor de a înfiinţa Staţiunea Experimentală. Rothamsted-de-la-Tropice a fost un mare succes. În câţiva ani, aveam soiuri noi de orez, porumb, mei şi fructul pâinii. Aveam rase mai bune de vite şi pui, metode mai bune de cultivare şi hibridizare; iar în anii cincizeci am construit prima fabrică de superfosfat la est de Berlin. Datorită tuturor acestor lucruri, oamenii mâncau mai bine, trăiau mai mult, pierdeau mai puţini copii. La zece ani după înfiinţarea Rothamsted-ului-de-la-Tropice, Raja a făcut un recensământ. Populaţia fusese mai mult sau mai puţin stabilă timp de un secol. Acum începuse să crească.

[37] Marcu, 4, 25.

În cincizeci sau şaizeci de ani, prevedea doctorul Andrew, Pala avea să fie transformată în genul de mahala putredă cum este astăzi Rendangul. Ce trebuia făcut? Doctorul Andrew îl cunoştea prea bine pe Malthus[38]. „Producţia de alimente creşte în proporţie aritmetică; populaţia creşte în proporţie geometrică.” Omul nu are decât două posibilităţi: fie poate să lase chestiunea în seama Naturii care va soluţiona problema populaţiei în vechea manieră binecunoscută, prin foamete, molimă şi război; fie (Malthus fiind om al bisericii) îşi poate ţine numărul sub control prin restricţie morală.

— Rres-trric-ţi-e mor-ra-lă, repetă asistenta cea micuţă, rulând r-urile într-o parodie indoneziană a unui teolog scoţian. Rres-trric-ţie mor-ra-lă! Întâmplător, adăugă ea, doctorul Andrew tocmai se însurase cu nepoata în vârstă de şaisprezece ani a lui Raja.

— Iar acesta, spuse Ranga, a fost încă un motiv pentru a-l revizui pe Malthus. Foamete pe de-o parte, restricţie pe de alta. Cu siguranţă trebuia să existe o cale mai bună, mai fericită, mai umană, între cele două rele malthusiene. Şi bineînţeles exista o astfel de cale chiar şi atunci, chiar înainte de epoca prezervativului şi a spermicidelor. Existau bureţi, exista săpun, existau prezervative făcute din orice material rezistent la apă cunoscut, de la mătase unsă până la maţul de oaie. Întreaga armură a paleo-contracepţiei.

---

[38] Thomas Robert Malthus (1766-1834), specialist britanic în ştiinţe politice, economie şi demografie.

— Şi cum au reacţionat Raja şi supuşii săi la paleo-contracepţie? Cu groază?

— Nicidecum. Erau buni budişti şi fiecare bun budist ştie că zămislirea nu-i decât asasinare amânată. Fă tot ceţi stă în putinţă ca să ieşi din vârtejul Roţii Naşterii şi a Morţii şi, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai arunca alte victime pe Roată. Pentru un bun budist, contracepţia are un înţeles metafizic. Iar pentru o comunitate sătească de cultivatori de orez, are un înţeles social şi economic. Trebuie să existe suficienţi oameni tineri care să muncească pe ogoare şi să-i susţină pe cei vârstnici şi pe copii. Dar nu prea mulţi din fiecare; pentru că atunci nici vârstnicii, nici muncitorii, nici copiii lor nu vor mai avea suficientă mâncare. În vremurile de demult, cuplurile trebuiau să aibă vreo şase copii pentru a creşte doi sau trei. Apoi au urmat vremurile bune şi Staţiunea Experimentală. Acum, din şase copii supravieţuiau cinci. Vechile obiceiuri ale reproducerii încetaseră să mai fie viabile. Singura obiecţie împotriva paleo-contracepţiei era caracterul ei rudimentar. Dar din fericire exista şi o alternativă estetică. Raja era un iniţiat tantric şi învăţase yoga dragostei. Doctorului Andrew i s-a povestit despre *maithuna* şi, fiind un adevărat om de ştiinţă, a fost de acord cu ea. Lui şi tinerei lui soţii li s-au dat instrucţiunile necesare.

— Cu ce rezultate?

— Cu o aderare plină de entuziasm.

— Toată lumea simte la fel, spuse Radha.

— Hai, hai, fără generalizările tale atotcuprinzătoare! Unii simt aşa, alţii nu. Doctorul Andrew a fost unul dintre entuziaşti. Întreaga problemă a fost discutată pe îndelete. În final, au decis că mijloacele contraceptive ar trebui să fie ca educaţia – libere, susţinute prin taxe şi, deşi nu obligatorii, universale pe cât posibil. Pentru cei care simţeau nevoia de ceva mai rafinat, exista posibilitatea instruirii în yoga iubirii.

— Vrei să spui că au reuşit?

— Nu a fost chiar aşa de greu. *Maithuna* era în spiritul credinţei celor din Pala. Oamenilor nu li s-a cerut să facă nimic împotriva religiei lor. Din contră, li s-a dat ocazia măgulitoare de a se alătura aleşilor, învăţând ceva ezoteric.

— Şi nu uita lucrul cel mai important dintre toate, interveni sora Appu. Pentru femei – pentru *toate* femeile, şi nu-mi pasă ce spui despre generalităţile atotcuprinzătoare –, yoga iubirii înseamnă perfecţiune, înseamnă să fie transformate şi purtate dincolo de ele însele şi desăvârşite. A urmat o scurtă tăcere. Iar acum, reluă ea pe un alt ton mai vioi, e timpul să te lăsăm să-ţi faci siesta.

— Înainte să plecaţi, spuse Will, aş vrea să scriu o scrisoare. Doar un bilet scurt către şeful meu pentru a-i spune că sunt în viaţă şi că nu sunt ameninţat de pericolul imediat de a fi mâncat de indigeni.

Radha merse să scotocească în biroul doctorului Robert şi se întoarse cu hârtie, creion şi plic.

„*Veni, vidi*[39] „, mâzgăli Will. „Am naufragiat, i-am întâlnit pe Rani şi pe colaboratorul ei din Rendang care sugerează că poate livra marfa în schimbul unui bacşiş (a precizat) de douăzeci de mii de lire. Să negociez în privinţa asta? Dacă-mi telegrafiaţi *Articolul propus OK*, voi merge mai departe. Dacă primesc *Nu-i grabă cu articolul*, voi renunţa. Spuneţi-i mamei că sunt bine şi că-i voi scrie în curând.”

— Gata, spuse el când înmână lui Ranga plicul lipit şi cu adresa scrisă pe el. Pot să te rog să-mi cumperi un timbru şi s-o trimiţi la timp ca să prindă avionul de mâine?

— Negreşit, promise băiatul.

Privindu-i cum plecau, Will avu o strângere de inimă. Ce tineri încântători! În vreme ce el complota cu domnul Bahu şi cu forţele istoriei pentru a le răsturna lumea. Se consolă cu gândul că, dacă n-o făcea el, ar fi făcut-o altcineva. Şi chiar dacă Joe Aldehyde obţinea într-adevăr concesiunea, tot vor putea continua să facă dragoste în stilul în care se obişnuiseră. Sau nu?

Din uşă, asistenta cea micuţă se întoarse pentru un ultim sfat.

— Gata cu cititul acum, îl ameninţă ea cu degetul. Culcă-te.

— Nu dorm niciodată ziua, o asigură Will cu o evidentă satisfacţie perversă.

7

[39] Am venit, am văzut (în lat. în orig.).

Nu putea niciodată să doarmă ziua; însă atunci când îşi privi din nou ceasul era patru şi douăzeci şi cinci şi se simţea grozav de odihnit. Ridică *Însemnările asupra celor ce sunt* şi-şi reluă lectura întreruptă:

> Dă-ne nouă astăzi Credinţa noastră cea de toate zilele, dar fereşte-ne pe noi, bunule Dumnezeu, de eresuri.

Până aici ajunsese în dimineaţa aceasta; iar acum urma o nouă secţiune, a cincea:

> Eu, cel care cred că sunt, şi eu, cel care sunt de fapt – suferinţă, cu alte cuvinte, şi sfârşitul suferinţei. O treime, mai mult sau mai puţin, din toată suferinţa pe care persoana care cred că sunt trebuie s-o îndure este imposibil de evitat. Este suferinţa inerentă condiţiei umane, preţul pe care trebuie să-l plătim pentru că suntem organisme sensibile şi conştiente de sine, aspirând către eliberare, însă supuse legilor naturii şi aflate sub ordinul de a mărşălui tot înainte, prin timpul ireversibil, printr-o lume total indiferentă faţă de fericirea noastră, faţă de declin şi de certitudinea morţii. Cele două treimi rămase din suferinţă sunt provocate de om şi, din perspectiva universului, sunt inutile.

Will dădu pagina. O bucăţică de hârtie scrisă căzu fluturând pe pat. O ridică şi se uită la ea. Douăzeci de rânduri scrise cu un scris mărunt şi clar, iar la capătul hârtiei, iniţialele S.M. Evident, nu era o scrisoare; era o poezie şi, prin urmare, proprietate publică. Citi:

Undeva între tăcerea frustă şi cele
Un milion trei sute de mii de predici ale duminicii trecute;
Undeva între
Calvin despre Cristos (Dumnezeu să ne-ajute!) şi şopârle;
Undeva între a vedea şi a rosti, undeva
Între şuvoiul murdar şi unsuros al vorbelor noastre
Şi prima stea, unde moliile uriaşe zboară
În jurul umbrelor de flori,
Se află locul neprihănit unde eu, încetând a mai fi eu însămi,
Îmi amintesc totuşi
Înţelepciunea de-o noapte a dragostei de pe tărâmul celălalt;
Şi, ascultând vântul, îmi mai aduc aminte
De cealaltă noapte, cea dintâi a văduviei,
Lipsită de somn, cu moartea şezându-mi alături în beznă,
Doar a mea, a mea, numai a mea, fără putinţă de tăgadă!
Dar eu, încetând a mai fi eu însămi,
În acest loc neprihănit aflat între gândul meu şi tăcere
Văd tot ce-am avut odată şi-am pierdut, nelinişte şi bucurii,
Care ca genţienele prin iarba Alpilor lucesc
Albastre, libere, deschise.

„Ca genţienele”, repetă Will pentru sine şi se gândi la vacanţa de vară în Elveţia, de pe vremea când avea doisprezece ani; se gândi la pajiştea de deasupra de Grindelwald, cu florile ei necunoscute, cu fluturii ei minunaţi, atât de puţin englezeşti; se gândi la cerul de un albastru închis, la lumina soarelui şi la munţii uriaşi şi strălucitori de pe partea cealaltă a văii. Şi tot ceea ce

găsise de cuviinţă tatăl său să spună a fost că arăta ca o reclamă la ciocolata cu lapte Nestlé. „Care nu-i nici măcar ciocolată adevărată”, insistase el cu o grimasă de dezgust. „Ciocolată cu *lapte*”. După care urmase un comentariu ironic asupra picturii în acuarele la care lucra mama sa – atât de prost (sărmana!), însă cu atâta migală plină de dragoste şi dăruire: „Reclama la ciocolata cu lapte pe care Nestlé a respins-o”. Şi acum era rândul *lui.* „În loc să tândăleşti pe aici cu gura căscată precum prostul satului, de ce nu-ţi găseşti ceva inteligent de făcut? De exemplu, mai repetă câte ceva din gramatica germană”. Şi scotocind prin rucsac, scosese dintre ouăle fierte tari şi sandviciuri micul ceaslov cafeniu, atât de detestat. Ce om nesuferit! Şi totuşi, dacă Susila avea dreptate, ar trebui să fie în stare să-l vadă acum, după toţi aceşti ani, strălucind ca o genţiană – Will îşi aruncă din nou privirea asupra ultimului vers al poeziei – „albastre, libere, deschise”.

— Ei bine... rosti o voce cunoscută.

Se întoarse înspre uşă.

— Vorbeam de lup. Sau mai degrabă citeam ce a scris lupul, spuse Will ridicând bucata de hârtie, pentru ca ea s-o poată cerceta.

Susila îi aruncă o privire.

— O, *aia*, spuse ea*.* Dacă doar bunele intenţii ar fi de-ajuns pentru a scrie o poezie bună! Oftă şi clătină din cap.

— Încercam să mă gândesc la tatăl meu ca la o genţiană, continuă el. Însă tot ce văd e imaginea insistentă a unei balegi enorme.

— Chiar şi balegile, îl asigură ea, pot fi văzute ca nişte genţiene.

— Însă, aşa cum înţeleg eu, doar în locul despre care scriai – locul neprihănit dintre gând şi tăcere?

Susila aprobă.

— Cum se ajunge în locul acela?

— Nu se ajunge. Vine el la tine. Sau mai degrabă, cu adevărat e chiar aici.

— Eşti întocmai ca mica Radha, se plânse el. Repeţi ca un papagal ceea ce spune Bătrânul Raja la începutul acestei cărţi.

— Dacă repetăm, spuse ea, o facem pentru că se-ntâmplă să fie adevărat. Dacă n-am repeta, ar însemna să ignorăm faptele.

— Faptele cui? întrebă el. Cu siguranţă nu ale mele.

— Nu pentru moment, încuviinţă ea. Dar dacă ar fi să faci genul de lucuri pe care le recomandă Bătrânul Raja, s-ar putea să fie ale tale.

— *Tu* ai avut probleme cu părinţii? întrebă el după o scurtă tăcere. Sau ai putut dintotdeauna să vezi balegile ca pe nişte genţiene?

— Nu şi la vârsta aceea, răspunse ea. Copiii *trebuie* să fie maniheeni dualişti. Este preţul pe care trebuie să-l plătim cu toţii pentru a învăţa elementele de bază a ceea ce înseamnă să fii om. Să vedem balegile ca pe nişte

genţiene, sau mai degrabă să vedem şi genţienele şi balegile ca pe nişte Genţiene cu G mare – asta-i o realizare postuniversitară.

— Deci cum te-ai descurcat cu părinţii? Doar zâmbeai larg şi suportai insuportabilul? Sau întâmplarea a făcut ca tatăl şi mama ta să fie suportabili?

— Suportabili în mod separat, răspunse ea. În special tatăl meu. Dar de-a dreptul insuportabili împreună – insuportabili pentru că nu se puteau suporta unul pe celălalt. O femeie volubilă, veselă, deschisă, măritată cu un bărbat atât de obositor de introvertit, încât îl călca tot timpul pe nervi – chiar şi în pat, bănuiesc eu. Ea nu se oprea niciodată din vorbit, iar el nu începea niciodată. Urmarea era că el o credea superficială şi nesinceră, ea îl credea fără inimă, dispreţuitor şi lipsit de sentimente umane normale.

— Mă aşteptam ca voi să aveţi mai multă minte cât să nu cădeţi în genul ăsta de capcană.

— Chiar avem atâta minte, îl asigură ea. Băieţii şi fetele sunt învăţaţi la ce anume să se aştepte de la oamenii al căror temperament şi fizic sunt foarte diferite de ale lor. Din nefericire, se întâmplă uneori ca lecţiile să nu pară a avea prea mult efect. Să nu mai pomenim de faptul că în unele cazuri distanţa psihologică dintre oamenii în cauză este prea mare pentru a fi străbătută. Totuşi, adevărul este că tatăl şi mama mea n-au reuşit niciodată să se-nţeleagă. Se îndrăgostiseră unul de celălalt – Dumnezeu ştie de ce. Dar când au ajuns să

trăiască împreună, ea s-a trezit rănită în mod constant de inaccesibilitatea lui, în timp ce jovialitatea *ei* lipsită de inhibiţii îl făcea pe el să se-nfioare de stânjeneală şi dezgust. Simpatia *mea* mergea tot timpul înspre tata. Fizic şi temperamental semăn foarte mult cu el, câtuşi de puţin cu mama. Îmi aduc aminte, chiar şi atunci când eram mic copil, cum mă îndepărtam de exuberanţa ei. Era ca o invadare permanentă a intimităţii cuiva. Încă mai este aşa.

— Eşti nevoită s-o vezi des?

— Foarte rar. Are slujba ei şi proprii prieteni. În partea noastră de lume, „mama” este strict numele unei funcţii. Atunci când funcţia a fost îndeplinită cum trebuie, titlul nu mai e valabil; fostul copil şi femeia care fusese numită „mamă” stabilesc un nou fel de relaţii. Dacă se înţeleg bine, continuă să se vadă des. Dacă nu, se îndepărtează. Nimeni nu se aşteaptă să se cramponeze unii de alţii, iar genul acesta de cramponare nu înseamnă dragoste – nu este privit ca un fapt lăudabil în mod deosebit.

— Aşa că *acum* toate-s bune. Dar *atunci*? Ce s-a întâmplat când erai un copil care creştea între doi oameni care nu puteau străbate hăul ce-i despărţea? Ştiu ce-nseamnă *asta* – basmul care se termină invers, „şi au trăit nefericiţi până la adânci bătrâneţi”.

— Şi nu mă îndoiesc, spuse Susila, că, dacă nu ne-am fi născut în Pala, am fi trăit nefericiţi până la adânci bătrâneţi. Aşa, ne-am descurcat remarcabil de bine, date fiind împrejurările.

— Cum aţi reuşit?

— Noi, nu; alţii au reuşit-o pentru noi. Ai citit ceea ce spunea Bătrânul Raja despre cum să scapi de două treimi din suferinţa care este produsă de om şi inutilă?

Will dădu din cap că da.

— Tocmai asta citeam când ai intrat.

— Ei bine, în vremurile rele de demult, continuă ea, familiile palaneze puteau fi la fel de victimizante, producătoare de tirani şi creatoare de mincinoşi, cum sunt ale voastre astăzi. De fapt, erau atât de groaznice, încât doctorul Andrew şi Raja Reformatorul au hotărât că trebuia să se acţioneze în privinţa asta. Etica budistă şi comunismul rural primitiv au fost abil făcute să servească scopurilor raţiunii şi, într-o singură generaţie, întregul sistem al familiei a fost radical schimbat. Ezită un moment: Hai să-ţi explic, continuă ea, referindu-mă la cazul meu special – cazul unui copil unic al unor oameni care n-au putut să se înţeleagă unul pe celălalt şi care au fost mereu în contradicţie sau chiar în conflict. În vremurile de altădată, o fetiţă crescută în acele condiţii ar fi ieşit fie o epavă, o rebelă, fie o conformistă resemnată şi ipocrită. Sub noua orânduire, n-a trebuit să suport suferinţe inutile, nu am eşuat, nici n-am fost forţată să mă revolt sau să mă resemnez. De ce? Pentru că din momentul în care am putut să merg de-a buşilea, am fost liberă să evadez.

— Să evadezi? repetă el. Să evadezi? Părea prea frumos ca să fie adevărat.

— Evadarea, explică ea, e inclusă în noul sistem. Ori de câte ori dulcele cămin părintesc devine insuportabil, copilul are permisiunea, este activ încurajat – şi întreaga greutate a opiniei publice se află în spatele acestei încurajări – să migreze către unul dintre celelalte cămine ale sale.

— Câte cămine are un copil palanez?

— Cam douăzeci, în medie.

— Douăzeci? Dumnezeule!

— Toţi aparţinem, explică Susila, unui CAR – unui Club de Adopţie Reciprocă. Fiecare CAR reuneşte între cincisprezece şi douăzeci şi cinci de cupluri de toate felurile. Mirese şi miri nou selectaţi, vârstnici cu copii mari, bunici şi străbunici – fiecare din club îi adoptă pe ceilalţi. În afara rudelor noastre de sânge, toţi avem numărul nostru de mame înlocuitoare, taţi înlocuitori, mătuşi şi unchi înlocuitori, fraţi şi surori înlocuitoare, bebeluşi, prunci şi adolescenţi înlocuitori.

Will clătină din cap.

— Să faci să se dezvolte douăzeci de familii acolo unde înainte nu se dezvolta decât una.

— Dar ceea ce se dezvolta înainte era genul *vostru* de familie. Cele douăzeci sunt genul nostru. Ca şi când ar fi citit instrucţiuni dintr-o carte de bucate, Susila urmă: Se ia un sclav al simbriei, inapt sexual, o femeie nesatisfăcută, doi sau (de preferat) trei mici dependenţi de televizor; se marinează într-un amestec de freudism şi creştinism diluat; apoi se închid bine într-un apartament

cu patru camere şi se fierb în suc propriu timp de cincisprezece ani. Reţeta *noastră* este destul de diferită: se iau douăzeci de cupluri satisfăcute din punct de vedere sexual şi vlăstarii lor; se adaugă ştiinţă, intuiţie şi umor în cantităţi egale; se înmoaie în budism tantric şi se fierb un timp nedefinit într-o tigaie deschisă, în aer liber, deasupra unei flăcări vioaie de afecţiune.

— Şi ce se obţine în tigaia voastră deschisă? întrebă el.

— Un fel cu totul diferit de familie. Nu exclusivistă, precum familiile voastre, şi nu predestinată, nu obligatorie. O familie deschisă, nepredestinată şi benevolă. Douăzeci de perechi de taţi şi mame, opt sau nouă foşti taţi şi foste mame şi patruzeci sau cincizeci de copii diferiţi, de toate vârstele.

— Oamenii rămân în acelaşi club de adopţie toată viaţa?

— Bineînţeles că nu. Copiii adulţi nu-şi adoptă proprii părinţi sau proprii fraţi şi surori. Ies şi adoptă un alt set de vârstnici, un grup diferit de semeni şi juniori. Iar membrii noului club îi adoptă pe ei şi, la vremea potrivită, şi pe copiii lor. Hibridizarea microculturilor – aşa numesc sociologii noştri procesul acesta. Este la fel de benefic, la nivelul lui, ca hibridizarea diferitelor soiuri de porumb sau de pui de găină. Relaţii mai sănătoase în grupuri mai responsabile, simpatii mai largi şi înţelegeri mai profunde. Iar simpatiile şi înţelegerile sunt pentru toţi cei aflaţi într-un CAR, de la copii până la centenari.

— Centenari? Care e speranţa voastră de viaţă?

— Cu un an sau doi mai mare decât a voastră, răspunse ea. Zece la sută dintre noi sunt trecuţi de şaizeci şi cinci de ani. Cei bătrâni au pensii, dacă nu-şi pot câştiga traiul. Dar evident că pensiile nu sunt suficiente. Au nevoie să facă ceva util şi provocator; au nevoie de oameni pe care să-i îndrăgească şi care să-i iubească la rândul lor. CAR-urile satisfac aceste nevoi.

— Totul sună, spuse Will, suspect de asemănător cu propaganda făcută uneia dintre noile comunităţi chinezeşti.

— Nimic, îl asigură ea, n-ar putea fi mai puţin asemănător cu o comună decât un CAR. Un CAR nu este condus de guvern, este condus de membrii săi. Iar noi nu suntem militarizaţi. Nu suntem interesaţi să devenim buni membri de partid; suntem interesaţi doar să devenim fiinţe umane bune. Nu propagăm dogme. Şi, în final, nu-i îndepărtăm pe copii de părinţii lor; din contră, le dăm copiilor părinţi suplimentari, iar părinţilor, copii suplimentari. Asta înseamnă că şi la creşă ne bucurăm de un anumit grad de libertate; iar libertatea noastră sporeşte pe măsură ce creştem şi devenim capabili să facem faţă unei game mai largi de experienţe şi să ne asumăm răspunderi mai mari. Pe când în China nu există deloc libertate. Copiii sunt înmânaţi îmblânzitorilor oficiali de copii, a căror datorie este să-i transforme în servitori supuşi ai Statului. Lucrurile stau mult mai bine în partea ta de lume – mai bine, însă totuşi destul de rău. Voi scăpaţi de îmblânzitorii de copii, desemnaţi de stat; dar

societatea voastră vă condamnă să vă petreceţi copilăria într-o familie exclusivistă, cu un singur set de fraţi şi părinţi. Aceştia vă sunt impuşi prin predestinare ereditară. Nu puteţi scăpa de ei, nu vă puteţi lua vacanţă de ei, nu puteţi merge la nimeni altcineva ca să schimbaţi aerul moral sau psihologic. E libertate, dacă vrei – însă libertate într-o cabină telefonică.

— Închişi înăuntru, continuă Will (iar acum mă gândesc la mine), cu un tiran care rânjeşte cinic, cu o martiră creştină şi cu o fetiţă care fusese înspăimântată de tiran şi şantajată de apelul martirei la sentimentele ei bune până intrase într-o stare de imbecilitate tremurândă. Acesta a fost căminul din care, până am împlinit paisprezece ani şi mătuşa Mary a venit să locuiască alături, n-am scăpat niciodată.

— Şi nefericiţii tăi părinţi n-au scăpat niciodată de *tine.*

— Asta nu-i chiar adevărat. Tata obişnuia să evadeze în rachiu, iar mama, în anglicanismul elevat. Eu a trebuit să-mi duc la capăt sentinţa fără nici cea mai mică suspendare. Paisprezece ani de servitudine familială. Cât te invidiez! Liberă ca pasărea!

— Nu fi atât de liric! Liberă, hai să spunem, ca o fiinţă umană care evoluează, liberă ca o femeie a viitorului – însă nu mai liberă de-atât. Adopţia Reciprocă îi apără pe copii împotriva nedreptăţii şi a celor mai rele consecinţe ale incompetenţei parentale. Nu îi scuteşte de disciplină ori de asumarea responsabilităţilor. Din contră, le sporeşte numărul responsabilităţilor; îi expune unei

varietăţi largi de discipline. În familiile voastre predestinate şi exclusiviste, copiii, după cum spui, îşi execută o lungă sentinţă sub supravegherea unui singur set de temniceri parentali. Bineînţeles că aceşti temniceri parentali pot fi buni, înţelepţi şi inteligenţi. În cazul acesta, micii prizonieri vor ieşi mai mult sau mai puţin marcaţi. Dar, de fapt, cei mai mulţi dintre temnicerii parentali ai voştri nu sunt *neapărat* buni, înţelepţi sau inteligenţi. Sunt capabili să fie bine intenţionaţi dar proşti, sau rău intenţionaţi şi frivoli, sau altminteri nevrotici, sau ocazional de-a dreptul malefici sau pur şi simplu nebuni. Aşa că Dumnezeu să-i aibă în pază pe micii întemniţaţi, condamnaţi după lege, obicei şi religie să fie la cheremul bunului lor plac! Însă gândeşte-te acum la ceea ce se întâmplă într-o familie mare, deschisă, voluntară. Nu există cabine telefonice, nici temniceri predestinaţi. Aici copiii cresc într-o lume care este un model de societate liberă, o versiune la scară mică, dar corectă a mediului în care urmează să trăiască atunci când vor creşte. „Sfânt”, „sănătos”, „întreg”[40] – toate vin din aceeaşi rădăcină şi redau diferite nuanţe ale aceluiaşi înţeles. De fapt, din punct de vedere etimologic, genul nostru de familie deschisă şi voluntară este adevărata familie sfântă. *A voastră* este familia *ne*-sfântă.

— Amin, spuse Will şi se gândi iarăşi la copilăria lui, se mai gândi şi la sărmanul şi micuţul Murugan, prins în ghearele lui Rani. Ce se-ntâmplă, întrebă el după o pauză,

[40] În limba engleză, „holy”, „healthy”, „whole”.

atunci când copiii migrează către unul dintre celelalte cămine ale lor? Cât timp stau acolo?

— Depinde. Când copiii mei se satură de mine, rareori stau mai mult de o zi sau două departe de mine. Asta pentru că, de fapt, sunt foarte fericiţi acasă. Eu nu am fost, aşa că atunci când *eu* plecam, uneori stăteam şi câte-o lună întreagă.

— Şi părinţii tăi înlocuitori te-au susţinut împotriva mamei şi tatălui adevăraţi?

— Nu se pune problema de-a face ceva *împotriva* cuiva. Susţinem înţelegerea şi sentimentele bune şi respingem nefericirea şi cauzele ei care pot fi evitate. Dacă un copil se simte nefericit în primul lui cămin, noi facem pentru el tot ce ne stă în putinţă în cele cincisprezece sau douăzeci de cămine secundare. Între timp, tatăl şi mama lui beneficiază de o terapie plină de tact din partea celorlalţi membri ai Clubului lor de Adopţie Reciprocă. În câteva săptămâni, părinţii sunt pregătiţi să fie din nou împreună cu copiii lor, iar copiii sunt pregătiţi să fie împreună cu părinţii lor. Însă nu trebuie să crezi, adăugă ea, că doar atunci când dau de necaz copiii apelează la părinţii şi bunicii lor înlocuitori. O fac tot timpul, ori de câte ori simt nevoia unei schimbări sau a unui fel nou de experienţă. Şi nu este doar un vârtej social. Oriunde ar merge în calitate de copii înlocuitori, ei au responsabilităţi, la fel după cum au şi drepturi – să perie câinele, de pildă, să cureţe coteţele păsărilor, să aibă grijă de bebeluş în timp ce mama face altceva. Au

îndatoriri, ca şi privilegii – dar nu în vreuna din micile voastre cabine telefonice sufocante. Îndatoriri şi privilegii într-o familie mare, deschisă, nepredestinată, primitoare, unde toate cele şapte vârste ale omului şi o duzină de deprinderi şi talente diferite sunt reprezentate şi în care copiii au experienţa tuturor lucrurilor importante şi semnificative pe care fiinţele omeneşti le fac şi le suportă – munca, joaca, dragostea, bătrâneţea, boala, moartea...

Tăcu, gândindu-se la Dugald şi la mama lui Dugald; apoi, schimbându-şi intenţionat tonul, continuă:

— Dar *tu*? M-am agitat atât vorbind despre familii, încât nici măcar nu te-am întrebat cum te simţi. Cu siguranţă *arăţi* mult mai bine decât atunci când te-am văzut ultima dată.

— Mulţumită doctorului MacPhail. Şi de asemenea, mulţumită cuiva care, din câte bănuiesc eu, în mod clar practică medicina fără diplomă. Ce mi-ai făcut ieri după-amiază?

Susila zâmbi.

— Tu însuţi ai făcut, îl asigură ea. Eu doar am apăsat butoanele.

— Care butoane?

— Butoanele memoriei, butoanele imaginaţiei.

— Şi asta a fost de-ajuns cât să mă împingă într-o transă hipnotică?

— Dacă vrei s-o numeşti aşa.

— Cum ai putea-o numi altfel?

— De ce s-o numeşti în vreun fel? Numele cerşesc întrebări într-o măsură atât de mare... De ce să nu te mulţumeşti doar să ştii că s-a întâmplat?

— Dar *ce* s-a întâmplat?

— Ei bine, pentru început, am stabilit un fel de contact, nu?

— Cu siguranţă, admise el. Şi totuşi cred că nici măcar nu te-am privit.

O privea acum – privea şi se întreba, în timp ce privea, cine era cu adevărat această creatură mică şi stranie, ce se ascundea dincolo de masca netedă şi serioasă a feţei, ce anume vedeau acei ochi negri în timp ce-i întorceau privirea, la ce anume se gândea.

— Cum *ai fi putut* să mă priveşti? Plecaseşi în vacanţă.

— Sau am fost trimis la plimbare?

— Trimis la plimbare? Nu, spuse ea, clătinând din cap. Hai să zicem condus, ajutat. Urmă un moment de tăcere. Ai încercat vreodată, continuă ea, să faci treabă cu un copil în jurul tău?

Will se gândi la micul vecin care se oferise să-l ajute să-şi vopsească mobila din sufragerie şi râse la amintirea exasperării lui.

— Sărmanul micuţ! continuă Susila. Are intenţii atât de bune, e atât de dornic să ajute.

— Dar e vopsea pe covor, urme de degete sunt peste tot pe pereţi...

— Aşa că până la urmă trebuie să te descotoroseşti de el. „Fugi, băieţelule! Du-te şi joacă-te în grădină!”

Se aşternu tăcerea.

— Ei bine? întrebă el într-un sfârşit.

— Nu înţelegi?

Will clătină din cap.

— Ce se întâmplă atunci când eşti bolnav, când eşti răcit? Cine face reparaţiile? Cine vindecă rănile şi alungă infecţia? *Tu*?

— Cine altcineva?

— Tu? insistă ea. *Tu*? Persoana care simte durerea, care se îngrijorează şi se gândeşte la păcat, la bani şi la viitor! Tu, *acesta*, eşti oare capabil să faci ceea ce trebuie făcut?

— O, înţeleg unde baţi.

— În fine! spuse ea batjocoritor.

— *Mă* trimiţi să mă joc în grădină, astfel încât adulţii să poată lucra în linişte. Dar cine *sunt* adulţii?

— Nu mă întreba pe mine, răspunse ea. Asta e o întrebare pentru un neuro-teolog.

— Asta ce vrea să zică?

— Vrea să zică exact ce auzi. O persoană care îi defineşte pe oameni, simultan, în termenii Luminii Pure a Neantului şi în cei ai sistemului nervos vegetativ. Adulţii sunt o combinaţie de minte şi fiziologie.

— Iar copiii?

— Copiii sunt oamenii mici care cred că ştiu totul mai bine decât adulţii.

— Aşa că trebuie să li se spună să fugă la joacă.

— Exact.

— Tratamentul tău este procedura standard în Pala? întrebă el.

— Procedura standard, îl asigură ea. În partea ta de lume, doctorii scapă de copii otrăvindu-i cu barbiturice. Noi o facem vorbindu-le despre catedrale şi stăncuţe, continuă Susila, iar vocea i se modulase într-o incantaţie. Despre nori albi care plutesc pe cer, despre lebede albe care plutesc pe fluviul întunecat, liniştit şi de nestăvilit al vieţii...

— Lasă, lasă, protestă el. Nu mă lua cu de-astea!

Un zâmbet lumină faţa severă şi oacheşă, iar femeia începu să râdă. Will o privi cu uimire. Brusc, devenise o altă persoană, o altă Susila MacPhail, veselă, pusă pe şotii, ironică.

— Îţi cunosc şmecheriile, adăugă râzând şi el.

— Şmecherii? clătină ea din cap încă râzând. Eu doar îţi explicam cum am făcut.

— Ştiu exact cum ai făcut. Şi mai ştiu că funcţionează. În plus, îţi dau voie s-o mai faci – ori de câte ori este necesar.

— Dacă vrei, spuse ea mai serios, îţi voi arăta cum să-ţi apeşi propriile butoane. Noi predăm asta în toate şcolile elementare. Este vorba de AD-ul de bază.

— Ce-i asta?

— Autodeterminare. Alias Controlul Destinului.

— Controlul Destinului? ridică el din sprâncene.

— Nu, nu, îl asigură ea, nu suntem chiar atât de proşti pe cât s-ar părea că ne consideri. Ştim foarte bine că doar o parte a destinului nostru e controlabilă.

— Iar voi o controlaţi apăsându-vă propriile butoane?

— Apăsând pe propriile butoane şi apoi vizualizând ceea ce am vrea să se întâmple.

— Dar se şi întâmplă?

— În multe cazuri, da.

— Simplu! În vocea lui se simţea o notă ironică.

— Minunat de simplu, recunoscu ea. Şi totuşi, după câte ştiu eu, noi suntem singurii oameni care le predau AD în mod sistematic copiilor lor. *Voi* doar le spuneţi ce trebuie să facă şi gata. Fiţi cuminţi, spuneţi voi. Dar cum? Asta nu le-o spuneţi niciodată. Tot ce faceţi este să-i muştruluiţi şi să-i pedepsiţi. Idioţenie curată.

— De-a dreptul idioţenie, încuviinţă el, amintindu-şi-l pe domnul Crabbe, directorul colegiului său, perorând pe tema masturbării, amintindu-şi cotonogelile, predicile săptămânale şi slujba de afurisenie din Miercurea Cenuşii: „Blestemat este acela care râvneşte la nevasta vecinului său. Amin”:

— Dacă aceşti copii ai voştri iau idioţenia în serios, ajung nişte păcătoşi nefericiţi. Iar dacă n-o iau în serios, ajung nişte cinici nefericiţi. Şi dacă se apără de nefericitul cinism, ajung apţi să devină papistaşi sau marxişti. Nu-i de mirare că trebuie să aveţi toate acele mii de temniţe, de biserici şi celule comuniste.

— Pe câtă vreme în Pala, din câte înţeleg, aveţi foarte puţine.

Susila clătină din cap.

— N-avem Alcatraz aici, spuse ea. Nici Billy Graham[41] nici Mao Ţe-tung sau Madona din Fátima. Nici iadul pe pământ, nici promisiuni creştineşti, nici vorbe-n vânt comuniste despre secolul al douăzeci şi doilea. Doar bărbaţi, femei şi copiii lor, care încearcă să se bucure din plin de aici şi acum, în loc să trăiască altundeva, aşa cum faceţi voi de cele mai multe ori, în vreun alt timp, în vreun alt univers imaginar plăsmuit. Şi, într-adevăr, nu-i vina voastră. Aproape că sunteţi obligaţi să trăiţi în felul acesta pentru că prezentul e atât de frustrant. Şi e frustrant pentru că n-aţi fost niciodată învăţaţi cum să acoperiţi golul dintre teorie şi practică, dintre hotărârile voastre de An Nou şi comportamentul real.

— ”Căci nu fac binele pe care îl voiesc”, recită el, „ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârşesc”[42].

— Cine a spus asta?

— Omul care a inventat creştinismul, Sfântul Pavel.

— Vezi, spuse ea, idealurile cele mai înalte cu putinţă, şi nicio metodă de a le realiza.

— Cu excepţia metodei supranaturale de a le realiza prin Altcineva.

Dând capul pe spate, Will Farnaby începu să cânte:

---

[41] Predicator evanghelist american.

[42] Epistola cÄƒtre Romani, 7, 19.

Există o fântână cu ape sângerânde,
Ieşite parcă din venele lui Emanuel mult-lăudat
Iar păcătoşii cufundaţi în limpezile-i unde
Sunt curăţaţi de toată-ntinăciunea, de păcat[43].

Susila îşi acoperise urechile.

— E de-a dreptul obscen, spuse ea.

— Este imnul preferat al directorului meu, îi explică Will. Obişnuiam să-l cântăm o dată pe săptămână în toată perioada cât am fost la şcoală.

— Slavă cerului că în budism n-a existat niciodată sânge, spuse ea. Gautama a trăit până la optzeci de ani şi a murit pentru că a fost prea curtenitor ca să refuze mâncarea stricată. Moartea violentă pare să atragă întotdeauna după ea moarte violentă. „Dacă nu vrei să crezi că eşti mântuit de sângele mântuitorul *meu*, te voi îneca în propriul tău sânge”. Anul trecut am urmat un curs de istoria creştinismului la Shivapuram. Susila se cutremură amintindu-şi. Ce oroare! Şi asta pentru că acel sărman ignorant nu a ştiut cum să-şi pună-n practică bunele intenţii.

— Şi cei mai mulţi dintre noi, spuse Will, se mai află încă în aceeaşi barcă veche. Tocmai răul pe care nu-l dorim, pe acela îl facem. Şi cum!

Reacţionând neiertător în faţa a ceea ce nu poate fi iertat, Will Farnaby râse batjocoritor. Râse pentru că

[43] Cântec tradiţional american datând de secolul al XIX-lea, pe versurile lui William Cowper (1731-1800), un imn închinat puterii lui Dumnezeu şi iubirii neţărmurite pe care o arată creaţiei Sale.

văzuse bunătatea lui Molly şi apoi, cu ochii deschişi, alesese alcovul roz şi, odată cu el, nefericirea lui Molly, moartea lui Molly, propriul sentiment de vinovăţie care-l măcina şi apoi durerea, cu mult exagerată faţă de cauza ei măruntă şi în principiu comică, durerea agonizantă pe care o simţise atunci când Babs, la momentul potrivit, a făcut ceea ce orice prost ar fi ştiut că avea să facă în mod inevitabil – l-a izgonit din paradisul ei infernal, luminat de reclama la gin, şi şi-a făcut un alt iubit.

— Ce s-a-ntâmplat? întebă Susila.

— Nimic. De ce-ntrebi?

— Pentru că nu te pricepi foarte bine să-ţi ascunzi sentimentele. Te gândeai la ceva care te-a făcut nefericit.

— Ai ochi ageri, spuse el şi-şi feri privirea.

Urmă o tăcere îndelungată. Să-i spună? Să-i povestească despre Babs, despre sărmana Molly, despre el însuşi, să-i povestească despre toată amărăciunea şi lucrurile fără noimă pe care nu le povestise niciodată, nici măcar atunci când era beat, nici măcar celor mai vechi prieteni ai lui? Prietenii vechi ştiau prea multe lucruri despre el, prea multe lucruri despre celelalte persoane implicate, prea multe despre jocul grotesc şi complicat pe care (ca un gentleman englez care mai era şi boem, mai era şi aşa-zis poet, mai era şi – doar din disperare, pentru că ştia că niciodată n-ar putea fi un bun poet – un ziarist uns cu toate alifiile, şi asistentul particular, foarte bine plătit, al unui om bogat pe care îl dispreţuia) îl juca întotdeauna atât de elaborat. Nu, prietenii vechi nu sunt

niciodată potriviţi pentru asta. Dar din partea acestei străine mici şi oacheşe, a acestei străine căreia deja îi datora atât de multe şi cu care, deşi nu ştia nimic despre ea, era deja atât de intim, nu ar fi venit nicio concluzie pripită, nicio judecată *ex parte*[44] – ar fi venit poate, se trezi el sperând (el, care se antrenase să nu spere niciodată!), o iluminare neaşteptată, un ajutor benefic şi practic. (Şi, Dumnezeu ştia, avea nevoie de ajutor – deşi Dumnezeu mai ştia foarte bine că n-ar fi spus asta niciodată, nu s-ar fi coborât niciodată atât de jos, încât să-l solicite.)

Ca un muezin în minaretul său, una din păsările vorbitoare începu să strige dintr-un palmier înalt de dincolo de arborii de mango: „Aici şi acum, băieţi. Aici şi acum, băieţi”.

Will se hotărî să rişte – dar într-un fel indirect, pomenind mai întâi nu despre problemele lui, ci despre ale ei. Fără s-o privească pe Susila (pentru că asta, simţi el, ar fi fost indecent), începu să vorbească.

— Doctorul MacPhail mi-a povestit câte ceva despre... despre ceea ce i s-a întâmplat soţului tău.

Cuvintele implântară o spadă în inima ei; dar asta era ceva de aşteptat, era ceva normal şi inevitabil.

— Miercurea următoare se împlinesc patru luni de atunci, spuse ea. Şi apoi continuă gânditoare, după o scurtă tăcere: Doi oameni... doi indivizi separaţi – dar ei se contopesc, ajungând ca o nouă creaţie. Şi apoi, dintr-

[44] Ascultând o singură parte (în lat. în orig.).

odată, jumătate din această creatură nouă este amputată; dar cealaltă jumătate nu moare – nu poate să moară, nu *trebuie* să moară.

— Nu trebuie să moară?

— Din atât de multe motive – pentru copii, pentru sine, prin natura lucrurilor. Dar nu mai e nevoie să spun, adăugă ea cu un zâmbet firav care doar îi accentua tristeţea din priviri, nu mai este nevoie să spun că motivele nici nu atenuează şocul amputării, nici nu fac mai suportabilă perioada de după. Singurul lucru care ajută este tocmai lucrul despre care vorbeam – Controlul Destinului. Şi chiar şi aşa... spuse ea, clătinând din cap. CD te poate ajuta să ai o naştere complet lipsită de dureri. Dar să pierzi pe cineva şi să nu simţi durerea – nu. Şi bineînţeles că aşa şi trebuie să fie. N-ar fi drept dacă ai putea elimina toată durerea pierderii cuiva drag; ai fi mai puţin uman.

— Mai puţin uman, repetă el. Mai puţin uman... Cât de bine îl caracterizau aceste trei cuvinte scurte! Ceea ce e cu adevărat groaznic, reluă Will cu voce tare, este atunci când ştii că cealaltă persoană a murit din vina ta.

— *Tu* ai fost căsătorit? întrebă ea.

— Timp de doisprezece ani. Până primăvara trecută...

— Iar acum ea e moartă?

— A murit într-un accident.

— Într-un accident? Păi şi atunci cum a fost vina ta?

— Accidentul s–a întâmplat pentru că... ei bine, pentru că răul pe care nu voiam să-l fac, l-am făcut. Iar în ziua

aceea, am mers până la capăt. Toată durerea asta a zăpăcit-o şi a ameţit-o şi am lăsat-o să plece cu maşina – am lăsat-o să conducă şi să intre într-o coliziune frontală.

— Ai iubit-o?

El ezită pentru un moment, apoi clătină încet din cap.

— A mai existat cineva – cineva la care ţineai mai mult?

— Cineva la care nu ţineam deloc, răspunse el cu o grimasă de autoironie sarcastică.

— Şi acela a fost răul pe care nu voiai să-l faci, dar l-ai făcut?

— L-am făcut şi am continuat să-l fac până când am omorât-o pe femeia pe care trebuia s-o fi iubit, dar nu am iubit-o. Am continuat să-l fac chiar şi după ce am ucis-o, deşi mă uram pentru asta; da, şi o uram cu adevărat şi pe persoana care m-a făcut să fac asta.

— Bănuiesc că te-a făcut s-o faci prin faptul că avea trupul potrivit?

Will aprobă dând din cap şi se lăsă tăcerea.

— Ştii cum e, întrebă el într-un sfârşit, să simţi că nimic nu-i real, nici măcar tu însuţi?

Susila făcu semn că da.

— Câteodată se întâmplă atunci când eşti pe punctul de a descoperi că totul, inclusiv tu însuţi, este mult mai real decât ţi-ai imaginat vreodată. E ca atunci când schimbi viteza: trebuie să ajungi în punctul mort înainte de a schimba într-o viteză mai mare.

— Sau mai mică, spuse Will. În cazul meu, schimbarea nu a fost într-o viteză superioară, ci inferioară. Nu, nici măcar inferioară; a fost în marşarier. Prima dată când s-a întâmplat, aşteptam un autobuz care să mă ducă acasă de pe Fleet Street. Mii şi mii de oameni, toţi aflaţi în mişcare şi fiecare dintre ei unic, fiecare dintre ei, centrul universului. Apoi soarele a ieşit din spatele unui nor. Totul era extraordinar de strălucitor şi limpede; şi deodată, cu un clic care s-a putut auzi, s-au transformat cu toţii în viermi.

— Viermi?

— Ştii viermii ăia mici şi albicioşi, cu capete negre, pe care-i vezi pe carnea putredă. Nimic nu se schimbase, bineînţeles; chipurile oamenilor erau la fel. Şi totuşi, toţi erau nişte viermi. Nici măcar nişte viermi adevăraţi – doar stafiile unor viermi, doar iluzia unor viermi. Iar eu eram iluzia unui observator al viermilor. Am trăit în lumea aceea a viermilor timp de luni de zile. Am trăit în ea, am muncit, am ieşit să iau prânzul şi cina – toate astea petrecându-se fără nici cel mai slab interes faţă de ceea ce făceam. Fără nici cea mai mică plăcere sau satisfacţie, complet lipsit de dorinţă şi, după cum am descoperit atunci când am încercat să fac dragoste cu o tânără cu care mă distrasem din când în când în trecut, complet impotent.

— La ce te aşteptai?

— Exact la asta.

— Atunci de ce naiba...?

Will îi aruncă unul din zâmbetele lui critice şi strânse din umeri.

— Din interes ştiinţific. Eram entomologul care investiga viaţa sexuală a viermilor-stafii.

— După care presupun că totul a părut chiar şi mai ireal.

— Chiar şi mai ireal, aprobă el, dacă aşa ceva e posibil.

— Dar pentru început ce anume a dat naştere viermilor?

— Ei bine, pentru început, răspunse el, eram fiul părinţilor mei. Al unui Tiran Beţivan şi al unei Martire Creştine. Şi pe lângă faptul că eram fiul părinţilor mei, continuă el după o mică pauză, eram şi nepotul mătuşii Mary.

— Ce-are a face mătuşa Mary cu toate astea?

— Ea a fost singura persoană pe care am iubit-o vreodată şi, atunci când aveam şaisprezece ani, s-a îmbolnăvit de cancer. I-au tăiat sânul drept; apoi, un mai târziu, şi pe cel stâng. Şi după asta au urmat cele nouă luni de raze X şi de rău provocat de chimioterapie. Apoi i-a fost afectat ficatul, şi acesta a fost sfârşitul. Am fost acolo de la început până la sfârşit. Pentru un adolescent, asta a fost o educaţie liberală – şi cât de *liberală*.

— În ce anume? întrebă Susila.

— În Inutilitate Pură şi Aplicată. Iar câteva săptămâni mai târziu după închiderea cursului meu particular în această materie, a urmat marea deschidere a cursului public. Al Doilea Război Mondial. Urmat de cursul

permanent de recapitulare, al primului Război Rece. Şi în tot acest răstimp, eu voisem să fiu poet şi descoperisem că pur şi simplu nu aveam ce-mi trebuia. Şi apoi, după război a trebuit să intru în gazetărie ca să fac bani. Ceea e voiam era să flămânzesc, dacă era nevoie, dar să încerc să scriu ceva decent – cel puţin proză de bună calitate, văzând că nu putea fi vorba de poezie de bună calitate. Dar nu-i luasem în calcul pe dragii mei părinţi. Atunci când a murit, în luna ianuarie a lui patruzeci şi şase, tatăl meu se descotorosise de toţi puţinii bani pe care-i moştenise familia noastră, iar atunci când, din fericire, a devenit văduvă, mama era schilodită de artrită şi trebuia să fie îngrijită. Aşa că iată-mă în Fleet Street, întreţinând-o cu o uşurinţă şi un succes care erau de-a dreptul umilitoare.

— De ce umilitoare?

— Tu n-ai fi umilită dacă te-ai trezi făcând bani din publicarea celui mai ieftin, mai ţipător gen de impostură literară? Eram un succes pentru că eram iremediabil mediocru.

— Iar rezultatul final au fost viermii?

El dădu din cap, încuviinţând.

— Nici măcar viermi adevăraţi: stafii de viermi. Iar aici apărem eu şi Molly în poveste. Am întâlnit-o la o petrecere cu pretenţii a viermilor din Bloomsbury. Am fost prezentaţi unul celuilalt, am făcut conversaţie, politicos de stupidă, asupra picturii non-obiective. Pentru că nu voiam să mai văd alţi viermi, nu m-am uitat la ea; însă ea

trebuie să se fi uitat la mine. Molly avea nişte ochi de un albastru-cenuşiu foarte deschis, adăugă el ca o explicaţie, ochi care vedeau totul – avea un simţ al observaţiei incredibil, însă privea totul fără maliţiozitate sau simţ critic, percepând răul, dacă exista, însă fără să-l condamne niciodată, simţind doar un enorm regret pentru persoana care era nevoită să nutrească acele gânduri şi să facă genul acela de lucruri odioase. Ei bine, aşa cum spuneam, ea trebuie să se fi uitat la mine în timp ce discutam; pentru că brusc m-a întrebat de ce eram atât de trist. Băusem câteva pahare şi nu era nimic impertinent sau jignitor în felul în care pusese întrebarea; aşa că i-am povestit despre viermi. „Iar tu eşti unul dintre ei”, am încheiat eu, şi pentru prima dată am privit-o. „Un vierme cu ochi albaştri, cu un chip ca al sfintelor care au asistat la crucificare, dintr-o pictură flamandă”.

— A fost măgulită?

— Cred că da. Încetase să mai fie catolică; dar mai avea încă o oarecare slăbiciune pentru crucificări şi sfinte. În orice caz, a doua zi dimineaţa m-a sunat în timpul micului dejun. Mi-ar plăcea să merg cu ea cu maşina la ţară? Era duminică şi, printr-o minune, vreme frumoasă. Am acceptat. Am petrecut o oră într-un crâng de aluni, culegând primule şi uitându-ne la anemone mici şi albe. Anemonele nu se culeg, explică el, pentru că într-o oră se ofilesc. Am privit mult cât am stat în acel crâng de aluni – am privit florile cu ochiul liber şi apoi le-am cercetat cu lupa pe care Molly o adusese cu ea. Nu ştiu de ce, dar a

fost extraordinar de terapeutic – doar să te uiţi în inima primulelor şi a anemonelor. Pentru tot restul zilei n-am mai văzut viermi. Dar Fleet Street era tot acolo, aşteptându-mă, şi până luni la vremea prânzului, tot locul colcăia de viermi, mai mulţi ca niciodată. Milioane de viermi. Dar acum ştiam ce trebuia să fac cu ei. În seara aceea am mers la atelierul lui Molly.

— Era pictoriţă?

— Nu o pictoriţă adevărată, iar ea ştia asta. O ştia şi nu se supăra, doar scotea tot ce putea din lipsa ei de talent. Nu picta de dragul artei; picta pentru că îi plăcea să privească lucrurile, îi plăcea procesul de a încerca să reproducă meticulos ceea ce vedea. În seara aceea, mi-a dat o pânză şi o paletă şi mi-a spus să fac şi eu la fel.

— Şi a mers?

— A mers atât de bine încât câteva luni mai târziu când am tăiat un măr putred, viermele din mijlocul lui nu mai era vierme – adică, nu subiectiv vorbind. Obiectiv, da; era tot ce putea un vierme să fie şi în felul acesta l-am pictat, în felul acesta l-am pictat amândoi – pentru că întotdeauna pictam amândoi aceleaşi lucruri, în acelaşi timp.

— Dar ce s-a întâmplat cu ceilalţi viermi, cu stafiile de viermi din afara mărului?

— Ei, mai aveam recidive, mai ales în Fleet Street şi la cocktailuri; însă viermii erau cu siguranţă mai puţini, cu siguranţă mai puţin obsedanţi. Şi, între timp, ceva nou se petrecea în atelier. Mă îndrăgosteam – mă îndrăgosteam

pentru că dragostea este molipsitoare, iar Molly era atât de evident îndrăgostită de mine – de ce, numai Dumnezeu ştie.

— Bănuiesc mai multe posibile motive. Se poate să te fi iubit pentru că... Susila îl cercetă cu atenţie şi zâmbi. Ei bine, pentru că eşti un gen de ciudat atrăgător.

El râse.

— Îţi mulţumesc pentru un compliment pe cinste.

— Pe de altă parte, continuă Susila, (iar acesta nu-i chiar un compliment) se poate să te fi iubit pentru că o făceai să-i pară atât de rău de tine.

— Mă tem că ăsta-i adevărul. Molly a fost născută să devină o Mamă a Răniţilor.

— Şi din păcate Mama Răniţilor nu-i totuna cu Soţia Iubitoare.

— Lucru pe care l-am descoperit, aşa cum era de aşteptat, spuse el.

— După căsătorie, bănuiesc.

Will ezită un moment.

— De fapt, spuse el, s-a întâmplat înainte. Nu pentru că ar fi existat vreo nerăbdare a dorinţei din partea ei, ci doar pentru că era atât de dornică să facă orice numai ca să-mi fie pe plac. Doar pentru că, din principiu, nu credea în convenţii şi era pentru dragostea liberă şi, mai surprinzător de-atât (îşi aminti lucrurile scandaloase pe care ea le rostea atât de firesc şi serios, chiar în prezenţa mamei lui), era adepta discuţiei libere pe tema acestei libertăţi.

— Ai înţeles dinainte, trase Susila concluzia, şi totuşi te-ai căsătorit cu ea.

Will dădu din cap, fără să vorbească.

— Pentru că erai un gentleman, să înţeleg, şi un gentleman îşi ţine cuvântul.

— În parte şi din acest motiv destul de demodat, dar şi pentru că eram îndrăgostit de ea.

— *Erai* îndrăgostit de ea?

— Da. Nu, nu ştiu. Dar la vremea aceea chiar *ştiam.* Cel puţin credeam că ştiu. Eram cu adevărat convins că eram cu adevărat îndrăgostit de ea. Şi ştiam, încă mai ştiu, de ce eram convins. Îi eram recunoscător că exorcizase toţi viermii aceia. Şi dincolo de recunoştinţă, era respectul. Era admiraţia. Era cu mult mai bună şi mai sinceră decât mine. Dar, din păcate, ai dreptate: Mama Răniţilor nu-i totuna cu Soţia Iubitoare. Dar eram gata s-o iau pe Molly aşa cum era, nu cum voiam eu să fie. Eram gata să cred că era cu mult mai bună decât o voiam eu.

— După cât timp, întrebă Susila, la capătul unei lungi tăceri, ai început să ai aventuri extraconjugale?

Will afişă zâmbetul lui cinic.

— La trei luni după căsătoria noastră. Prima dată s-a întâmplat cu una dintre secretarele de la birou. Doamne, ce pacoste! După asta, a urmat o pictoriţă tânără, o evreică micuţă cu păr cârlionţat, pe care Molly o ajutase cu bani în timpul studiilor acesteia la Slade. Mergeam în atelierul ei de două ori pe săptămână, de la cinci la şapte. S-au scurs aproape trei ani până ca Molly să afle.

— Şi bănuiesc că s-a supărat?

— Mult mai mult decât mi-am imaginat vreodată c-o să se supere.

— Şi ce-ai făcut?

Will clătină din cap.

— Aici lucrurile încep să se complice, spuse el. Nu aveam nicio intenţie să renunţ la orele mele de cocktail cu Rachel; dar mă uram pentru că o făceam pe Molly atât de nefericită. În acelaşi timp, o uram pe ea pentru că era nefericită. Mă deranjau suferinţa ei şi dragostea care-o făcuse să sufere; simţeam că erau nedrepte, un fel de şantaj care să mă forţeze să renunţ la distracţia mea nevinovată cu Rachel. Prin faptul că mă iubea atât de mult şi că suferea într-atât pentru ceea ce făceam – ceva ce ea mă forţa cu adevărat să fac –, mă ţinea în tensiune, încerca să-mi îngrădească libertatea. Dar, între timp, era cu adevărat nefericită; şi deşi o uram pentru că mă şantaja cu nefericirea ei, eram plin de milă pentru ea. Milă, repetă el, nu compasiune. Compasiunea înseamnă să împărtăşeşti suferinţa cuiva, iar ceea ce voiam eu cu orice preţ era să mă sustrag durerii pe care mi-o provoca suferinţa ei şi să evit sacrificiile dureroase prin care puteam să pun capăt suferinţei ei. Mila era răspunsul meu, să-mi pară rău de ea din afară, dacă înţelegi ce vreau să spun – să-mi pară rău de ea ca unui sculptor, unui estet, unui cunoscător al durerilor atroce. Iar această milă estetică a mea era atât de intensă de fiecare dată când nefericirea ei ajungea la limită, încât aproape că

puteam s-o confund cu dragostea. Aproape, însă niciodată pe deplin. Pentru că atunci când îmi exprimam mila prin tandreţe fizică (ceea ce făceam pentru că era singurul mod de a pune capăt temporar nefericirii ei şi durerii pe care nefericirea ei mă făcea s-o simt), acea tandreţe era întotdeauna frustrată înainte să se poată consuma în mod natural. Frustrată pentru că, din fire, ea nu era decât o Mamă a Răniţilor, nu o soţie. Şi totuşi, în orice privinţă în afara celei senzuale, ea mă iubea cu o dăruire totală – o dăruire care cerea o dăruire similară din partea mea. Dar eu nu mă puteam dărui, poate că, sincer, nu eram capabil. Aşadar, în loc să fiu recunoscător pentru dăruirea ei de sine, aceasta mă deranja. Ridica pretenţii asupra mea, pretenţii cărora refuzam să le dau atenţie. Aşa că ne trezeam, la finalul fiecărei crize, înapoi la începutul vechii drame – drama unei iubiri incapabile de senzualitate dăruită unei senzualităţi incapabile să iubească şi provocând o combinaţie ciudată de vinovăţie şi exasperare, de milă şi resentiment, câteodată de ură adevărată (însă întotdeauna cu o nuanţă de remuşcare), totul însoţit şi în contrapunct cu o succesiune de seri furişate, petrecute cu pictoriţa mea micuţă şi cârlionţată.

— Sper cel puţin că erau plăcute, spuse Susila.

El strânse din umeri.

— Doar moderat. Rachel nu putea niciodată să uite că era o intelectuală. Avea un fel anume de a te întreba ce părere aveai despre Piero di Cosimo, în cele mai nepotrivite momente. Adevărata plăcere şi, bineînţeles,

adevărata agonie nu le-am simţit niciodată până când nu a apărut Babs în poveste.

— Când a fost asta?

— Acum un an. În Africa.

— Africa?

— Fusesem trimis acolo de Joe Aldehyde.

— Omul care deţine ziarele?

— *Şi* tot restul. El era căsătorit cu mătuşa lui Molly, Eileen. Un om de familie exemplar, aş putea adăuga. De aceea este în mod atât de senin convins de corectitudinea lui, chiar şi atunci când e implicat în operaţiunile financiare cele mai păcătoase.

— Şi tu lucrezi pentru el?

Will încuviinţă.

— Acesta a fost cadoul lui de nuntă pentru Molly: o slujbă pentru mine la ziarele Aldehyde şi un salariu aproape dublu faţă de cel pe care-l aveam la foştii mei patroni. Trai, neneacă! Însă, pe de altă parte, îi era foarte drag de Molly.

— Cum a reacţionat la povestea cu Babs?

— N-a aflat niciodată despre ea; n-a ştiut niciodată că accidentul lui Molly a avut un motiv.

— Deci continuă să te ţină în serviciu de dragul răposatei tale soţii?

Will strânse din umeri.

— Scuza mea, spuse el, este că trebuie s-o întreţin pe mama.

— Şi, bineînţeles, nu ţi-ar plăcea să fii sărac.

— Cu siguranţă că nu.

Urmă o tăcere.

— Ei bine, spuse Susila într-un final, hai să ne întoarcem în Africa.

— Fusesem trimis acolo ca să scriu o serie de articole despre naţionalismul negrilor. Ca să nu mai pomenim de o trebuşoară particulară pentru afacerile unchiului Joe. S-a întâmplat în avion, când zburam spre casă, de la Nairobi. M-am trezit aşezat lângă ea.

— Lângă femeia care nu avea cum să nu-ţi placă?

— Care nu avea cum să nu-mi placă, repetă el, şi pe care n-o înghiţeam câtuşi de puţin. Dar, dacă eşti dependent, trebuie să-ţi iei doza – doza despre care ştii dinainte că o să te distrugă.

— E un lucru ciudat, spuse ea gânditoare, dar în Pala noi nu avem dependenţi de droguri.

— Nici măcar dependenţi de sex?

— Dependenţii de sex sunt şi dependenţi de persoane. Cu alte cuvinte, sunt iubiţi.

— Dar până şi iubiţii uneori îi urăsc pe oamenii pe care-i iubesc.

— Normal. Dacă întotdeauna am acelaşi nume şi acelaşi nas şi ochi nu înseamnă că sunt mereu aceeaşi femeie. Să recunoşti acest lucru şi să te comporţi ca atare face parte din Arta Iubirii.

Pe cât de succint putu, Will îi spuse şi restul poveştii. Acum că Babs îşi făcuse apariţia, era aceeaşi poveste cum fusese şi înainte – aceeaşi, însă mult mai intensă.

Babs fusese o Rachel ridicată, ca să spunem aşa, la o putere mai mare – Rachel la pătrat, Rachel la puterea *n.* Iar nefericirea pe care, din cauza lui Babs, Will o aruncase asupra lui Molly era proporţional mai mare decât orice altceva avusese ea de suferit din cauza lui Rachel. Proporţional mai mare fusese de asemenea şi exasperarea lui, sentimentul neplăcut de a fi şantajat de iubirea şi suferinţa ei, propria-i remuşcare şi milă, hotărârea, în ciuda remuşcărilor şi a milei, de a continua să obţină ceea ce-şi dorea, lucrul pentru care se ura pentru că-l voia, lucrul de care refuza cu hotărâre să se lipsească. Şi, între timp, Babs devenise mai pretenţioasă, cerând din ce în ce mai mult din timpul său, timp nu numai pentru alcovul roz-căpşună, ci şi pentru afară, pentru restaurante şi cluburi de noapte, pentru cocktailurile oribile ale prietenilor ei, pentru weekenduri la ţară. „Doar tu şi cu mine, dragule”, spunea ea, „singuri amândoi”. Singuri amândoi într-o izolare care-i dădea ocazia de a sonda adâncurile aproape fără fund ale prostiei şi vulgarităţii ei. Dar dincolo de toată plictiseala şi dezgustul, de toată repulsia morală şi intelectuală, persista dorinţa. După unul din acele sfârşituri de săptămână îngrozitoare, era la fel de iremediabil dependent de Babs cum fusese şi înainte. Şi, la rândul ei, la nivelul ei de Mamă a Răniţilor, Molly rămăsese, în ciuda tuturor lucrurilor, la fel de iremediabil dependentă de Will Farnaby. Iremediabil în ceea ce-l privea pe *el* – pentru că singura lui dorinţă era ca ea să-l iubească mai puţin şi să-l

lase să se ducă liniştit la dracu'. Dar în ceea ce-o privea pe Molly, dependenţa era pentru totdeauna şi iremediabil plină de speranţă. Niciodată nu înceta să spere la miracolul transfigurării care avea să-l schimbe în Will Farnaby cel bun, lipsit de egoism, iubit, pe care (în ciuda evidenţei, a tuturor dezamăgirilor repetate) insista cu încăpăţânare să-l considere adevăratul lui ego. Doar în timpul ultimei lor întrevederi fatale, doar atunci când (înăbuşindu-şi mila şi dând frâu liber resentimentului faţă de nefericirea ei şantajistă) îşi anunţase intenţia de a o părăsi şi de a merge să locuiască la Babs – doar atunci speranţa a făcut loc disperării. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Will, asta-ţi doreşti cu adevărat?" „Asta-mi doresc cu adevărat". Plecase la maşină cu disperare, cu cea mai mare disperare, pornise cu maşina prin ploaie – spre moarte. La înmormântare, când coşciugul a fost coborât în groapă, şi-a promis că n-o va mai revedea niciodată pe Babs. Niciodată, niciodată, niciodată. În seara aceea, în timp ce stătea la birou încercând să scrie un articol despre „Ce se-ntâmplă cu tineretul", încercând să nu-şi amintească de spital, de mormântul deschis şi de propria lui răspundere faţă de tot ce se întâmplase, a fost surprins de bâzâitul strident al soneriei. Vreun mesaj de condoleanţe întârziat, fără îndoială... Deschisese uşa şi în loc de telegramă, a dat cu ochii de Babs – apariţie dramatică, fără machiaj şi cernită toată. „Sărmanul, sărmanul meu Will!" Se aşezaseră pe canapeaua din camera de zi, iar ea îl mângâiase pe păr şi plânseseră

amândoi. „Atunci când durerea şi neliniştea-mi brăzdează fruntea, tu înger al consolării mele mi-eşti”[45]. Nu mai e nevoie să spunem că o oră mai târziu erau goi şi în pat. După care se mutaseră, vii cu vii, în alcovul roz. În trei luni, după cum orice prost ar fi putut prevedea, Babs începuse să se plictisească de el; până-n patru luni, un bărbat absolut divin, venit din Kenia, îşi făcuse apariţia la un cocktail. Un fapt condusese la altul şi atunci când, trei zile mai târziu, Babs s-a întors acasă, a făcut-o ca să pregătească alcovul pentru noul chiriaş şi să-l evacueze pe cel vechi. „Asta-ţi doreşti cu adevărat, Babs?” Asta-şi dorea cu adevărat.

În tufişurile din faţa ferestrei se stârni agitaţie şi o clipă mai târziu, surprinzător de tare şi uşor atemporal, o pasăre vorbitoare strigă:

— Aici şi acum, băieţi!

— Taci! urlă Will.

— Aici şi acum, băieţi! repetă pasărea minah. Aici şi acum, băieţi! Aici şi...

— Taci!

Se făcu linişte.

— A trebuit s-o fac să tacă, explică Will, pentru că, bineînţeles, are perfectă dreptate. Aici, băieţi; acum, băieţi. Atunci şi acolo sunt absolut irelevante. Sau nu? Dar, de exemplu, moartea soţului tău? Este *aceea* irelevantă?

[45] Fragment din poemul *Marmion*, de Walter Scott (cântul VI, strofa 30).

Susila îl privi în tăcere pentru un moment, apoi dădu uşor din cap.

— În contextul a ceea ce trebuie să fac acum, da, absolut irelevantă. Asta este ceva ce trebuie să învăţ.

— Uitarea se învaţă?

— Nu este o chestiune de uitare. Ceea ce trebuie învăţat este cum să-ţi aminteşti şi totuşi să te eliberezi de trecut. Cum să fii acolo cu morţii şi totuşi să fii încă aici, la faţa locului, cu vii. Nu este uşor, adăugă ea cu un zâmbet trist, abia schiţat.

— Nu este uşor, repetă Will şi dintr-odată toate zidurile lui de apărare se prăbuşiră, orice urmă de mândrie îl părăsise. Vrei să mă ajuţi? întrebă el.

— S-a făcut, spuse ea şi-i întinse mâna.

Zgomotul unor paşi îi făcu să-şi întoarcă amândoi capetele. Doctorul MacPhail intrase în încăpere.

8

— Bună seara, draga mea. Bună seara, domnule Farnaby.

Tonul era vesel, lipsit de orice fel de veselie prefăcută, natural, sincer, observă rapid Susila. Şi totuşi, înainte să vină aici, trebuie să fi trecut pe la spital, trebuie s-o fi văzut pe Lakshmi, la fel cum şi Susila o văzuse cu doar o oră sau două înainte, mai înspăimântător de slăbită decât oricând, mai scheletică şi lipsită de culoare. După jumătate dintr-o viaţă lungă de iubire, credinţă şi iertare reciprocă, peste o zi sau două totul se va sfârşi; va

rămâne singur. Dar zilei de astăzi îi este de-ajuns răul de azi – de-ajuns şi locului, şi persoanei. „Nimeni nu are dreptul”, îi spusese socrul ei într-o zi când plecau împreună de la spital, „nimeni nu are dreptul de a-şi proiecta propria tristeţe asupra celorlalţi. Şi nu are dreptul, bineînţeles, de a se preface că nu e trist. Trebuie să ne acceptăm durerea şi încercările absurde de a fi stoici. Să acceptăm, să acceptăm...” Vocea i se frânsese. Ridicându-şi privirea către el, a văzut că faţa îi era udă de lacrimi. Cinci minute mai târziu, erau aşezaţi pe o bancă, la marginea iazului cu lotuşi, la umbra uriaşei statui a lui Buddha. Cu un pleoscăit uşor, distinct şi totuşi lichid voluptuos, o broască nevăzută a plonjat de pe postamentul ei frunzos în apă. Ieşind din noroi, lujerele verzi şi groase, cu bobocii lor ţepeni, se înălţau prin aer, iar ici şi colo simbolurile albastre şi trandafirii ale iluminării îşi deschiseseră petalele către soare şi către vizitele iscoditoare ale muştelor, ale gândăceilor şi ale albinelor sălbatice din junglă. Ţâşnind, oprindu-se la mijlocul zborului, ţâşnind din nou, câteva libelule albastre şi verzi vânau viermişori. „*Tathata*”, şoptise doctorul Robert. „Realitate”. Au rămas în tăcere un timp îndelungat. Apoi, deodată, el îi atinsese umărul şi-i spusese să privească spre un loc indicat de el. Doi papagali mici se cocoţaseră pe mâna dreaptă a lui Buddha şi-şi desfăşurau ritualul de curtare.

— Te-ai mai oprit iarăşi lângă iazul cu lotuşi? întrebă Susila cu voce tare.

Doctorul Robert îi zâmbi şi dădu din cap.

— Cum mai arată Shivapuramul? întrebă Will.

— Destul de plăcut, în sine, răspunse doctorul. Singurul lui defect este că e atât de aproape de lumea din afară. Aici sus, poţi să ignori nebuniile organizate şi să-ţi vezi de treaba ta. Acolo jos, cu toate antenele alea, cu posturile de ascultare şi canalele de comunicaţie pe care un guvern trebuie să le aibă, lumea din afară îţi suflă în ceafă în permanenţă. O auzi, o simţi, o miroşi – da, o *miroşi.*

— S-a întâmplat ceva mai groaznic decât de obicei de când mă aflu eu aici?

— Nimic ieşit din comun, în capătul tău de lume. Aş vrea să pot spune acelaşi lucru despre capătul *nostru* de lume.

— Care-i problema?

— Problema este vecinul nostru, Colonelul Dipa. Pentru început, a făcut o altă înţelegere cu cehii.

— Pentru mai multe arme?

— În valoare de şaizeci de milioane de dolari. S-a transmis la radio în dimineaţa asta.

— Dar, la naiba, pentru ce?

— Pentru motivele obişnuite. Glorie şi putere. Plăcerile vanităţii şi plăcerile tiraniei. Terorism şi parade militare de acasă; cuceriri şi *Te Deum*-uri în străinătate. Iar asta mă aduce la a doua ştire neplăcută. Noaptea trecută Colonelul a mai ţinut unul din mult-lăudatele sale discursuri despre Marele Rendang.

— Marele Rendang? Ce-i asta?

— Bună întrebare, spuse doctorul Robert. Marele Rendang este teritoriul aflat sub controlul sultanilor din Rendang-Lobo între 1447 şi 1483. Includea Rendangul, Insulele Nicobar, cam treizeci la sută din Sumatra şi toată Pala. Astăzi, este *Irredenta* Colonelului Dipa.

— Serios vorbind?

— Serios vorbind şi cu o mină absolut sobră. Ba nu, greşesc. Cu o faţă roşie, schimonosită şi urlând la intensitatea maximă a unei voci pe care şi-a dresat-o, după o lungă practică, să sune exact ca a lui Hitler. Marele Rendang sau moartea!

— Dar marile puteri n-o vor permite niciodată.

— Poate că nu le-ar plăcea să-l vadă în Sumatra. Însă Pala – asta-i altă treabă, adăugă el, clătinând din cap. Din nefericire, Pala nu se află în atenţia nimănui. Noi nu-i vrem pe comunişti; dar nu-i vrem nici pe capitalişti. Cel mai puţin dintre toate ne dorim industrializarea extinsă pe care ambele tabere sunt atât de nerăbdătoare să ne-o impună, din motive diferite, bineînţeles. Vestul o vrea pentru că forţa noastră de muncă este ieftină şi, în consecinţă, profiturile investitorilor vor fi mari. Iar estul o vrea pentru că industrializarea va crea un proletariat, va deschide spaţii noi pentru propaganda comunistă şi poate să conducă, pe termen lung, la instaurarea a încă unei Democraţii Populare. Noi le refuzăm pe amândouă, aşa că nu suntem agreaţi niciunde. Indiferent de ideologiile lor, toate Marile Puteri par să prefere o Pala cu câmpuri de

ţiţei controlată de Rendang, unei Pala independente, fără petrol. Dacă Dipa ne atacă, vor spune că e absolut condamnabil; dar nu vor mişca un deget. Iar atunci când ne va ocupa şi va chema petroliştii, vor fi încântaţi.

— Ce puteţi face împotriva Colonelului Dipa? întrebă Will.

— În afara rezistenţei pasive, nimic. Noi nu avem armată şi nici prieteni puternici. Colonelul le are pe amândouă. Tot ce putem face, dacă începe să ne facă necazuri, este să facem apel la Naţiunile Unite. Între timp, vom protesta împotriva Colonelului în legătură cu cea mai recentă efuziune a sa privind Marele Rendang. Vom protesta prin intermediul ministrului nostru din Rendang-Lobo şi vom protesta în faţa marelui om în persoană, când îşi va face vizita de stat în Pala, peste zece zile.

— O vizită de stat?

— Pentru sărbătorirea majoratului tânărului Raja. A fost invitat cu mult timp înainte, dar nu ne-a anunţat niciodată sigur dacă urmează să vină sau nu. Azi s-a hotărât în final. Vom avea o întâlnire la vârf şi o petrecere de aniversare. Dar hai să vorbim despre ceva mai plăcut. Cum ţi-a mers astăzi, domnule Farnaby?

— Nu doar bine, ci nemaipomenit de bine. Am avut onoarea unei vizite din partea monarhului domnitor.

— Murugan?

— De ce nu mi-ai spus că este monarhul vostru?

Doctorul Robert râse.

— I-ai fi putut cere un interviu.

— Ei bine, n-am făcut-o. Nu i-am cerut unul nici Reginei Mame.

— A venit şi Rani?

— La îndemnul Vocii ei Mititele. Şi, cu siguranţă, Vocea ei cea Mititică a trimis-o la adresa corectă. Şeful meu, Joe Aldehyde este unul dintre prietenii ei cei mai dragi.

— Ţi-a spus că încearcă să-l aducă aici pe şeful tău, ca să ne exploateze petrolul?

— Mi-a spus, într-adevăr.

— Acum mai puţin de o lună i-am refuzat ultima ofertă. Ştiai asta?

Will se simţi uşurat să poată răspunde cu toată sinceritatea că nu ştia. Nici Joe Aldehyde, nici Rani nu-i vorbiseră despre acest eşec foarte recent.

— Slujba mea, continuă Will, un pic mai puţin sincer, este în domeniul gazetăriei, nu al petrolului. Urmă un moment de tăcere. Care este statutul meu aici? întrebă el în cele din urmă. Străin indezirabil?

— Ei bine, din fericire, nu eşti vânzător de armament.

— Nici misionar, spuse Susila.

— Nici petrolist – deşi în privinţa asta ai putea fi vinovat prin asociere.

— Nici măcar, după câte ştim noi, căutător de uraniu.

— Aceştia, trase concluzia doctorul Robert, sunt indezirabilii alpha plus. Ca jurnalist, intri în categoria beta. Nu eşti genul de persoană pe care am visa vreodată s-o invităm în Pala. Dar în acelaşi timp, nici genul care, odată reuşind să ajungă aici, să necesite deportare grabnică.

— Mi-ar plăcea să rămân atâta timp cât este legal posibil, spuse Will.

— Aş putea să întreb de ce?

Will ezită. În calitate de agent secret al lui Joe Aldehyde şi de reporter care nutrea o pasiune fără speranţă pentru literatură, trebuia să stea suficient de mult timp pentru a negocia cu Bahu şi pentru a-şi câştiga anul de libertate. Însă existau şi alte motive, mai uşor de declarat.

— Dacă nu ai nimic împotriva observaţiilor personale, zise el, am să-ţi spun.

— Te ascult, spuse doctorul Robert.

— Adevărul este că, pe măsură ce vă cunosc mai bine, oameni buni, pe atât îmi place mai mult de voi. Aş vrea să aflu mai multe despre voi. Şi făcând asta, adăugă el aruncând o privire înspre Susila, aş putea descoperi lucruri interesante despre mine însumi. Cât timp mi se va permite să rămân?

— În mod normal, te-am trimite la plimbare imediat ce ai fi în stare să călătoreşti. Dar dacă eşti serios interesat de Pala, mai presus de toate, dacă eşti sincer interesat de propria persoană, ei bine, am putea face o excepţie. Sau n-ar trebui să facem acea excepţie? Tu ce spui, Susila? La urma urmei, el *chiar* lucrează pentru Lord Aldehyde.

Will fu gata să protesteze din nou susţinând că slujba lui era în domeniul gazetăriei, dar cuvintele îi rămaseră înţepenite în gât şi nu zise nimic. Secundele treceau. Doctorul Robert repetă întrebarea.

— Da, rosti Susila în cele din urmă, ne-am asuma un oarecare risc. Dar personal... personal aş fi pregătită să mi-l asum. Am dreptate? se întoarse adresându-se lui Will.

— Păi, cred că puteţi să aveţi încredere în mine. Cel puţin sper să puteţi. Râse, încercând să ia totul în glumă; dar, spre iritarea şi stânjeneala lui, simţi cum roşeşte. Pentru ce roşea? se întrebă el supărat pe propria conştiinţă. Dacă cineva era tras pe sfoară, aceea era compania Standard of California. Şi, odată ce Colonelul Dipa intervenise, ce mai conta cine anume obţinea concesiunea? De cine ar fi de preferat să fii mâncat – de un lup sau de un tigru? Din perspectiva mielului, chiar nu prea conta. Joe nu ar fi mai rău decât competitorii lui. Cu toate astea, îi părea rău că se grăbise să trimită scrisoarea aceea. Şi de ce, de ce femeia aceea groaznică nu-l putuse lăsa în pace?

Prin cearşaf simţi o mână pe genunchiul sănătos. Doctorul Robert îi zâmbea.

— Poţi rămâne o lună aici, spuse el. Îmi asum eu răspunderea. Şi ne vom strădui să-ţi arătăm totul.

— Vă sunt foarte recunoscător.

— Atunci când ai îndoieli, spuse doctorul Robert, acţionează întotdeauna pe baza presupunerii că oamenii sunt mai onorabili decât ai tu motive solide să presupui c-ar fi. Acesta a fost sfatul pe care Bătrânul Raja mi l-a dat când eram tânăr. Să vedem, zise el întorcându-se spre Susila, câţi ani aveai când a murit Bătrânul Raja?

— Doar opt.

— Aşa că ţi-l aminteşti destul de bine.

Susila râse.

— Ar putea uita cineva vreodată felul în care vorbea despre sine însuşi? „Ghilimele «mie» îmi place ceaiul”. Ce om drăguţ!

— Şi cât de mare!

Doctorul MacPhail se ridică în picioare şi, mergând până la biblioteca aflată între uşă şi dulap, scoase din sertarul cel mai de jos un album roşu, gros, nepotrivit pentru vremea tropicală şi insecte de apă.

— Am o poză cu el pe undeva, spuse doctorul, în timp ce întorcea paginile. Uite-o.

Will se trezi uitându-se la instantaneul decolorat al unui hindus pirpiriu, cu ochelari şi cu o pânză înfăşurată în jurul mijlocului, ocupat să golească conţinutul unei sosiere din argint, cu ornamente elaborate, deasupra unui stâlp mic.

— *Ce* anume face? întrebă el.

— Unge un simbol falic cu unt topit, răspunse doctorul. Era un obicei de care tatăl meu nu l-a putut dezbăra niciodată.

— Tatăl dumitale nu era de acord cu falusurile?

— Nu, *nu*, spuse doctorul MacPhail. Tata era întru totul de acord cu ele. Cu *simbolul* nu era de acord.

— De ce cu simbolul?

— Pentru că el credea că oamenii trebuie să-şi ia religia ca pe laptele cald de la vacă, dacă înţelegi ce vreau să spun. Nu smântânit, pasteurizat sau omogenizat.

Mai presus de toate, nu băgat în vreun recipient teologic sau liturgic.

— Iar Raja avea o slăbiciune pentru recipiente?

— Nu pentru recipiente în general. Doar pentru acesta anume. Simţise întotdeauna un ataşament special faţă de lingamul familiei. Era făcut din bazalt negru şi avea pe puţin opt sute de ani.

— Înţeleg, spuse Will Farnaby.

— Ungerea lingamului familiei era un act de pietate, exprima un sentiment frumos, legat de o idee sublimă. Dar până şi ideea cea mai sublimă este total diferită de misterul cosmic pe care se presupune că-l reprezintă. Şi ce anume au în comun sentimentele frumoase legate de ideea sublimă cu experienţa directă a misterului? Absolut nimic. Nu-i nevoie să mai spun că Bătrânul Raja ştia foarte bine lucrul acesta. Mai bine decât tatăl meu. El băuse laptele aşa cum îl luase de la vacă, el *fusese*, de fapt, laptele. Însă ungerea lingamului era o practică devoţională la care pur şi simplu nu se îndura să renunţe. Şi, nu trebuie să-ţi mai spun, n-ar fi trebuit niciodată să i se ceară să renunţe. Dar în privinţa simbolurilor, tata era un puritan. Îl modificase puţin pe Goethe: *Alles Vergängliche ist* NICHT *ein Gleichnis*[46]*.* Idealul lui era ştiinţa experimentală pură la un capăt al spectrului şi misticismul experimental pur, la celălalt. Experienţa directă la fiecare nivel şi apoi afirmaţiile clare, raţionale

[46] Modificare a unui citat din *Faust*, de Goethe : „Tot ce-i trecător nu-i decât iluzie”. La Huxley, apare sub forma „Tot ce-i trecător NU este iluzie” (în germ. în orig.).

pe marginea acelor experienţe. Lingamuri şi cruci, unt şi apă sfiinţită, sutre, evanghelii, imagini, osanale – i-ar fi plăcut să le abolească pe toate.

— Artele unde ar fi intrat? întrebă Will.

— Nu ar fi intrat deloc, răspunse doctorul MacPhail. Iar punctul cel mai slab al tatălui meu era poezia. El spunea că-i plăcea; dar de fapt nu-i plăcea. Poezia de dragul poeziei, poezia ca univers autonom, aflată undeva, în spaţiul dintre experienţa directă şi simbolurile ştiinţei – asta era ceva ce pur şi simplu nu putea să înţeleagă. Hai să-i găsim poza.

Doctorul MacPhail dădu înapoi paginile albumului şi arătă înspre un profil neregulat, cu sprâncene enorme.

— Ce scoţian! comentă Will.

— Şi totuşi mama şi bunica lui au fost palaneze.

— Nu are nimic de la ele.

— În vreme ce bunicul lui, care se trăgea din Perth, ar fi putut trece oricând drept Rajput.

Will privi o fotografie veche a unui tânăr cu chip oval şi perciuni negri, care-şi sprijinea cotul de un piedestal de marmură pe care, aşezat cu baza în sus, se afla jobenul lui înalt.

— Bunicul dumitale?

— Primul MacPhail din Pala. Doctorul Andrew. Născut în 1822, într-un oraş regal din Scoţia, acolo unde tatăl *său*, James MacPhail, deţinea o fabrică de sfoară. Ceea ce era de-a dreptul simbolic; pentru că James era un calvinist devotat şi, convins fiind că el însuşi era unul dintre aleşi,

găsea o satisfacţie profundă şi plăcută la gândul milioanelor de semeni care trec prin viaţă cu laţul predestinării în jurul gâtului, Bătrânul Nimeni cel Îndepărtat[47] numărând minutele până să-i prindă în cursă.

Will râse.

— Da, încuviinţă doctorul Robert, pare destul de comic. Dar atunci nu părea aşa. Atunci era ceva serios, mult mai serios decât este astăzi bomba cu hidrogen. Se ştia cu certitudine faptul că nouăzeci şi nouă virgulă nouă la sută din rasa umană era condamnată la sulful veşnic. De ce? Fie pentru că nu auziseră niciodată de Isus; fie, dacă auziseră, pentru că nu puteau să creadă suficient de tare că Isus îi salvase de la pucioasă. Iar dovada că nu credeau suficient de tare era faptul empiric, observabil, că sufletele nu le erau liniştite. Credinţa desăvârşită este definită ca ceva ce produce linişte sufletească desăvârşită. Dar linişte sufletească desăvârşită este ceva ce, practic, nimeni nu posedă. De aceea, practic, nimeni nu posedă o credinţă desăvârşită. De aceea, practic, toată lumea e predestinată la pedeapsa veşnică. *Quot erat demonstrandum*[48]*.*

— Te miri, spuse Susila, cum de n-au înnebunit cu toţii.

— Din fericire, majoritatea credea numai cu vârful scăfârliilor. Sus aici, şi doctorul MacPhail se lovi uşor

---

[47] Aluzie la poezia lui William Blake *When Klopstock England Defied*, în care Dumnezeu este numit „Old Nobodaddy Aloft” – joc de cuvinte intraductibil, format din „nobody” (nimeni) şi „daddy” (tătic).

[48] Expresie folosită mai ales în terminologia matematică, însemnând „ceea ce trebuia demonstrat” (în lat. în orig.).

peste chelie. Cu vârful scăfârliei erau convinşi că acesta era Adevărul cu cel mai mare A posibil. Dar glandele şi maţele lor ştiau mai bine că totul nu era decât aiureală curată. Pentru cei mai mulţi dintre ei, Adevărul era adevărat numai duminica, şi apoi numai în sens strict pickwickian5[49]. James MacPhail ştia toate astea şi era hotărât ca odraslele *lui* să nu fie credincioase numai în ziua sabatului. Ei urmau să creadă fiecare cuvânt al nonsensului sacru chiar şi lunea, chiar şi în după-amiezele zilelor de sărbătoare cu cruce neagră; şi urmau să creadă cu toată fiinţa lor, nu numai acolo sus, la mansardă. Credinţa desăvârşită şi liniştea desăvârşită care decurge din prima aveau să le fie induse cu forţa. Cum anume? Făcându-le viaţa un iad aici şi ameninţându-i cu iadul în lumea de dincolo. Şi dacă, în perversitatea lor drăcească, refuză să aibă credinţă desăvârşită şi linişte sufletească, fă iadul şi mai năpraznic şi ameninţă-i cu foc şi mai fierbinte. Şi între timp spune-le că faptele bune sunt ca nişte cârpe murdare în ochii lui Dumnezeu; însă pedepseşte-i feroce pentru fiecare poznă. Spune-le că, din fire, sunt pe de-a-ntregul depravaţi, apoi bate-i pentru că sunt ceea ce e în firea lor să fie.

Will se întoarse la album.

— Ai vreo fotografie cu acest strămoş încântător al dumitale?

---

[49] Trimitere la personajul principal al primului roman al lui Charles Dickens, *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, imaginat ca o serie de aventuri povestite cu mult umor şi menite să ofere informaţii clubului respectiv, despre natura vieţii umane din peisajul rural englez.

— Aveam o pictură în ulei, spuse doctorul MacPhail. Însă umezeala a fost prea mult pentru pânză, iar apoi au intrat insectele în ea. A fost un specimen splendid. Ca imaginea renascentistă a unui Ieremia. Ştii – maiestuos, cu un ochi pătrunzător şi genul de barbă profetică ascunzând o multitudine de păcate ale fizionomiei. Singura relicvă rămasă de pe urma lui este un desen în creion al casei sale.

Mai dădu înapoi o altă pagină şi îl găsi.

— Granit solid, continuă el, cu gratii la toate ferestrele. Şi înăuntrul acelei Bastilii de familie, mică şi confortabilă, ce barbarie sistematică! O barbarie sistematică în numele, nu mai e nevoie să spun, lui Cristos şi al corectitudinii. Doctorul Andrew a lăsat o biografie neterminată, aşa că ştim totul în privinţa asta.

— Copiii n-au primit niciun ajutor din partea mamei?

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Janet MacPhail era o Cameron şi o calvinistă la fel de bună ca James. Poate o calvinistă chiar mai bună decât el. Fiind femeie, trebuia să meargă şi mai departe, ea avea de depăşit alte motive de ruşine instinctivă. Dar le-a depăşit eroic. Departe de a-şi tempera soţul, l-a încurajat, l-a susţinut. Se ţineau predici înainte de micul dejun şi la masa din mijlocul zilei; se citea Catehismul în zilele de duminică şi se învăţau Epistolele pe de rost; şi în fiecare seară, după ce fărădelegile de peste zi erau adunate şi evaluate, urma biciuirea obişnuită cu o nuia cu mâner din

os de balenă, pe fundurile goale ale tuturor celor şase copii, fetele la fel ca şi băieţii, în ordinea vârstei.

— Asta mă face întotdeauna să-mi vină rău, spuse Susila. Sadism pur.

— Nu, nu *pur*, spuse doctorul MacPhail. Sadism aplicat. Sadism premeditat, sadism în serviciul unui ideal, ca expresie a unei convingeri religioase. Iar acesta este un subiect, adăugă el întorcându-se către Will, pe care cineva ar trebui să-l transforme într-un studiu istoric – relaţia dintre teologie şi pedeapsa corporală din copilărie. Am o teorie conform căreia, ori de câte ori băieţii şi fetiţele sunt sistematic biciuiţi, victimele cresc ajungând să-l considere pe Dumnezeu Preaînaltul ca pe Dumnezeu „Cel Prea Un Alt" – oare nu acesta este jargonul la modă în partea ta de lume? Din contră, ori de câte ori copiii cresc fără să fie supuşi violenţei fizice, Dumnezeu este imanent. Teologia unui popor reflectă starea fundurilor copiilor săi. Uitaţi-vă la evrei, nişte bătăuşi de copii, plini de entuziasm. Şi la fel erau şi creştinii în Evul Mediu. De aici rezultă Iehova, de aici păcatul originar şi infinit ofensatul părinte al religiei catolice şi protestante. În vreme ce printre budişti şi hinduşi educaţia a fost întotdeauna lipsită de violenţă. N-a existat flagelare a micilor funduleţe, prin urmare a apărut *tat tvam asi*, tu eşti Acela, cuget nedespărţit de Cuget. Uite-i pe quakeri. Au fost destul de eretici încât să creadă în Lumina Lăuntrică şi ce s-a întâmplat? Au renunţat să-şi mai bată

copiii şi au fost prima fracţiune creştină care a protestat împotriva sclaviei.

— Însă bătaia copiilor, obiectă Will, s-a demodat de tot în zilele noastre. Şi totuşi, chiar în acest moment e la modă să te declari adept înfocat al Celui Prea Un Alt.

Doctorul MacPhail făcu un gest ca pentru a respinge obiecţiunea.

— E un caz de reacţie în urma unei acţiuni. Până la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, umanitarismul liber-cugetător devenise într-atât de puternic, încât până şi creştinii buni au fost influenţaţi de el şi au încetat să-şi mai bată copiii. N-au mai existat atentate asupra posteriorului tinerei generaţii; în consecinţă, nu s-a mai crezut în Dumnezeu ca Cel Prea Un Alt şi s-a trecut la inventarea unei gândiri, unităţi, a unei ştiinţei creştine noi: toate ereziile semiorientale prin care Dumnezeu este Cel Prea Identic. Mişcarea era în plină desfăşurare în vremea lui William James[50] şi s-a tot amplificat de atunci înainte. Dar teza atrage întotdeauna după sine antiteza şi, la timpul potrivit, ereziile au dat naştere neo-ortodoxiei. Jos cu Cel Prea Identic şi înapoi la Cel Prea Un Alt! Înapoi la Augustin[51], înapoi la Martin Luther – înapoi, de fapt, la

[50] William James (1842-1910), om de ştiinţă american, filosof şi psiholog, frate al romancierului Henry James ; a fost interesat de valenţele educative ale psihologiei, de dimensiunile psihologice ale experienţelor religioase şi mistice.

[51] Augustin de Hipona sau Sfântul Augustin sau Fericitul Augustin (354-430), teolog, filosof şi episcop, susţinător al argumentelor logice în vederea demonstrării adevărurilor bisericii creştine. A teoretizat problemele păcatului originar, ale graţiei divine, libertăţii şi predestinării. A avut o mare influenţă asupra gândirii teologice şi

cele mai implacabil flagelate funduri din toată istoria gândirii creştine. Citeşte *Confesiunile*, citeşte *Discursurile divine.* Augustin a fost bătut de profesorul său şi luat în râs de către părinţi atunci când se plângea. Luther era sistematic altoit nu numai de profesori şi de tatăl său, dar chiar şi de către iubitoarea sa mamă. De atunci încoace, lumea tot plăteşte pentru cicatricile de pe fundul lui. Prusianismul şi al Treilea Reich, aceste monstruozităţi n-ar fi putut niciodată lua naştere fără Luther şi fără a sa teologie a flagerării. Sau gândiţi-vă la teologia flagelării a lui Augustin, aşa cum a fost condusă la concluziile ei logice de către Calvin şi înghiţită cu totul de oameni pioşi precum James MacPhail şi Janet Cameron. Premisa majoră: Dumnezeu este Cel Prea Un Alt. Premisa minoră: omul e complet depravat. Concluzie: Trataţi fundurile copiilor voştri aşa cum au fost tratate şi ale voastre, aşa precum Tatăl Ceresc a tratat fundul colectiv al umanităţii de la Cădere încoace: bice, bice, bice!

Se aşternu tăcerea. Will Farnaby privi din nou desenul înfăţişând personajul de granit pe aleea pe care angajaţii răsuceau sfoara şi se gândi la toate fanteziile groteşti şi urâte, promovate la rangul de fapte supranaturale, la toate cruzimile obscene inspirate de acele fantezii, la toată durerea provocată şi la nenorocirile îndurate din cauza lor. Şi atunci când nu era Augustin cu „asprimea lui benignă”, era Robespierre, era Stalin; atunci când nu era

---

filosofice viitoare.

Luther care să-i îndemne pe prinţi să-i ucidă pe ţărani, era genialul Mao care-i reducea la sclavie.

— Nu disperaţi câteodată? întrebă el.

Doctorul MacPhail clătină din cap.

— Noi nu disperăm, spuse el, pentru că ştim că lucrurile nu *trebuie* neapărat să fie la fel de rele pe cât au fost dintotdeauna.

— Ştim că pot să fie mult mai bune, adăugă Susila. O ştim pentru că deja *sunt* mult mai bune, aici şi acum, pe această insuliţă absurdă.

— Dar dacă vom fi în stare sau nu să vă convingem pe voi, oameni buni, să ne urmaţi exemplul, sau dacă vom fi măcar în stare să ne păstrăm mica oază de umanitate în mijlocul sălbăticiei voastre pline de maimuţe, mare cât lumea întreagă – asta, vai! spuse doctorul MacPhail, este o altă problemă. Eşti îndreptăţit să te simţi extrem de pesimist în privinţa situaţiei actuale. Dar disperării, disperării radicale – nu, nu-i văd nicio justificare.

— Nici măcar atunci când studiezi istoria?

— Nici măcar atunci când studiez istoria.

— Vă invidiez. Cum reuşiţi să faceţi asta?

— Amintindu-ne ce anume este istoria – înşiruirea a ceea ce fiinţele umane au fost împinse să facă de propria ignoranţă şi îngâmfare enormă, care-i fac să-şi canonizeze ignoranţa trecând-o drept dogmă politică şi religioasă.

Se întoarse din nou la album.

— Să ne întoarcem la casa din oraşul regal, la James şi Janet şi la cei şase copii pe care Dumnezeul lui Calvin, în răutatea Lui de neimaginat, îi condamnase să se afle în grija tandră a acestora. „Nuiaua şi certarea dau înţelepciunea, dar copilul lăsat de capul lui face ruşine mamei sale.”[52] Îndoctrinare amplificată de stres psihologic şi tortură fizică, iată scenariul pavlovian perfect. Dar, din nefericire pentru religia organizată şi dictatura politică, fiinţele umane sunt nişte animale de laborator mult mai puţin de încredere decât câinii. Asupra lui Tom, Mary şi Jean, condiţionarea a operat aşa cum era menită să opereze. Tom a devenit prelat, iar Mary s-a măritat cu un prelat şi a murit, cum se cuvine, la naştere. Jean a rămas acasă, şi-a îngrijit mama pe toată durata unui cancer îndelungat şi sever, iar în următorii douăzeci de ani a fost sacrificată lent în beneficiul patriarhului bătrân şi, într-un final, senil şi dus cu pluta. Până aici, totul bine. Dar odată cu Annie, cel de-al patrulea copil, lucrurile s-au schimbat. Annie era drăguţă. La optsprezece ani a fost cerută în căsătorie de un căpitan de dragoni. Însă căpitanul era anglican, iar opiniile acestuia asupra depravării totale şi asupra voii lui Dumnezeu erau criminal de incorecte. Căsătoria a fost interzisă. Se părea că lui Annie îi era scris să împărtăşească soarta lui Jean. A rezistat zece ani; apoi, la douăzeci şi opt de ani, s-a lăsat sedusă de secundul unui căpitan de vas East Indiaman. Au urmat şapte săptămâni de fericire aproape frenetică, primele pe care

[52] Proverbe, 29, 15.

le cunoscuse vreodată. Chipul îi era transfigurat de un fel de frumuseţe supranaturală, trupul îi strălucea de viaţă. Apoi căpitanul vasului a plecat pe mare într-un voiaj de doi ani, la Madras şi Macao. Patru luni mai târziu, însărcinată, fără prieteni şi disperată, Annie s-a aruncat în râul Tay. Între timp, Alexander, următorul copil, fugise de la şcoală şi se alăturase unei trupe de actori. Acasă, lângă fabrica de sfoară, nimănui nu i-a mai fost permis vreodată să facă aluzie la existenţa lui. Şi, în sfârşit, a mai fost Andrew, cel mai tânăr, benjaminul familiei. Ce copil model! Era ascultător, îi plăceau lecţiile, învăţa Epistolele pe de rost mai repede şi mai corect decât o făcuseră oricare dintre ceilalţi copii. Apoi, tocmai la timp pentru a-şi reface credinţa în răutatea umană, mama lui l-a prins într-o seară jucându-se cu organele genitale. A fost biciuit până la sânge; a fost prins din nou câteva săptămâni mai târziu şi iarăşi a fost biciuit, condamnat la izolare, doar cu pâine şi apă, i s-a spus că aproape sigur comisese păcatul împotriva Duhului Sfânt şi că, fără îndoială, din pricina acelui păcat mama sa fusese atinsă de cancer. Pe tot restul copilăriei sale, Andrew a fost bântuit de coşmarele permanente ale iadului. A mai fost bântuit şi de ispitele permanente şi, atunci când se lăsa în voia lor – ceea ce bineînţeles că făcea, dar întotdeauna în intimitatea latrinei din fundul grădinii –, de viziunile încă şi mai îngrozitoare ale pedepselor care-l aşteptau.

— Şi te mai gândeşti, comentă Will Farnaby, că oamenii se plâng că viaţa modernă nu are niciun sens!

Uite cum era viaţa atunci când chiar *avea* un sens. O poveste spusă de un idiot sau o poveste spusă de un calvinist? Prefer idiotul, de fiecare dată.

— De acord, spuse doctorul MacPhail. Dar n-ar putea exista oare şi o a treia posibilitate? N-ar putea oare exista o poveste spusă de cineva care să nu fie nici imbecil, nici paranoic?

— Cineva, în schimb, foarte întreg pe minţile lui, întări Susila.

— Da, în schimb, repetă doctorul MacPhail. Un schimb binecuvântat. Şi din fericire, chiar şi în timpul vechiului rit, existau o mulţime de oameni pe care nici măcar educaţia cea mai diabolică nu i-a putut strica. După toate regulile jocurilor freudiene şi pavloviene, străbunicul meu trebuia să crească devenind un handicapat mental. De fapt, a crescut devenind un atlet mental. Ceea ce demonstrează, adăugă doctorul Robert ca o paranteză, cât de total nepotrivite sunt cele două sisteme psihologice ale voastre, extrem de ridicate în slăvi: freudismul şi behaviorismul – complet opuse, dar perfect de acord când vine vorba despre diferenţele înnăscute, congenitale, dintre indivizi. Cum se descurcă psihologii voştri favoriţi cu aceste lucruri? Foarte simplu. Le ignoră. Pur şi simplu pretind că aceste lucruri nu există. De aici totala lor neputinţă de a face faţă situaţiei umane aşa cum se prezintă ea cu adevărat sau chiar de a o explica teoretic. Uitaţi ce s-a întâmplat, de exemplu, în acest caz particular. Fraţii şi surorile lui Andrew au fost fie îmblânziţi

de condiţia lor, fie distruşi. Andrew nu a fost nici distrus, nici îmblânzit. De ce? Pentru că ruleta eredităţii se oprise din învârtit la numărul norocos. El a avut o constituţie mai rezistentă decât ceilalţi, o anatomie diferită, o biochimie diferită şi un temperament diferit. Părinţii au făcut ce-a fost mai rău, aşa cum făcuseră cu toate celelalte vlăstare nefericite ale lor. Andrew a ieşit din toate astea cu brio, aproape fără niciun semn.

— În ciuda păcatului împotriva Duhului Sfânt?

— Din fericire, de acela a scăpat în timpul primului an de studii medicale la Edinburgh. Era doar un băieţandru, avea puţin peste şaptesprezece ani (începeau devreme pe vremea aceea). În sala de disecţie, băiatul s-a trezit ascultând obscenităţile şi blasfemiile extravagante cu care colegii lui studenţi îşi făceau curaj printre cadavrele aflate în putrefacţie lentă. La început i-a ascultat cu groază, cu o teamă înnebunitoare că Dumnezeu avea să se răzbune cu siguranţă. Dar nu s-a întâmplat nimic. Blasfematorii au prosperat, dezmăţaţii cu gura spurcată au scăpat fără nimic altceva mai grav decât o doză sporadică de tunete. Frica a fost înlocuită în mintea lui Andrew cu un sentiment minunat de uşurare şi eliberare. Foarte îndrăzneţ, a început să rişte spunând câteva glume deocheate proprii. Prima rostire a unui cuvânt injurios – ce eliberare, ce experienţă cu adevărat religioasă! Şi în tot acest răstimp, în timpul liber, a citit *Tom Jones*[53], a citit

[53] Roman al scriitorului englez Henry Fielding (1707-1754) care povesteşte peripeţiile orfanului Tom Jones. Romanul este apreciat pentru fineţea şi ironia criticii sociale, pentru forma romanescă pe care

eseul asupra miracolelor al lui Hume[54], l-a citit pe Gibbon[55] necredinciosul. Punându-şi în practică franceza învăţată la şcoală, a citit La Mettrie[56], a citit dr. Cabanis[57]. Omul este o maşină, creierul secretă gânduri tot aşa cum ficatul secretă bilă. Cât de simplu era totul, cât de luminos de evident! Cu întreg entuziasmul unui convertit la o întâlnire a revitaliştilor, s-a hotărât pentru ateism. În împrejurările date, era de aşteptat. Nu-l mai poţi înghiţi pe Augustin, nu mai poţi continua să repeţi gogomăniile atanasiene. Aşa că tragi apa şi-i trimiţi în jos, pe canal. Ce fericire! Dar nu pentru mult timp. Descoperi că lipseşte ceva. Bebeluşul experimental a fost luat de apă împreună cu mizeria teologică şi spuma de săpun. Însă naturii nu-i place vidul. Fericirea face loc unui disconfort cronic şi te

---

o impune, pentru umorul cu care autorul îşi portretizează personajele.

[54] David Hume (1711-1776), filosof, istoric şi economist scoţian, a cărui aplecare spre empirism şi scepticism a provocat nemulţumirea contemporanilor săi, dar pe de altă parte a influenţat o mulţime de alte curente filosofice şi de adepţi ai acestora : utilitarismul, pozitivismul logic, filosofia cognitivă, filosofia politică.

[55] Edward Gibbon (1737-1794), istoric şi gânditor scoţian, autor al lucrării *Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului Roman*, în care-şi exprimă deschis nemulţumirea faţă de latura politizată a religiei.

[56] Julien Offray de la Mettrie (1709-1751), medic şi filosof francez, unul dintre primii materialişti ai Iluminismului. El este cel care a propus metafora omului văzut ca o maşină, reformulând teoriile carteziene şi punând accentul pe dimensiunea materială a proceselor biologice şi psihice ale omului.

[57] Pierre Jean George Cabanis (1757-1808), medic şi filosof francez care aprecia că materia în mişcare produce forme de viaţă şi lega toate procesele psihologice de sistemul nervos, accentuând latura fiziologică a inteligenţei.

trezeşti lovit, generaţie după generaţie, de o succesiune de doi Wesley, Pusey, Moody şi de cei doi Billy[58] – Sunday şi Graham –, toţi muncind ca nişte castori ca să pompeze teologia înapoi în bazin. Aceştia speră, bineînţeles, să recupereze pruncul. Dar nu reuşesc niciodată. Tot ceea ce poate face un revitalist este să scoată puţină apă murdară. Care, la vremea potrivită, trebuie să fie aruncată din nou. Şi aşa mai departe, la nesfârşit. E într-adevăr prea obositor şi, după câte şi-a dat seama doctorul Andrew în cele din urmă, absolut inutil. Între timp, el se afla la prima zvâcnire a libertăţii sale nou descoperite. Era încântat, entuziasmat, însă încântat în tăcere, entuziasmat în spatele aparenţei unei detaşări grave şi curtenitoare pe care de obicei o afişa lumii.

— Dar ce s-a întâmplat cu tatăl lui? întrebă Will. S-au certat?

— N-a fost nicio ceartă. Lui Andrew nu-i plăceau certurile. El era genul de om care mergea întotdeauna pe drumul său, însă care nu făcea caz pe tema asta, nu se contrazicea cu oamenii care preferau alt drum. Bătrânului nu i s-a dat niciodată ocazia de a face pe Ieremia. Andrew n-a zis nimic despre Hume sau La Mettrie şi a trecut prin fazele tradiţionale. Dar atunci când educaţia lui a luat

[58] Predicatori englezi şi americani : John şi Charles Wesley (secolul al XVIII-lea), fondatori ai mişcării metodiste, Edward Bouverie Pusey (secolul al XIX-lea), promotor al mişcării Oxford, Dwight Lyman Moody (sec. al XIX-lea), predicator evanghelist american, fondator al Bisericii Moody, Billy Sunday (sec. al XX-lea), faimos jucător american de baseball, devenit predicator evanghelist, şi Billy Graham (sec. al XX-lea), predicator american evanghelist.

sfârşit, pur şi simplu nu s-a mai întors acasă. În schimb, a mers la Londra şi s-a înscris ca medic chirurg şi naturalist la bordul navei regale *Melampus*, care se îndrepta spre mările sudului, cu ordinul de a inventaria, a analiza şi a colecţiona specimene şi de a proteja misionarii protestanţi şi interesele britanice. Croaziera navei *Melampus* a durat trei ani întregi. Au trecut prin Tahiti, au petrecut două luni în Samoa şi o lună în Arhipelagul Marchize. După Perth, insulele i s-au părut un rai – însă un rai din nefericire inocent nu numai în ceea ce privea calvinismul, capitalismul şi mahalalele industriale, dar şi în privinţa lui Shakespeare şi Mozart, a cunoaşterii ştiinţifice şi a gândirii logice. Era paradisul, dar nu era de ajuns, nu era de ajuns. Au mers mai departe. Au vizitat Fiji, Carolinele şi Solomon. Au străbătut coasta nordică a Noii Guinee şi, în Borneo, un grup a coborât la ţărm, a prins în cursă o femelă urangutan însărcinată şi a urcat pe vârful Muntelui Kinabalu. Apoi au urmat o săptămână în Panay şi două săptămâni în Arhipelagul Mergui. După care s-au îndreptat spre vest către Insulele Andaman şi de la Andaman, spre teritoriul Indiei. În timp ce era pe uscat, bunicul meu a fost aruncat de pe cal şi şi-a rupt piciorul drept. Căpitanul lui *Melampus* a găsit un alt chirurg şi a navigat spre casă. Două luni mai târziu, refăcut, Andrew practica medicina la Madras. În zilele acelea doctorii erau puţini, iar boala, înspăimântător de frecventă. Tânărul a început să prospere. Însă viaţa printre negustori şi oficiali ai preşedinţiei era agresiv de plictisitoare. Era un exil, dar

un exil lipsit de orice compensaţie a exilului, un exil fără aventură sau mister, doar o alungare către provincii, către echivalentul tropical al lui Swansea sau Huddersfield. Dar Andrew rezista încă tentaţiei de a-şi rezerva un loc pe vasul care mergea acasă. Dacă ar mai fi rămas cinci ani, ar fi avut destui bani ca să-şi cumpere un cabinet bun în Edinburgh – nu, în Londra, în West End. Viitorul îl atrăgea, trandafiriu şi aurit. Ar fi putut exista o soţie, de preferat cu păr arămiu şi cu o pregătire modestă. Ar mai fi fost vreo patru sau cinci copii – fericiţi, nebiciuiţi şi atei. Iar cabinetul lui va fi prosperat, pacienţii lui vor fi fost atraşi din cercuri încă şi mai înalte. Bogăţie, reputaţie, demnitate, chiar înnobilare. Sir Andrew MacPhail, coborând din lectica sa în Belgrave Square. Marele Sir Andrew, doctorul Reginei. Chemat la San Petersburg ca să-l opereze pe Marele Duce, la Tuileries, la Vatican, la Sublima Poartă. Ce fantezii încântătoare! Însă realitatea, după cum s-a dovedit, avea să fie cu mult mai interesantă. Într-o frumoasă dimineaţă, un străin cu pielea cafenie a venit la cabinet. S-a prezentat într-o engleză stâlcită. Era din Pala şi fusese însărcinat de Înălţimea Sa, Raja, să caute şi să aducă în Pala un chirurg priceput din vest. Recompensa avea să fie regească. *Regească*, insistase el. În acel loc şi la acel moment, doctorul Andrew a acceptat invitaţia. În parte, bineînţeles, pentru bani; dar mai ales pentru că era plictisit, pentru că avea nevoie de o schimbare, avea nevoie de gustul

aventurii. O excursie până pe insula interzisă era o tentaţie irezistibilă.

— Şi aminteşte-ţi, interveni Susila, în zilele acelea, Pala era interzisă în mai mare măsură decât astăzi.

— Aşa că îţi dai seama cu câtă nerăbdare a îmbrăţişat tânărul doctor Andrew ocazia oferită de ambasadorul lui Raja. Zece zile mai târziu, vaporul a aruncat ancora pe coasta nordică a insulei interzise. Cu cufărul de medicamente, geanta de instrumente şi o ladă mică, metalică, plină cu hainele sale şi cu câteva cărţi indispensabile, a fost condus într-o pirogă cu vâsle printre valurile care izbeau cu putere, purtat într-un palanchin pe străzile din Shivapuram şi lăsat în curtea interioară a palatului regal. Pacientul lui regal îl aştepta cu nerăbdare. Fără să i se acorde timpul de a se bărbieri sau de a-şi schimba hainele, doctorul Andrew a fost condus în prezenţa – jalnica prezenţă – a unui bărbat pirpiriu şi cafeniu pe la patruzeci de ani, extrem de slăbit sub brocarturile bogate, cu faţa atât de umflată şi schimonosită, încât nici nu mai părea omenească, cu vocea redusă la o şoaptă răguşită. Doctorul Andrew l-a examinat. De la sinus, de unde îşi avea rădăcina, o tumoră se răspândise în toate direcţiile. Umpluse nasul, intrase în orbita ochiului drept, blocând gâtlejul pe jumătate[59]. Respiraţia devenise greoaie, înghiţitul, extrem de dureros iar somnul, ceva imposibil, pentru că ori de cite ori aţipea, pacientul se îneca şi se trezea chinuindu-

[59] În timp ce scria acest roman, Aldous Huxley suferea de cancer la gât.

se frenetic să respire. Fără o intervenţie chirurgicală radicală, asta era evident, Raja ar fi murit în câteva luni. *Cu* o intervenţie chirurgicală radicală, mult mai repede. Acelea erau vremurile bune de demult, aminteşte-ţi vremurile de demult ale operaţiilor septice, fără avantajul cloroformului. Chiar şi în condiţiile cele mai prielnice, chirurgia îi era fatală unui pacient din patru. Acolo unde condiţiile erau mai puţin propice, şansele scădeau la cincizeci la sută, treizeci la sută, zero la sută. În cazul de faţă, prognoza era cum nu se putea mai rea. Pacientul era deja slăbit, iar operaţia urma să fie lungă, dificilă şi groaznic de dureroasă. Exista riscul enorm ca pacientul să moară pe masa de operaţie şi o posibilitate ca, dacă supravieţuia, să moară după câteva zile, de septicemie. Dar dacă avea să moară, se gândea doctorul Andrew, care urma să fie soarta chirurgului străin care-l omorâse pe rege? Şi, în timpul operaţiei, cine l-ar fi ţinut pe pacientul regal în timp ce acesta s-ar fi zvârcolit sub cuţit? Care dintre servitorii sau curtenii săi ar avea tăria de spirit să nu se supună atunci când stăpânul ar fi ţipat în agonie sau le-ar fi ordonat de-a dreptul să-i dea drumul?

Poate că cel mai înţelept lucru ar fi fost să spună, atunci şi acolo, că situaţia era fără ieşire, că nu putea să facă nimic şi să ceară să fie trimis imediat înapoi la Madras. Apoi l-a privit din nou pe bărbatul bolnav. Prin masca grotescă a sărmanului său chip deformat, Raja îl privea insistent – îl privea cu ochii unui criminal

condamnat care implora iertare judecătorului. Impresionat de gestul de implorare, doctorul Andrew i-a trimis un zâmbet de încurajare şi imediat, în timp ce atingea uşor mâna subţire, i-a venit o idee. Era ceva absurd, nebunesc, cu totul dezonorant; dar, cu toate astea...

În urmă cu cinci ani, şi-a amintit el dintr-odată, în timp ce se afla încă la Edinburgh, apăruse un articol în *The Lancet,* un articol care-l critica pe cunoscutul profesor Elliotson pentru faptul că susţinea magnetismul animal. Elliotson avusese tupeul să vorbească despre operaţiile fără dureri efectuate asupra unor pacienţi aflaţi în transă mesmerică.

Bărbatul era fie un naiv credul, fie un escroc lipsit de scrupule. Aşa-zisa dovadă a unor astfel de operaţii era, în mod evident, lipsită de valoare. Nu era decât escrocherie, şarlatanie, fraudă pe faţă – şi aşa mai departe, pe vreo şase coloane pline de o indignare justiţiară. La vremea aceea, pentru că mai avea mintea plină de La Mettrie, de Hume şi de Cabanis, doctorul Andrew citise articolul cu entuziasmul unei aprobări ortodoxe. După care uitase până şi de existenţa magnetismului animal. Acum, aflat la căpătâiul patului lui Raja, i-au revenit toate în minte – profesorul nebun, transele magnetice, amputările fără durere, rata scăzută a mortalităţii şi refacerile rapide. Poate că, la urma urmei, ar putea exista un sâmbure de adevăr. Era adânc cufundat în gândurile acestea când, rupând o lungă tăcere, bărbatul bolnav i-a vorbit. De la un

marinar tânăr care-şi părăsise vasul la Rendang-Lobo şi îşi croise cumva drum prin strâmtoare, Raja învăţase să vorbească engleza cu o fluenţă remarcabilă, dar într-o imitaţie fidelă a profesorului său şi cu un puternic accent Cockney[60]. Accentul acela Cockney, repetă doctorul MacPhail râzând uşor, apare din loc în loc în memoriile străbunicului meu. I se părea extrem de nepotrivit ca un rege să vorbească precum Sam Weller[61]. Iar în cazul acesta nepotrivirea era mai mult decât socială. În afara faptului că era rege, Raja era un om educat şi foarte rafinat; un om animat nu doar de convingeri religioase profunde (orice nătărău bădăran poate avea convingeri religioase profunde), ci şi de o experienţă religioasă profundă şi de putere spirituală. Faptul că un astfel de om se exprima în dialect Cockney era ceva peste care un scoţian al vremurilor victoriene de început, care citise *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, nu putea trece atât de uşor. Pe de altă parte, nici Raja, în ciuda lecţiilor pline de tact ale străbunicului meu, n-a putut vreodată să treacă peste diftongii stâlciţi şi h-urile nepronunţate. Dar toate astea erau în viitor. La prima lor întâlnire tragică, acel accent şocant, de clasă de jos, a părut ciudat de înduioşător. Unindu-şi palmele într-un gest de implorare, bărbatul bolnav a şoptit: „Aşută-mă, doctore MacPhile, aşută-mă”.

[60] Accent specific muncitorilor din estul Londrei.

[61] Personaj din romanul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*, însoţitor fidel al domnului Pickwick, fondatorul clubului, formând împreună un cuplu în tradiţia Don Quijote – Sancho Panza.

Rugămintea a fost decisivă. Fără să mai ezite, doctorul Andrew a luat mâinile subţiri ale lui Raja într-ale sale şi a început să vorbească pe tonul cel mai sigur despre un tratament-minune recent descoperit în Europa şi folosit până atunci doar de câţiva dintre doctorii cei mai de seamă. Apoi, întorcându-se înspre slujitorii care în tot acest răstimp rămăseseră undeva în fundal, le-a ordonat să iasă din încăpere. N-au înţeles cuvintele; însă tonul lui şi gesturile făcute au fost clare, fără echivoc. Au făcut o plecăciune şi s-au retras. Doctorul Andrew şi-a scos haina, şi-a suflecat mânecile cămăşii şi a început să facă acele faimoase pase magnetice despre care citise cu atâta amuzament sceptic în *The Lancet.* De la creştet, pe deasupra feţei şi în jos spre trunchi, până la epigastru, iar şi iar, până ce pacientul intră în transă – sau „până când” (şi-a amintit el comentariile batjocoritoare ale scriitorului anonim al articolului), „până când şarlatanul în cauză va alege să spună că fraierul său este în transă magnetică”. Şarlatanie, escrocherie şi fraudă. Dar cu toate astea, cu toate astea... Lucra în tăcere. Douăzeci de pase, cincizeci de pase. Bolnavul a oftat şi a închis ochii. Şaizeci, optzeci, o sută, o sută douăzeci. Căldura era înăbuşitoare, cămaşa doctorului Andrew era udă de transpiraţie, iar braţele îl dureau. Repeta serios acelaşi gest absurd. O sută cincizeci, o sută şaptezeci şi cinci, două sute. Nu era decât fraudă şi escrocherie; dar, cu toate astea, era hotărât să-l facă să adoarmă pe acest sărman nefericit, chiar dacă dura o zi întreagă ca să facă asta. „O să

adormiţi”, a rostit el cu voce tare, în timp ce făcea a două sute unsprezecea pasă. „O să adormiţi”. Bolnavul părea să se scufunde mai adânc în perne şi deodată, doctorul Andrew a prins sunetul unui şuierat răguşit. „De data asta”, a adăugat el repede, „n-o să vă mai înecaţi. E loc suficient pentru ca aerul să poată trece şi n-o să vă înecaţi”. Respiraţia lui Raja s-a liniştit. Doctorul Andrew a mai făcut câteva pase, apoi a hotărât că nu era niciun pericol dacă se odihnea şi el. Şi-a şters faţa, apoi s-a ridicat, şi-a întins mâinile şi s-a învârtit de câteva ori prin încăpere. Aşezându-se iarăşi lângă pat, a ridicat una din încheieturile ca nişte surcele ale mâinilor lui Raja şi i-a luat pulsul. Cu o oră înainte era aproape o sută; acum scăzuse la şaptezeci. A ridicat braţul: mâna atârna inertă ca a unui mort. I-a dat drumul şi braţul a căzut în virtutea propriei greutăţi şi a rămas inert, nemişcat, acolo unde căzuse. „Înălţimea Voastră”, a spus el, apoi mai tare: „Înălţimea Voastră”. N-a primit niciun răspuns. Nu era decât şarlatanie, escrocherie şi fraudă, dar cu toate astea a funcţionat, în mod evident a funcţionat.

O călugăriţă mare, viu colorată, ateriză fâlfâind pe grilajul de la piciorul patului, îşi strânse aripile roz cu alb, îşi înălţă capul mic şi turtit şi-şi întinse picioarele din faţă, incredibil de musculoase, într-o atitudine de rugăciune. Doctorul MacPhail scoase o lupă şi se aplecă să o cerceteze.

— *Gongylus gongyloides*[62], declară el. Se găteşte în aşa fel încât să semene cu o floare. Atunci când muştele şi moliile neatente vin în zbor să-i soarbă nectarul, le *soarbe* ea pe ele. Dacă e femelă, îşi mănâncă iubiţii, mai zise el şi puse lupa deoparte, lăsându-se pe spate pe scaun. Ceea ce ne place cel mai mult în privinţa universului, continuă el către Will Farnaby, este improbabilitatea lui extremă. *Gongylus gongyloides*, *Homo sapiens*, venirea străbunicului meu în Pala şi hipnoza – ce poate fi mai improbabil?

— Nimic, spuse Will. Cu excepţia poate a venirii *mele* în Pala, via un naufragiu şi o prăpastie, şi a hipnozei printr-un monolog despre o catedrală englezească.

Susila râse.

— Din fericire, eu n-am fost nevoită să-ţi fac toate pasele alea. Pe căldura asta! Chiar îl admir pe doctorul Andrew. Câteodată îţi ia trei ore să anesteziezi o persoană prin pase.

— Dar în final a reuşit?

— Cu brio.

— Şi chiar a făcut operaţia?

— Da, chiar a făcut operaţia, spuse doctorul MacPhail. Dar nu imediat. A fost nevoie de o lungă pregătire. Doctorul Andrew a început prin a-i spune pacientului său că, de atunci înainte, avea să fie în stare să înghită fără durere. Apoi, în următoarele trei săptămâni, el a fost cel

[62] În lat. în orig. Specie de insecte întâlnită în India ; face parte din ordinul *Mantodea*, pentru care cea mai reprezentativă, în Europa, este *Mantis religiosa*, călugăriţa.

care l-a hrănit. Şi între mese îl hipnotiza şi îl ţinea adormit până venea iar timpul mesei. E minunat ceea ce trupul poate face pentru tine dacă doar îi acorzi o şansă. Raja a luat şase kilograme în greutate şi s-a simţit ca un om nou. Un om nou plin de speranţă şi încredere. *Ştia* că tot chinul său avea să se sfârşească. Şi acelaşi lucru îl ştia şi doctorul Andrew. În procesul de întărire a încrederii lui Raja, şi-o întărise şi el pe a lui. Nu era o încredere oarbă. Operaţia, era aproape sigur, avea să reuşească. Însă această încredere de nezdruncinat nu l-a împiedicat să facă tot ce ar fi putut contribui la succesul ei. În primele faze ale procedurii, a început să acţioneze asupra transei. Transa, îi tot spunea el pacientului său, devenea tot mai adâncă în fiecare zi, iar în ziua operaţiei avea să fie mult mai adâncă decât fusese vreodată. De asemenea, avea să dureze mai mult. „Veţi dormi”, l-a asigurat el pe Raja, „patru ore întregi după ce operaţia va lua sfârşit; iar când vă veţi trezi, nu veţi simţi nici cea mai mică durere.” Doctorul Andrew a făcut aceste afirmaţii cu un amestec de scepticism total şi încredere deplină. Raţiunea şi experienţa trecută îl asigurau că toate acestea erau imposibile. Dar în contextul actual experienţa trecută se dovedise a fi irelevantă. Imposibilul se întâmplase deja, de mai multe ori. Nu exista niciun motiv pentru care să nu se întâmple din nou. Important era să *spui* că avea să se întâmple, aşa că o spunea iar şi iar. Toate astea erau bune; dar încă şi mai bună a fost invenţia doctorului Andrew în ceea ce privea repetiţia.

— Repetiţia cui?

— A operaţiei. Au parcurs procedura de vreo şase ori. Ultima repetiţie a fost în dimineaţa operaţiei. La şase, doctorul Andrew a intrat în camera lui Raja şi, după o mică discuţie voioasă, a început să facă pasele. În câteva minute pacientul se afla într-o transă adâncă. Pas cu pas, doctorul Andrew i-a descris ceea ce urma să facă. Atingând pometele obrazului lângă ochiul drept al lui Raja, a spus: „Încep prin a întinde pielea. Iar acum, cu acest bisturiu (şi a trasat cu vârful unui creion o dungă de-a lungul obrazului), fac o incizie. Nu simţiţi nicio durere, bineînţeles, nici cea mai mică neplăcere. Şi acum ţesuturile de dedesubt sunt pe cale să fie incizate şi tot nu simţiţi nimic. Rămâneţi întins acolo, dormind confortabil, în timp ce eu disec obrazul până la nas. Din când în când mă opresc ca să leg vreun vas de sânge; apoi iarăşi continui. Şi când partea asta e rezolvată, sunt gata să încep să mă ocup de tumoră. Îşi are rădăcinile acolo, în antru, şi a crescut în sus, pe sub pomete, prin orbita ochiului şi în jos, pe gât. Şi în timp ce o desprind, rămâneţi întins ca şi până acum, fără să simţiţi nimic, absolut confortabil, complet relaxat. Şi acum vă ridic capul”. Potrivindu-şi faptele cu vorbele, a ridicat capul lui Raja şi l-a aplecat înainte, pe gâtul inert. „Îl ridic şi îl îndoi aşa încât să puteţi să scăpaţi de sângele care v-a curs în gură şi pe gât. O parte din sânge v-a curs pe trahee şi tuşiţi puţin ca să scăpaţi de el; dar asta nu vă trezeşte”. Raja a tuşit o dată sau de două ori, apoi, când doctorul

Andrew i-a dat drumul, a căzut înapoi pe pernă, încă profund adormit. „Şi nu vă înecaţi nici măcar atunci când lucrez asupra părţii de jos a tumorii din gâtul dumneavoastră”. Doctorul Andrew a deschis gura lui Raja şi i-a vârât două degete pe gât. „Este doar o chestiune de a o desprinde, atâta tot. Nimic care să vă facă să vă înecaţi. Şi dacă trebuie să tuşiţi ca să daţi sângele afară, o puteţi face în somn. Da, în somn, în acest somn adânc, adânc”.

Acesta a fost sfârşitul repetiţiei. Zece minute mai târziu, după ce a mai făcut câteva pase şi i-a spus pacientului său să doarmă şi mai adânc, doctorul Andrew a început operaţia. A întins pielea, a făcut incizia, a tăiat obrazul, a desprins tumora din rădăcinile fixate în antru. Raja stătea întins, perfect relaxat, cu pulsul ferm şi stabil la şaptezeci şi cinci, fără să simtă mai multă durere decât simţise în timpul simulării de la repetiţie. Doctorul Andrew a lucrat asupra gâtului; pacientul nu s-a înecat. Sângele a curs prin trahee; Raja a tuşit, însă nu s-a trezit. La patru ore după ce operaţia s-a încheiat, el tot mai dormea; apoi, punctual până la minut, a deschis ochii, i-a zâmbit doctorului Andrew prin bandaje şi l-a întrebat, cu accentul lui melodios de Cockney, când urma să înceapă operaţia. După ce a fost hrănit şi curăţat, i-au fost administrate alte pase şi i s-a spus să mai doarmă încă patru ore şi să se facă bine repede. Doctorul Andrew a continuat aşa o săptămână întreagă. Şaisprezece ore de transă în fiecare zi, opt de conştienţă. Raja nu resimţea aproape nicio

durere şi, în ciuda condiţiilor cu totul septice în care operaţia avusese loc şi în care se schimbau bandajele, rănile s-au vindecat fără supuraţie. Amintindu-şi grozăviile la care fusese martor în infirmeria din Edinburgh şi ororile încă şi mai înspăimântătoare din saloanele de chirurgie din Madras, doctorul Andrew nu-şi putea crede ochilor. Iar apoi i s-a dat o altă ocazie de a-şi dovedi ce putea face magnetismul animal. Fiica mai mare a lui Raja era în luna a noua a primei sale sarcini. Impresionată de ceea ce făcuse pentru soţul ei, Rani a trimis după doctorul Andrew. Acesta a găsit-o aşezată lângă o fată de şaisprezece ani, fragilă şi înspăimântată, care ştia suficient dialect Cockney stâlcit cât să poată să-i spună că urma să moară – şi ea, şi copilaşul ei. Trei păsări negre confirmaseră asta zburând în trei zile succesive şi tăindu-i calea. Doctorul Andrew n-a încercat s-o contrazică. În schimb, i-a cerut să se întindă, apoi a început să facă pase. Douăzeci de minute mai târziu fata era într-o transă profundă. În ţara *lui*, a asigurat-o acum doctorul Andrew, păsările negre aduceau noroc, erau o prevestire a naşterii şi bucuriei. Avea să-şi aducă pe lume pruncul uşor şi fără dureri. Da, cu tot atâta durere câtă simţise şi tatăl ei în timpul operaţiei. Absolut nicio durere, i-a promis el, absolut nicio durere.

Trei zile mai târziu şi după alte trei sau patru ore de sugestionare intensă, totul s-a adeverit. Atunci când Raja s-a trezit pentru masa de seară, a văzut-o pe soţie aşezată pe patul lui. „Avem un nepot, a spus ea, iar fiica

noastră e bine. Doctorul Andrew a spus că mâine vei fi dus în camera ei, ca să-i binecuvântezi pe amândoi”. La finalul lunii, Raja a dizolvat Consiliul de Regenţă şi şi-a preluat puterile regale. Şi le-a reluat mulţumită omului care-i salvase viaţa şi (Rani era convinsă de asta) totodată pe cea a fiicei lui şi, de când a revenit, Raja l-a avut pe doctorul Andrew drept consilier-şef.

— Aşadar nu s-a mai întors la Madras?

— Nu. Nici măcar la Londra. A rămas aici, în Pala.

— Încercând să schimbe accentul lui Raja?

— Şi încercând, cu mai mult succes, să schimbe regatul lui Raja.

— În ce?

— Aceasta este o întrebare la care n-ar fi putut răspunde. În vremurile acelea timpurii nu avea niciun plan, doar un set de lucruri care-i plăceau şi altele care-i displăceau. Existau lucruri legate de Pala care-i plăceau şi multe altele care nu-i plăceau deloc. Lucruri legate de Europa pe care le detesta şi lucruri pe care le aproba cu ardoare. Lucruri văzute în călătoriile sale care păreau să fie logice şi lucruri care-l umpleau de dezgust. Oamenii, începea el să priceapă, sunt în acelaşi timp şi beneficiarii, şi victimele culturii lor. Ea îi face să înflorească; dar îi şi striveşte atunci când sunt încă muguri sau declanşează vreo boală în inima florii. N-ar putea fi oare posibil ca pe această insulă interzisă să se evite boala, să se reducă strivirile şi fiecare floare să devină mai frumoasă? Aceasta era întrebarea la care, implicit la început, apoi din ce în ce

mai conştienţi de ceea ce urmau să facă, doctorul Andrew şi Raja încercau să găsească un răspuns.

— Şi *au găsit* într-adevăr un răspuns?

— Privind înapoi, spuse doctorul MacPhail, rămâi uimit de ceea ce au realizat oamenii aceia doi. Doctorul scoţian şi regele palanez, calvinistul-convertit-la-ateism şi piosul-budist-*mahayana* – ce pereche ciudată! Însă foarte curând, o pereche de buni prieteni; mai mult decât atât, o pereche de temperamente şi însuşiri complementare, cu filosofii complementare şi bagaje de cunoştinţe complementare, fiecare din ei completând deficienţele celuilalt, fiecare din ei stimulând şi accentuând însuşirile înnăscute ale celuilalt. Mintea lui Raja era una ascuţită şi subtilă; însă el nu ştia nimic despre lumea de dincolo de graniţele insulei lui, nimic despre fizică, nimic despre tehnologia europeană, despre arta europeană, despre modul de a gândi european. Nu mai puţin inteligent, doctorul Andrew nu ştia nimic, bineînţeles, despre pictura, poezia şi filosofia indiană. Tot aşa nu ştia nimic, după câte a descoperit el treptat, despre ştiinţa minţii umane şi a artei de a trăi. În lunile care au urmat operaţiei, fiecare a devenit elevul şi profesorul celuilalt. Şi, bineînţeles, acela a fost doar începutul. Ei nu erau simpli cetăţeni preocupaţi de propria lor desăvârşire. Raja avea un milion de supuşi, iar doctorul Andrew era de fapt primul său ministru. Desăvârşirea individuală trebuia să fie preliminară desăvârşirii publice. Dacă regele şi doctorul se învăţau acum unul pe celălalt cum să culeagă ce era

mai bun din ambele lumi – orientală şi europeană, veche şi modernă – era cu scopul de a ajuta întreaga naţiune să facă la fel. Să culeagă ce era mai bun din ambele lumi – ce spun eu aici? Să culeagă tot ce era mai bun din *toate* lumile, lumile deja create în interiorul diferitelor culturi şi, dincolo de ele, lumile latenţelor încă neactivate. Era o ambiţie enormă, o ambiţie a cărei realizare completă era imposibilă; dar care cel puţin avea meritul de a-i îmboldi, de a-i face să se grăbească înspre locul unde îngerilor le e teamă să păşească, iar rezultatele dovedeau uneori, spre mirarea tuturor, că nu fuseseră atât de nebuni pe cât păruseră a fi. N-au reuşit niciodată, bineînţeles, să culeagă ce era mai bun din toate lumile; însă prin intermediul acestei încercări îndrăzneţe au cules ce-a fost mai bun din mult mai multe lumi decât oricare altă persoană mai prudentă şi raţională ar fi visat să fie în stare să reconcilieze şi să combine.

— ”Dacă nebunul va persista în nebunia lui, va deveni înţelept”, cită Will din *Proverbele iadului*[63].

— Exact aşa, aprobă doctorul Robert. Şi cea mai extravagantă dintre toate este nebunia descrisă de Blake, pe care Raja şi doctorul Andrew o contemplau acum: nebunia enormă de a încerca să unească iadul şi raiul. Însă dacă persişti în acea nebunie enormă, o răsplată enormă te aşteaptă! Bineînţeles, cu condiţia să persişti în mod inteligent. Nebunii proşti nu ajung nicăieri; doar cei

[63] Volum al poetului preromantic englez William Blake (1757-1827), conţinând 70 de aforisme care sintetizează opiniile revoluţionare, profetice şi antidogmatice ale autorului.

cunoscători şi deştepţi sunt cei pe care propria nebunie îi poate face înţelepţi sau îi poate conduce înspre rezultate bune. Din fericire, aceşti doi nebuni *erau* deştepţi. Suficient de deştepţi, de pildă, să se lase în voia nebuniei lor într-un fel modest şi atrăgător. Au început cu analgezicele. Palanezii erau budişti. Ei ştiau în ce măsură nefericirea este legată de minte. Te agăţi, tânjeşti, ridici pretenţii – şi trăieşti într-un iad făcut cu mâna ta. Te detaşezi – şi trăieşti în pace. „Vă arăt suferinţa”, spusese Buddha, „şi vă arăt curmarea suferinţei”. Ei bine, iată-l pe doctorul Andrew, propunând un fel special de detaşare mentală, care avea să pună capăt cel puţin unui fel de suferinţă, mai precis durerii fizice. Avându-i ca traducători pe însuşi Raja sau, pentru femei, pe Rani şi pe fiica ei, doctorul Andrew dădea lecţii în arta nou-descoperită de el unor grupuri de moaşe, doctori, profesori, mame, invalizi. Naştere fără dureri – drept urmare, toate femeile din Pala au fost de partea inovatorilor, pline de entuziasm. Operaţii fără dureri pentru scos pietre, cataractă şi hemoroizi – şi câştigaseră aprobarea tuturor celor bătrâni şi suferinzi. Dintr-un foc, mai mult de jumătate din populaţia adultă le-a devenit aliată, era în favoarea lor, dinainte binevoitoare sau cel puţin cu mintea deschisă în ceea ce privea următoarea reformă.

— După durere, cu ce au continuat?

— Cu agricultura şi limba. Cu pâinea şi comunicarea. Au adus un om din Anglia pentru a fonda Rothamsted-de-la-Tropice şi s-au apucat de treabă pentru a-i da Palei o a

doua limbă. Pala urma să rămână o insulă interzisă; asta pentru că doctorul Andrew a fost întru totul de acord cu Raja că misionarii, plantatorii şi negustorii erau mult prea periculoşi pentru a fi toleraţi. Dar în timp ce subversiunilor străine nu trebuia să li se permită să intre, nativii trebuiau ajutaţi cumva să iasă – dacă nu fizic, cel puţin cu mintea. Însă limba lor şi versiunea arhaică a alfabetului brahmi erau o închisoare fără ferestre. Nu s-a putut evada de acolo, nu s-a putut privi lumea de afară până când nu au învăţat engleza şi au putut citi caracterele latine. Reuşitele lingvistice ale lui Raja lansaseră deja o modă printre curtenii săi. Doamnele şi domnii îşi împodobeau conversaţiile cu frânturi de dialect Cockney, iar unii dintre ei chiar ceruseră profesori vorbitori de engleză din Ceylon. Ceea ce fusese o modă se transforma acum în politică. Au fost înfiinţate şcoli în engleză, iar din Calcutta a fost adusă o echipă de tipografi bengalezi, cu tiparniţele şi caracterele lor Caslon şi Bodoni. Prima carte în engleză publicată la Shivapuram a fost o selecţie din *O mie şi una de nopţi*, a doua, o traducere a *Diamantului Sutra*[64], până atunci disponibilă numai în sanscrită şi în manuscris. Pentru cei care doreau să citească despre Sinbad şi Marouf şi pentru cei interesaţi de înţelepciunea Ţărmului Celălalt existau acum două motive întemeiate pentru a învăţa engleza. Acesta a fost începutul lungului proces educaţional care ne-a transformat în cele din urmă într-un

[64] *Diamantul Sutra* face parte din *Prajnaparamita* sau *Perfecţiunea Înţelepciunii* şi este o scurtă sutră budistă de orientare *mahayana*, propovăduind detaşarea.

popor bilingv. Vorbim palaneza atunci când gătim, când spunem poveşti amuzante, când vorbim despre dragoste sau despre a face dragoste. (Întâmplător avem cel mai bogat vocabular erotic şi sentimental din sud-estul Asiei.) Dar când vine vorba de afaceri, ştiinţă sau filosofie speculativă, în general vorbim engleza. Şi cei mai mulţi dintre noi preferă să scrie în engleză. Fiecare scriitor are nevoie de o literatură pe care s-o ia drept punct de referinţă; un set de modele cu care să se confrunte sau de la care să plece. Pala avea o pictură şi o sculptură bune, o arhitectură splendidă, un dans minunat, muzică subtilă şi expresivă, dar nu şi o literatură adevărată, nu poeţi, dramaturgi sau povestitori naţionali. Doar barzi care recitau mituri budiste şi hinduse; doar o mulţime de călugări care ţineau predici şi despicau fire metafizice în patru. Îmbrăţişând engleza ca pe o a doua limbă maternă, ne-am oferit o literatură cu un trecut vast şi, cu siguranţă, cu un prezent cuprinzător. Ne-am oferit un fundal, un etalon spiritual, un repertoriu de stiluri şi tehnici, o sursă inepuizabilă de inspiraţie. Într-un cuvânt, ne-am oferit posibilitatea de a fi creativi într-un domeniu în care înainte nu fusesem niciodată creativi. Datorită lui Raja şi străbunicului meu, există o literatură anglo-palaneză – în cadrul căreia, aş putea adăuga, Susila, aici de faţă, este una dintre minţile luminate contemporane.

— Mai palid luminată, protestă ea.

Doctorul MacPhail închise ochii şi, zâmbind pentru sine, începu să recite:

Cel-Plecat la Cel-Plecat, eu, cu mâna lui Buddha
Ofer floarea neculeasă, monologul broaştei
Printre frunzele de lotus, gura mânjită de lapte
La sânul meu preaplin şi dragoste şi, precum cerul fără nori
Care naşte munţi şi luna ce apune,
Acest neant care este pântecul dragostei,
Acest poem al tăcerii.

Deschise din nou ochii.

— Şi nu numai acest poem al tăcerii, spuse el. Această ştiinţă, această filosofie, această teologie a tăcerii. Dar acum e timpul să mergi la culcare, spuse doctorul ridicându-se şi îndreptându-se către uşă. Voi merge să-ţi aduc un pahar cu suc de fructe.

9

„Patriotismul nu este de ajuns.” După cum nu este de ajuns nici orice altceva. Ştiinţa nu este de ajuns, religia nu este de ajuns, arta nu este de ajuns, politica şi economia nu sunt de ajuns, după cum nu este nici dragostea, nici datoria, nici acţiunea, oricât de dezinteresată, nici contemplaţia, oricât de sublimă ar fi ea. Nimic nu-i cu adevărat de ajuns.

— Atenţiune, ţipă o pasăre în depărtare.

Will îşi privi ceasul. Douăsprezece fără cinci. Închise *Însemnările asupra celor ce sunt* şi, luându-şi toiagul de bambus care îi aparţinuse odată lui Dugald MacPhail, o porni la drum pentru a ajunge la timp la întâlnirea cu

Vijaya şi cu doctorul Robert. Pe scurtătură, clădirea principală a Staţiunii Experimentale era la mai puţin de un sfert de milă de bungaloul doctorului Robert. Dar ziua era groaznic de fierbinte, iar el avea de parcurs două şiruri de trepte. Pentru un convalescent cu piciorul drept în atelă, era o călătorie considerabilă.

Încet, anevoios, Will îşi croi drum de-a lungul aleii şerpuitoare şi în sus pe scări. La capătul celui de-al doilea şir de trepte se opri să-şi recapete răsuflarea şi să-şi şteargă fruntea; apoi, ţinându-se aproape de perete, acolo unde încă mai era o fâşie îngustă de umbră, se îndreptă în direcţia dată de un indicator pe care scria LABORATOR.

Uşa din spatele indicatorului era întredeschisă; o deschise şi se trezi în pragul unei încăperi lungi, înalte. Înăuntru se aflau obişnuitele chiuvete şi mese de lucru, obişnuitele dulăpioare cu geamuri, pline de sticle şi echipament, obişnuitele mirosuri de chimicale şi şoareci în cuşcă. În primul moment, Will avu impresia că nu era nimeni în încăpere, dar nu era aşa; aproape ascuns vederii de o bibliotecă ieşind din perete în unghiuri drepte, tânărul Murugan stătea la o masă, citind concentrat. Pe cât de uşor putu – pentru că era întotdeauna amuzant să-i iei pe oameni prin surprindere –, Will înaintă în încăpere. Vâjâitul unui ventilator electric acoperea zgomotul paşilor săi şi doar atunci când fu la câţiva metri de bibliotecă Murugan deveni conştient de prezenţa lui. Băiatul tresări vinovat, cu o grabă plină de

panică îşi împinse cartea într-o servietă din piele şi, întinzându-se după un alt volum mai mic care zăcea deschis pe masă lângă servietă, îl trase în dreptul ochilor. Doar atunci se întoarse înspre nepoftit.

Will îi zâmbi liniştitor.

— Eu sunt.

Pe chipul băiatului expresia sfidător enervată fu înlocuită cu una de uşurare.

— Credeam că e... se întrerupse lăsându-şi fraza neterminată.

— Credeai că e cineva care te va mustra pentru că nu faci ceea ce trebuie să faci, nu-i aşa?

Murugan zâmbi larg şi încuviinţă, dând din capul cârlionţat.

— Unde-s ceilalţi? întrebă Will.

— Sunt pe câmp – cârnesc sau polenizează sau ceva de genul ăsta, răspunse el pe un ton dispreţuitor.

— Aşadar, când pisica nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă. Ce studiai cu atâta concentrare?

Cu o prefăcătorie inocentă, Murugan ridică volumul pe care se prefăcea că-l citea acum.

— Se numeşte *Ecologia elementară*, spuse el.

— Asta văd şi eu, spuse Will. Însă eu te-am întrebat ce anume *citeai.*

— O, aia, strânse din umeri Murugan. Nu te-ar interesa.

— Mă interesează toate lucrurile pe care cineva încearcă să le-ascundă, îl asigură Will. Era pornografie?

Murugan renunţă să se mai prefacă şi păru sincer ofensat:

— Drept cine mă iei?

Will era gata să spună că îl lua drept un băiat obişnuit, dar se abţinu. „Un băiat obişnuit” i-ar fi putut suna ca o insultă sau ca o aluzie prietenului tânăr şi drăgălaş al Colonelului Dipa. În schimb, făcu o plecăciune cu o politeţe prefăcută.

— Cer iertare Maiestăţii Sale, spuse el. Însă tot sunt curios, adăugă Will pe un alt ton. Îmi dai voie? Puse o mână pe servieta umflată.

Murugan ezită un moment, apoi se forţă să râdă.

— Hai, uită-te!

— Ce mai ceaslov! Will scoase cărţoiul voluminos din geantă şi îl aşeză pe masă. „Sears, Roebuck & Co”, citi el cu voce tare. „Catalogul de primăvară-vară”.

— E de anul trecut, spuse Murugan, parcă scuzându-se. Dar nu cred că s-au schimbat prea multe de atunci.

— Aici te înşeli, îl asigură Will. Dacă stilurile nu s-ar schimba complet în fiecare an, n-ar mai exista niciun motiv pentru care să cumperi lucruri noi înainte ca acelea vechi să se uzeze. Nu înţelegi principiile de bază ale consumismului modern.

Deschise la întâmplare. „Pantofi moi, din postav, cu talpă ortopedică”. Deschise o altă pagină şi găsi descrierea şi imaginea unui sutien „Şoaptă în Roz” din bumbac dacron şi pima. Întoarse pagina şi aici, *memento mori*, găsi ceea ce cumpărătoarea sutienului avea să

poarte peste douăzeci de ani: „Corset ondulat cu curele pentru a susţine abdomenul lăsat”.

— Devine interesant abia pe la sfârşitul cărţii, spuse Murugan. Are o mie trei sute cincizeci şi opt de pagini, adăugă el ca o precizare. Imaginează-ţi! O mie trei sute cincizeci şi opt!

Will sări peste următoarele şapte sute cincizeci de pagini.

— A, aşa mai merge, spuse el. „Faimoasele noastre revolvere de calibru 22 şi puşti automate”. Şi tot aici, puţin mai departe, se găseau ambarcaţiunile din fibră optică, tot aici motoarele High Thrust Inboard, tot aici un Outboard de 12 CP la doar 234, 95 de dolari, iar rezervorul era inclus. E extraordinar de generos!

Dar Murugan, în mod evident, nu se pricepea la navigaţie. Luând cartea, întoarse nerăbdător alte câteva pagini.

— Priveşte acest motoscuter în stil italian! Şi, în timp ce Will privea, Murugan citi cu voce tare: „Acest Speedster zvelt consumă un galon de combustibil la 110 mile”. Imaginează-ţi! rosti entuziasmat Murugan,a cărui faţă, în mod obişnuit bosumflată, acum strălucea. Şi un galon poate ajunge pentru 60 de mile cu această motocicletă de 14, 5 CP. Şi e garantată la 75 de mile pe oră – *garantată*!

— Remarcabil! spuse Will. Cartea asta nemaipomenită ţi-a trimis-o cineva din America? îl întrebă apoi curios.

Murugan clătină din cap.

— Mi-a dat-o Colonelul Dipa.

— Colonelul Dipa?

Ce cadou ciudat din partea lui Hadrian pentru Antinous! Will privi din nou imaginea motocicletei şi apoi din nou chipul strălucitor al lui Murugan. Îi pică fisa; scopul colonelului se dezvăluia de la sine. *Şarpele m-a amăgit, şi am mâncat din pom*[65]*.* Pomul din mijlocul grădinii se numea Pomul Bunurilor de Larg Consum, iar pentru locuitorii oricărui paradis subdezvoltat gustul cel mai firav al fructului său, până şi numai vederea celor o mie trei sute cincizeci şi opt de frunze ale sale, avea puterea de a aduce cunoaşterea ruşinoasă cum că, industrial vorbind, erau goi puşcă. Viitorul Raja al Palei era împins să-şi dea seama că nu era nimic mai mult decât conducătorul fără pantaloni al unui trib de sălbatici.

— Ar trebui, spuse Will, să importi un milion de astfel de cataloage şi să le distribui – gratis, bineînţeles, ca pe anticoncepţionale – tuturor supuşilor tăi.

— De ce?

— Ca să le deschizi apetitul pentru bunuri. Vor începe apoi să vocifereze cerând progres: puţuri de petrol, armament, Joe Aldehyde, tehnicieni sovietici.

Murugan se încruntă şi clătină din cap.

— N-ar funcţiona.

— Vrei să spui că nu ar fi tentaţi? Nici măcar de zveltul Speedster sau de sutienul „Şoaptă în Roz”? Incredibil!

[65] Geneza, 3, 13.

— Poate părea incredibil, spuse Murugan cu amărăciune, dar e adevărat. Nu-i interesează.

— Nici măcar pe cei tineri?

— Cu atât mai puţin pe cei tineri, aş spune.

Will Farnaby îşi ciuli urechile. Această lipsă de interes era profund interesantă.

— Poţi ghici de ce? întrebă el.

— Nu ghicesc, răspunse băiatul. Ştiu. Şi, ca şi cum s-ar fi hotărât dintr-odată să pună în scenă o parodie a mamei sale, începu să vorbească pe tonul unei indignări justiţiare care era absurd de nepotrivit vârstei şi înfăţişării lui: Pentru început, sunt mult prea ocupaţi cu... ezită, apoi cuvântul detestat fu şuierat cu o emfază plină de dezgust: Cu *sexul*.

— Dar toată lumea e ocupată cu sexul. Ceea ce nu împiedică pe nimeni să tânjească după scutere zvelte.

— Sexul e diferit aici, insistă Murugan.

— Din cauza acelei yoga a iubirii? întrebă Will, amintindu-şi expresia încântată de pe chipul asistentei celei micuţe.

Băiatul dădu din cap.

— Au ceva care-i face să creadă că sunt perfect fericiţi şi nu mai vor nimic altceva.

— Ce naţie binecuvântată!

— Nu-i nimic binecuvântat în asta, se răsti Murugan. E doar ceva prostesc şi dezgustător. Nu există progres, doar sex, sex, sex. Şi, bineînţeles, drogul acela tâmpit care li se dă tuturor.

— Drog? repetă Will cu oarecare uimire. Drog, într-un loc în care Susila spusese că nu există dependenţi? Ce fel de drog?

— E luat din ciuperci. *Ciuperci*! făcu Murugan pe un ton care era o caricatură comică a tonului vibrând de spiritualitate scandalizată al lui Rani.

— Ciupercile alea roşii şi drăguţe pe care obişnuiau să se aşeze piticii?

— Nu, astea sunt galbene. Oamenii mergeau altădată şi le culegeau din munţi. Acum chestiile astea sunt cultivate în răsadurile speciale pentru ciuperci din Staţiunea Experimentală de la mare altitudine. Drog cultivat ştiinţific. Drăguţ, nu-i aşa?

O uşă fu trântită şi se auzi zgomot de voci şi paşi care se apropiau pe coridor. Brusc, spiritul indignat al lui Rani îşi luă zborul, iar Murugan făcu încă o dată pe şcolarul bântuit de mustrări de conştiinţă, încercând pe furiş să-şi ascundă poznele. Cât ai clipi, *Ecologia elementară* luase locul lui Sears, Roebuck, iar servieta suspect de umflată fu aruncată sub masă. O clipă mai târziu, gol până-n brâu şi strălucind de sudoarea muncii, ca de bronz dat cu ulei în soarele amiezii, Vijaya intră cu paşi mari în încăpere. În spatele lui venea doctorul Robert. Cu aerul unui student model, întrerupt în mijlocul lecturii de către intruşi veniţi din lumea frivolă de afară, Murugan îşi ridică privirea din carte. Amuzat, Will îşi reluă imediat, cu tot aplombul, rolul care-i fusese conferit.

— Eu sunt cel care a ajuns prea devreme, spuse el ca răspuns la scuzele lui Vijaya pentru întârziere. Urmarea a fost că tânărul nostru prieten, aici de faţă, n-a putut să-şi continue lecţiile. Am vorbit de ne doare gura.

— Despre ce? întrebă doctorul Robert.

— Despre toate. Verze, regi, motoscutere, abdomene lăsate. Iar atunci când aţi intrat, tocmai abordasem tema ciupercilor. Murugan îmi povestea despre ciupercile care sunt folosite aici ca materie primă pentru droguri.

— Ce-i într-un nume?[66] spuse doctorul Robert râzând. Răspuns: practic totul. Având ghinionul să fie crescut în Europa, Murugan îl numeşte drog şi resimte în privinţa asta toată dezaprobarea pe care, prin reflex condiţionat, i-o trezeşte acest cuvânt murdar. Noi, din contră, îi dăm nişte nume bune – medicamentul-*moksha*, revelatorul realităţii, pastila adevărului şi frumuseţii. Şi ştim, ca urmare a experienţei directe, că aceste nume bune sunt pe deplin meritate. În timp ce tânărul nostru prieten, aici de faţă, nu are o cunoaştere directă a substanţei şi nu poate fi convins să încerce. Pentru el, este un drog, iar drogul este ceva de care, prin definiţie, orice persoană decentă se fereşte.

— Ce are de spus Înălţimea Sa? întrebă Will.

Murugan clătină din cap.

— Nu-ţi oferă decât o mulţime de iluzii, mormăi el. De ce să mă abat de la calea mea, ca să fiu prostit?

[66] Aluzie la un vers din *Romeo şi Julieta* de William Shakespeare.

— Chiar aşa, de ce? spuse Vijaya cu o ironie amuzată. Luând în considerare faptul că, în condiţia ta, doar tu, singurul din toată rasa umană, nu eşti prostit niciodată şi nu ai niciodată iluzii legate de ceva.

— Nu am spus asta niciodată, protestă Murugan. Tot ce vreau să spun este că nu vreau nimic din falsa voastră *samadhi.*

— De unde ştii că e falsă? întrebă doctorul Robert.

— Pentru că oamenii ajung la experienţa adevărată după ani şi ani de meditaţie şi *tapas* şi... ei bine, ştiţi şi voi – fără să fie cu femei.

— Murugan, îi explică Vijaya lui Will, este unul dintre puritani. E scandalizat de faptul că, având patru sute de miligrame de medicament-*moksha* în sânge, chiar şi începătorii – da, şi chiar şi băieţii şi fetele care fac dragoste – pot surprinde o imagine a lumii aşa cum îi apare cuiva care s-a eliberat de sclavia eului său.

— Dar nu e reală, insistă Murugan.

— Nu e reală! repetă doctorul Robert. Ai putea spune la fel de bine că experienţa de a te simţi bine nu este reală.

— Eviţi întrebarea, obiectă Will. O experienţă poate fi reală în relaţie cu ceva ce se petrece în ţeasta ta, dar complet irelevantă în legătură cu orice altceva din exterior.

— Bineînţeles, aprobă doctorul Robert.

— *Voi* ştiţi ce se petrece în interiorul ţestei voastre atunci când luaţi o doză extrasă din ciuperci?

— Ştim oarecum.

— Şi încercăm mereu să descoperim mai mult, adăugă Vijaya.

— De exmplu, spuse doctorul Robert, am descoperit că oamenii a căror electroencefalogramă nu indică nicio activitate a undelor alfa atunci când sunt relaxaţi nu sunt predispuşi să răspundă în mod semnificativ la medicamentul-*moksha.* Asta înseamnă că pentru aproape cincisprezece la sută din populaţie trebuie să găsim alte căi de eliberare.

— Un alt lucru pe care tocmai începem să-l înţelegem, spuse Vijaya, este corelativul neurologic al acestor experienţe. Ce se întâmplă în creier atunci când ai o viziune? Şi ce se întâmplă atunci când treci de la o stare de spirit premistică la una cu adevărat mistică?

— Ştiţi? întrebă Will.

— ”A şti” e o vorbă mare. Hai să spunem că suntem în măsură să facem nişte presupuneri plauzibile. Îngerii, Noul Ierusalim, Madonele şi Viitorii Buddha, toate astea sunt legate de un fel de stimulare neobişnuită a zonelor creierului responsabile cu proiecţia primară – cortexul vizual, de pildă. Dar cum anume produce medicamentul-*moksha* acei stimuli neobişnuiţi, n-am descoperit încă. Important este faptul că, într-un fel sau altul, chiar îi produce. Şi, într-un fel sau altul, mai acţionează într-un mod neobişnuit asupra zonelor tăcute ale creierului, zone care nu sunt neapărat responsabile de percepţie, de mişcare sau simţire.

— Şi cum răspund zonele tăcute? întrebă Will.

— Să începem cu lucrurile de care *nu* răspund. Nu răspund de viziuni sau de închipuiri auditive, nu răspund de telepatie, clarviziune sau de orice alt fel de activitate parapsihologică. De nimic din acel material premistic amuzant. Răspunsul lor este experienţa mistică absolută. Ştiţi – Unu în toate şi toate în Unu. Experienţa esenţială şi corolarele ei: compasiune nemărginită, mister şi semnificaţie de nepătruns.

— Ca să nu mai pomenim de bucurie, spuse doctorul Robert, o bucurie de nedescris.

— Şi tot calabalâcul ăsta se află înăuntrul ţestei voastre, spuse Will. Strict personal. Fără referinţă la niciun fapt extern, cu excepţia unei ciuperci.

— Nu-i real, interveni Murugan. Este exact ceea ce încercam să spun.

— Tu presupui, spuse doctorul Robert, că cel care *produce* conştiinţa este creierul. Eu presupun că el transmite conştiinţa. Iar explicaţia mea nu e mai exagerată decât a ta. Cum naiba poate un set de evenimente aparţinând unui registru anume să fie trăit ca un set de evenimente aparţinând unui registru cu totul diferit şi incomensurabil? Nimeni n-are nici cea mai vagă idee. Tot ce se poate face este să se accepte faptele şi să se producă ipoteze. Şi o ipoteză este aproape la fel de bună, filosofic vorbind, ca şi alta. Tu spui că medicamentul-*moksha* acţionează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului, făcându-le să producă un set de

evenimente subiective cărora oamenii le-au dat numele de „experienţă mistică”. Eu spun că medicamentul-*moksha* acţionează cumva asupra zonelor tăcute ale creierului deschizând un fel de canal neurologic şi astfel permiţând unui volum mai mare de Cuget cu „C” mare să curgă în cugetul tău cu „c” mic. Tu nu poţi demonstra adevărul ipotezei tale, iar eu nu pot demonstra adevărul ipotezei mele. Şi chiar dacă ai putea dovedi că nu am dreptate, ar avea vreo importanţă?

— Aş fi crezut că ar avea o importanţă uriaşă, spuse Will.

— Îţi place muzica? întrebă doctorul Robert.

— Mai mult decât multe alte lucruri.

— Şi la ce anume, dacă mi-e permis să întreb, se referă Cvintetul în Sol minor al lui Mozart? Se referă la Allah? Sau la Tao? Sau la persoana a doua a Treimii? Sau la Atman-Brahman?

Will râse.

— Să sperăm că nu.

— Însă asta nu face ca experienţa Cvintetului în Sol minor să fie cu nimic mai prejos. Ei bine, tot aşa se întâmplă şi cu genul de experienţă care se obţine prin medicamentul-*moksha* sau prin rugăciune, post şi exerciţii spirituale. Chiar dacă nu se referă la nimic din afara lui, tot rămâne lucrul cel mai important care ţi s-a întâmplat vreodată. Ca şi muzica, doar că într-un grad incomparabil mai intens. Şi dacă acorzi o şansă acestei experienţe, dacă eşti pregătit să te laşi în voia ei,

rezultatele sunt incomparabil mai terapeutice şi transformatoare. Aşadar, poate că toată treaba chiar se petrece înăuntrul ţestei tale. Poate este *personală* şi nu există vreo cunoaştere integratoare a nimic în afara propriei fiziologii. Cui îi pasă? Rămâne cert faptul că această experienţă îţi poate deschide ochii, te poate face să fii binecuvântat şi poate să-ţi transforme întreaga viaţă. Urmă o tăcere îndelungată. Hai să vă spun ceva, Raja, reluă el, întorcându-se spre Murugan. Ceva ce nu aveam intenţia să povestesc nimănui. Însă acum simt că poate am o datorie, o datorie către Tron, o datorie către Pala şi poporul ei, o obligaţie de a vă vorbi despre această experienţă foarte intimă. Poate că povestea te va ajuta să fii un pic mai înţelegător cu ţara ta şi obiceiurile ei. Tăcu un moment; apoi cu un ton liniştit şi indiferent spuse: Presupun că ştii situaţia soţiei mele, continuă el.

Încă ferindu-şi faţa, Murugan încuviinţă dând din cap.

— Mi-a părut rău, mormăi el, când am auzit că e atât de bolnavă.

— Acum e o chestiune de câteva zile, spuse doctorul Robert. Cel mult patru sau cinci. Însă e încă perfect lucidă, perfect conştientă de ceea ce i se întâmplă. Ieri m-a întrebat dacă am putea lua medicamentul-*moksha* împreună. Îl luasem împreună, adăugă el ca un comentariu, o dată sau de două ori în fiecare an în ultimii treizeci şi şapte de ani – de când am hotărât să ne căsătorim. Şi acum încă o dată – pentru ultima dată, ultima, ultima dată. Asta implică un risc, din cauză că

afectează ficatul. Însă am hotărât că era un risc care merita asumat. Şi după cum s-a dovedit, am avut dreptate. Medicamentul-*moksha* – drogul, cum preferi să-l numeşti – n-a afectat-o aproape deloc. Tot ce i s-a întâmplat a fost o transformare mentală.

Rămase tăcut, iar Will deveni dintr-odată conştient de chiţăitul şi forfota şobolanilor din cuşti şi, prin fereastra deschisă, de babelul vieţii tropicale şi de strigătul unei păsări minah în depărtare: „Aici şi acum, băieţi. Aici şi acum…”

— Eşti precum acea minah, spuse doctorul Robert în cele din urmă. Antrenat să repeţi cuvinte pe care nu le înţelegi sau cărora nu le cunoşti rostul: „Nu-i real, nu-i real”. Dar dacă ai simţi ceea ce Lakshmi şi cu mine am simţit ieri, ai înţelege. Ai şti că a fost mult mai real decât ceea ce numeşti tu realitate. Mai real decât ceea ce gândeşti şi simţi în acest moment. Mai real decât lumea din faţa ochilor tăi. Dar *nu-i real* este ceea ce ai fost învăţat să spui. *Nu-i real, nu-i real*, repetă doctorul Robert, aşezându-şi afectuos o mână pe umărul băiatului. Ţi s-a spus că noi nu suntem decât o adunătură de drogaţi înrăiţi care se scaldă în iluzii şi *samadhi* false. Ascultă, Murugan, uită toate vorbele urâte care ţi-au fost băgate în cap. Uită-le, cel puţin până faci un singur experiment. Ia patru sute de miligrame de medicament-*moksha* şi află pe pielea ta ce efect are, ce-ţi poate spune despre firea ta, despre lumea stranie în care ţi-e dat să trăieşti, să înveţi, să suferi şi, în final, să mori. Da, până şi tu va

trebui să mori într-o zi, poate peste cincizeci de ani de-acum înainte, poate mâine. Cine ştie? Dar urmează să se întâmple, iar cel care nu se pregăteşte pentru asta este un prost. Ai vrea să mergi cu noi, să ne spălăm şi să ne schimbăm? îl întrebă el acum pe Will.

Fără să mai aştepte un răspuns, doctorul Robert ieşi pe uşa care dădea înspre coridorul central al clădirii lungi. Will îşi ridică toiagul din bambus şi, însoţit de Vijaya, îl urmă afară din încăpere.

— Crezi că asta l-a impresionat în vreun fel pe Murugan? îl întrebă pe Vijaya când uşa se închise în urma lor.

Vijaya strânse din umeri.

— Mă îndoiesc.

— Fie din pricina mamei sale, spuse Will, fie din cauza pasiunii pentru motoarele cu combustie internă, dar probabil nu-l impresionează nimic din ce spuneţi voi, oameni buni. Să-l fi auzit cum vorbea despre motoscutere.

— L-am auzit, spuse doctorul Robert, care se oprise în faţa unei uşi albastre şi îi aştepta să-l ajungă din urmă. Adesea. Atunci când va fi major, scuterele vor deveni o chestiune politică majoră.

— A te motoriza sau a nu te motoriza, asta-i întrebarea, râse Vijaya.

— Şi asta-i întrebarea nu numai în Pala, adăugă doctorul Robert. Este întrebarea la care orice ţară subdezvoltată trebuie să răspundă într-un fel sau altul.

— Iar răspunsul, spuse Will, este întotdeauna acelaşi. Oriunde am mers – şi am mers aproape peste tot – au optat din toată inima pentru motorizare. Toţi.

— Fără excepţie, aprobă Vijaya. Motorizarea de dragul motorizării şi, la dracu' cu toate consideraţiile asupra împlinirii, cunoaşterii de sine, asupra eliberării. Să nu mai pomenim de sănătatea şi fericirea comună sau individuală.

— În vreme ce *noi*, spuse doctorul Robert, am ales întotdeauna să ne adaptăm economia şi tehnologia la fiinţele umane, şi nu fiinţele noastre umane la economia şi tehnologia altcuiva. Noi importăm ceea ce nu putem produce; dar importăm doar ceea ce ne permitem. Şi ceea ce ne permitem este limitat nu numai de suma de lire sterline, mărci şi dolari, ci, mai ales, *mai ales* – insistă el – de dorinţa noastră de a fi fericiţi, de ambiţia noastră de a deveni pe de-a-ntregul umani. Scuterele, am hotărât noi după ce am studiat problema cu atenţie, se numără printre lucrurile foarte numeroase pe care pur şi simplu nu ni le putem permite. Asta este ceea ce sărmanul Murugan cel mititel va trebui să înveţe pe calea cea dură, din moment ce nu a învăţat şi nu vrea să înveţe pe calea blândă.

— Care este calea blândă? întrebă Will.

— Cea a educaţiei şi a revelatorilor realităţii. Murugan nu a avut niciuna, nici alta. Sau mai degrabă a avut opusul ambelor. În Europa a avut parte de proastă educaţie – guvernante elveţiene, tutori englezi, filme

americane, reclamele tuturor –, iar realitatea i-a fost eclipsată de genul de spiritualitate al mamei sale. Aşadar, nu-i de mirare că tânjeşte după scutere.

— Însă nu şi supuşii săi, din câte înţeleg eu.

— De ce-ar tânji? Au fost învăţaţi încă din pruncie să fie pe deplin conştienţi de lumea înconjurătoare şi să se bucure de această stare de conştienţă. Şi, pe deasupra, li s-a arătat că lumea, ei înşişi şi alţi oameni ca aceştia sunt iluminaţi şi transfiguraţi de revelatorii realităţii. Ceea ce-i ajută, bineînţeles, să fie mai intens conştienţi şi să se bucure mai din plin şi în deplină înţelegere, astfel încât lucrurile cele mai obişnuite, evenimentele cele mai banale sunt percepute ca bijuterii şi miracole. Bijuterii şi miracole, repetă el cu emfază. Aşa că de ce am avea nevoie de scutere, de whisky, de televizor, de Billy Graham sau de oricare altul din mijloacele voastre de amuzament şi compensaţie?

— ”Nimic din ce nu e totul nu va fi cu adevărat de-ajuns”, cită Will. Înţeleg acum despre ce vorbea Bătrânul Raja. Nu poţi fi un bun economist dacă nu eşti şi un bun psiholog. Sau un bun inginer fără să fii şi metafizicianul potrivit.

— Şi nu uita toate celelalte ştiinţe, spuse doctorul Robert. Farmacologia, sociologia, fiziologia, ca să nu mai pomenim de studiul sinelui, pur şi aplicat, neuro-teologia, metachimia, micomisticismul şi ştiinţa supremă – adăugă el ferindu-şi privirea, astfel încât să fie şi mai singur cu gândurile lui legate de Lakshmi, aflată în spital –, ştiinţă la

care, mai devreme sau mai târziu, cu toţii vom fi examinaţi: tanatologia. Rămase tăcut un moment; apoi, continuă pe un alt ton: Ei bine, hai să mergem să ne spălăm, spuse el şi, deschizând uşa albastră, îi conduse printr-un vestiar lung cu un rând de duşuri şi chiuvete la un capăt şi cu şiruri de dulapuri şi un mare bufet suspendat pe peretele opus.

Will se aşeză şi, în timp ce tovarăşii săi se spălau la chiuvete, continuă discuţia.

— I s-ar permite unui străin needucat, întrebă el, să încerce pastila adevărului şi frumuseţii?

Răspunsul veni sub forma unei alte întrebări.

— Stai bine cu ficatul? îl întrebă doctorul Robert.

— Excelent.

— Şi nu pari a fi decât uşor schizofrenic. Aşa că nu văd nicio contraindicaţie.

— Atunci pot face experimentul?

— Oricând pofteşti.

Doctorul intră în cea mai apropiată cabină de duş şi dădu drumul la apă. Vijaya îl urmă îndeaproape.

— Nu se presupune că sunteţi intelectuali? întrebă Will atunci când cei doi bărbaţi îşi făcură din nou apariţia, ştergându-se.

— Desfăşurăm o activitate intelectuală, răspunse Vijaya.

— Atunci, de ce toată truda asta oribilă, făcută-n credinţă?

— Dintr-un motiv foarte simplu: în dimineaţa asta am avut ceva timp liber.

— Şi eu, spuse doctorul Robert.

— Aşa că v-aţi dus pe câmp şi aţi desfăşurat o activitate demnă de Tolstoi.

Vijaya râse.

— Pari să crezi că o facem din motive etice.

— Şi nu-i aşa?

— Sigur că nu. Eu fac efort muscular pentru că am muşchi; şi, dacă nu-mi folosesc muşchii, voi deveni dependent de şedere, prost-dispus.

— ...Cineva care nu are nimic între cortex şi bucile fundului, spuse doctorul Robert. Sau mai degrabă având totul, dar fiind într-o stare de totală inconştienţă şi stagnare toxică. Intelectualii vestici sunt cu toţii dependenţi de şedere. De aceea cei mai mulţi dintre voi sunt respingător de incompleţi. În trecut, până şi un duce trebuia să meargă mult pe jos, până şi un cămătar, chiar şi un metafizician. Iar atunci când nu-şi foloseau picioarele, călăreau. Pe când acum, de la magnat până la dactilografa lui, de la pozitivistul logic până la gânditorul optimist, vă petreceţi nouă zecimi din timp aşezaţi pe burete cauciucat. Scaune moi pentru funduri moi – acasă, la birou, în maşini şi în baruri, în avioane, trenuri şi autobuze. Nu vă mişcaţi picioarele, nu vă luptaţi cu distanţa şi gravitaţia – numai lifturi, avioane şi maşini, numai burete cauciucat şi o eternitate de şedere. Forţa vitală, care altădată se manifesta prin intermediul

muşchilor încordaţi, se întoarce asupra viscerelor şi sistemului nervos şi le distruge treptat.

— Aşa că voi vă apucaţi de săpat şi de răscolit pământul ca o formă de terapie?

— Ca o măsură de prevenire, să nu mai fie nevoie de terapie. În Pala, chiar şi un profesor sau un membru al guvernului petrece în general două ore în fiecare zi săpând şi scurmând pământul.

— Ca parte a îndatoririlor lui?

— Şi ca parte a plăcerii sale.

Will se strâmbă:

— N-ar fi şi plăcerea *mea*.

— Asta pentru că nu ai fost învăţat să-ţi foloseşti corect mintea şi corpul, explică Vijaya. Dacă ţi s-ar fi arătat cum să faci lucrurile cu minimum de efort şi maximum de conştienţă, ţi-ar face plăcere până şi truda cea mai aprigă.

— Înţeleg că toţi copiii voştri au parte de felul acesta de educaţie.

— Din primul moment în care încep să facă ceva pentru ei înşişi. De exemplu, care este modul cel mai corect în care să te mişti atunci când îţi închei nasturii la haină? Şi, potrivindu-şi vorbele cu gesturile, Vijaya începu să-şi închidă nasturii la cămaşa pe care tocmai şi-o trăsese pe el. Noi răspundem la întrebare punându-le de fapt capetele şi trupurile în cea mai bună poziţie fiziologică. Şi în acelaşi timp îi încurajăm să observe cum te simţi să te afli în cea mai bună poziţie fiziologică, să fii

conştient de ceea ce presupune procesul de încheiere a nasturilor, în materie de atingeri, apăsări şi senzaţii musculare. Până să împlinească paisprezece ani, învaţă cum să profite cel mai mult şi cel mai bine – obiectiv şi subiectiv – de orice acţiune pe care ar putea s-o îndeplinească. Şi acesta este momentul în care îi punem la muncă. Nouăzeci de minute pe zi de orice fel de activitate manuală.

— Înapoi la timpurile exploatării copilului!

— Sau mai degrabă, spuse doctorul Robert, spre viitor, dincolo de noua lâncezeală a copilului. Voi nu le daţi voie adolescenţilor să muncească; aşa că ei trebuie să-şi consume energia prin delincvenţă sau să şi-o reprime până sunt gata să devină nişte dependenţi de şedere domesticiţi. Iar acum, adăugă el, e timpul să mergem. Vă conduc.

Când intrară în laborator, Murugan era pe cale să-şi ascundă servieta de ochii iscoditori.

— Sunt gata, spuse el şi, îndesându-şi sub braţ cele o mie trei sute cincizeci şi opt de pagini ale celui mai nou testament, îi urmă în lumina soarelui.

Câteva minute mai târziu, înghesuiţi într-un jeep vechi, cei patru mergeau de-a lungul drumului care trecea pe lângă grajdul taurului alb, pe lângă lacul cu nuferi şi imensul Buddha din piatră, ieşind dincolo de poarta Complexului Staţiunii şi dând în autostradă.

— Ne cerem scuze că nu putem oferi un transport mai confortabil, spuse Vijaya în timp ce maşina se hurducăia şi zdroncănea.

Will lovi uşor genunchiul lui Murugan.

— Acesta e omul în faţa căruia ar trebui să vă cereţi scuze, spuse el. Cel al cărui suflet tânjeşte după Jaguare şi Thunderbirds.

— Mă tem că această dorinţă, spuse doctorul Robert de pe scaunul din spate, va rămâne nesatisfăcută.

Murugan nu făcu niciun comentariu, ci zâmbi cu zâmbetul ascuns şi dispreţuitor al unuia care ştia mai bine.

— Nu putem importa jucării, continuă doctorul Robert. Doar strictul necesar.

— Cum ar fi?

— O să vezi imediat.

Trecură de o curbă şi imediat sub ei se văzură acoperişurile de paie şi grădinile umbrite de copaci ale unui sat destul de mare. Vijaya trase la marginea drumului şi apoi opri motorul.

— Ai în faţă Noul Rothamsted, spuse el. Alias Madalia. Orez, legume, păsări, fructe. Ca să nu mai vorbim de două olării şi o fabrică de mobilă. De acolo vin cablurile, flutură el mâna în direcţia unui şir lung de piloni care urcau panta amenajată în terase din spatele satului, se pierdeau dincolo de culme şi reapăreau, în depărtare, cocoţându-se de la poalele văii următoare înspre centura verde a junglei muntoase şi înspre culmile ascunse în nori

de dincolo de ea şi de deasupra. Acesta este unul dintre importurile indispensabile – echipamentul electric. Şi după ce cascadele au fost folosite pentru electrificare şi cablurile de transmisie au fost întinse, s-a ivit necesitatea unui alt lucru de prioritate maximă. Arătă cu degetul înspre un bloc din ciment fără ferestre care se ridica stingher din mijlocul caselor de lemn de lângă intrarea de nord a satului.

— Ce este? întrebă Will. Un fel de cuptor electric?

— Nu, cuptoarele sunt în partea cealaltă a satului. Acesta este congelatorul comunal.

— În trecut, explică doctorul Robert, pierdeam cam jumătate din bunurile perisabile pe care le produceam. Acum, practic, nu mai pierdem nimic. Tot ceea ce cultivăm este pentru noi, nu pentru bacteriile din mediul înconjurător.

— Deci acum aveţi suficiente alimente.

— Mai mult decât suficiente. Mâncăm mai bine decât oricare altă ţară din Asia şi avem şi surplus pentru export. Lenin obişnuia să spună că electricitate plus socialism egal comunism. Ecuaţiile noastre sunt puţin diferite. Electricitate minus industrie grea plus planificare familială egal democraţie şi abundenţă. Electricitate plus industrie grea minus planificare familială egal mizerie, totalitarism şi război.

— Apropo, întrebă Will, ale cui sunt toate astea? Sunteţi capitalişti sau socialişti?

— Niciuna, nici alta. În cea mai mare parte a timpului suntem co-operatori. Agricultura palaneză a fost dintotdeauna o chestiune de terasare şi irigaţii. Însă terasarea şi irigaţiile necesită un efort comun şi înţelegeri amicale. Competiţia acerbă nu este compatibilă cu cultivarea orezului într-o ţară muntoasă. Oamenilor noştri le e destul de uşor să treacă de la ajutor reciproc într-o comunitate sătească, la tehnici cooperatiste eficientizate de cumpărare, vânzare, împărţire a profitului şi finanţare.

— Chiar şi la finanţare cooperatistă?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator.

— Fără niciunul dintre acei cămătari avari pe care-i găseşti la tot pasul în zona rurală indiană. Şi fără bănci comerciale în stilul vostru occidental. Sistemul vostru de dare şi luare de *împrumut* a fost modelat după uniunile de credit pe care Wilhelm Raiffeisen le-a înfiinţat acum mai bine de un secol în Germania. Doctorul Andrew l-a convins pe Raja să-l invite aici pe unul din tinerii lui Raiffeisen şi să organizeze un sistem bancar cooperatist. Încă merge în forţă.

— Şi ce folosiţi în loc de bani? întrebă Will.

Doctorul Robert băgă mâna în buzunarul de la pantaloni şi scoase o mână de argint, aur şi cupru.

— La scară modestă, explică el, Pala este o ţară producătoare de aur. Forăm destul pentru a da cecurilor noastre o puternică susţinere metalică. Iar aurul ne completează exporturile. Putem plăti pe loc în numerar

pentru echipament scump precum acele cabluri de transmisie şi pentru generatoarele de la capătul celălalt.

— Se pare că v-aţi rezolvat cu mult succes problemele economice.

— N-a fost greu să le rezolvăm. Pentru început, nu ne-am permis niciodată să avem mai mulţi copii decât putem hrăni, îmbrăca, adăposti şi educa într-un fel care să-i conducă la umanitate desăvârşită. Nefiind suprapopulaţi, avem totul din abundenţă. Dar, deşi avem din abundenţă, am reuşit să rezistăm ispitei în faţa căreia vestul a cedat de-acum, aceea a supraconsumului. Noi nu ne provocăm boli de inimă ingerând de şase ori mai multe grăsimi saturate decât avem nevoie. Nu ne hipnotizăm să credem că două televizoare ne vor face de două ori mai fericiţi decât unul singur. Şi, în sfârşit, nu cheltuim un sfert din produsul naţional brut pregătindu-ne pentru al Treilea Război Mondial, nici măcar pentru fratele mai mic al Războiului Mondial, Războiul Local MMMCCCXXXIII. Armanentul, datoriile mondiale şi perimarea programată – aceştia sunt cei trei stâlpi ai prosperităţii occidentale. Dacă războiul, risipa şi cămătarii ar fi desfiinţaţi, v-aţi prăbuşi. Şi, în timp ce voi consumaţi în exces, restul lumii se scufundă din ce în ce mai adânc într-un dezastru cronic. Ignoranţă, militarism şi suprapopulare – şi dintre acestea trei, cea mai periculoasă este suprapopularea. Nu există nicio speranţă, nici cea mai firavă posibilitate de a rezolva problema economică până când *această* problemă nu va fi sub control. Pe măsură ce populaţia

creşte vertiginos, prosperitatea scade, schiţă doctorul MacPhail curba descendentă, cu un deget întins. Şi, pe măsură ce prosperitatea scade, apar nemulţumirea şi revolta (degetul se mişcă din nou în sus), nesăbuinţa politică şi domnia unui singur partid, iar naţionalismul şi cheful de război încep să crească. Încă alţi zece sau cincisprezece ani de înmulţire iraţională şi întreaga lume, din China până în Peru, via Africa şi Orientul Mijlociu, va geme de-a dreptul de atâţia conducători măreţi, cu toţii preocupaţi de îngrădirea libertăţii, cu toţii înarmaţi până-n dinţi de Rusia sau America sau, şi mai bine, de amândouă deodată, cu toţii fluturând drapele, toţi urlând *Lebensraum*[67].

— Dar Pala? întrebă Will. Veţi fi şi *voi* binecuvântaţi cu vreun Conducător Măreţ în următorii zece ani?

— Nu şi dacă putem împiedica asta, răspunse doctorul Robert. Întotdeuna am făcut tot posibilul pentru a evita ascensiunea vreunui Conducător Măreţ.

Cu colţul ochiului, Will văzu cum chipul lui Murugan capăta expresia unui dezgust indignat şi dispreţuitor. În mod evident, în închipuirea lui, Antinous se vedea pe sine ca întruchiparea unui Erou al lui Carlyle[68]. Will se întoarse către doctorul Robert.

— Spune-mi cum faceţi, ceru el.

---

[67] Teritoriu naţional (în germ. în orig.), idee majoră în politica lui Adolf Hitler.

[68] Thomas Carlyle (1795-1881), istoric şi eseist scoţian victorian, autor al lucrărilor *Sartor Resartus*, *Revoluţia franceză.* Huxley face referire la volumul *Despre eroi, venerarea eroilor şi eroicul în istorie*, în care Carlyle teoretizează noţiunea de „erou”, oferind exemple istorice.

— Păi, în primul rând nu purtăm războaie şi nu ne pregătim pentru ele. Prin urmare, nu avem deloc nevoie de conscripţii, ierarhii militare sau de vreo comandă unificatoare. Apoi, mai este sistemul nostru economic, care nu permite nimănui să devină cu mai mult de patru sau de cinci ori mai bogat decât media. Asta înseamnă că nu avem industriaşi de frunte sau bancheri omnipotenţi. Încă şi mai bine, nu avem politicieni sau birocraţi omnipotenţi. Pala este o federaţie de unităţi autoadministrate, unităţi geografice, unităţi profesionale, unităţi economice, aşa că e loc suficient pentru iniţiativa pe scară restrânsă şi pentru liderii democratici, însă nu e loc pentru niciun fel de dictator în fruntea unui guvern centralizat. Altă problemă: nu avem o biserică oficială, iar religia noastră pune accentul pe experienţa imediată şi respinge credinţa în dogme care nu sunt verificabile şi emoţiile pe care această credinţă le declanşează. Aşa că suntem feriţi de nenorocirile papalităţii pe de-o parte şi de fundamentalism, pe de alta. Şi laolaltă cu experienţa transcendentală, noi cultivăm în mod sistematic scepticismul. Să-i descurajezi pe copii să ia cuvintele prea în serios, să-i înveţi să analizeze orice aud sau citesc fac parte integrantă din programa şcolară. Rezultat: agitatorii elocvenţi, precum Hitler sau vecinul de peste strâmtoare, Colonelul Dipa, nu au nicio şansă aici, în Pala.

Asta era prea mult pentru Murugan. Incapabil să se mai abţină, izbucni:

— Dar uitaţi-vă la energia pe care o transmite Colonelul Dipa poporului său. Uitaţi-vă la tot devotamentul şi sacrificiul de sine. Noi nu avem aici nimic de felul acesta.

— Slavă domnului, rosti cu evlavie doctorul Robert.

— Slavă domnului, se auzi în ecou Vijaya.

— Dar lucrurile acestea sunt bune, protestă băiatul. Eu le admir.

— Şi eu le admir, spuse doctorul Robert. Le admir în acelaşi fel în care admir o tornadă. Din nefericire, acel fel de energie, devotament şi sacrificiu de sine se întâmplă să fie incompatibil cu libertatea, ca să nu mai pomenim de raţiune şi decenţă umană. Însă decenţa, raţiunea şi libertatea sunt lucrurile pentru care Pala a muncit, încă de pe vremea tizului tău, Murugan Reformatorul.

De sub scaunul său, Vijaya scoase o cutie de metal şi, ridicându-i capacul, împărţi o primă rundă de sandviciuri cu brânză şi avocado.

— Va trebui să mâncăm în mers.

Porni motorul cu o mână, cealaltă fiind ocupată cu sandviciul, şi vină maşina aducând-o pe drum.

— Mâine, îi spuse el lui Will, îţi voi arăta priveliştile satului şi priveliştea încă mai importantă a familiei mele luând prânzul. Azi avem o întâlnire în munţi.

În apropiere de intrarea în sat, întoarse jeepul pe un drum lateral care urca şerpuind abrupt printre câmpiile în terase cultivate cu orez şi legume, presărate cu livezi şi, din loc în loc, cu plantaţii de copaci tineri destinaţi,

explică doctorul Robert, să aprovizioneze gazetele din Shivapuram cu materie primă.

— Câte ziare are Pala? întrebă Will şi fu surprins să afle că nu era decât unul. Cine deţine monopolul? Guvernul? Partidul la putere? Vreun Joe Aldehyde local?

— Nimeni nu deţine monopolul, îl asigură doctorul Robert. Există un comitet de redacţie care reprezintă vreo duzină de partide şi interese diferite. Fiecare dintre ele primeşte un anumit spaţiu, pentru comentarii şi critici. Cititorul se află în situaţia de a le compara argumentele şi de a-şi forma o părere proprie. Îmi amintesc cât de şocat am fost prima dată când am citit unul dintre ziarele voastre de largă circulaţie: titluri tendenţioase, monolog sistematic al reportajelor şi comentariilor, cuvinte-cheie şi slogane în loc de argumente. Niciun apel serios la raţiune. În schimb, un efort sistematic de a instala reflexe condiţionate în minţile votanţilor – iar în rest, crimă, divorţ, anecdote, aiureli, orice care să le abată atenţia, orice care să-i împiedice să gândească.

Maşina continua să urce şi acum se aflau pe creasta dintre două pante abrupte, având în vale un lac mărginit de copaci în stânga, iar în dreapta o câmpie mai largă unde, între două sate umbrite de copaci, se întindea o fabrică uriaşă, ca un element nepotrivit de geometrie pură.

— Ciment? întrebă Will.

Doctorul Robert încuviinţă:

— Una din industriile indispensabile. Producem atât cât trebuie şi un surplus pentru export.

— Şi satele acelea furnizează forţa de muncă?

— În intervalele dintre agricultură şi munca în pădure şi la joagăre.

— Funcţionează bine acest fel de sistem de a munci cu normă redusă?

— Depinde de ce înţelegi prin „bine”. Nu are ca rezultat o eficienţă maximă. Dar pe de altă parte, în Pala, eficienţa maximă nu este imperios necesară aşa cum este la voi. Voi vă gândiţi în primul rând să obţineţi cea mai mare producţie posibilă în timpul cel mai scurt posibil. Noi ne gândim în primul rând la fiinţele umane şi la satisfacţia lor. Schimbatul meseriilor nu duce la cea mai mare producţie în cele mai puţine zile. Însă celor mai mulţi oameni le place asta mai mult decât să practice un singur fel de meserie toată viaţa. Dacă avem de ales între eficienţa mecanică şi satisfacţia umană, noi alegem satisfacţia.

— Când aveam douăzeci de ani, se oferi să exemplifice Vijaya, am muncit patru luni la uzina de ciment, iar după asta, zece săptămâni în producţia de superfosfaţi şi apoi şase luni în junglă, ca tăietor de lemne.

— Înfricoşătoare trudă!

— Acum douăzeci de ani, spuse doctorul Robert, am fost repartizat la turnătoria de cupru. După care am savurat gustul mării pe o barcă de pescuit. Să experimentezi tot felul de munci face parte din educaţia

fiecăruia. În felul acesta înveţi enorm despre lucruri, priceperi şi organisme, despre tot soiul de oameni şi despre felurile lor de a gândi.

— Eu prefer totuşi să aflu toate astea dintr-o carte, replică Will clătinând din cap.

— Dar ceea ce poţi afla dintr-o carte nu e niciodată *realitatea*. În fond, adăugă doctorul Robert, încă sunteţi cu toţii platonicieni. Veneraţi cuvântul şi detestaţi materia!

— Spune-le asta prelaţilor, răspunse Will. Întotdeauna ne reproşează că suntem nişte materialişti înrăiţi.

— Înrăiţi, încuviinţă doctorul Robert, dar înrăiţi tocmai pentru că sunteţi nişte materialişti atât de nepricepuţi. Materialismul abstract, asta-i ceea ce profesaţi voi. În vreme ce noi ne afirmăm ca adepţi ai materialismului concret, materialism la nivelele fără cuvinte reprezentate de văz, pipăit şi miros, de muşchi încordaţi şi mâini murdare. Materialismul abstract este la fel de rău ca idealismul abstract; face ca experienţa spirituală imediată să fie imposibilă. Experimentarea unor tipuri diverse de muncă din domeniul materialismului concret este primul pas, indispensabil în educaţia noastră spre spiritualitate concretă.

— Dar până şi materialismul cel mai concret, explică Vijaya, nu te va duce prea departe dacă nu eşti pe deplin conştient de ceea ce faci şi experimentezi. Trebuie să fii total conştient de frânturile de materie pe care le

mânuieşti, de îndemânările de care te foloseşti, de oamenii cu care lucrezi.

— Întocmai, spuse doctorul Robert. Trebuia să clarific faptul că materialismul concret nu este decât materialul brut al unei vieţi pe deplin umane. Noi o transformăm în spiritualitate concretă tocmai prin conştiinţă, totală şi constantă. Fii pe deplin conştient de ceea ce faci şi munca va deveni yoga muncii, jocul va deveni yoga jocului, viaţa de zi cu zi va deveni yoga vieţii de zi cu zi.

Will se gândi la Ranga şi la asistenta cea micuţă.

— Dar dragostea?

Doctorul Robert dădu din cap, aprobator:

— Şi ea. Conştiinţa o transfigurează, transformă actul de a face dragoste în yoga dragostei.

Murugan oferi o imitaţie a mamei lui arătând şocată.

— Mijloace psihofizice pentru un scop transcendental, spuse Vijaya, ridicând vocea ca să acopere scârţâitul aspru al vitezei mai mici în care tocmai schimbase, în definitiv, asta reprezintă toate formele acestea de yoga. Dar mai reprezintă şi altceva, mai sunt şi instrumente pentru a face faţă problemei puterii. Schimbă la loc într-o viteză mai puţin zgomotoasă şi-şi coborî vocea la tonul ei normal. Problemele puterii, repetă el. Şi te loveşti de ele la fiecare nivel de organizare, la fiecare nivel – de la guverne naţionale până la creşe şi cupluri aflate în luna de miere. Pentru că nu este numai o chestiune de a îngreuna lucrurile pentru Conducătorii Măreţi. Există milioane de tirani şi persecutori la scară mică, toţi Hitlerii

muţi şi lipsiţi de glorie, Napoleonii rurali, Calvinii şi Torquemazii din familie. Ca să nu mai vorbim de tâlharii şi tiranii destul de proşti încât să primească eticheta de criminali. Cum captezi energia enormă pe care o generează aceşti oameni ca s-o foloseşti într-un mod folositor sau cel puţin s-o împiedici să facă rău?

— Asta vreau şi eu să-mi spuneţi, spuse Will. De unde începeţi?

— Începem din toate părţile deodată, răspunse Vijaya. Dar pentru că nu putem spune mai multe lucruri deodată, să începem prin a vorbi despre anatomia şi fiziologia puterii. Vorbiţi-i despre cum abordaţi biochimic subiectul, domnule doctor Robert.

— Totul a început, spuse doctorul Robert, cu aproape patruzeci de ani în urmă, în timp ce studiam la Londra. A început cu vizitarea închisorilor la sfârşit de săptămână şi cu cititul istoriei ori de câte ori aveam o seară liberă. Cu istoria şi închisorile, repetă el. Am descoperit că erau strâns legate. Într-o parte – lista crimelor, a nebuniilor şi a nenorocirilor omenirii (acestea-s vorbele lui Gibbon, nu?), de cealaltă parte – locul în care crimele şi nebuniile nereuşite sunt lovite de un anume fel de nenorocire. În timp ce-mi citeam cărţile şi vorbeam cu amicii mei întemniţaţi, m-am trezit frământat de întrebări. Ce fel de oameni deveneau delincvenţi periculoşi – marii delincvenţi ai cărţilor de istorie, cei mici din Pentonville şi Wormwood Scrubbs[69]? Ce fel de oameni sunt mânaţi de

[69] Închisori londoneze.

dorinţa de putere, de pasiunea de a tiraniza şi a domina? Dar cei fără milă, bărbaţii şi femeile care ştiu ce vor şi nu au remuşcări în a răni şi a ucide pentru a obţine acest lucru, monştrii care rănesc şi ucid nu pentru profit, ci gratuit, pentru că e atât de amuzant să răneşti şi să ucizi – ei cine *sunt*? Discutam aceste probleme cu specialişti, doctori, psihologi, experţi în ştiinţe sociale, profesori. Mantegazza[70] şi Galton[71] s-au demodat şi majoritatea specialiştilor noi m-au asigurat că singurele răspunsuri valide la aceste întrebări erau răspunsuri care priveau cultura, economia şi familia. Era exclusiv o problemă legată de mame şi de educaţia privind igiena personală, de condiţionările timpurii şi mediile traumatizante. Nu eram convins decât pe jumătate. Mamele, igiena personală şi prostiile legate de mediu erau în mod evident importante. Dar oare erau *întru totul* importante? În cursul vizitelor mele prin puşcării, începusem să văd dovezile unui anumit fel de tipar inerent – sau mai degrabă a două feluri de tipare inerente; asta pentru că delincvenţii periculoşi şi agitatorii iubitori de putere nu aparţin unei singure specii. Cei mai mulţi, după câte începusem să-mi dau seama chiar de atunci, aparţin uneia din două specii distincte şi diferite: a Oamenilor

[70] Paolo Mantegazza (1831-1910), neurolog şi antropolog italian, cunoscut pentru cercetările sale asupra cocainei şi asupra efectelor acesteia asupra psihicului uman.

[71] Francis Galton (1822-1911), antropolog, explorator şi geograf britanic.

Musculoşi şi a Peter Pan-ilor. Eu sunt specializat în tratamentul Peter Pan-ilor.

— Băieţii care nu cresc niciodată? întrebă Will.

— ”Niciodată” nu este cuvântul potrivit. În viaţa reală, Peter Pan sfârşeşte întotdeauna prin a creşte mare. Doar că el creşte prea târziu; din punct de vedere fiziologic, creşte mai încet decât creşte din punctul de vedere al aniversărilor zilei de naştere.

— Dar fetele Peter Pan?

— Ele sunt foarte rare. Însă băieţii sunt tot atât de răspândiţi ca murele. Te poţi aştepta să dai peste câte un Peter Pan la fiecare cinci sau şase băieţi. Şi printre copiii-problemă, printre băieţii care nu ştiu să citească, nu vor să înveţe, nu se înţeleg cu nimeni şi în final se îndreaptă spre formele mai violente ale delincvenţei, şapte din zece se dovedesc a fi Peter Pan-i, dacă le faci o radiografie a oaselor încheieturii mâinii. Ceilalţi sunt în mare parte Oameni Musculoşi de vreun fel sau altul.

— Încerc să mă gândesc, spuse Will, la un bun exemplu istoric de Peter Pan delincvent.

— Nu trebuie să mergi prea departe. Cel mai recent, ca şi cel mai bun şi concludent, a fost Adolf Hitler.

— Hitler? reacţionă imediat Murugan, şocat. În mod evident, Hitler era unul dintre eroii lui.

— Citeşte biografia Führer-ului, spuse doctorul Robert. Curat Peter Pan, dacă personajul o fi existat vreodată. Bâtă la carte. Incapabil şi de competiţie, şi de cooperare. Invidios pe toţi băieţii cu reuşite normale – şi, pentru că îi

invidia, îi şi ura şi, ca să se simtă mai bine, îi dispreţuia ca pe nişte fiinţe inferioare. Apoi a venit vremea pubertăţii. Însă Adolf era imatur sexual. Alţi băieţi făceau avansuri fetelor, iar fetele răspundeau. Adolf era prea timid, prea nesigur pe bărbăţia lui. Şi mereu incapabil de muncă susţinută, simţindu-se acasă doar în Lumea Cealaltă, compensatorie, a fanteziei lui. Acolo, cel puţin, era Michelangelo. Aici, din nefericire, nu putea să deseneze. Singurele lui talente erau ura, viclenia meschină, un set de corzi vocale neobosite şi darul de a vorbi întruna, răcnind din toţi plămânii, din străfundurile paranoiei lui de Peter Pan. Treizeci sau patruzeci de milioane de morţi şi Dumnezeu ştie câte sute de milioane de dolari, acesta a fost preţul pe care lumea a trebuit să-l plătească pentru maturizarea întârziată a micului Adolf. Din fericire, majoritatea băieţilor care cresc prea încet nu au niciodată şansa de a deveni ceva mai mult decât nişte delincvenţi mărunţi. Dar până şi delincvenţii mărunţi, dacă se strâng destul de mulţi, pot să ceară un preţ destul de piperat. Din cauza aceasta, încercăm să-i strivim în faşă – sau mai degrabă, din moment ce avem de-a face cu Peter Pan-i, încercăm să-i scoatem din faşă şi să-i lăsăm să crească.

— Şi reuşiţi?

Doctorul Robert încuviinţă.

— Nu e greu. Mai ales dacă începi destul de timpuriu. Între patru ani şi jumătate şi cinci ani, toţi copiii noştri sunt minuţios examinaţi. Analize de sânge, teste psihologice, somatologice; apoi le radiografiem

încheieturile mâinilor şi le facem o electroencefalogramă. Toţi Peter Pan-ii drăguţi şi mititei sunt depistaţi fără greş şi se începe imediat tratamentul corespunzător. În mai puţin de un an, practic toţi devin perfect normali. Un grup de potenţiali rataţi şi criminali, de potenţiali tirani şi sadici, de potenţiali mizantropi şi revoluţionari de dragul revoluţiei a fost transformat într-un grup de cetăţeni folositori care pot fi guvernaţi *adandena asatthena*[72] – fără pedepse şi fără sabie. În partea voastră de lume, delincvenţa este încă lăsată în seama clerului, a asistenţilor sociali şi a poliţiei. Predici interminabile şi terapie de ajutor; sentinţe de condamnare la închisoare, din abundenţă. Cu ce rezultate? Rata delincvenţei creşte constant. Nu-i de mirare. Vorbele despre rivalitatea dintre fraţi, despre iad şi personalitatea lui Isus nu substituie biochimia. Un an în temniţă nu-l va vindeca pe Peter Pan de dezechilibrul lui endocrin, nici nu-l va ajuta pe fostul Peter Pan să scape de consecinţele psihologice. În cazul delincvenţei de tip Peter Pan, ai nevoie doar de un diagnostic timpuriu şi de trei capsule roz pe zi, înainte de masă. Într-un mediu tolerant, rezultatul va fi o raţiune liniştită şi o cantitate moderată de virtuţi cardinale în mai puţin de optsprezece luni. Ca să nu mai vorbim de şansa frumuşică, în condiţiile în care înainte nu existase nici cea mai mică posibilitate, a unei *prajnaparamita* finale şi a unei *karuna*, înţelepciunea finală şi compasiunea. Şi acum îl las pe Vijaya să vă vorbească despre Oamenii

[72] În pali, în orig.

Musculoşi. După cum probabil că aţi observat, el este unul dintre ei, spuse doctorul Robert aplecându-se înainte şi bătându-l pe uriaş peste spinarea lată, după care adăugă: *Taur solid!* Ce norocoşi suntem noi, sărmani creveţi, că animalul acesta nu-i sălbatic.

Vijaya îşi luă o mână de pe volan, se bătu peste piept şi scoase un urlet feroce.

— Nu vă jucaţi cu gorila! spuse el şi râse bine-dispus, apoi adăugă către Will: Gândeşte-te la celălalt mare dictator, gândeşte-te la Iosif Vissarionovici Stalin. Hitler este exemplul suprem al delincventului de tip Peter Pan. Stalin este exemplul suprem al delincventului de tip Om Musculos. Stalin era predestinat, prin statura lui, să fie un extrovertit, însă nu unul din acei extrovertiţi molateci, rotunzi, guralivi, care tânjesc după comuniune fără discriminări. Nu, ci extrovertitul care calcă totul în picioare, căruia îi place să conducă, acela care se simte mereu împins să acţioneze, niciodată împiedicat de îndoieli sau remuşcări, de simpatie sau sensibilitate. În testamentul său, Lenin i-a sfătuit pe succesorii săi să scape de Stalin: omului acestuia îi plăcea prea mult puterea şi era prea înclinat să abuzeze de ea. Însă sfatul a venit prea târziu. Stalin era atât de bine înfipt, încât n-a putut fi dat la o parte. Zece ani mai târziu, puterea lui era absolută. Troţki fusese înlăturat; toţi vechii lui prieteni fuseseră mătrăşiţi. Acum, precum Dumnezeu în mijlocul serafimilor, era singur într-un mic paradis confortabil, populat numai de linguşitori şi slugoi. Şi întotdeauna era

ocupat, neîndurător să lichideze chiaburimea, să organizeze colhozuri, să construiască o industrie pentru armament, să strămute milioane de oameni îndărătnici de la câmp la uzină. Să muncească tenace, cu o eficienţă lucidă de care Peter Pan-ul german, cu fanteziile lui apocaliptice şi toanele schimbătoare, era de-a dreptul incapabil. Compară strategia lui Stalin cu cea a lui Hitler, în ultima fază a războiului. Calcul cu sânge rece comparat cu visare compesatorie cu ochii deschişi, realism clar-văzător în schimbul aiurelilor retorice pe care Hitler ajunsese în final să le creadă. Doi monştri, egali în delincvenţă, dar profund diferiţi ca temperament, ca motivaţie subconştientă şi, în sfârşit, ca eficienţă. Peter Pan-ii sunt nemaipomenit de buni în a porni războaie şi revoluţii; dar e nevoie de Oameni Musculoşi pentru a le conduce spre un deznodământ cu succes. Uite jungla, adăugă Vijaya pe un alt ton, arătând din mână spre o stâncă mare acoperită de copaci, care părea să le blocheze urcuşul.

Ceva mai târziu, ieşiră din lumina strălucitoare a vâlcelei deschise şi intrară într-un tunel strâmt de întuneric verde, care mergea în zigzag printre zidurile de frunziş tropical. Plantele agăţătoare atârnau de pe ramurile arcuite iar printre trunchiurile copacilor uriaşi creşteau ferigi şi rododendroni cu frunze întunecate laolaltă cu o aglomerare densă de arbuşti şi tufişuri cu nume necunoscute de Will. Aerul era înăbuşitor de umed şi se simţea mirosul fierbinte, înţepător, al desişului

verde, luxuriant şi al celuilalt tip de viaţă, a descompunerii. Will auzi în depărtare zgomotul topoarelor, atenuat de frunzişul des, şi scârţâitul ritmic al unui fierăstrău. Drumul coti iarăşi şi, dintr-odată, întunericul verde al tunelului făcu loc luminii soarelui. Intraseră într-un luminiş din pădure. Înalţi şi spătoşi, vreo şase tăietori de lemne aproape goi erau ocupaţi să taie ramurile unui copac proaspăt doborât. În lumina soarelui, sute de fluturi albaştri şi violeţi se urmăreau unul pe altul, fâlfâind şi plonjând într-un dans haotic, fără sfârşit. Deasupra unui foc ce ardea în capătul celălalt al luminişului, un bătrân amesteca încet conţinutul unui ceaun din fier. În apropiere, o căprioară mică şi îmblânzită, cu picioare subţiri şi pete elegante, păştea în linişte.

— Prieteni! spuse Vijaya şi strigă ceva în palaneză. Tăietorii de lemne strigară şi ei şi-şi fluturară mâinile. Apoi drumul o coti brusc înspre stânga şi începură să urce iarăşi prin tunelul verde dintre copaci.

— Că tot vorbeam de Oameni Musculoşi, spuse Will când ieşeau din luminiş. Acelea erau nişte specimene cu adevărat splendide.

— Tipul acela de fizic, spuse Vijaya, este o ispită permanentă. Şi totuşi, printre toţi aceşti oameni – şi am lucrat cu zeci de asemenea oameni – n-am întâlnit niciodată nici măcar un singur tiran, un singur iubitor de putere periculos.

— Ceea ce e un alt fel de a spune, interveni Murugan dispreţuitor, că nimeni de aici nu are nicio ambiţie.

— Care este explicaţia? întrebă Will.

— Foarte simplă în ceea ce-i priveşte pe Peter Pan-i. Nu li se dă niciodată şansa de a-şi dezvolta apetitul pentru putere. Îi vindecăm de delincvenţă înainte ca aceasta să aibă vreme să se dezvolte. Însă Oamenii Musculoşi sunt altfel. Şi aici sunt la fel de musculoşi, la fel de zdrobitor de extrovertiţi, cum sunt şi la voi. De ce nu se transformă în Stalin sau Dipa, sau cel puţin în nişte tirani domestici? În primul rând, organizarea noastră socială le oferă foarte puţine ocazii de a-şi teroriza familiile, iar organizarea noastră politică face ca dominaţia lor la scară mai mare să fie practic imposibilă. În al doilea rând, noi îi formăm pe Oamenii Musculoşi să fie lucizi şi sensibili, îi învăţăm cum să se bucure de banalul existenţei cotidiene. Asta înseamnă că au întotdeauna alternativă – nenumărate alternative – la plăcerea de a fi şef. Şi, în sfârşit, noi acţionăm direct asupra dragostei de putere şi dominaţie care caracterizează un astfel de fizic în aproape toate variaţiunile sale; canalizăm această dragoste de putere şi o deviem, o îndepărtăm de oameni şi o îndreptăm asupra lucrurilor. Le dăm tot felul de sarcini dificile de îndeplinit, sarcini extenuante şi violente, care le solicită muşchii şi satisfac cheful de a domina, dar îl satisfac fără să rănească pe nimeni şi în feluri care sunt fie inofensive, fie de-a dreptul folositoare.

— Aşa că aceste fiinţe splendide doboară copaci în loc să doboare oameni, aşa-i?

— Întocmai. Şi când se satură de lemne, pot pleca pe mare sau îşi pot încerca forţele în minerit sau o pot lua mai uşor, relativ vorbind, pe plantaţiile de orez.

Will Farnaby izbucni deodată în râs.

— Unde-i gluma?

— Mă gândeam la tatăl meu. Un pic de tăiat lemne i-ar fi prins bine, ca să numai zic că i-ar fi salvat nenorocita lui familie. Din nefericire, era un gentleman englez. Tăiatul lemnelor ieşea din discuţie.

— Nu avea *nicio* supapă fizică pentru a-şi elibera energiile?

Will clătină din cap.

— În afara faptului că era un gentleman, explică el, tata credea că era intelectual. Însă un intelectual nici nu vânează, nici nu împuşcă, nici nu joacă golf; acesta doar gândeşte şi bea. În afara rachiului, singurele plăceri ale tatălui meu erau terorizatul, jocul de bridge şi teoria politică. Se imagina pe sine ca o versiune de secol douăzeci a Lordului Acton[73], ultimul filosof singuratic al Liberalismului. Dacă l-ai fi auzit perorând despre nedreptăţile statului omnipotent modern! „Puterea corupe. Puterea absolută corupe în mod absolut. *Absolut*!” După care dădea pe gât o altă duşcă şi se întorcea cu un elan proaspăt la felul său preferat de a-şi petrece timpul liber: terorizarea soţiei şi a copiilor lui.

[73] John Emerich Edward Acton (1834-1902), scriitor, istoric şi om politic englez.

— Şi dacă Acton însuşi nu s-a purtat în felul acesta, spuse doctorul Robert, s-a datorat doar faptului că se întâmpla să fie virtuos şi inteligent. Nu exista nimic în teoriile sale care să ţină în frâu un delincvent de tip Om Musculos şi un Peter Pan netratat, împiedicându-i să calce în picioare pe cine le-ar fi ieşit în cale. Aceasta a fost slăbiciunea fatală a lui Acton. În calitate de teoretician politic, a fost întru totul de admirat. În calitate de psiholog practic, a fost aproape inexistent. Părea să fi crezut că problema puterii putea fi rezolvată prin aranjamente sociale bune, la care se adăugau, bineînţeles, moralitatea sănătoasă şi un strop de revelaţie religioasă. Însă problema puterii îşi are rădăcinile în anatomie, biochimie şi temperament. Puterea trebuie să fie îngrădită la nivelele legale şi politice; asta e ceva evident. Dar mai este evident şi faptul că trebuie să existe control şi la nivel individual. La nivelul instinctului şi al emoţiei, la nivelul glandelor şi al viscerelor, al muşchilor şi sângelui. Dacă voi găsi vreodată timpul necesar, mi-ar plăcea să scriu o cărticică despre psihologia umană în relaţie cu etica, religia, politica şi legea.

— Legea, repetă Will. Tocmai voiam să te întreb despre lege. Funcţionaţi întru totul fără violenţă şi fără pedepse? Sau mai aveţi nevoie de judecători şi poliţişti?

— Încă avem nevoie de ei, răspunse doctorul Robert. Dar nu avem nevoie de atât de mulţi ca voi. În primul rând, datorită medicinei preventive şi educaţiei preventive, nu se comit multe crime. Şi în al doilea rând,

de majoritatea acelor puţine crime comise se ocupă o secţie specială din Consiliul de Asistenţă Municipală. Terapie de grup în cadrul unei comunităţi care şi-a asumat răspunderea pentru delincvenţi. Şi, în cazurile dificile, terapia de grup este însoţită de tratament medical şi, bineînţeles, de experienţe oferite de medicamentul-*moksha*, experienţe conduse de cineva cu o putere de percepţie foarte ridicată.

— Deci unde intervin judecătorii?

— Judecătorul ascultă probele, decide dacă acuzatul este nevinovat sau vinovat şi, dacă este vinovat, îl trimite în grija CAM-ului şi, în cazurile în care pare recomandabil, la sectorul local de specialişti medicali şi micomistici. La intervale stabilite, specialiştii şi CAM-ul trimit rapoarte judecătorului. Atunci când rapoartele sunt satisfăcătoare, cazul este închis.

— Şi dacă nu sunt niciodată satisfăcătoare?

— Pe termen lung, spuse doctorul Robert, sunt întotdeauna.

Urmă un moment de tăcere.

— Ai făcut vreodată alpinism? întrebă brusc Vijaya.

— Cum crezi că mi-am betegit piciorul? răspunse Will, râzând.

— Aceea a fost o căţărare forţată. Te-ai căţărat vreodată de plăcere?

— Destul cât să mă conving că nu eram prea bun pentru asta, spuse Will.

Vijaya aruncă o privire înspre Murugan.

— Dar tu, atunci când erai în Elveţia?

Băiatul roşi puternic şi clătină din cap:

— Nu poţi face toate lucrurile astea, murmură el, dacă eşti predispus la TBC.

— Ce păcat! spuse Vijaya. Ţi-ar fi făcut atât de bine.

— Se face alpinism serios în munţii aceştia? întrebă Will.

— Alpinismul face parte din programa şcolară.

— Pentru toată lumea?

— Câte puţin pentru toată lumea. Cu ceva mai mult efort pe stânci mai periculoase pentru Oamenii Musculoşi bine dezvoltaţi – asta pentru unul din doisprezece băieţi şi una din douăzeci şi şapte de fete. În curând o să vedem nişte tineri la prima lor ascensiune post-elementară.

Tunelul verde se lărgi, se lumină şi dintr-odată ieşiră din pădurea umedă pe un platou larg, aflat aproape la nivelul solului, mărginit în trei părţi de stânci roşii ce se înălţau până la două mii de picioare şi mai bine, într-o succesiune de creste zimţate şi culmi izolate. Se simţea o prospeţime în aer şi, în timp ce treceau de la lumina soarelui în umbra unor nori cumulus ca o insulă plutitoare, se făcuse aproape rece. Doctorul Robert se aplecă înainte şi arătă, prin parbriz, înspre un grup de clădiri albe aflate pe o moviliţă aproape de centrul platoului.

— Aceea este Staţiunea de la Mare Altitudine, spuse el. Se află la şapte mii de picioare înălţime, având mai mult de cinci mii de acri de teren plat şi fertil unde putem cultiva practic tot ce creşte în sudul Europei: grâu şi orz,

mazăre şi varză, salată şi roşii; agrişe, căpşuni, alune, prune renglote, piersici şi caise. La care se adaugă toate plantele valoroase care sunt specifice munţilor înalţi, la această altitudine – inclusiv ciupercile pe care tânărul nostru prieten, aici de faţă, le dezaprobă cu atâta violenţă.

— Spre locul acesta ne îndreptăm? întrebă Will.

— Nu, mergem mai sus, spuse doctorul Robert şi arătă înspre ultimul aşezământ de pe culme, o creastă de stâncă roşie întunecată, de la care, pe o parte, terenul cobora în pantă înspre junglă, iar pe partea cealaltă urca vertiginos către un vârf nevăzut, pierdut în nori. Până sus, la vechiul templu al lui Shiva, unde pelerinii veneau la fiecare echinocţiu de primăvară şi de toamnă. Este unul dintre locurile mele preferate de pe insulă. Când copiii erau mici, Lakshmi şi cu mine obişnuiam să urcăm acolo la picnic, aproape în fiecare săptămână. Cu atâţia ani în urmă! În voce îi apăruse o notă de tristeţe. Oftă şi, lăsându-se pe spate pe scaun, închise ochii.

Ieşiră de pe drumul care ducea la Staţiunea de la Mare Altitudine şi începură din nou să urce.

— Intrăm în ultima şi cea mai rea serpentină, spuse Vijaya. Şapte curbe în loc şi o jumătate de milă de tunel fără ventilaţie.

Schimbă în viteza întâia şi conversaţia deveni imposibilă. Zece minute mai târziu, ajunseră.

Mişcându-şi cu grijă piciorul imobilizat, Will ieşi din maşină şi privi împrejurul lui. Între stâncile roşii care coborau către sud şi pantele abrupte din toate direcţiile, creasta culmii fusese nivelată, iar în mijlocul acestei terase lungi şi înguste se afla un templu – un turn mare şi roşu din acelaşi material ca munţii, masiv, dreptunghiular, cu striaţii verticale. Un element de simetrie în contrast cu stâncile, dar regulat – nu în felul elementelor abstracte euclidiene, ci cu geometria pragmatică a unui lucru viu. Da, a unui lucru viu; pentru că toate suprafeţele bogat evidenţiate ale turnului, toate contururile sale rotunjite profilate pe cer se curbau organic înspre interior, îngustându-se pe măsură ce urcau înspre un inel din marmură, deasupra căruia piatra roşie iarăşi se curba, ca păstaia cu seminţe a unei plante care înfloreşte, spre un dom ascuţit, cu multe arcade, care încununa întreaga construcţie.

— A fost construit cu aproape cincizeci de ani înainte de cucerirea normandă, spuse doctorul Robert.

— Şi arată, comentă Will, de parcă n-ar fi fost construit de nimeni, ca şi când ar fi crescut din stâncă. Crescut precum mugurele unei agave, gata să ţâşnească înălţându-se într-un lujer înalt de şase metri şi într-o explozie de flori.

Vijaya îi atinse braţul.

— Priveşte, spuse el. Coboară un grup de şcolari de la elementară.

Will se întoarse înspre munte şi văzu un tânăr în bocanci cu crampoane şi echipament de alpinist care-şi croia drum coborând printr-o crevasă deasupra unei prăpăstii. În locul în care crevasa îi oferi un loc de popas convenabil se opri şi, dându-şi capul pe spate, slobozi un iodler sonor ca acelea din Alpi. La douăzeci şi cinci de metri deasupra lui, un băiat ieşi din spatele unui contrafort de stâncă, îşi dădu drumul de pe marginea pe care stătea şi-şi începu coborârea prin crevasă.

— Te tentează? întrebă Vijaya, întorcându-se înspre Murugan.

Exagerând cu mult rolul unui adult sofisticat plictisit, care are de făcut altceva mai bun decât să-i privească pe copii jucându-se, Murugan strânse din umeri:

— Niciun pic.

Se îndepărtă şi, aşezându-se pe statuia tocită de vreme a unui leu, scoase din buzunar o revistă americană cu coperţi colorate şi începu să citească.

— Ce gen de literatură este? întrebă Vijaya.

— *Science fiction*, răspunse Murugan, cu o nuanţă de sfidare în voce.

Doctorul Robert râse:

— Orice care să te facă să evadezi din realitate.

Prefăcându-se că nu l-a auzit, Murugan întoarse o pagină şi continuă să citească.

— E bunicel, spuse Vijaya, care urmărise coborârea băiatului alpinist. Au câte un om cu experienţă la fiecare capăt al frânghiei, adăugă el. Nu-l poţi vedea pe bărbatul

numărul unu. Este în spatele acelui contrafort, într-o crevasă paralelă, la cincisprezece sau douăzeci de metri mai sus. Acolo există în permanenţă un ţăruş din fier, de care poţi lega frânghia. Chiar dacă ar cădea tot grupul, totuşi cu toţii ar fi în perfectă siguranţă.

Întins ca un vultur cu aripile desfăşurate între punctele de sprijin pentru picioare aflate pe fiecare din pereţii crevasei strâmte, liderul continua să-şi strige instrucţiunile şi încurajările. Apoi, pe măsură ce băiatul se apropie, îşi părăsi locul, coborî încă vreo zece metri şi, oprindu-se, slobozi un alt iodler. În bocanci şi pantaloni, o fată înaltă, cu părul prins în codiţe, apăru din spatele contrafortului şi coborî în crevasă.

— Excelent! spuse Vijaya aprobator, urmărind-o cu privirea.

Între timp, dintr-o clădire scundă de la piciorul stâncii – în mod evident o versiune tropicală a unei colibe din Alpi – un grup de tineri ieşiseră să vadă ce se întâmpla. Ei făceau parte, i se spuse lui Will, din alte trei grupuri de alpinişti care-şi dăduseră examenul post-elementar mai devreme în ziua aceea.

— Echipa mai bună câştigă vreun premiu? întrebă Will.

— Nimeni nu câştigă nimic, răspunse Vijaya. Asta nu este o competiţie. E mai mult o probă.

— O probă, explică doctorul Robert, care reprezintă primul stadiu al iniţierii la ieşirea din copilărie înspre adolescenţă. O probă care-i ajută să înţeleagă lumea în care vor trebui să trăiască, îi ajută să conştientizeze

omniprezenţa morţii, fragilitatea esenţială a oricărei existenţe. Însă după probă urmează revelaţia. Peste câteva minute, acestor băieţi şi fete li se va oferi ocazia de a trăi prima experienţă oferită de medicamentul-*moksha*. Îl vor lua toţi împreună şi va urma o ceremonie religioasă la templu.

— Ceva de genul slujbei de miruire?

— Cu excepţia faptului că aceasta nu este doar un fragment dintr-o aiureală teologică. Datorită medicamentului-*moksha*, include o veritabilă experienţă a esenţei lucrurilor.

— Esenţa lucrurilor? Will clătină din cap. Există aşa ceva? Mi-aş dori să pot să cred una ca asta.

— Nu ţi se cere să crezi, spuse doctorul Robert. Esenţa lucrurilor nu este o afirmaţie; este o stare de fapt. Noi nu-i învăţăm crezuri pe copiii noştri şi nici nu-i facem să se înduioşeze pe marginea unor simboluri încărcate emoţional. Atunci când vine vremea să înveţe adevărurile cele mai adânci ale religiei, îi punem să iasă dintr-o prăpastie căţărându-se pe stânci şi apoi le dăm patru sute de miligrame de revelaţie. Două modalităţi directe de a experimenta realitatea, de pe urma cărora orice băiat sau fată cu inteligenţă rezonabilă îşi poate face o idee clară asupra celor ce sunt.

— Şi nu uita vechea noastră problemă a puterii, spuse Vijaya. Căţăratul pe stâncă este o ramură a eticii aplicate; este un alt substitut preventiv al tiraniei.

— Aşadar tatăl meu ar fi trebuit să fie alpinist şi tăietor de lemne totodată.

— Ai putea să râzi, spuse Vijaya, râzând şi el. Dar adevărul este că funcţionează. Funcţionează. Una peste alta, mi-am croit drumul căţărându-mă şi ieşind din abisul la propriu al zecilor de ispite dintre cele mai urâte, care mă împingeau să-mi folosesc gabaritul; iar gabaritul meu fiind considerabil, adăugă el, şi provocările erau tot atât de puternice.

— Se pare că există o singură problemă, spuse Will. Pe parcursul ascensiunii pentru a ieşi din iureşul ispitelor, ai putea să cazi şi... Amintindu-şi brusc de ceea ce i se întâmplase lui Dugald MacPhail, tăcu.

Doctorul Robert încheie fraza:

— Ai putea să cazi, spuse el rar, şi să mori. Dugald escalada de unul singur, continuă el după o scurtă pauză. Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat. Trupul nu i-a fost găsit până a doua zi.

Urmă o tăcere prelungă.

— Tot mai crezi că-i o idee bună? întrebă Will, îndreptându-şi toiagul de bambus înspre siluetele micuţe care se târau cu atâta efort pe peretele stâncii golaşe care cobora sălbatic.

— Tot mai cred că-i o idee bună, răspunse doctorul Robert.

— Însă biata Susila...

— Da, biata Susila, repetă doctorul Robert. Şi bieţii copii, biata Lakshmi, bietul de mine. Dar dacă Dugald nu

şi-ar fi făcut un obicei din a-şi risca viaţa, ar fi putut fi bieţi toţi ceilalţi, din alte motive. Mai bine să înfrunţi pericolul de a-ţi pierde propria viaţă decât să înfrunţi pericolul de a ucide alţi oameni sau, cel puţin, să-i faci nefericiţi. Să-i răneşti pentru că eşti agresiv din fire şi prea prudent sau prea neştiutor ca să-ţi risipeşti agresivitatea escaladând o râpă. Şi acum, continuă el pe un alt ton, vreau să-ţi arăt priveliştea.

— Iar eu am să merg să vorbesc cu băieţii şi fetele de-acolo, spuse Vijaya şi plecă spre grupul aflat la poalele stâncii roşii.

Lăsându-l pe Murugan cufundat în *science fiction*, Will îl urmă pe doctorul Robert printr-o poartă pe piloni, străbătând platforma largă din piatră care înconjura templul. La unul din colţurile acelei platforme se afla un mic pavilion cu boltă. Intrară şi, traversându-l până la o fereastră mare, fără geam, priviră afară. Ridicându-se până la linia orizontului, ca un zid solid de jad şi lapislazuli, se vedea marea. La picioarele lor, la capătul unui hău adânc de cinci sute de metri, se întindea verdele junglei. Dincolo de junglă, pliate vertical în vâlcele şi deluşoare, aranjate în terase orizontale ca o scară uriaşă făcută de mâna omului, cuprinzând nenumărate ogoare, pantele mai joase coborau abrupt până la o câmpie întinsă, la a cărei margine mai îndepărtată, între grădini şi plaja mărginită de palmieri, se întindea un oraş destul de mare. Văzut de la această înălţime în toată întinderea lui

strălucitoare, arăta ca pictura miniaturală, meticuloasă a unui oraş dintr-un almanah medieval.

— Acolo e Shivapuram, spuse doctorul Robert. Iar complexul de clădiri de pe dealul de dincolo de râu este marele templu budist. E puţin mai vechi decât Borobudur, iar sculptura este la fel de frumoasă ca oricare alta din Indochina. Urmă un moment de tăcere. Căsuţa aceasta de vară, continuă el, este locul în care obişnuiam să facem picnic atunci când ploua. Nu voi uita niciodată vremea când Dugald (trebuie să fi avut vreo zece ani) se distra căţărându-se aici, pe marginea ferestrei, stând într-un picior ca o imitaţie a lui Shiva Dănţuitorul. Biata Lakshmi era speriată de moarte. Însă Dugald era un căţărător înnăscut. Ceea ce face accidentul şi mai de neînţeles. Clătină din cap; apoi, după altă clipă de tăcere, spuse: Ultima dată când am venit cu toţii aici a fost acum vreo opt sau nouă luni. Dugald trăia încă, iar Lakshmi nu era încă prea slăbită pentru o zi în aer liber cu nepoţii ei. El a făcut din nou cascadoria cu Shiva, de dragul lui Tom Krishna şi Mary Sarojini. Stătea într-un picior şi îşi mişca braţele atât de repede, încât ai fi jurat că avea patru. Doctorul Robert tăcu. Culegând o fărâmă de tencuială de pe podea, o aruncă pe fereastră, apoi continuă: Jos, jos, jos... Spaţiu gol. *Pascal avait son gouffre*[74]. Ce ciudat ca acesta să devină dintr-odată simbolul cel mai puternic al morţii şi simbolul cel mai puternic al vieţii celei mai pline, mai intense. Brusc, faţa i se lumină. Vezi şoimul acela?

[74] Pascal şi-avea abisul... – începutul primului vers din poemul baudelairian *Abisul*.

— Un şoim?

Doctorul Robert arătă înspre locul unde, la jumătatea distanţei dintre cuibul şoimului şi bolta întunecată a pădurii, o întruchipare mică şi cafenie a vitezei şi a forţei plutea leneşă, fără a-şi mişca aripile.

— Îmi aminteşte de o poezie pe care Bătrânul Raja a scris-o odinioară despre acest loc.

Doctorul Robert rămase tăcut un moment, apoi începu să recite:

„Aici sus, mă-ntrebi tu,
Aici sus, departe, unde Shiva
Dănţuieşte deasupra lumii,
Ce cred oare că fac?

Niciun răspuns, prietene – doar
Şoimul acela de la picioarele noastre ce se-nvârte,
Acei lăstuni negri şi iuţi ca nişte săgeţi
Care desenează lungi dâre argintii prin aer –
Stridenţa ţipetelor lor.

Cât de departe, spui tu, de câmpiile fierbinţi,
Cât de departe, spui cu reproş, de semenii mei!
Şi totuşi cât de-aproape! Pentru că aici, între cerul acoperit de nori
Şi marea de dedesubt, vizibil dintr-odată,
Citesc al lor secret şi pe-al meu.”

— Iar secretul, din câte înţeleg, este acest spaţiu gol.

— Sau, mai degrabă, ceea ce simbolizează acest spaţiu gol – natura Buddha în toată efemeritatea noastră nesfârşită. Ceea ce-mi aminteşte... Doctorul MacPhail îşi privi ceasul.

— Ce urmează în program? întrebă Will în timp ce ieşeau în lumina puternică.

— Slujba de la templu, răspunse doctorul Robert. Tinerii alpinişti îi vor oferi reuşita lor lui Shiva – cu alte cuvinte, propriei lor Realităţi văzute ca Dumnezeu. După care vor trece la partea a doua a iniţierii lor: experienţa de a se elibera de ei înşişi.

— Prin intermediul medicamentului-*moksha*?

Doctorul Robert consimţi.

— Îndrumătorii lor li-l dau înainte să plece din coliba Asociaţiei Alpiniştilor. Apoi vin la templu. Substanţa începe să-şi facă efectul în timpul slujbei. Apropo, adăugă el, slujba este în sanscrită, aşa că n-o să înţelegi nimic. Discursul lui Vijaya va fi în engleză – el vorbeşte în calitate de preşedinte al Asociaţiei Alpiniştilor. La fel va fi şi al meu. Şi, bineînţeles, tinerii vor vorbi mai mult în engleză.

În interiorul templului era un întuneric răcoros, cavernos, atenuat doar de lumina palidă filtrată printr-o pereche de ferestre mici şi zăbrelite şi de şapte lămpi care atârnau, ca haloul unor stele galbene, tremurătoare, deasupra capului unei apariţii de pe altar. Era o statuie din cupru, nu mai înaltă decât un copil, reprezentându-l pe Shiva. Înconjurat de o aură mărginită de flăcări,

gesticulând cu cele patru braţe ale sale, cu părul în şuviţe unduind sălbatic, cu piciorul drept strivind o pocitanie pipernicită, întruchipare a celei mai hidoase răutăţi, cu piciorul stâng ridicat cu graţie, zeul stătea încremenit în extaz. Fără să mai poarte echipamentul de alpinism, ci încălţaţi cu sandale, cu pieptul dezvelit şi în pantaloni scurţi sau în fuste viu colorate, vreo zece băieţi şi fete, împreună cu cei şase tineri care le fuseseră îndrumători şi instructori, stăteau aşezaţi pe podea, cu picioarele încrucişate. Deasupra lor, pe treptele cele mai înalte ale altarului, un preot bătrân, ras în cap şi înveşmântat într-o mantie galbenă, intona ceva sonor şi de neînţeles. Lăsându-l pe Will comod instalat pe un pervaz, doctorul Robert merse în vârful picioarelor spre locul unde erau aşezaţi Vijaya şi Murugan şi se ghemui lângă ei.

Splendidul zumzet în sanscrită făcu loc unui cânt nazal, înalt, iar cântarea, la vremea potrivită, fu urmată de o litanie, rostirea preotului alternând cu răspunsul congregaţiei.

Apoi se aprinse tămâie într-o cădelniţă din alamă. Preotul bătrân îşi ridică mâinile cerând tăcere şi, preţ de o bună bucată de timp încărcată de înţelesuri, de nemişcare desăvârşită, firul de fum gri al tămâii se ridică drept şi neşovăielnic în faţa zeului, apoi, când întâlni curentul de aer venind dinspre ferestre, se sparse şi se împrăştie într-un nor invizibil care umplu întregul spaţiu întunecat cu parfumul lui misterios venit din altă lume. Will deschise ochii şi văzu că, dintre toţi cei din

congregaţie, singur Murugan se fâţâia neliniştit. Şi nu doar se fâţâia, se mai şi strâmba cu grimase de dezaprobare iritată. El, unul, nu se căţărase niciodată; de aceea, căţăratul era ceva de-a dreptul prostesc. El, unul, refuzase întotdeauna să încerce medicamentul-*moksha*; de aceea, cei care-l foloseau erau de neacceptat. Mama lui credea în Maeştri Înălţaţi şi vorbea în mod regulat cu Koot Hoomi; de aceea, imaginea lui Shiva era cea a unui idol vulgar. Ce pantomimă elocventă, se gândi Will în timp ce-l urmărea pe băiat. Dar din păcate pentru bietul şi micuţul Murugan, nimeni nu dădea nici cea mai mică atenţie maimuţărelilor sale.

— *Shivayanama*, rosti preotul bătrân, rupând lunga tăcere, *Shivayanama*, mai spuse el o dată şi făcu un gest de invitaţie.

Ridicându-se de la locul ei, fata înaltă pe care Will o văzuse coborând de pe creastă urcă pe treptele altarului. Stând pe vârful picioarelor, cu trupul uns, strălucind ca o a doua statuie din cupru în lumina lămpilor, ea atârnă o ghirlandă de flori galben-pale pe braţele stângi cele mai de sus ale lui Shiva. Apoi, unindu-şi palmele, privi zâmbind senin chipul zâmbitor al zeului şi, cu o voce care la început tremura, dar care treptat căpăta forţă, începu să vorbească:

O, tu, creatorule, tu, distrugătorule, tu, cel care creezi lumea
şi îi pui capăt,
Care dansezi în lumina soarelui printre păsări şi copii

care se joacă,
Care-n miez de noapte dansezi printre leşuri, pe tărâmurile cuprinse de flăcări
Tu, Shiva, tu, Bhairava cel întunecat şi groaznic,
Tu, Realitate şi Iluzie, Nimicul şi Toate Cele ce Sunt,
Tu eşti stăpânul vieţii şi de aceea ţi-am adus
flori;
Tu eşti stăpânul morţii şi de aceea ţi-am adus
inima mea –
Această inimă care este acum tărâmul tău cuprins de flăcări.
Acolo ignoranţa şi sinele vor fi mistuite de foc.
Pentru ca tu, Bhairava, să poţi dănţui în cenuşă.
Pentru ca tu, Stăpâne Shiva, să poţi dănţui într-un loc plin de flori,
Iar eu să dănţuiesc odată cu tine.

Înălţându-şi braţele, fata făcu un gest care amintea de devoţiunea extatică a sute de generaţii de adoratori dansatori, apoi se întoarse şi merse înapoi în penumbră. „*Shivayanama*”, strigă cineva. Murugan pufni dispreţuitor atunci când refrenul fu preluat şi de alte voci tinere: „*Shivayanama*, *Shivayanama*...” Bătrânul preot începu să intoneze un alt pasaj din Scriptură. Pe la jumătatea cuvântării sale, o mică pasăre cenuşie cu cap roşu-aprins zbură înăuntru printr-una din ferestrele zăbrelite, fâlfâi sălbatic în jurul lămpilor altarului, apoi, ciripind puternic cu o groază plină de indignare, ţâşni din nou afară. Cânturile continuară, se amplificară, ajungând la un punct culminant şi sfârşiră într-o rugăciune şoptită, închinată

păcii: *Shanti, shanti, shanti*. Bătrânul preot se întoarse acum înspre altar, ridică o lumânare lungă şi, luând lumină de la una din lămpile de deasupra capului lui Shiva, continuă să aprindă celelalte şapte lămpi care atârnau în nişa adâncă de sub lespedea pe care stătea dănţuitorul. Scânteind pe convexităţile metalice şlefuite, lumina lor dădu la iveală o altă statuie, de data aceasta înfăţişându-i pe Shiva şi Parvati; Yoghinul prin excelenţă era reprezentat aşezat şi, în timp ce două dintre cele patru mâini ale sale ţineau depărtate toba simbolică şi focul, cu a doua pereche de mâini o mângâia pe zeiţa îndrăgostită, ale cărei picioare şi braţe gemene îl înlănţuiau în această eternă îmbrăţişare din bronz. Preotul cel bătrân făcu semn cu mâna. De data aceasta, un băiat cu pielea smeadă şi foarte musculos fu cel care păşi în lumină. Aplecându-se, atârnă de gâtul lui Parvati ghirlanda pe care o purta; apoi, răsucind lungul lanţ înflorit, lăsă să cadă o a doua buclă de orhidee albe peste capul lui Shiva.

— Fiecare din ei este amândoi, spuse el.

— Fiecare din ei este amândoi, repetă corul vocilor tinere.

Murugan îşi scutură violent capul.

— O, tu, cel care ai plecat, spuse băiatul cu pielea smeadă, cel care ai plecat, care ai plecat pe ţărmul celălalt, care ai ajuns pe ţărmul celălalt, o, tu, iluminare, şi tu, cealaltă iluminare, tu, eliberare contopită cu

eliberarea, tu, compasiune, în braţele nesfârşitei compasiuni.

— *Shivayanama*.

Se întoarse la locul lui. Urmă o tăcere lungă. Vijaya se ridică apoi în picioare şi începu să vorbească:

— Primejdie, spuse el, subliniind prin repetare. Primejdie. Primejdie deliberată şi totuşi acceptată cu uşurinţă. Primejdie împărtăşită cu un prieten, cu un grup de prieteni. Împărtăşită în mod conştient, împărtăşită până la limitele conştiinţei, astfel încât împărtăşirea şi primejdia devin o yoga. Doi prieteni legaţi cu aceeaşi frânghie pe peretele unei stânci. Câteodată trei prieteni sau patru. Fiecare dintre ei este perfect conştient de proprii muşchi încordaţi, de propria îndemânare, de propria teamă şi de propriul spirit care transcende frica. Şi fiecare dintre ei, bineînţeles, este în acelaşi timp conştient de prezenţa tuturor celorlalţi, este preocupat de soarta lor, făcând lucrurile potrivite pentru a se asigura că aceştia vor fi în siguranţă. Viaţa la cote maxime de tensiune fizică şi mentală, viaţa cu atât mai plină, mai inestimabil de preţioasă, din cauza ameninţării omniprezente a morţii. Însă după yoga primejdiei urmează yoga vârfului, yoga odihnei şi a renunţării, yoga receptivităţii complete şi totale, yoga ce înseamnă acceptarea conştientă a ceea ce îţi este dat aşa cum îţi este dat, fără cenzura minţii preocupate şi moralizatoare, fără niciun adaos venit din rezerva de idealuri la mâna a doua sau din rezerva încă şi mai cuprinzătoare de

fantezii. Pur şi simplu stai acolo, cu muşchii relaxaţi şi mintea deschisă spre lumina soarelui şi spre nori, deschisă către depărtări şi orizont, în sfârşit, deschisă către Non-Gândul fără formă, fără cuvinte, pe care nemişcarea vârfului îţi permite să-l intuieşti, profund şi statornic, în interiorul fluxului pâlpâitor al gândului tău de zi cu zi.

Iar acum este momentul coborârii, este momentul unei a doua faze de yoga primejdiei, momentul de a reînnoi tensiunea şi conştiinţa vieţii în toată plenitudinea ei strălucitoare, în timp ce atârni precar pe marginea dezastrului. Apoi, ajuns la poalele stâncii te dezlegi, o porneşti cu paşi mari de-a lungul potecii de piatră până la primii copaci. Şi dintr-odată te trezeşti în pădure şi se impune un alt fel de yoga: yoga junglei, yoga ce presupune să fii pe deplin conştient de viaţa clipei prezente, de viaţa din junglă în toată exuberanţa şi murdăria ei putredă, târâtoare, în toată ambivalenţa melodramatică a orhideelor şi a miriapodelor, a lipitorilor şi a păsărilor tropicale, a băutorilor de nectar şi a băutorilor de sânge. Viaţa care transformă haosul şi urâţenia în ordine, viaţa care-şi înfăptuieşte miracolele naşterii şi ale evoluţiei, dar care le înfăptuieşte, se pare, fără alt scop decât ca să se distrugă pe sine. Frumuseţe şi groază, frumuseţe – repetă Vijaya – şi groază. Şi atunci când cobori dintr-una din expediţiile tale pe munte, înţelegi deodată că există o armonie. Şi nu doar armonie. O fuziune, o contopire. Frumuseţea care devine una cu

groaza, prin yoga junglei. Viaţa reconciliată cu perpetua imanenţă a morţii prin yoga primejdiei. Neantul identificat cu sinele în sărbătoarea acestei yoga a vârfului.

Se aşternu tăcerea. Murugan căscă ostentativ. Bătrânul preot aprinse un alt beţişor de tămâie şi, mormăind, îl flutură prin faţa dănţuitorului, îl mai flutură iarăşi în jurul întruchipării iubirii cosmice dintre Shiva şi Zeiţă.

— Respiraţi profund, spuse Vijaya, şi, în timp ce respiraţi, luaţi aminte la mireasma de tămâie. Acordaţi-i toată atenţia voastră; înţelegeţi-o aşa cum este – o realitate inefabilă de dincolo de cuvinte, de dincolo de raţiune şi explicaţie. Înţelegeţi-o în stare brută. Înţelegeţi-o ca pe un mister. Parfum, femei şi rugăciune – aceste trei lucruri erau iubite de Mohamed mai presus de orice. Dimesiunile inexplicabile ale tămâii inhalate, ale pielii dezmierdate, ale iubirii care se simte şi, dincolo de acestea, misterul misterelor, Unul în pluralitate, Neantul care este totul, Realitatea omniprezentă sub orice înfăţişare, la fiecare pas şi în fiecare clipă. Aşa că respiraţi, respiraţi, respiraţi, încheie Vijaya, şoptindu-şi ultimele cuvinte, în timp ce se aşeza.

— *Shivayanama*, murmură extatic preotul cel bătrân.

Doctorul Robert se ridică în picioare şi porni înspre altar, apoi se opri, se întoarse şi-i făcu semn lui Will Farnaby:

— Vino şi aşază-te lângă mine, spuse el încet atunci când Will îl ajunse de pe urmă. Aş vrea să le vezi chipurile.

— Nu deranjez?

Doctorul Robert clătină din cap şi înaintară împreună, urcară şi, ajunşi la trei sferturi din lungimea scărilor către altar, se aşezară unul lângă celălalt în penumbră, între întuneric şi lumina lămpilor. Foarte încet, doctorul Robert începu să vorbească despre Shiva-Nataraja, Stăpânul Dansului.

— Priviţi-i imaginea, spuse el. Priviţi-o cu ochii noi pe care vi i-a dat medicamentul-*moksha*. Vedeţi cum respiră şi pulsează, cum creşte din strălucire într-o strălucire încă mai intensă. Dansând prin timp şi în afara timpului, dansând la nesfârşit şi în eternul acum. Dansând şi iar dansând în toate lumile deodată. Priviţi-l.

Scrutând cu atenţie acele chipuri îndreptate în sus, Will observă, când pe unul, când pe altul, iluminările izvorând din încântare, recunoaştere, înţelegere, semnele uimirii pline de veneraţie care fremătau la graniţa cu extazul sau groaza.

— Priviţi cu atenţie, insistă doctorul Robert. Priviţi cu şi mai multă atenţie. Dansează în toate lumile deodată, mai spuse el, după un moment îndelungat de tăcere. În *toate* lumile. Şi mai presus de toate, în lumea materiei. Priviţi haloul mare şi rotund, mărginit de simbolurile focului, în interiorul căruia dansează zeul. Simbolizează Natura, lumea masei şi a energiei. În interiorul lui, Shiva-Nataraja

înfăptuieşte dansul nesfârşitei deveniri şi distrugeri. Este *lila* lui, jocul lui cosmic. Se joacă de dragul jocului, ca un copil. Însă copilul acesta este Ordinea Lucrurilor. Jucăriile lui sunt galaxiile, terenul lui de joacă este spaţiul infinit, iar între un deget şi altul, fiecare interval este de câte un miliard de ani-lumină. Priviţi-l acolo, la altar. Reprezentarea este făcută de mâna omului, o mică statuetă din cupru, de numai doi metri înălţime. Însă Shiva-Nataraja umple universul, este însuşi universul. Închideţi ochii şi priviţi-l cum se înalţă în noapte, urmăriţi întinderea nesfârşită a acelor braţe şi părul sălbatic unduind în infinit.

Nataraja jucându-se printre stele şi atomi. Dar totodată, adăugă el, jucându-se cu orice lucru viu, cu orice fiinţă care simte, cu orice copil, bărbat şi femeie. Joc de dragul jocului. Însă acum, terenul de joacă este conştient, ringul de dans este capabil de suferinţă. Pentru noi, joaca aceasta fără scop pare un fel de insultă. Ceea ce am vrea cu adevărat este un Dumnezeu care să nu distrugă niciodată ceea ce a creat. Sau, dacă trebuie să existe durere şi moarte, atunci să se ocupe de ele un Dumnezeu al dreptăţii care să-i pedepsească pe cei răi şi să-i răsplătească pe cei buni cu fericirea veşnică. Dar de fapt cei buni sunt loviţi, cei nevinovaţi suferă. Atunci, să existe un Dumnezeu care să-i înţeleagă şi să aducă alinare. Însă Nataraja doar dansează. Jocul lui este un joc care nu ţine seama de moarte şi de viaţă, de toate relele şi nici de tot ce-i bun. În cea mai ridicată dintre mâinile

drepte ţine o tobă care cheamă fiinţa din nefiinţă. Ta-ra-bum-bum – ritmul creaţiei, deşteptătorul cosmic. Dar acum uitaţi-vă la cea mai ridicată dintre mâinile stângi. Mânuieşte focul prin care tot ceea ce este creat este imediat distrus. Dănţuieşte în felul acesta – şi câtă fericire! Dănţuieşte în alt fel – şi apar, o!, durerea, frica hidoasă, deznădejdea! Apoi alte trei salturi, hop, hopa, ţop! Hop, în sănătate perfectă. Hopa, în cancer şi senilitate. Ţop, dincolo de plinătatea vieţii în neant, dincolo de neant, din nou în viaţă. Pentru Nataraja, totul este doar un joc, iar jocul este un scop în el însuşi, veşnic lipsit de un scop anume. El dănţuieşte pentru că dănţuieşte, iar dansul este *maha-sukha* sa, fericirea lui infinită şi eternă. Fericirea eternă, repetă doctorul Robert şi din nou rosti, de data asta întrebător: Fericirea eternă? Clătină din cap. Pentru noi nu există fericire, doar oscilarea între fericire şi teroare şi un sentiment de revoltă la gândul că durerile noastre sunt o parte integrantă a dansului lui Nataraja, aşa cum sunt şi plăcerile noastre, moartea, viaţa noastră. Hai să ne gândim puţin la asta, în tăcere.

Secundele treceau, tăcerea se adâncea. Deodată, pe neaşteptate, una dintre fete începu să hohotească. Vijaya plecă de la locul lui şi, îngenunchind lângă ea, îşi aşeză o mână pe umărul ei. Hohotele se potoliră.

— Suferinţa şi boala, continuă doctorul Robert în cele din urmă, bătrâneţea, decrepitudinea, moartea. *Îţi arăt*

suferinţa. Însă acesta nu este singurul lucru pe care ni l-a arătat Buddha. Ne-a mai arătat şi curmarea suferinţei.

— *Shivayanama*! strigă triumfător preotul cel bătrân.

— Deschideţi ochii din nou şi priviţi-l pe Nataraja acolo sus, pe altar. Priviţi cu atenţie. În mâna dreaptă de sus, aşa cum aţi observat deja, ţine toba care cheamă lumea la existenţă, iar în mâna stângă de sus duce focul distrugător. Viaţa şi moartea, ordinea şi dezintegrarea, în mod imparţial. Dar acum priviţi cealaltă pereche de mâini a lui Shiva. Mâna dreaptă inferioară este ridicată, iar palma este întoarsă spre afară. Ce înseamnă gestul acesta? Înseamnă „Nu te teme; este în regulă”. Dar cum ar putea cineva în toate minţile să nu se teamă? Cum ar putea pretinde cineva că răul şi suferinţa sunt în regulă, când e atât de evident că nu sunt? Nataraja are răspunsul. Priviţi-i acum mâna stângă inferioară. O foloseşte pentru a arăta în jos, înspre picioare. Şi ce anume fac picioarele lui? Priviţi cu atenţie şi veţi vedea că piciorul drept calcă ferm peste o creatură mică, subumană, oribilă – demonul Muyalaka. O stârpitură, însă imens de puternic în răutatea lui, Muyalaka este întruchiparea ignoranţei, manifestarea lăcomiei, a egoismului posesiv. Calcă-l în picioare-l, striveşte-l! Şi exact asta face Nataraja. Striveşte micul monstru cu piciorul drept. Dar observaţi că nu arată cu degetul înspre acest picior drept cu care striveşte; ci înspre piciorul stâng, piciorul pe care, în timp ce dansează, e pe cale să îl ridice de pe pământ. Şi de ce arată înspre el? De ce?

Acel picior ridicat, acea sfidare dănţuitoare a forţei gravitaţiei – este simbolul desprinderii, al *mokshei*, al eliberării. Nataraja dănţuieşte în toate lumile deodată – în lumea fizicii şi a chimiei, în lumea experienţei obişnuite, pe de-a-ntregul umane; în sfârşit, în lumea realului, a minţii, a luminii pure... Iar acum, continuă doctorul Robert după un moment de linişte, vreau să priviţi cealaltă statuie, imaginea lui Shiva şi a Zeiţei. Priviţi-i, în mica lor nişă de lumină. Închideţi apoi ochii şi vedeţi-i încă o dată – strălucitori, vii, în plină glorie. Cât de frumos! Iar în tandreţea lor, câte înţelesuri profunde! Câtă înţelepciune dincolo de toate înţelepciunile tălmăcite în cuvinte se află dincolo de experienţa aceea senzuală de fuziune spirituală şi izbăvire! Eternitatea îndrăgostită de timp. Unul unit prin căsătorie cu multitudinea, cu relativul, care s-a transformat în absolut prin uniunea lui cu Unul. Nirvana identificată cu samsara, manifestarea în timp, trup şi simţire a Naturii Buddha.

— *Shivayanama*, rosti iarăşi preotul cel bătrân, după care aprinse un alt beţişor de tămâie şi uşor, într-o succesiune de triluri prelungi, începu să intoneze ceva în sanscrită. Pe chipurile tinere din faţa lui, Will citea semnele unei seninătăţi atente, zâmbetul abia perceptibil, extatic, care întâmpină o epifanie bruscă, o revelaţie a adevărului sau a frumuseţii. În spate, în tot acest răstimp, Murugan se plictisea rezemat de un stâlp, scobindu-se în nasul uşor grecesc.

— Eliberare, începu din nou doctorul Robert, sfârşit al durerii, încetare de a mai fi ceea ce ca un ignorant crezi că eşti şi devenire, transformare în ceea ce eşti cu adevărat. Peste puţin timp, datorită medicamentului-*moksha*, veţi şti cum anume e să fiţi ceea ce sunteţi cu adevărat, ceea ce de fapt aţi fost dintotdeauna. Fericire absolută, dincolo de timp! Dar ca orice altceva, şi acest „dincolo de timp” este trecător. Ca orice altceva, şi acesta se va scurge. Şi după ce se va fi scurs, ce veţi face cu experienţa aceasta? Ce veţi face cu toate celelalte experienţe similare pe care medicamentul-*moksha* vi le va aduce în anii care vin? Vă veţi bucura pur şi simplu de ele aşa cum v-aţi bucura de o seară la teatrul de păpuşi, pentru ca apoi să vă întoarceţi la treabă ca de obicei, înapoi la comportamentul delincvenţilor prostuţi care vă imaginaţi că sunteţi? Sau poate că, după ce aţi prins o frântură, vă veţi dedica vieţile pentru a lucra, deloc ca de obicei, pentru a fi ceea ce sunteţi cu adevărat? Tot ceea ce noi, oamenii mai în vârstă, putem face cu toate învăţămintele noastre, tot ceea ce Pala poate face pentru voi cu organizările ei sociale este să vă furnizăm tehnici şi oportunităţi. Şi tot ceea ce medicamentul-*moksha* poate face este să vă ofere o succesiune de frânturi mirifice, o oră sau două, din când în când, de graţie care iluminează şi eliberează. Vouă vă rămâne să hotărâţi dacă veţi co-opera cu providenţa şi veţi profita de aceste oportunităţi. Dar asta este pentru viitor. Aici şi acum, tot ceea ce trebuie să faceţi este să urmaţi sfatul păsării minah:

Atenţiune! Luaţi aminte şi vă veţi trezi, treptat sau dintr-odată, conştienţi de marile adevăruri primordiale din spatele acestor simboluri de pe altar.

— *Shivayanama*!

Bătrânul preot îşi agită beţişorul de tămâie. La baza treptelor altarului, băieţii şi fetele stăteau nemişcaţi ca nişte statui. O uşă scârţâi, se auzi zgomotul unor paşi. Will întoarse capul şi văzu un om scund, îndesat, care-şi croia drum printre tinerii cufundaţi în meditaţie. Urcă treptele şi, înclinându-se, murmură ceva la urechea doctorului Robert, apoi se întoarse şi o luă înspre uşă.

Doctorul Robert îşi aşează o mână pe genunchiul lui Will.

— E poruncă regală, şopti el cu un zâmbet şi o strângere din umeri. Acesta era omul care se ocupă de coliba alpină. Rani tocmai a telefonat să spună că vrea să-l vadă pe Murugan cât se poate de repede. E urgent.

Râzând fără zgomot, doctorul Robert se sculă de jos şi îl ajută şi pe Will să se ridice în picioare.

11

Will Farnaby îşi pregătise singur micul dejun, iar atunci când doctorul Robert se întoarse de la spital, din vizita de dimineaţă devreme, îşi servea a doua ceaşcă de ceai palanez şi mânca pâine prăjită cu marmeladă de pomelo.

— N-a avut prea multe dureri noaptea trecută, a fost răspunsul doctorului Robert la întrebările lui. Lakshmi a

prins patru-cinci ore de somn bun, iar în dimineaţa asta a putut mânca nişte supă.

Puteau spera, a continuat el, la o altă zi de linişte. Şi astfel, pentru că pe pacientă o obosea dac-ar fi stat tot timpul acolo şi pentru că viaţa, la urma urmei, trebuie să meargă mai departe şi să fie trăită din plin, hotărâse să meargă cu maşina până la Staţiunea de la Mare Altitudine şi să lucreze câteva ore alături de echipa de cercetare, în laboratorul farmaceutic.

— Lucraţi la medicamentul-*moksha*?

Doctorul Robert căltină din cap.

— Prepararea lui e doar o chestiune de repetare a operaţiunii standard, ceva ce ţine de tehnicieni, nu de cercetători. *Aceştia* din urmă sunt ocupaţi cu ceva nou.

Şi începu să vorbească despre indolii recent izolaţi din seminţele de ololiuqui, aduse din Mexic cu un an înainte şi care se cultivau acum în grădina botanică a staţiunii. Erau cel puţin trei indoli diferiţi, dintre care unul părea să fie extrem de puternic. Experimentele pe animale indicau faptul că influenţa sistemul reticular...

Rămas singur, Will se aşeză sub ventilatorul de deasupra şi îşi continuă lectura din *Însemnări asupra celor ce sunt.*

> Nu ne putem convinge în mod raţional să ieşim din propria iraţionalitate primară. Tot ce putem face este să învăţăm arta de a fi iraţionali într-un mod raţional.
>
> În Pala, după trei generaţii de la Reformă, nu există turme de credincioşi şi nici buni păstori ecleziaşti care să-i

tundă şi să-i castreze; nu există turme de vite sau de porci şi nici măcar văcari specializaţi, regali sau militari, capitalişti sau revoluţionari, care să-i marcheze, să-i bage-n ţarcuri şi să-i măcelărească. Există doar asociaţii voluntare de bărbaţi şi femei aflaţi pe calea spre desăvârşirea umanităţii.

Melodii sau pietricele, procese sau lucruri materiale? „Melodii”, răspund budismul şi ştiinţa modernă. „Pietricele”, spun filosofii clasici ai Occidentului. Budismul şi ştiinţa modernă concep lumea în termeni muzicali. Imaginea care-ţi vine în minte atunci când îi citeşti pe filosofii Occidentului este imaginea unui mozaic bizantin rigid, simetric, alcătuit din milioane de pătrăţele cioplite din vreo piatră anume şi ferm cimentat pe pereţii unei bazilici fără ferestre.

Graţia dansatoarei şi, după patruzeci de ani, artrita ei – ambele sunt funcţii ale scheletului. Tocmai datorită unei structuri inflexibile a oaselor, fata este în stare să-şi facă piruetele; din cauza aceloraşi oase, ajunse un pic mai ruginite, bunica este condamnată la scaunul cu rotile. În mod analog, structura fermă a unei culturi este condiţia primară a oricărei originalităţi şi creativităţi individuale; ea este totodată şi principalul lor duşman. Lucrul a cărui prezenţă este absolut indispensabilă evoluţiei noastre înspre o fiinţă umană completă este, de cele mai multe ori, lucrul care ne împiedică să evoluăm.

Un grup de cercetători ai medicamentului-*moksha* a arătat clar că oameni cu totul obişnuiţi sunt perfect capabili să aibă experienţe vizionare sau chiar pe deplin eliberatoare. În această privinţă, bărbaţii şi femeile care fac şi se bucură de cultura de înaltă ţinută nu sunt cu nimic mai presus decât oamenii mai puţin educaţi. Experienţa

înălţătoare este perfect compatibilă cu exprimarea simbolică inferioară.

Simbolurile expresive create de artiştii palanezi nu sunt cu nimic mai bune decât simbolurile expresive create de artişti din alte părţi. Fiind produse ale fericirii şi ale unui sentiment de împlinire, probabil că din perspectivă estetică sunt mai puţin emoţionante, poate mai puţin satisfăcătoare decât simbolurile tragice sau compensatorii create de victimele frustrării şi ale ignoranţei, ale tiraniei, războiului şi ale superstiţiilor producătoare de vinovăţie şi generatorare de crime. Superioritatea palaneză nu constă în expresia simbolică, ci într-o artă care, deşi mai înaltă şi mai valoroasă decât toate celelalte, poate fi totuşi practicată de oricine: arta experienţei potrivite, arta familiarizării în mod mai intim cu toate lumile în care ne trezim locuind, în calitate de fiinţe umane. Cultura palaneză nu trebuie să fie judecată (în lipsa unui alt criteriu mai bun) aşa cum judecăm alte culturi. Nu trebuie să fie judecată după reuşitele câtorva talentaţi manipulatori de simboluri artistice sau filosofice. Nu, ea trebuie judecată prin ceea ce toţi membrii comunităţii, cei de rând ca şi cei de vază, pot să experimenteze şi chiar o fac, în orice privinţă şi la fiecare intersecţie succesivă a timpului cu eternitatea.

Telefonul începuse să sune. Trebuia să-l lase oare să sune sau era mai bine să răspundă şi să-i comunice persoanei de la celălalt capăt că doctorul Robert era plecat pentru tot restul zilei? Hotărându-se asupra variantei a doua, Will ridică receptorul:

— Bungaloul doctorului Robert, spuse el, parodiind eficienţa unei secretare. Însă doctorul e plecat pentru toată ziua.

— *Tant mieux*[75], spuse vocea regală pătrunzătoare, de la capătul celălalt al firului. Ce mai faci, *mon cher*[76] Farnaby?

Luat prin surprindere, Will îşi bâlbâi mulţumirile pentru întrebarea amabilă a Înălţimii Sale.

— Deci te-au dus ieri după-amiază să vezi una din aşa-numitele lor iniţieri, spuse Rani.

Will îşi revenise din surpriză suficient cât răspundă cu o replică neutră şi pe tonul cel mai indiferent posibil.

— Ceva cu totul remarcabil, comentă el.

— Remarcabil, dar numai ca o Caricatură Blasfematoare a ADEVĂRATEI Iniţieri. Nu au învăţat niciodată să facă distincţia elementară între Ordinea Naturală şi Supranatural, continuă Rani, accentuând emfatic în rostire echivalentele majusculelor peiorative şi laudative.

— Întocmai, murmură Will. Întocmai...

— Ce-ai spus? întrebă vocea de la capătul celălalt al firului.

— Întocmai, repetă Will mai tare.

— Sunt bucuroasă că eşti de acord. Dar nu te-am sunat, continuă Rani, ca să discutăm diferenţa dintre Natural şi Supranatural, oricât de Extraordinar de

[75] Cu atât mai bine (în fr. în orig.).

[76] Dragul meu (în fr. în orig.).

Importantă ar fi ea. Nu, te-am sunat pentru o problemă mai urgentă.

— Petrolul?

— Petrolul, confirmă ea. Tocmai am primit un comunicat foarte îngrijorător de la Reprezentantul meu Personal din Rendang. Foarte Sus Plasat, adăugă ea ca o paranteză, şi mereu Bine Informat.

Will se trezi întrebându-se care din toţi acei oaspeţi ferchezuiţi şi medaliaţi la greu de la cocktailul Biroului Afacerilor Externe îşi trădase colegii cei trădători – inclusiv pe el însuşi, bineînţeles.

— În ultimele câteva zile, continuă Rani, reprezentanţi a nu mai puţin de trei Mari Companii Petroliere europene şi americane au dat năvală în Rendang-Lobo. Informatorul meu mi-a spus că aceştia lucrează deja asupra celor patru sau cinci Persoane-Cheie din Administraţie, care ar putea, la o dată viitoare, să fie factori influenţi în luarea deciziei legate de cine anume va obţine concesiunea Palei.

Will plescăi din limbă dezaprobator.

Se oferiseră sume considerabile – sugeră ea –, dacă nu în mod direct, cel puţin anunţate şi vehiculate în mod ispititor.

— Dezgustător, comentă Will.

Dezgustător era cuvântul potrivit, aprobă Rani. Şi de aceea trebuia făcut Ceva în Legătură cu Asta şi Făcut Imediat. Aflase de la Bahu că Will îi scrisese deja Lordului Aldehyde şi că în câteva zile răspunsul avea să sosească negreşit. Dar câteva zile era un răstimp prea lung. Timpul

era esenţial – nu numai din cauza a ceea ce puneau la cale companiile rivale, ci şi (iar Rani îşi coborî vocea ca să accentueze misterul) din Alte Motive. „Hai, hai!” o tot îndemna Vocea ei cea Mititică. „Acum, fără zăbavă!” Lordul Aldehyde trebuia informat printr-o telegramă asupra a ceea ce se întâmpla (credinciosul Bahu, adăugă ea în paranteză, se oferise să transmită mesajul codat prin intermediul Legaţiei Rendang din Londra) şi, odată cu informaţia aceasta, trebuia să plece şi rugămintea urgentă de a-l împuternici pe Corespondentul lui Special să ia măsuri – în acest stadiu, măsurile potrivite ar fi mai ales de natură financiară – care ar putea fi necesare pentru asigurarea triumfului Cauzei lor Comune.

— Aşadar, cu permisiunea dumitale, trase concluzia vocea regală, îi voi spune lui Bahu să trimită imediat telegrama. În numele nostru, al amândurora, domnule Farnaby, al dumitale şi al Meu. Sper, *mon cher*, că eşti de acord.

Nu era deloc de acord, dar părea să nu existe nicio scuză pentru a da înapoi, având în vedere faptul că-i scrisese deja lui Joe Aldehyde scrisoarea aceea.

— Da, bineînţeles! strigă totuşi Will, afişând un entuziasm contrazis de lunga pauză plină de îndoieli, de dinainte ca vorbele să fie rostite, în căutarea unui răspuns alternativ. Ar trebui să primim răspunsul mâine, adăugă el.

— Îl vom primi în seara asta, îl asigură Rani.

— E posibil?

— Prin voia lui Dumnezeu, spuse ea expresiv, orice este posibil.

— Întocmai, aprobă Will, întocmai. Totuşi...

— Eu mă bazez pe ce îmi spune Vocea mea Mititică. „În seara asta", spunea ea. Şi „îi va da domnului Farnaby mână liberă, mână liberă", repetă ea cu elan. „Iar Farnaby va avea un succes deplin".

— Oare? spuse el cu îndoială.

— *Trebuie* să ai succes.

— Trebuie?

— Trebuie, insistă ea.

— De ce?

— Pentru că Dumnezeu a fost cel care m-a inspirat atunci când am lansat Cruciada Spiritului.

— Nu prea văd legătura.

— Poate că n-ar trebui să-ţi spun, zise ea, dar, după un moment de tăcere, continuă: Dar la urma urmei, de ce nu? Dacă această Cauză a noastră triumfă, Lordul Aldehyde a promis să sprijine Cruciada cu toate resursele sale. Şi, din moment ce Dumnezeu vrea ca această Cruciadă să aibă succes, Cauza Noastră nu poate da greş.

Q.E.D., vru el să strige, dar se abţinu. Nu ar fi fost politicos. Şi, oricum, nu era ceva de glumă.

— Ei bine, trebuie să-l sun pe Bahu. *A bientôt*[77], dragul meu Farnaby! spuse Rani şi închise.

Strângând din umeri, Will se întoarse la *Însemnările asupra celor ce sunt.* Ce altceva îi mai rămânea de făcut?

[77] Pe curând (în fr. în orig.).

Dualism... Fără el, literatura bună nu ar putea exista. Cu el, cu siguranţă, nu ar putea exista o viaţă bună.

„Eu” afirmă o sine-substanţă separată şi rezistentă; „sunt” neagă faptul că orice existenţă reprezintă relaţie şi schimbare. „Eu sunt”. Două cuvinte micuţe, dar ce neadevăr enorm! Dualistul înclinat spre religie invocă din adâncul nemărginit spirite plăsmuite de om; nondualistul invocă adâncul nemărginit în spiritul său sau, pentru a fi mai exacţi, descoperă că adâncul nemărginit este deja acolo.

Se auzi zgomotul unei maşini care se apropia, apoi tăcere, ca atunci când motorul a fost oprit, apoi o uşă trântită şi sunetul unor paşi pe pietriş, pe treptele verandei.

— Eşti gata? se auzi vocea gravă a lui Vijaya.

Will lăsă jos *Însemnările asupra celor ce sunt*, îşi luă toiagul de bambus şi, ridicându-se în picioare, merse până la uşa din faţă.

— Gata şi plin de nerăbdare, spuse el în timp ce ieşea pe verandă.

— Atunci, să mergem! spuse Vijaya, luându-l de braţ. Atenţie la treptele astea, îi recomandă el.

Îmbrăcată complet în roz şi purtând corali în jurul gâtului şi la urechi, o femeie plinuţă, rotundă la faţă, pe la patruzeci de ani şi ceva, stătea lângă jeep.

— Dânsa este Leela Rao, spuse Vijaya. Bibliotecara, secretara, trezoriera şi responsabila noastră generală cu ordinea. Fără ea, am fi pierduţi.

Arăta, gândi Will în timp ce dădea mâna cu ea, ca o versiune mai brună a unora dintre acele doamne englezoaice blânde, însă de o energie inepuizabilă, care, atunci când copiii le-au crescut, se dedică acţiunilor caritabile sau culturii organizate. Nu prea inteligente, dragele de ele; însă cât de dedicate, cât de devotate, cât de cu adevărat bune – şi vai, cât de plictisitoare!

— I-am auzit vorbind despre dumneata pe tinerii mei prieteni Radha şi Ranga, începu doamna Rao în timp ce treceau zdrăngănind cu maşina pe lângă iazul cu lotuşi şi ieşeau către autostradă.

— Sper, spuse Will, că mă simpatizează tot atât de mult pe cât îi simpatizez şi eu.

Faţa doamnei Rao se lumină de plăcere:

— Sunt atât de bucuroasă că vă place de ei!

— Ranga este nemaipomenit de deştept, interveni Vijaya.

— Şi atât de delicat, de echilibrat între introvertire şi lumea din afară, continuă doamna Rao. Mereu ispitit – şi cât de tare! – să evadeze în Nirvana arhat[78]-ului sau în minunatul mic paradis al abstracţiunii pure, propriu oamenilor de ştiinţă. Mereu ispitit, dar adesea rezistând ispitei; pentru Ranga, omul de ştiinţă arhat era un alt fel de Ranga, un Ranga capabil de compasiune, gata, dacă

[78] În budism, persoană care a atins desăvârşirea prin iluminare.

cineva ştia cum să facă apelul potrivit, să se deschidă înspre realităţile concrete ale vieţii, să fie conştient, preocupat şi activ implicat. Ce noroc pentru el şi pentru oricine altcineva că a găsit o fată precum mica Radha, o fată atât de inteligentă, de simplă, cu atâta umor şi tandreţe, atât de bogat înzestrată pentru dragoste şi fericire! Radha şi Ranga, mărturisi doamna Rao, fuseseră printre elevii ei preferaţi.

Elevi, presupuse Will cu condescendenţă, în vreun fel de şcoală budistă de duminică. Dar, de fapt, după cum afla acum înmărmurit, această lucrătoare a operelor de caritate îi instruise pe tineri în ultimii şase ani tocmai în yoga dragostei, în intervalele dintre perioadele de activitate ca bibliotecară. Prin genurile acelea de metode, presupuse Will, care-l făcuseră pe Murugan să dea înapoi, iar pe care Rani, pradă posesivităţii ei aproape incestuoase, le găsise atât de scandaloase. Deschise gura ca s-o întrebe ceva. Dar reflexele lui păreau setate pentru alte frecvenţe, pentru asistenţi sociali aparţinând unei alte specii. Întrebările refuzau pur şi simplu să-i iasă de pe buze. Iar acum era prea târziu ca să le mai pună. Doamna Rao începuse să vorbească despre cealaltă vocaţie a dumisale:

— Dacă ai şti, continuă ea, câtă bătaie de cap ne dau cărţile în climatul acesta! Hârtia putrezeşte, cleiul se lichefiază, legăturile se dezintegrează, insectele devorează. Literatura şi tropicele sunt cu adevărat incompatibile.

— Şi dacă e să-i dăm crezare Bătrânului vostru Raja, spuse Will, literatura este incompatibilă cu o mulţime de alte trăsături locale, afară de climatului vostru – incompatibilă cu integritatea umană, incompatibilă cu adevărul filosofic, incompatibilă cu sănătatea mintală individuală şi cu un sistem social decent, incompatibilă cu orice altceva în afara dualismului, a nebuniei criminale, a aspiraţiei imposibile şi vinovăţiei fără temei. Dar nu contează, mai spuse Will, rânjind feroce. Colonelul Dipa va îndrepta lucrurile. După ce Pala va fi invadată şi pregătită pentru război, petrol şi industrie grea, veţi avea cu siguranţă o vârstă de aur în literatură şi teologie.

— Aş vrea să râd, spuse Vijaya. Singura problemă este faptul că probabil ai dreptate. Am sentimentul neplăcut cum că pruncii mei vor creşte şi vor vedea cum profeţia ta se adevereşte.

Lăsară jeepul la intrarea în sat, parcat între un car cu boi şi un camion japonez nou-nouţ, şi plecară mai departe pe jos. Printre casele cu acoperiş din papură, aşezate în grădini umbrite de palmieri, papaya şi fructe din arborele pâinii, strada îngustă ducea către o piaţă centrală. Will se opri şi, sprijinindu-se în toiagul de bambus, privi în jurul lui. Într-o parte a pieţei se afla o clădire încântătoare în stil rococo oriental, cu faţadă roz, cu stucaturi şi foişoare în cele patru colţuri – evident, primăria. Cu faţa spre ea, în partea opusă a pieţei, se ridica un mic templu clădit din piatră roşiatică, cu un turn central pe care, nivel după nivel, o mulţime de figurine sculptate repovesteau

legendele evoluţiei lui Buddha dintr-un copil răsfăţat, până la Tathagata[79]. Între aceste două monumente, mai mult de jumătate din spaţiul deschis era acoperit de un smochin imens. De-a lungul umbrelor aruncate de el, ca nişte coridoare şerpuitoare, se întindeau tarabele a vreo zece negustori şi precupeţe. Căzând pieziş, prin fisurile boltei verzi de deasupra, suliţele lungi aruncate de lumina soarelui scoteau în evidenţă câte un şir de ulcioare cu apă, colorate în negru şi galben, sau vreo brăţară de argint, vreo jucărie din lemn vopsită, vreun sul de bumbac imprimat; aici un morman de fructe şi corsajul vesel înflorat al vreunei fete, acolo – strălucirea unor dinţi dezgoliţi şi a unor ochi care râd, auriul roşcat al vreunui bust gol.

— Toată lumea pare atât de sănătoasă, comentă Will, în timp ce-şi croiau drum printre tejghelele de sub copacul uriaş.

— Par sănătoşi pentru că *sunt* sănătoşi, spuse doamna Rao.

— Şi fericiţi, pe de altă parte.

Will se gândea la chipurile pe care le văzuse în Calcutta, în Manila, în Rendang-Lobo, la chipurile pe care le vedeai în fiecare zi pe Fleet Street şi pe Strand. Chiar şi femeile, observă el, privind de la un chip la altul, chiar şi femeile par fericite aici.

— Nu au zece copii, explică doamna Rao.

[79] Nume pe care Buddha îl folosea pentru a se referi la el însuşi. Numele îl desemnează pe Buddha în perspectiva celui care a aflat adevărul.

— Nu au zece copii nici în locul de unde vin eu, spuse Will. Cu toate astea... „Urme ale slăbiciunii, urme ale durerii”[80], îşi aminti el, apoi se opri un moment pentru a o urmări cu privirea pe o precupeaţă între două vârste care cântărea felii de fructul-pâinii uscate la soare unei foarte tinere mame ce ducea un bebeluş într-o geantă purtată în spinare. Au un fel de strălucire, trase el concluzia.

— Datorită *maithunei*. Datorită celei ce este yoga dragostei, rosti triumfătoare doamna Rao şi faţa îi străluci cu un amestec de fervoare religioasă şi mândrie profesională.

Ieşiră din umbra smochinului indian, străbătură o porţiune puternic scăldată în lumina soarelui, urcară un şir de trepte bătătorite şi intrară în penumbra templului. Un bodhisattva din aur veghea, gigantic, în întuneric. Se simţea un miros de tămâie şi flori ofilite şi, de undeva din spatele statuii, vocea unui credincios nevăzut murmura o litanie nesfârşită. Fără zgomot, cu picioarele goale, o fetiţă intră în grabă printr-o uşă laterală. Nedând nicio atenţie adulţilor, se urcă pe altar cu agilitatea unei pisici şi presără un strat de orhidee albe în palma întoarsă în sus a statuii. Apoi, ridicând privirea către imensul chip din aur, murmură câteva cuvinte, închise ochii un moment, murmură din nou, apoi se întoarse, coborî repede şi, cântând uşor pentru sine, ieşi pe uşa prin care intrase.

— Încântător! spuse Will, privind-o cum pleca. Mai drăguţ de-atât nici nu s-ar putea. Dar mai exact, ce crede

[80] Vers din poezia *Londra* de William Blake.

un astfel de copil că face? Ce fel de religie se presupune că practică?

— Practică genul local de budism mahayana, asezonat cu puţin shivaism, explică Vijaya.

— Iar voi, intelectualii, încurajaţi genul acesta de lucruri?

— Nici nu-l încurajăm, nici nu-l descurajăm. Îl acceptăm. Îl acceptăm aşa cum acceptăm acea pânză de păianjen de acolo, de sus, de pe cornişă. Dată fiind natura păienjenilor, pânzele sunt inevitabile. Şi dată fiind natura fiinţelor umane, la fel sunt şi religiile. Păienjenii nu se pot abţine să nu ţească pânze, iar oamenii nu se pot abţine să nu ţească simboluri. De-asta există creier uman, pentru a transforma haosul experienţei date într-un set de simboluri uşor de mânuit. Uneori simbolurile corespund destul de bine unor aspecte ale realităţii exterioare din spatele experienţei noastre; atunci rezultă ştiinţa şi bunul-simţ. Alteori, din contră, simbolurile nu au aproape nicio legătură cu realitatea exterioară; atunci rezultă paranoia şi delirul. Cel mai adesea există o combinaţie, în parte realistă, în parte fantastică; aceasta este religia. Religia bună sau religia proastă – depinde de compoziţia cocktailului. De exemplu, în genul de calvinism în care a fost crescut doctorul Andrew, ţi se dă doar o duşcă dintre cele mai mici de realism la o cană plină de închipuiri dăunătoare. În alte cazuri, amestecul este mai omogen. Jumătate-jumătate sau şaizeci cu patruzeci la sută, chiar şaptezeci cu treizeci la sută în favoarea adevărului şi a

decenţei. Specialitatea noastră locală de modă veche conţine o porţiune foarte mică de otravă.

Will făcu un gest de încuviinţare.

— Să oferi orhidee albe unei întruchipări a compasiunii şi iluminării pare să fie, cu siguranţă, destul de inofensiv. Şi, din câte am văzut ieri, aş fi pregătit să pun o vorbă bună pentru dansul cosmic şi copulaţia divină.

— Şi aminteşte-ţi, spuse Vijaya, genul acesta de lucruri nu este obligatoriu. Fiecăruia i se dă o şansă să meargă mai departe. Dumneata întrebi ce anume crede că face copila aceea. O să-ţi zic eu. Cu o parte a minţii crede că vorbeşte unei persoane, o enormă persoană divină care poate fi îmbunată cu orhidee, astfel încât să-i ofere ceea ce ea îşi doreşte. Însă este suficient de mare cât să i se fi vorbit de simbolurile mai profunde din spatele statuii lui Amitabha şi despre experienţele care dau naştere acelor simboluri mai profunde. Prin urmare, cu o altă parte a minţii ştie foarte bine că Amitabha nu este o persoană. Ştie, pentru că i s-a explicat până şi faptul că, dacă rugăciunilor li se răspunde uneori, asta se întâmplă pentru că, în această lume psihofizică a noastră foarte ciudată, ideile tind să se realizeze, dacă îţi concentrezi mintea asupra lor. Mai ştie că acest templu nu este ceea ce încă îi place să creadă că este – casa lui Buddha. Ştie că este doar o diagramă a părţii subconştiente a minţii ei – o odăiţă mică şi întunecoasă, cu şopârle care se târăsc cu capul în jos pe tavan şi cu gândaci prin toate crăpăturile. Însă în inima întunericului viermuitor se află

Iluminarea. Şi mai este încă un lucru pe care-l face copila: în mod inconştient, învaţă o lecţie despre ea însăşi, i s-a spus că, dacă încetează a-şi mai sugera contrariul, ar putea descoperi că propria ei minte agitată este de asemenea Cugetul cu C mare.

— Şi cât de repede va fi lecţia învăţată? Când va înceta să se mai autosugestioneze?

— S-ar putea ca fetiţa să nu înveţe niciodată. O mulţime de oameni n-o fac. Pe de altă parte, o mulţime de oameni o fac.

Îl luă pe Will de braţ şi-l conduse în întunericul şi mai adânc din spatele imaginii Iluminării. Litania deveni mai clară şi descoperiră acolo, cu greu vizibil în penumbră, recitatorul – un bărbat foarte bătrân, gol până-n brâu şi, cu excepţia buzelor care i se mişcau, tot atât de încremenit precum statuia din aur a lui Amitabha.

— Ce intonează? întrebă Will.

— Ceva în sanscrită.

Şapte silabe de neînţeles, iar şi iar.

— Veche, zadarnică repetiţie!

— Nu neapărat zadarnică, obiectă doamna Rao. Câteodată chiar îţi provoacă o stare.

— Îţi provoacă o stare, explică Vijaya, nu pentru ceea ce înseamnă sau sugerează cuvintele, ci pur şi simplu pentru că sunt repetate. Ai putea repeta *Hey Diddle Diddle*[81] şi va funcţiona la fel de bine ca şi *Om*[82], *Kyrie*

[81] Titlul unei poezioare englezeşti pentru copii.

[82] Silabă-mantră în brahmanism.

eleison[83] sau *La ila illa 'llah*[84]*.* Funcţionează pentru că atunci când eşti ocupat cu repetatul lui *Hey Diddle Diddle* sau a numelui lui Dumnezeu, nu poţi fi în întregime preocupat de tine însuţi. Singura problemă este că prin *Hey Diddle Diddle* te poţi îndrepta în jos, la fel de bine ca şi în sus, înspre non-gândul conştiinţei depline.

— Deci, după câte înţeleg eu, n-ai recomanda genul acesta de lucruri micii noastre prietene cu orhideele? întrebă Will.

— Nu, doar dacă ar fi neobişnuit de agitată sau fără astâmpăr. Şi nu este. O cunosc foarte bine; se joacă des cu copiii mei.

— Atunci, ce-ai face în cazul ei?

— Printre alte lucruri, spuse Vijaya, aş duce-o peste vreun an sau cam aşa în locul unde mergem noi acum.

— Ce loc?

— Camera de meditaţie.

Will îl urmă pe sub o arcadă şi de-a lungul unui coridor scurt. Nişte perdele grele erau trase deoparte şi păşiră într-o încăpere mare, văruită, cu o fereastră lungă în stânga lor, care dădea înspre o grădină mică, plantată cu banani şi arbori de fruct al pâinii. Nu exista mobilă, doar nişte mici perne pătrate, împrăştiate pe podea. Pe peretele opus ferestrei atârna un tablou mare, pictat în ulei. Will îi aruncă o privire, apoi se apropie ca să se uite mai cu luare-aminte.

[83] Grecescul „Doamne, miluieşte !".

[84] Transpunerea fonetică a crezului musulman „Mărturisesc că nu există alt dumnezeu în afara lui Allah.".

— Pe legea mea! spuse el într-un sfârşit. De cine e?

— De Gobind Singh.

— Şi cine este Gobind Singh?

— Cel mai bun pictor de peisaje pe care l-a dat vreodată Pala. A murit în patruzeci şi opt.

— Noi de ce n-am văzut niciodată nimic pictat de el?

— Pentru că nouă ne plac prea mult lucrările lui ca să le exportăm.

— Ce bine de voi! Însă ce rău pentru noi, spuse Will, privind din nou înspre pictură. Omul acesta a fost vreodată în China?

— Nu, însă a studiat cu un pictor din sudul Chinei, care trăia în Pala. Şi bineînţeles că a văzut multe reproduceri ale peisajelor Sung[85].

— Un maestru Sung care a ales să picteze în ulei şi a fost interesat de clarobscur, conchise Will.

— Asta după ce a fost la Paris, în 1910. S-a împrietenit acolo cu Vuillard[86].

— Se vede din textura aceasta extraordinar de bogată, încuviinţă Will şi continuă să privească pictura în tăcere. De ce o ţii în camera de meditaţie? întrebă el în cele din urmă.

---

[85] Tehnică picturală peisagistică dezvoltată în China în timpul dinastiei Sung, recunoscută prin simplitatea liniilor, prin accentul pus pe atmosferă şi prin redarea efectului de distanţă. Mulţi dintre cei care foloseau această tehnică erau adepţi ai taoismului şi ai confucianismului şi încercau să sublinieze sentimentul comuniunii dintre om şi natură şi, în acelaşi timp, sub influenţa principiilor Zen, să transmită o atmosferă de calm şi linişte interioară.

[86] Edouard Vuillard (1868-1940), pictor francez post-impresionist.

— De ce crezi? îi întoarse Vijaya întrebarea.

— Oare pentru că lucrul acesta este ceea ce tu numeşti o diagramă a minţii?

— Templul era o diagramă. Pictura e ceva mult mai bun, este o manifestare concretă. O manifestare a Minţii cu M mare într-o minte individuală, în relaţie cu un peisaj, cu pânza şi cu experienţa picturii. Apropo, este o imagine a văii de imediat către vest, pictată din locul în care liniile de înaltă tensiune dispar dincolo de culme.

— Ce nori! spuse Will. Şi ce lumină!

— Este lumina ultimei ore dinaintea amurgului, explică Vijaya. Ploaia tocmai s-a oprit şi soarele iese dintre nori, mai strălucitor ca oricând. Păstrând aerul misterios al luminii piezişe sub tavanul de nori, e redată ultima strălucire, gata să dispară, a după-amiezii, care punctează fiecare suprafaţă pe care o atinge şi accentuează fiecare umbră.

„Accentuează fiecare umbră”, repetă Will pentru sine, în timp ce cerceta imaginea. Umbra acelui uriaş continent de nori care întuneca lanţuri muntoase întregi, până la a le face aproape negre; iar la mijlocul distanţei, umbrele norilor izolaţi. Şi, între o porţiune întunecată şi alta, se vedea splendoarea orezului tânăr sau arşiţa roşie a pământului arat, incandescenţa calcarului dezgolit, obscurităţile somptuoase şi luciul de diamant al frunzişului veşnic verde. Iar aici, în mijlocul văii, se afla un grup de case cu acoperiş de papură, îndepărtate, minuscule, însă cât de clar vizibile, cât de perfecte şi

armonioase, cât de profund semnificative! Da, semnificative. Însă când te întrebai ce semnificau, nu găseai niciun răspuns. Will formulă cu voce tare întrebarea.

— Ce anume semnifică? repetă Vijaya. Semnifică exact ceea ce sunt. Şi la fel se întâmplă şi cu munţii, la fel se întâmplă şi cu norii, la fel se întâmplă şi cu luminile şi umbrele. Şi de aceea asta este o imagine cu adevărat religioasă. Imaginile pseudoreligioase se referă întotdeauna la altceva, la ceva dincolo de lucrurile pe care le reprezintă – vreun crâmpei de aiureli metafizice, vreo dogmă absurdă a teologiei locale. O imagine cu adevărat religioasă este totdeauna intrinsec semnificativă. Aşadar, iată de ce atârnăm acest fel de pictură în camera noastră de meditaţie.

— Întotdeauna peisaje?

— Mai întotdeauna. Peisajele pot într-adevăr să le reamintească oamenilor ce sunt.

— Mai bine decât scenele din viaţa unui sfânt sau a unui mântuitor?

Vijaya încuviinţă.

— Este vorba despre diferenţa dintre obiectiv şi subiectiv. O imagine de-a lui Cristos sau Buddha nu este decât reproducerea a ceva văzut de un behaviorist şi interpretat de un teolog. Dar atunci când te confrunţi cu un peisaj ca acesta, este imposibil din punct de vedere psihologic să-l priveşti cu ochii unui J.B. Watson[87] sau cu

[87] John B. Watson (1878-1958), psiholog american, fondatorul şcolii behavioriste.

mintea unui Toma de Aquino. Aproape că eşti forţat să te supui experienţei tale imediate; eşti practic împins să desfăşori o acţiune de autocunoaştere.

— Autocunoaştere?

— Autocunoaştere, insistă Vijaya. Această privelişte a văii din apropiere este o privelişte, de la mică distanţă, a propriei minţi, a minţii fiecăruia aşa cum există deasupra şi dedesubtul nivelului istoriei personale. Mistere ale întunericului; dar întunericul forfoteşte de viaţă. Apocalipse ale luminii; iar lumina străluceşte la fel de tare din căsuţele şubrede ca şi din pomi, din iarbă, din spaţiile albastre dintre nori. Facem tot posibilul să dezminţim acest fapt, dar faptul rămâne; omul este la fel de divin ca natura, la fel de infinit ca Neantul. Dar asta înseamnă să te apropii periculos de mult de teologie şi nimeni nu a fost vreodată salvat de o noţiune. Să rămânem la date, să rămânem la realităţile concrete, spuse Vijaya, arătând cu degetul înspre pictură. Realitatea unei jumătăţi de sat scăldate în lumina soarelui şi a altei jumătăţi aflate în umbră şi în necunoscut. Realitatea acelor munţi indigo şi a celor mai fantastici munţi de aburi de deasupra lor. Realitatea lacurilor albastre de pe cer, lacuri de un verde pal şi sienna crudă de pe pământul luminat de soare. Realitatea acestei ierbi din prim-plan, a acestui pâlc de bambuşi la doar câţiva metri în josul pantei şi, în acelaşi timp, realitatea acestor vârfuri îndepărtate şi a căsuţelor absurde la un kilometru depărtare în josul văii. Distanţa, adăugă el ca o paranteză, capacitatea lor de a exprima

realitatea distanţei – iată încă un motiv pentru care peisajele sunt cel mai adevărat religioase imagini.

— Pentru că distanţa dă farmec priveliştii?

— Nu, pentru că îi conferă realitate. Distanţa ne aminteşte că universul înseamnă mult mai mult decât doar oameni, că până şi oamenii înseamnă mult mai mult decât doar oameni. Ne aminteşte că există spaţii mentale înăuntrul ţestelor noastre, la fel de enorme ca spaţiile din afara lor. Experienţa distanţei, a distanţei interioare şi a distanţei exterioare, a distanţei în timp şi a distanţei în spaţiu, aceasta este prima experienţă religioasă fundamentală. „O, Moarte vie, zile apuse ce calea de-ntors n-o mai găsesc!”[88] – şi o, locuri, un număr infinit de locuri care nu sunt locul *acesta*! Plăceri trecute, nefericiri şi viziuni trecute – toate sunt atât de intense, de vii în amintirile noastre şi, totuşi, toate sunt moarte, fără speranţa învierii. Iar satul de acolo din vale, atât de clar chiar şi în umbră, atât de real, de netăgăduit, şi totuşi fără putinţă de a fi atins, iremediabil solitar. O imagine ca aceasta este dovada capacităţii omului de a accepta toate morţile din viaţa lui, toate absenţele căscate în jurul oricărei prezenţe. În opinia mea, adăugă Vijaya, cea mai rea trăsătură a artei voastre non-reprezentative este bidimensionalitatea ei sistematică, refuzul ei de a lua în considerare experienţa universală a distanţei. Ca obiect colorat, o piesă de expresionism abstract poate fi foarte arătoasă. Mai poate de asemenea servi ca o prea-lăudată

[88] Ultimul vers din poezia *Tears, Idle Tears*, aparţinând poetului englez Alfred Lord Tennyson (1809-1892).

pată de culoare Rorschach[89]. Fiecare poate găsi în ea o expresie simbolică a propriilor temeri, dorinţe, repulsii şi vise cu ochii deschişi. Dar oare găseşte vreodată cineva în ea acele realităţi mai mult decât umane (sau, să spunem, pe celelalte în afara celor prea umane), pe care le descoperi în tine atunci când mintea ţi se confruntă cu distanţele exterioare din natură sau cu distanţele simultan interioare şi exterioare ale unui peisaj pictat precum cel la care ne uităm? Tot ce ştiu este că în abstracţiunile voastre eu nu găsesc realităţile care mi se dezvăluie aici şi mă îndoiesc că oricine altcineva poate. Iată de ce expresionismul vostru abstract şi non-obiectiv, la modă, este fundamental nereligios – şi, de asemenea, aş putea adăuga, de ce chiar şi partea lui cea mai bună e profund plictisitoare, groaznic de banală.

— Vii des aici? întrebă Will după un moment de tăcere.

— Ori de câte ori am chef să meditez într-un grup mai degrabă decât de unul singur.

— Cât de des înseamnă asta?

— Cam o dată pe săptămână. Însă, bineînţeles, unor oameni le place să vină mai des, iar unora, mult mai rar sau chiar niciodată. Depinde de firea fiecăruia. Uite, de pildă, prietena noastră Susila are nevoie de doze mari de singurătate, aşa că ea nu prea vine în camera de meditaţie. În timp ce Shantei – soţia mea – îi place să treacă pe aici aproape în fiecare zi.

---

[89] Cunoscut test psihologic introdus în 1921 de psihologul german Hermann Rorschach, prin care se interpretează şi se analizează felul în care un subiect percepe o pată de cerneală.

— La fel şi mie, spuse doamna Rao. Dar e de aşteptat, adăugă ea râzând. Oamenilor graşi le place compania, chiar şi atunci când meditează.

— Şi meditaţi asupra acestei imagini? întrebă Will.

— Nu *asupra* ei. Plecând *de la* ea, dacă înţelegi ce vreau să spun. Sau mai degrabă paralel cu ea. O privesc, şi o privesc şi ceilalţi oameni, şi ne aminteşte cine suntem şi ce nu suntem şi cum ceea ce nu suntem s-ar putea schimba în cine suntem.

— Există vreo legătură, întrebă Will, între lucrurile despre care vorbim şi ceea ce am văzut sus, în templul lui Shiva?

— Bineînţeles că există, răspunse ea. Medicamentul-*moksha* te conduce în acelaşi loc în care te duce şi meditaţia.

— Aşadar, de ce să te mai oboseşti să meditezi?

— Ai putea întreba la fel de bine de ce să te mai oboseşti să iei cina.

— Dar, după câte spuneţi voi, medicamentul-*moksha* *este* cina.

— Este un ospăţ, spuse doamna Rao, emfatic. Şi tocmai din cauza asta trebuie să existe meditaţie. Nu poţi avea ospeţe în fiecare zi. Sunt prea încărcate şi durează prea mult. În plus, ospeţele îţi sunt pregătite de un specialist, *tu* n-ai niciun rol în aranjarea lor. Pentru dieta zilnică trebuie să-ţi găteşti singur. Medicamentul-*moksha* vine ca o trataţie ocazională.

— În termeni teologici, spuse Vijaya, medicamentul-*moksha* te pregăteşte pentru primirea harurilor gratuite – viziuni premistice sau experienţe mistice complexe. Meditaţia este unul din modurile prin care co-operăm cu acele haruri gratuite.

— Cum?

— Cultivând starea de spirit care face posibilă transformarea viziunilor interioare extatice ameţitoare în iluminări permanente şi obişnuite. Ajungând să te cunoşti pe tine însuţi până în punctul în care nu vei fi forţat de propriul subconştient să faci toate acele lucruri urâte, absurde, ridicole pe care te trezeşti adesea făcându-le.

— Vrei să spui că te ajută să fii mai inteligent?

— Nu mai inteligent în relaţie cu ştiinţa sau cu argumentarea logică; mai inteligent la nivelul mai profund al experienţelor concrete sau al relaţiilor personale.

— Mai inteligent la *acel* nivel, chiar dacă persoana în cauză stă prost cu mobilarea la mansardă, spuse doamna Rao, lovindu-se uşor peste creştetul capului. Sunt prea proastă ca să mă pricep vreun pic la lucrurile la care se pricep doctorul Robert şi Vijaya, la genetică, biochimie, filosofie şi toate celelalte. Şi nu mă pricep nici la pictură, poezie sau la actorie. Fără vreun talent şi fără pic de deşteptăciune, ar trebui să mă simt oribil de inferioară şi deprimată. Dar de fapt nu mă simt aşa – asta în întregime datorită medicamentului-*moksha* şi meditaţiei. Deşi nu am talente şi nici nu sunt deşteaptă, când vine vorba de viaţă, când vine vorba de a-i înţelege şi a-i ajuta pe

oameni, simt că devin din ce în ce mai sensibilă şi pricepută. Şi dacă vine vorba despre ceea ce Vijaya numeşte haruri gratuite... Poţi fi cel mai mare geniu din lume, însă n-ai avea nimic în plus faţă de ceea ce mi-a fost dat mie. Nu-i aşa, Vijaya?

— Perfect adevărat.

Doamna Rao se întoarse către Will:

— Aşa că vezi dumneata, domnule Farnaby, Pala este locul oamenilor proşti. Cea mai mare fericire pentru cei mai mulţi – iar noi, cei proşti, *suntem* cei mai mulţi. Le recunoaştem superioritatea oamenilor cum sunt doctorul Robert, Vijaya şi dragul meu Ranga, ştim foarte bine că tipul lor de inteligenţă este foarte important. Însă mai ştim că tipul nostru de inteligenţă este la fel de important. Şi nu-i invidiem, pentru că ni se dă la fel de mult ca şi lor. Uneori chiar mai mult.

— Uneori chiar mai mult, încuviinţă Vijaya. Pentru simplul motiv că talentul de a manipula simboluri îi tentează pe posesorii lui să treacă la manipularea obişnuită a simbolurilor, iar manipularea obişnuită a simbolurilor este un obstacol în calea experienţei concrete şi a receptării harurilor gratuite.

— Aşa că vezi dumneata, spuse doamna Rao, nu trebuie să-ţi pară prea rău pentru noi. Îşi privi ceasul. Doamne, o să întârzii la cină la Dillip dacă nu mă grăbesc.

O porni vioi înspre uşă.

— Timp, timp, timp, glumi Will. Timp până şi în acest loc al meditaţiei în afara timpului. Timpul cinei dă buzna

incorigibil peste eternitate, mai spuse el râzând, amintindu-şi că „da” nu este niciodată un răspuns; natura lucrurilor este întotdeauna la negativ.

Doamna Rao se opri un moment şi privi înapoi spre el.

— Dar uneori, spuse ea cu un zâmbet, eternitatea este cea care dă buzna în mod miraculos peste timp, chiar şi peste timpul cinei. La revedere! le făcu ea cu mâna şi plecă.

— Ce este mai bine, întrebă Will cu voce tare în timp ce-l urma pe Vijaya prin templul întunecat, spre lumina puternică a amiezii, ce e mai bine: să te naşti prost într-o societate inteligentă sau inteligent într-una smintită?

12

— Iată-ne ajunşi, spuse Vijaya atunci când erau la capătul străzii scurte care cobora spre piaţă. Deschise o poartă de răchită şi-şi invită oaspetele într-o grădină mică, la capătul căreia se afla o căsuţă cu acoperiş de papură, aşezată pe piloni scunzi.

Din spatele bungaloului ţâşni un maidanez galben care-i întâmpină într-o frenezie de schelălăieli extatice, sărituri şi dat din coadă. Un moment mai târziu, un papagal mare şi verde, cu fălcuţe albe şi cioc ca lignitul şlefuit, coborî din senin şi ateriză pe umărul lui Vijaya cu un cloncănit şi un fâlfâit zgomotos din aripi.

— Tu cu papagalii, spuse Will, Mary Sarojini – cu păsările minah. Voi, oameni buni, păreţi să vă înţelegeţi nemaipomenit de bine cu fauna locală.

Vijaya aprobă.

— Pala este probabil singura ţară în care un animal-teolog n-ar avea niciun motiv să creadă în diavoli. Pentru animalele de oriunde altundeva, Satana este, în mod evident, *Homo sapiens.*

Urcară treptele către verandă şi intrară pe uşa deschisă în salonul principal al bungaloului. Aşezată pe un scaun scund, lângă fereastră, o tânără îmbrăcată în albastru îşi hrănea bebeluşul. Îşi ridică faţa rotundă ca o inimă care se îngusta coborând de la fruntea largă spre bărbia delicat ascuţită şi-i întâmpină cu un zâmbet.

— L-am adus pe Will Farnaby, spuse Vijaya, în timp ce se apleca să o sărute.

Shanta îi întinse mâna liberă străinului.

— Sper că domnul Farnaby nu are nimic împotriva naturii fruste, spuse ea.

Ca pentru a-i adeveri cuvintele, bebeluşul îşi dezlipi gura de sfârcul cafeniu şi râgâi. O băşicuţă albă de lapte îi apăru printre buze, se umflă şi se sparse. Râgâi din nou, apoi îşi reluă suptul.

— Chiar şi la opt luni, adăugă femeia, manierele la masă ale lui Rama sunt încă destul de primitive.

— Un vlăstar frumos, spuse Will politicos, pentru că nu era prea interesat de bebeluşi; întotdeauna fusese recunoscător pentru repetatele pierderi de sarcină care-i zădărniciseră lui Molly toate speranţele de a avea un copil. Cu cine va semăna, cu tine sau cu Vijaya? întrebă Will.

Shanta râse iar Vijaya i se alătură, râzând şi el copios, cu o octavă mai jos.

— Cu siguranţă nu va semăna cu Vijaya, răspunse ea.

— De ce nu?

— Pentru motivul întemeiat că nu eu sunt responsabilul genetic, răspunse Vijaya.

— Cu alte cuvinte, copilul nu este fiul lui Vijaya.

Will îşi mută privirea de la un chip care râdea la altul, apoi strânse din umeri.

— Nu înţeleg.

— Acum patru ani, îi explică Shanta, am dat naştere unei perechi de gemeni care sunt imaginea vie a lui Vijaya. De data aceasta, ne-am gândit că ar fi distractiv să facem o schimbare radicală. Ne-am hotărât să ne îmbogăţim familia cu un fizic şi un temperament cu totul noi. Ai auzit vreodată de Gobind Singh?

— Vijaya tocmai mi-a arătat pictura lui din camera voastră de meditaţie.

— Ei bine, acesta e bărbatul pe care l-am ales ca tată lui Rama.

— Dar am înţeles că a murit.

Shanta aprobă.

— Însă sufletul lui e alături de noi.

— Ce vrei să spui?

— CI şi IA.

— CI şi IA?

— Congelare Intensivă şi Inseminare Artificială.

— O, înţeleg.

— De fapt, completă Vijaya, am dezvoltat tehnicile de insemniare artificială cam cu douăzeci de ani înaintea voastră. Dar bineînţeles că nu am putut face prea multe în privinţa asta până când nu am avut energie electrică şi frigidere performante. Pe acestea le-am obţinut pe la sfârşitul anilor douăzeci. De atunci încoace, am tot folosit IA pe scară largă.

— Aşadar, vezi bine, interveni Shanta, bebeluşul meu ar putea deveni pictor când va creşte mare, dacă genul acesta de talent se moşteneşte. Şi chiar dacă nu, va fi mult mai endomorfic şi viscerotonic decât fraţii sau oricare din părinţii săi. Ceea ce o să fie foarte interesant şi educativ pentru toţi cei în cauză.

— Sunt mulţi oameni care recurg la genul acesta de lucruri? întrebă Will.

— Din ce în ce mai mulţi. De fapt, aş putea spune că toate cuplurile care hotărăsc să aibă un al treilea copil optează acum pentru IA. Tot aşa fac şi mulţi dintre cei care au intenţia de a se opri la al doilea. Ia drept pildă familia mea. Au existat nişte cazuri de diabet printre rudele tatălui meu; aşa că el şi mama au considerat că e mai bine să aibă amândoi copiii prin IA. Fratele meu se trage din trei generaţii de dansatori şi, din punct de vedere genetic, eu sunt fiica primului văr al doctorului Robert, Malcom Chakravarti-MacPhail, cel care a fost secretarul personal al Bătrânului Raja.

— Şi autorul celei mai bune istorii a Palei, adăugă Vijaya. Chakravarti-MacPhail a fost unul dintre cei mai de destoinici oameni ai generaţiei sale.

Will o privi pe Shanta, apoi din nou pe Vijaya.

— Şi s-a moştenit destoinicia? întrebă el.

— Într-atât, răspunse Vijaya, încât întâmpin cea mai mare dificultate în a-mi menţine poziţia de superioritate masculină. Shanta are mai mult creier decât mine; dar, din fericire, nu poate concura cu puterea mea.

— Puterea, repetă Shanta sarcastic, *puterea*... Parcă-mi amintesc o poveste despre o tânără numită Dalila.

— Apropo, continuă Vijaya, Shanta are treizeci şi doi de fraţi vitregi şi douăzeci şi nouă de surori vitrege. Şi mai mult de o treime dintre ei sunt excepţional de deştepţi.

— Aşa că îmbunătăţiţi rasa.

— În mod categoric. Peste un secol, IQ-ul nostru mediu va ajunge până la 150.

— În timp ce al *nostru*, conform ratei actuale de evoluţie, va coborî până aproape de 85. O medicină mai bună – mai multe deficienţe congenitale care se păstrează şi se transmit. Asta va uşura mult lucrurile pentru viitorii dictatori, spuse Will şi râse cu poftă, la gândul acestui renghi cosmic. Apoi, după un moment de tăcere, întrebă: Dar ce se întâmplă cu aspectele etice şi religioase ale IA?

— În vremurile de început, spuse Vijaya, au existat foarte mulţi care au obiectat scrupulos. Dar acum avantajele IA au fost atât de clar demonstrate, încât cele

mai multe cupluri căsătorite simt că este mai moral să încerci să ai un copil de o calitate superioară decât să rişti să reproduci servil orice defecte şi ciudăţenii care se-ntâmplă să se găsească în familia soţului. Între timp, teologii şi-au găsit de lucru. IA a fost justificată prin reincarnare şi prin teoria karmei. Taţii pioşi sunt fericiţi acum la gândul că dau copiilor soţiei lor şansa de a-şi crea un destin mai bun pentru ei şi pentru posteritate.

— Un destin mai bun?

— Pentru că ei poartă în germen plasma unui lot mai bun. Iar lotul este mai bun pentru că este manifestarea unei karme mai bune. Avem o bancă centrală de loturi superioare, din fiecare varietate de fizic şi temperament. În genul *vostru* de mediu, ereditatea majorităţii oamenilor nu are vreo şansă. În al nostru, da. Mai avem şi nişte arhive genealogice şi antropometrice excelente, care se întorc în timp până prin o mie opt sute şaptezeci. Vezi deci, noi nu lucrăm pe bâjbâite. De exemplu, ştim că bunica maternă a lui Gobind Singh a fost un medium înzestrat care a trăit până la nouăzeci şi şase de ani.

— Aşadar putem avea chiar şi un clarvăzător centenar în familie, zise Shanta. Bebeluşul râgâi iarăşi. Ea râse, adăugând: Oracolul a vorbit – ca de obicei, foarte enigmatic. Întorcându-se spre Vijaya, Shanta mai spuse: Dacă vrei ca prânzul să fie gata la timp, ai face bine să mergi şi să te ocupi de asta. Rama o să mă mai ţină ocupată pentru cel puţin zece minute.

Vijaya se ridică, îşi aşează o mână pe umărul soţiei sale şi cu cealaltă frecă uşor spatele cafeniu al copilaşului.

Shanta se aplecă şi-şi trecu obrazul peste creştetul pufos al copilului.

— E tata, şopti ea. Tatăl cel bun, bun, bun...

Vijaya îl mai mângâie uşor, apoi se îndreptă.

— Te întrebai, îi spuse el lui Will, cum se face că ne înţelegem atât de bine cu fauna locală. O să-ţi arăt. Polly! Polly! strigă Vijaya, cu mâna ridicată.

Cu grijă, pasărea mare păşi de pe umăr până pe arătătorul întins.

— Polly e o pasăre bună, îngână Vijaya. Polly este o pasăre foarte bună, continuă bărbatul, coborându-şi mâna până în punctul în care stabili un contact între corpul păsării şi cel al copilului, după care mişcă încet pasărea, atingând penele de pielea cafenie, înainte şi înapoi, înainte şi înapoi. Polly este o pasăre bună, repetă el, o pasăre bună.

Papagalul scoase un şir de cârâieli joase, apoi se aplecă înainte ţinându-se de degetul lui Vijaya şi ciuguli foarte uşor urechea micuţă a copilului.

— E-aşa o pasăre bună, şopti Shanta, preluând refrenul. E-aşa o pasăre *bună.*

— Doctorul Andrew a împrumutat ideea de la un trib din nordul Noii Guinee, în timp ce era cercetător pe *Melampus*, spuse Vijaya. Oameni ai neoliticului; dar care, ca şi voi, creştinii, ca şi noi, budiştii, credeau în dragoste. Spre deosebire de noi şi de voi, ei inventaseră moduri

foarte practice de a face astfel încât credinţele să li se împlinească. Această tehnică a fost una dintre cele mai fericite descoperiri ale lor: mângâie copilul în timp ce-l hrăneşti, asta dublează plăcerea. Apoi, în timp ce suge şi este mângâiat, prezintă-l animalului sau persoanei pe care vrei s-o iubească. Freacă-i trupul de al lor; fă să se stabilească un contact fizic cald între copil şi obiectul dragostei. În acelaşi timp, repetă un cuvânt oarecare precum „bun”. La început el va înţelege numai tonul vocii tale. Mai târziu, când va începe să vorbească, va pricepe întregul mesaj. Mâncare plus mângâiere plus contact plus „bun” egal iubire. Iar iubirea este plăcere, iubirea este satisfacţie.

— Curat Pavlov.

— Însă Pavlov folosit doar într-un scop bun, Pavlov pentru prietenie, încredere şi compasiune. În vreme ce voi preferaţi să-l folosiţi pe Pavlov pentru spălarea creierului, pentru vânzarea ţigărilor, a vodcii şi a patriotismului. Pavlov în beneficiul dictatorilor, al generalilor şi al magnaţilor.

Refuzând să mai fie lăsat pe dinafară, maidanezul galben se alăturase grupului şi lingea imparţial orice bucăţică de materie sensibilă pe care-o găsea prin apropiere – braţul Shantei, mâna lui Vijaya, picioarele papagalului, spinarea copilului. Shanta trase câinele mai aproape şi frecă bebeluşul de şoldul lui acoperit cu blană.

— Iar acesta este un câine bun, bun, spuse ea. Toby căţelul, bun, bun băiat, Toby căţelul.

Will râse.

— N-ar trebui să intru şi eu în joc?

— Aveam de gând să sugerez, răspunse Shanta, doar că mi-era teamă să nu consideri că e sub demnitatea ta.

— Poţi să-mi iei locul, spuse Vijaya. Eu trebuie să plec să mă ocup de prânz.

Încă ducând pe umăr papagalul, ieşi pe uşa care ducea la bucătărie. Will îşi trase scaunul şi, aplecându-se, începu să mângâie trupul micuţ al copilului.

— Acesta este un alt om, şopti Shanta. Un om bun, iubire. Un om *bun.*

— Cât mi-aş dori să fie adevărat! spuse el cu un râs uşor şi trist.

— Aici şi acum *este* adevărat, spuse Shanta şi, aplecându-se peste copil, repetă: Este un om bun. Un om bun, bun.

Will privi chipul senin, zâmbind misterios, al copilaşului şi simţi în vârful degetelor moliciunea şi căldura trupului său micuţ. Bun, bun, bun... Şi el ar fi putut cunoaşte această bunătate, însă doar dacă viaţa sa ar fi fost complet diferită de ceea ce fusese în realitate, adică absurdă şi dezgustătoare. Aşa că nu accepta niciodată un răspuns afirmativ, nici măcar atunci când, ca acum, răspunsul afirmativ e evident. Privi din nou, cu ochii setaţi pe o altă lungime de undă a valorii, şi văzu caricatura unui altar Memling[90]: „Madona cu Prunc, Câine, Pavlov şi Cunoştinţa Întâmplătoare”. Şi dintr-odată aproape că

[90] Hans Memling (cca 1433-1494), pictor religios flamand.

înţelese, din interior, de ce anume domnul Bahu îi ura atât de tare pe aceşti oameni. De ce era atât de pornit – ca de obicei, fără să mai fie nevoie să precizăm, în numele lui Dumnezeu – să-i distrugă.

— Bun, îi murmura încă Shanta pruncului, bun, bun.

Prea buni – asta era greşeala lor. Pur şi simplu nu era permis. Şi totuşi, cât de bine era! Şi cu câtă pasiune îşi dorea să poată avea şi el un rol în toate astea! Curat sentimentalism, îşi spuse în sinea lui; apoi, cu voce tare, repetă ironic, ca un ecou:

— Bun, bun, bun... Dar ce se-ntâmplă când copilul creşte puţin mai mare şi descoperă că o mulţime de lucruri şi oameni sunt de-a dreptul răi, răi, răi?

— Prietenia atrage prietenie, răspunse ea.

— Din partea celor prietenoşi, da. Dar nu şi de la cei lacomi, nu de la cei care iubesc puterea, nu de la cei frustraţi şi înăcriţi. Pentru aceştia, prietenia este doar slăbiciune, doar o invitaţie la a exploata, a tiraniza, a se răzbuna fără ruşine.

— Însă trebuie să rişti, trebuie să începi de undeva. Şi, spre norocul nostru, nimeni nu e nemuritor. Oamenii care au fost împinşi înspre speculă, tiranie şi amărăciune vor muri cu toţii peste câţiva ani. Vor fi morţi şi înlocuiţi cu bărbaţi şi femei crescuţi într-un fel nou. Aşa s-a întâmplat cu noi; se poate întâmpla şi în cazul vostru.

— Se *poate* întâmpla, încuviinţă el. Dar în contextul bombelor cu hidrogen, al naţionalismului şi al celor

cincizeci de milioane de oameni în plus în fiecare an, aproape sigur nu se va întâmpla.

— Nu puteţi şti până nu veţi încerca.

— Şi nu vom încerca atâta timp cât lumea este în situaţia de acum. Şi, bineînţeles, va rămâne în această situaţie până când vom încerca. Să încercăm şi, mai mult de-atât, să reuşim cel puţin la fel de bine cum aţi reuşit voi. Ceea ce mă aduce înapoi la prima mea întrebare. Ce se întâmplă atunci când cei buni, buni, buni descoperă că până şi în Pala există o mulţime de rele, rele, rele? Nu primesc oare copiii nişte şocuri neplăcute?

— Încercăm să-i vaccinăm împotriva acestor şocuri.

— Cum? Făcând lucruri neplăcute pentru ei când sunt tineri?

— Nu neplăcute. Hai să spunem *reale.* Îi învăţăm ce înseamnă dragostea şi încrederea, însă îi expunem realităţii, în *toate* aspectele ei. Şi apoi le dăm responsabilităţi. Facem copiii să înţeleagă că Pala nu este Paradisul sau Tărâmul Cocaigne[91]. E, într-adevăr, un loc frumos. Dar va rămâne frumos doar dacă fiecare munceşte şi se poartă decent. Şi, în paralel, realităţile vieţii sunt realităţile vieţii. Chiar şi aici.

— Cum e cu realităţile vieţii în cazul acelor şerpi care-ţi îngheaţă sângele în vine, pe care i-am întâlnit pe la jumătatea urcuşului pe culme? Poţi spune „bun, bun, bun” oricât vrei; şerpii tot vor muşca.

---

[91] Tărâm mitic, considerat în imaginarul european un ţinut al abundenţei, al regulilor abolite, al petrecerii eterne şi al libertăţii sexuale.

— Vrei să spui că *pot* să muşte. Dar îşi vor folosi de fapt însuşirea asta?

— De ce n-ar face-o?

— Priveşte acolo, spuse Shanta.

Will întoarse capul şi văzu că femeia arăta înspre o nişă în peretele din spatele lui. În nişă se afla un Buddha din piatră, cam la jumătate din mărimea naturală, aşezat pe un piedestal cilindric ciudat cioplit şi adăpostit sub un fel de baldachin ca un acoperiş, care se subţia coborând prin spatele lui într-un pilon solid.

— Este o copie mai mică a acelui Buddha din Complexul Staţiunii, ştii, silueta uriaşă de lângă iazul cu lotuşi, continuă Shanta.

— Care este o sculptură magnifică, spuse el. Iar zâmbetul lui într-adevăr îţi sugerează cum trebuie să fie percepţia dumnezeirii. Dar ce are a face cu şerpii?

— Mai priveşte o dată.

Privi.

— Nu văd nimic cu adevărat semnificativ.

— Priveşte mai atent.

Secundele treceau. Apoi, cu un şoc de surpriză, observă ceva straniu, chiar tulburător. Ceea ce luase drept piedestal cilindric ciudat ornamentat se dovedise dintr-odată a fi un uriaş şarpe încolăcit. Şi acel baldachin care se subţia spre bază, sub care era aşezat Buddha, era gluga desfăşurată, cu capul turtit în centrul marginii teşite, a unei cobre gigantice.

— Dumnezeule, spuse el. Nu observasem. Cât de neatent pot fi.

— E prima dată când îl vezi pe Buddha în felul acesta?

— Prima dată. Există vreo legendă?

Ea dădu din cap, afirmativ.

— Una dintre preferatele mele. Ai auzit de copacul Bodhi?

— Da, am auzit de copacul Bodhi.

— Ei bine, acela nu a fost singurul copac sub care a stat Gautama în timpul Iluminării sale. După copacul Bodhi a mai stat timp de şapte zile sub un smochin indian numit Copacul Turmei de Capre. Şi după asta s-a mutat sub copacul lui Muchalinda.

— Cine era Muchalinda?

— Muchalinda era regele şerpilor şi, zeu fiind, ştia ce anume se petrecea. Aşa că atunci când Buddha s-a aşezat sub copacul său, regele şerpilor s-a târât afară din gaura lui, aşa lung cum era, de câţiva metri, pentru a aduce Înţelepciunii omagiul Naturii. Atunci, dinspre vest s-a stârnit o furtună puternică. Regele-cobră şi-a încolăcit inelele în jurul trupului omului divin, şi-a umflat gluga deasupra capului acestuia şi, în cele şapte zile care cât a durat contemplaţia, l-a adăpostit pe Tathagata de vânt şi ploaie. Reprezentarea acelei scene a rămas până-n ziua de azi, Buddha cu cobra sub el, cobra deasupra lui, în acelaşi timp conştient de cobră, de Lumina Pură şi de contopirea lor finală.

— Cât de diferit, spuse Will, de percepţia *noastră* asupra şerpilor.

— Iar percepţia voastră asupra şerpilor se presupune că este percepţia lui Dumnezeu – aminteşte-ţi Geneza.

— ”Vrăjmăşie voi pune între tine şi femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei”[92], recită el.

— Dar Înţelepciunea nu stârneşte niciunde vrăjmăşie. Toate disputele acelea absurde, fără rost, dintre Om şi Natură, dintre Natură şi Dumnezeu, dintre Trup şi Spirit! Înţelepciunea nu face separările acelea nebuneşti.

— Nici ştiinţa.

— Înţelepciunea ia ştiinţa de partea ei şi merge mai departe.

— Dar totemismul? continuă Will. Dar culturile fertilităţii? *Acestea* nu făceau nicio separare. Erau şi *acestea* Înţelepciune?

— Bineînţeles că erau – Înţelepciune primitivă, înţelepciune la nivel neolitic. Dar după o vreme oamenii au început să devină conştienţi de sine, iar bătrânii zei să-şi piardă din cinstire. Aşa că scena se schimbă. Intră zeii Luminii, intră profeţii, intră Pitagora şi Zoroastru, intră jainiştii şi budiştii timpurii. Odată cu ei, se intră în vârsta confruntărilor cosmice – Ormuzd împotriva lui Ahriman[93], Iehova împotriva lui Satana şi a idolilor Baal, Nirvana împotriva Samsarei, aparenţa împotriva realităţii ideale a lui Platon. Şi, cu excepţia minţilor câtorva mahayanişti,

[92] Geneza, 3, 15.

[93] În mitologia persană, reprezentări ale binelui (Ormuzd) şi răului (Ahriman).

taoişti şi creştini eretici, confruntările au continuat în cea mai mare parte a celor două mii de ani.

— După care? întrebă el.

— După care v-aţi ales cu începutul biologiei moderne.

Will râse.

— Dumnezeu a spus „să se nască Darwin” şi au apărut Nietzsche, Imperialismul şi Adolf Hitler.

— Toate astea, aprobă ea. Dar şi posibilitatea unui fel nou de Înţelepciune pentru fiecare. Darwin a preluat vechiul totemism şi l-a ridicat la nivel de biologie. Culturile fertilităţii au reapărut sub forma geneticii şi a lui Havelock Ellis[94]. Iar acum depinde numai de noi să mai urcăm o jumătate de spirală. Darwinismul a fost vechea Înţelepciune neolitică transformată în concepte ştiinţifice. Noua Înţelepciune conştientă – genul de Înţelepciune care a fost percepută în mod profetic în zen, în taoism şi în tantra – este teorie biologică pusă în practică, este un darwinism ridicat la nivel de compasiune şi receptivitate spirituală. Aşadar, vezi bine, trase ea concluzia, nu există niciun motiv lumesc – cu atât mai puţin vreun motiv ceresc – pentru care Buddha sau oricine altcineva să nu poată contempla Lumina Pură atunci când se manifestă printr-un şarpe.

— Chiar dacă şarpele l-ar putea ucide?

— Chiar dacă l-ar putea ucide.

---

[94] Henry Havelock Ellis (1859-1939), medic şi psiholog englez, adept al eugeniei. A fost interesat de problemele sexualităţii şi de consecinţele acestora asupra psihicului uman.

— Şi chiar dacă este cel mai vechi şi cel mai răspândit simbol falic?

Shanta râse.

— Meditaţi sub copacul lui Muchalinda, acesta este sfatul pe care-l dăm fiecărei perechi de îndrăgostiţi. Şi în intervalele dintre acele lungi meditaţii, amintiţi-vă ce aţi fost învăţaţi când eraţi copii; şerpii sunt fraţii voştri, şerpii au dreptul la compasiunea şi respectul vostru; şerpii, într-un cuvânt, sunt buni, buni, buni.

— Şerpii mai sunt şi veninoşi, veninoşi, veninoşi.

— Însă dacă-ţi aminteşti că sunt tot atât de buni pe cât sunt de veninoşi şi te porţi ca atare, ei nu-şi vor folosi veninul.

— Cine zice asta?

— Este un fapt dovedit. Oamenii care nu se tem de şerpi, oamenii care nu reacţionează plecând de la ideea fixă cum că singurul şarpe bun este şarpele mort nu sunt muşcaţi mai niciodată. Săptămâna viitoare o să împrumut animalul de casă al vecinilor noştri, un piton. Timp de câteva zile îi voi servi lui Rama prânzul şi cina încolăcit în bătrânul şarpe.

Dinafara casei se auzi sunetul unor râsete ascuţite, apoi hărmălaia unor voci de copii întrerupându-se unul pe celălalt când în engleză, când în palaneză. Un minut mai târziu, părând foarte înaltă şi maternă în comparaţie cu cei aflaţi în grija sa, Mary Sarojini intră în încăpere, însoţită de o pereche de gemeni în vârstă de patru ani şi

urmată de îngeraşul voinic care fusese cu ea atunci când Will deschisese pentru prima dată ochii în Pala.

— I-am luat de la grădiniţă pe Tara şi Arjuna, explică Mary Sarojini, în timp ce gemenii se aruncau în braţele mamei lor.

Cu bebeluşul într-o mână şi cu cealaltă îmbrăţişându-i pe cei doi băieţi, Shanta îi mulţumi zâmbind:

— Foarte drăguţ din partea ta.

— Cu plăcere, răspunse Tom Krishna. Păşi înainte şi, după un moment de ezitare, rosti: Mă întrebam... dar apoi se opri şi se uită rugător la sora lui. Mary Sarojini clătină din cap.

— Ce te întrebai?... îl cercetă Shanta.

— Păi, de fapt, amândoi ne întrebam... Adică, am putea veni să luăm cina cu voi?

— O, înţeleg. Shanta îşi trecu privirea de la chipul lui Tom Krishna la cel al lui Mary Sarojini şi înapoi. Ei bine, mergi să-l întrebi pe Vijaya dacă avem suficientă mâncare. Astăzi el se ocupă de gătit.

— Bine, spuse Tom Krishna, lipsit de entuziasm.

Cu paşi mici şi îndărătnici, băiatul traversă încăperea şi ieşi pe uşă, intrând în bucătărie. Shanta se întoarse spre Mary Sarojini:

— Ce s-a întâmplat?

— Păi, mama i-a spus pe puţin de vreo cincizeci de ori că nu-i place când aduce şopârle în casă. Dar în dimineaţa asta iar a adus. Aşa că s-a supărat pe el.

— Şi aţi hotărât că e mai bine să veniţi şi să luaţi cina aici?

— Dacă e vreo problemă, Shanta, am putea încerca la familia Rao sau la Rajajinnadasa.

— Sunt sigură că nu va fi nicio problemă, o asigură Shanta. M-am gândit doar că lui Tom Krishna i-ar prinde bine să vorbească puţin cu Vijaya.

— Ai perfectă dreptate, rosti grav Mary Sarojini. Apoi, pe un ton preocupat, se adresă gemenilor: Tara, Arjuna, veniţi cu mine la baie, ca să ne spălăm. Sunt cam jegoşi, îi spuse fetiţa Shantei, în timp ce-i lua cu ea.

Will aşteptă până se îndepărtară suficient de mult, apoi se întoarse înspre Shanta.

— Înţeleg că tocmai am fost martor al unei acţiuni dintr-un Club de Adopţie Reciprocă.

— Din fericire, spuse Shanta, la o acţiune foarte blândă. Tom Krishna şi Mary Sarojini se înţeleg foarte bine cu mama lor. Nu există nicio problemă personală acolo – doar problema destinului, problema enormă şi teribilă că Dugald este mort.

— Oare Susila se va recăsători? întrebă el.

— Sper că da. Pentru binele tuturor. Între timp, copiilor le prieşte să petreacă o anumită perioadă cu unul sau altul din taţii lor înlocuitori. E bine în special pentru Tom Krishna. El tocmai împlineşte vârsta când băieţii îşi descoperă caracterul masculin. Încă mai plânge ca un bebeluş; dar în clipa următoare se dă mare şi aduce şopârle în casă, doar ca să dovedească faptul că este

bărbat două sute la sută. De-asta l-am trimis la Vijaya. Vijaya este tot ceea ce Tom Krishna îşi imaginează că este. Înalt de trei metri, lat în spate de doi metri, teribil de puternic, nemaipomenit de îndemânatic. Atunci când el îi spune lui Tom Krishna cum ar trebui să se comporte, Tom Krishna ascultă – ascultă aşa cum nu m-ar asculta niciodată pe mine sau pe mama lui spunând aceleaşi lucruri. Iar Vijaya *chiar* spune aceleaşi lucruri pe care le-am spune şi noi. Pentru că, pe deasupra faptului că e două sute la sută bărbat, este aproape cincizeci la sută feminin de sensibil. Aşa că Tom Krishna are tot ce-şi doreşte. Iar acum, sfârşi ea, coborându-şi privirea înspre bebeluşul adormit din braţele ei, trebuie să-l duc în pat pe tânărul acesta şi să mă pregătesc pentru prânz.

13

Spălaţi şi pieptenaţi, gemenii erau deja aşezaţi în scaunele lor înalte. Mary Sarojini plutea deasupra lor ca o mamă mândră, dar plină de grijă. Lângă plită, Vijaya lua cu polonicul orez şi legume dintr-o oală de pământ. Prudent şi cu o expresie de profundă concentrare întipărită pe faţă, Tom Krishna primea fiecare castron după ce era umplut şi-l ducea la masă.

— Gata! spuse Vijaya atunci când ultimul castron plin până la buză fu trimis către masă. Îşi şterse mâinile, merse până la masă şi se aşeză la locul lui. Mai bine povesteşte-i oaspetelui nostru cum e cu rugăciunea, îi spuse el Shantei.

Întorcându-se către Will, ea îi explică:

— În Pala, noi nu spunem rugăciunea de mulţumire *înaintea* mesei. Noi o spunem *în timpul* mesei. Sau, mai degrabă, noi nu *spunem* rugăciunea, ci o mestecăm.

— O mestecaţi?

— Rugăciunea este prima îmbucătură din fiecare fel de mâncare, iar aceasta este mestecată până nu mai rămâne nimic din ea. Şi în tot răstimpul în care mesteci, eşti atent la gustul mâncării, la consistenţa şi temperatura ei, la presiunea dinţilor tăi şi la senzaţia resimţită de muşchii maxilarului.

— Şi între timp, presupun, îi mulţumeşti Celui Iluminat, sau lui Shiva, sau cui s-o nimeri.

Shanta clătină din cap.

— Asta ţi-ar distrage atenţia, iar aceasta este lucrul cel mai important: atenţia acordată unui lucru dat, unui lucru pe care nu l-ai inventat tu. Nu e mai importantă înşiruirea de cuvinte adresate cuiva din imaginaţia ta. Privi în jurul mesei. Începem?

— Ura! strigară gemenii la unison şi-şi apucară lingurile.

Pentru un minut se aşternu tăcerea, întreruptă doar de gemenii care nu învăţaseră încă să mănânce fără să plescăie din buze.

— Acum putem înghiţi? întrebă unul din băieţi în cele din urmă.

Shanta încuviinţă din cap. Toată lumea înghiţi. Se auzi un clinchet de linguri şi o explozie de cuvinte rostite cu gurile pline.

— Ei bine, întrebă Shanta, ce gust a avut rugăciunea ta?

— Gustul unei lungi înşiruiri de lucruri diferite, spuse Will. Sau, mai degrabă, al unei succesiuni de variaţiuni pe tema fundamentală a orezului cu şofran, ardei roşii, dovlecel, plus ceva cu frunze pe care nu-l recunosc. E interesant cum se schimbă. Nu remarcasem cu adevărat asta niciodată înainte.

— Şi în timp ce erai atent la lucrurile astea, erai momentan eliberat de visele cu ochii deschişi, de amintiri, de anticipări, de noţiuni prosteşti, de toate simptomele legate de *eul* tău.

— Nu *eu* sunt cel ce gust?

Shanta privi spre soţul ei, aflat către capătul mesei.

— Ce-ai răspunde, Vijaya?

— E vorba de ceva aflat undeva între eul şi non-eul meu. Gustul reprezintă un non-eu care face ceva pentru întregul organism. Şi în acelaşi timp gustatul mă reprezintă pe mine, conştient de ceea ce se petrece. Iar acesta-i rostul rugăciunii noastre mestecate – să mă facă pe mine mai conştient de ceea ce este capabil non-eul.

— Foarte frumos, fu comentariul lui Will. Dar care-i rostul moralei?

— Rostul moralei, îi răspunse Shanta, este că atunci când ai învăţat să dai mai multă atenţie unei părţi mai

mari a non-eului din mediul înconjurător (aceasta-i mâncarea) şi unei părţi mai mari a non-eului din organismul tău (acestea sunt senzaţiile tale legate de gust), te poţi trezi dintr-odată dând atenţie non-eului aflat în capătul cel mai îndepărtat al conştiinţei sau poate ar fi mai bine, continuă Shanta, s-o iau invers. Non-eului aflat la capătul cel mai îndepărtat al conştiinţei tale i-ar fi mai uşor să se dezvăluie unui eu care a învăţat să fie mai conştient de non-eul din punct de vedere fiziologic. Fu întreruptă de o bufnitură, urmată de urletul unuia din gemeni. După care, continuă ea în timp ce ştergea mizeria de pe podea, trebuie să mai iei în considerare şi problema eului şi a non-eului în relaţie cu oamenii mai scunzi de un metru şi jumătate. Se va acorda un premiu de şaizeci şi patru de mii de crore sau rupii oricui va veni cu o soluţie infailibilă. Şterse ochii copilului, îl făcu să-şi sufle nasul, apoi îl sărută şi merse la cuptor după un alt castron de orez.

— Care vă sunt sarcinile în după-amiaza asta? îi întrebă Vijaya pe copii atunci când masa luă sfârşit.

— Suntem de serviciu la speriat ciorile, răspunse Tom Krishna plin de importanţă.

— Chiar pe câmpia de din vale de şcoală, adăugă Mary Sarojini.

— Atunci o să vă duc până acolo cu maşina, spuse Vijaya. Întorcându-se către Will Farnaby îl întrebă: Vrei să vii cu noi?

Will făcu semn că da.

— Şi dacă este permis, spuse el, mi-ar plăcea să văd şcoala şi, odată ajuns acolo, să asist, poate, la câteva ore.

De pe verandă, Shanta le făcu la revedere cu mâna; câteva minute mai târziu, ajunseră în preajma jeepului parcat.

— Şcoala este în partea cealaltă a satului, explică Vijaya în timp ce pornea motorul. Va trebui s-o luăm pe drumul care ocoleşte. Acesta coboară şi apoi urcă din nou.

Cborâră printre ogoare în terase cultivate cu orez, porumb şi cartof dulce, apoi ajunseră la acelaşi nivel, de-a lungul unei linii de hotar, cu un iaz mic şi mocirlos în stânga şi o livadă cu arbori de fructul-pâinii în dreapta, şi în cele din urmă urcară iarăşi printre alte ogoare, unele verzi, altele aurii – iar acolo se afla şoseaua, albă, spaţioasă, aşternându-se sub copaci înalţi, umbroşi.

— Şi acolo-n vale, spuse Mary Sarojini, sunt sperietorile de ciori.

Will privi în direcţia în care arăta ea. Pe cel mai apropiat dintre ogoarele în terase de sub ei, orezul galben era aproape gata de cules. Doi băieţei purtând o pânză roz înfăşurată în jurul mijlocului şi o fetiţă într-o fustă albastră trăgeau cu rândul de sforile care puneau în mişcare două marionete în mărime naturală, legate de pari la fiecare capăt al ogorului îngust. Păpuşile erau din lemn, frumos sculptate şi îmbrăcate, nu în zdrenţe, ci în cele mai splendide drapaje. Will le privi cu uimire.

— Nici Solomon, în gloria lui, nu era împodobit ca una din astea! exclamă el.

Însă pe de altă parte, continuă el să cugete, Solomon nu era decât un rege; aceste minunate sperietori de ciori erau fiinţe de un rang mai înalt. Una era un Viitor Buddha, cealaltă era o variantă răsăriteană indiană, încântător de veselă, a Dumnezeului-Tată, aşa cum putea fi văzut în capela Sixtină, aplecându-se deasupra nou-creatului Adam. Cu fiecare mişcare a sforii, Viitorul Buddha îşi legăna capul, îşi descrucişa picioarele din poziţia lotus, dansa un scurt fandango prin aer, apoi le încrucişa din nou şi rămânea nemişcat un moment, până când o nouă smucitură bruscă a sforii îi deranja încă o dată meditaţiile. Între timp, Dumnezeu-Tatăl îşi flutura braţele întinse, îşi mişca degetul arătător într-un gest înspăimântător de avertizare, îşi deschidea şi închidea gura înconjurată de păr de cal şi-şi rostogolea o pereche de ochi care, fiind făcuţi din sticlă, aruncau flăcări ameninţătoare înspre orice pasăre care îndrăznea să se apropie de orez. Şi în tot acest timp, un vânt vioi îi flutura mantiile de un galben strălucitor, cu un model îndrăzneţ – cu maro, alb şi negru – cu tigri şi maimuţe, în vreme ce mantiile Viitorului Buddha, din material sintetic roşu şi portocaliu, se umflau şi fâlfâiau în jurul lui în clinchetul eolian a zeci de clopoţei de argint.

— Toate sperietorile voastre arată aşa? întrebă Will.

— A fost ideea Bătrânului Raja, răspunse Vijaya. El a vrut să-i facă pe copii să înţeleagă că toţi zeii sunt

plăsmuiţi de om şi că noi suntem cei care îi tragem de sfori dându-le astfel puterea de a trage şi ei de ale noastre.

— Îi facem să danseze, spuse Tom Krishna, îi facem să se bâţâie, râse el încântat.

Vijaya întinse o mână enormă şi lovi uşor capul acoperit de cârlionţi întunecaţi al copilului.

— Aşa te vreau! Şi întorcându-se iar către Will spuse, imitând, în mod evident, felul de a vorbi al Bătrânului Raja: *Ghilimele* „zeii” *închid ghilimelele* – meritul lor cel mai mare, în afara celui de a speria păsările şi *ghilimele* „păcătoşii” *închid ghilimelele* şi, ocazional poate, de a-i consola pe nefericiţi, consistă în următorul lucru: fiind ridicaţi pe pârmaci, trebuie să fie priviţi de jos în sus; şi atunci când cineva priveşte în sus, chiar şi la un zeu, cu greu poate trece cu vederea cerul de dincolo de el. Şi ce este cerul? Aer şi lumină împrăştiată; dar şi un simbol al neantului nemărginit şi (iertată-mi fie metafora) *greu* de rod, din care totul – cele pline de viaţă şi cele lipsite de viaţă, păpuşarii şi marionetele lor divine – se naşte în universul pe care-l ştim, sau mai degrabă pe care credem că-l ştim.

Mary Sarojini, care ascultase cu luare-aminte, dădu din cap aprobator.

— Tata obişnuia să spună, interveni ea, că e mai bine să priveşti păsările pe cer. Păsările nu sunt cuvinte, spunea el. Păsările sunt adevărate. La fel de adevărate ca şi cerul.

Vijaya opri maşina.

— Distracţie plăcută, spuse el în timp ce copiii săreau din maşină. Faceţi-i să danseze şi să se bâţâie!

Ţipând, Tom Krishna şi Mary Sarojini fugiră în vale, să se alăture micului grup de pe ogorul din josul drumului.

— Iar acum, să ne-ndreptăm înspre laturile mai solemne ale educaţiei.

Vijaya întoarse jeepul pe şoseaua care ducea către şcoală.

— O să las maşina aici şi o să mă întorc pe jos până la staţiune. Când crezi c-ai văzut de ajuns, roagă pe cineva să conducă maşina şi să te aducă, spuse el, apoi opri motorul şi-i dădu cheia lui Will.

În cancelarie, directoarea, doamna Narayan, discuta cu un bărbat cu părul alb, cu o faţă lungă, cam tristă şi plină de riduri şi creţuri, ca a unui ogar.

— Domnul Chandra Menon, explică Vijaya când prezentările au fost făcute, este subsecretarul nostru pe Educaţie.

— Care ne face una dintre vizitele periodice de inspecţie ale domniei sale, spuse directoarea.

— Şi care aprobă întru totul ceea ce vede, adăugă subsecretarul cu o plecăciune curtenitoare în direcţia doamnei Narayan.

Vijaya se scuză:

— Trebuie să mă întorc la lucru, spuse el, apoi se îndreptă spre uşă.

— Vă interesează în mod special educaţia? întrebă domnul Menon.

— Mai bine zis, sunt în mod special neştiutor, răspunse Will. Eu am fost doar crescut, niciodată educat. De aceea aş vrea să arunc o privire asupra adevăratului proces de educaţie.

— Ei bine, aţi venit în locul potrivit, îl asigură subsecretarul. New Rothamsted este una dintre şcolile noastre cele mai bune.

— După ce criteriu evaluaţi dumneavoastră o şcoală bună?

— După succes.

— În ce privinţă? În câştigarea burselor? În pregătirea în vederea obţinerii slujbelor? În respectarea imperativelor categorice locale?

— În toate acestea, bineînţeles, spuse domnul Menon. Însă rămâne întrebarea fundamentală: La ce sunt buni băieţii şi fetele?

Will strânse din umeri, dar răspunse:

— Depinde de locul în care se întâmplă să fii domiciliat. De exemplu, la ce sunt buni băieţii şi fetele în America? Răspuns: la consumul în masă. Iar corolarele consumului în masă sunt comunicarea în masă, publicitatea în masă, drogurile în masă – sub forma televiziunii, a meprobamatului, a gândirii pozitive şi a ţigărilor. Şi acum că Europa şi-a făcut debutul în producţia de masă, la ce vor fi buni băieţii şi fetele ei? La consumul în masă şi tot restul, exact ca băieţii şi fetele din America. În vreme ce

în Rusia răspunsul e diferit. Băieţii şi fetele sunt buni pentru consolidarea statului naţional. De aici toţi acei ingineri şi profesori de ştiinţe, ca să nu mai pomenim de cele cincizeci de divizii gata de luptă şi echipate cu absolut orice, de la tancuri până la bombe cu hidrogen şi rachete cu rază mare de acţiune. În China este oarecum la fel, însă mult mai rău. La ce sunt buni băieţii şi fetele? Pentru carne de tun, forţă de muncă în industrie, forţă de muncă în agricultură, forţă de muncă la drumuri şi şosele. Aşa că estu-i est şi vestu-i vest, pentru moment. Dar cele două se pot întâlni într-unul din două feluri. Occidentul se poate speria într-atât de tare de Orient, încât să renunţe a se mai gândi că băieţii şi fetele sunt destinaţi consumului în masă şi să hotărască în schimb că sunt buni drept carne de tun şi pentru consolidarea statului. Respectiv, Orientul se poate trezi sub o asemenea presiune exercitată de masele înfometate de aparatură, care tânjesc să devină occidentale, încât va trebui să-şi schimbe felul de a gândi şi să spună că băieţii şi fetele sunt într-adevăr buni pentru consumul în masă. Dar asta-i pentru viitor. În ceea ce priveşte prezentul, răspunsurile actuale la întrebarea dumitale se exclud reciproc.

— Şi ambele răspunsuri, spuse domnul Menon, sunt diferite de ale noastre. La ce sunt buni băieţii şi fetele din Pala? Nici pentru consum în masă, nici pentru consolidarea statului. Statul trebuie să existe, bineînţeles. Şi trebuie să existe în egală măsură pentru toată lumea, asta se înţelege de la sine. Doar în aceste condiţii băieţii

şi fetele pot descoperi la ce sunt buni de fapt, doar în aceste condiţii putem face totul în privinţa aceasta.

— Şi de fapt la ce *sunt* buni?

— La desăvârşire, la a fi transformaţi în fiinţe pe deplin umane.

Will făcu un gest de încuviinţare.

— *Însemnări asupra celor ce sunt*, comentă el. Transformă-te în ceea ce eşti cu adevărat.

— Bătrânul Raja, continuă domnul Menon, era în primul rând preocupat de ceea ce sunt oamenii cu adevărat la nivelul de dincolo de individualitate. Şi, bineînţeles, suntem şi noi la fel de mult interesaţi de asta. Dar prima noastră grijă este educaţia elementară, iar educaţia elementară trebuie să se ocupe de indivizi în toată diversitatea lor, diversitate care ţine de formă, mărime, temperament, haruri şi deficienţe. Indivizii în unitatea lor transcendentală reprezintă obiectul educaţiei superioare. Aceea începe în adolescenţă şi merge mână-n mână cu educaţia avansată.

— Începe, după câte înţeleg eu, spuse Will, odată cu prima experienţă a medicamentului-*moksha.*

— Deci ai auzit de medicamentul-*moksha*?

— Chiar l-am văzut în acţiune.

— Doctorul Robert, explică directoarea, l-a dus ieri să vadă o iniţiere.

— Care m-a impresionat profund, adăugă Will. Când mă gândesc la educaţia *mea* religioasă... Lăsă fraza neterminată, în mod elocvent.

— Ei bine, după cum spuneam, reluă domnul Menon, adolescenţii obţin în paralel ambele tipuri de educaţie. Sunt ajutaţi să experimenteze unitatea lor transcendentală laolaltă cu toate celelalte fiinţe sensibile şi în acelaşi timp învaţă, la orele de psihologie şi fiziologie, că fiecare dintre noi este unic prin constituţia sa, că oricine este diferit de oricine altcineva.

— Când eram la şcoală, spuse Will, pedagogii îşi dădeau toată silinţa să niveleze acele diferenţe sau cel puţin să le spoiască în culorile aceluiaşi ideal al victorianismului târziu: idealul gentlemanului anglican şcolit, dar jucător de fotbal. Ce faceţi *dumneavoastră* în privinţa faptului că oricine este diferit de oricine altcineva?

— Începem, răspunse domnul Menon, prin a evalua diferenţele. Mai precis, cine sau ce anume este copilul acesta din perspectivă anatomică, biochimică şi psihologică? În ierarhia organică, ce anume are întâietate – maţul, muşchiul sau sistemul lui nervos? Cât de aproape se află de aceste extreme polare? Cât de armonioasă sau cât de haotică este combinaţia elementelor componente fizice şi mentale? Cât de mare este dorinţa lui înnăscută de a domina, de a fi sociabil sau de a se retrage în lumea lui lăuntrică? Şi în ce fel i se desfăşoară gândirea, percepţia şi memoria? Este tipul care vizualizează sau care nu vizualizează? Mintea lui lucrează oare cu imagini sau cu cuvinte, cu ambele deodată sau cu niciuna? Cât de aproape de suprafaţă este capacitatea lui de a spune

poveşti? Vede oare lumea aşa cum o vedeau Wordsworth[95] sau Traherne[96] atunci când erau copii? Şi dacă da, ce se poate face pentru ca strălucirea şi prospeţimea să nu se transforme în lumina palidă a zilei obişnuite? Sau, în termeni mai generali, cum îi putem educa pe copiii noştri la nivel conceptual fără să le distrugem capacitatea pentru experimentarea nonverbală intensă? Cum putem reconcilia analiza cu viziunea? Şi mai există zeci de alte întrebări care trebuie să fie puse şi cărora trebuie să li se dea răspuns. De exemplu, oare absoarbe copilul acesta toate vitaminele din mâncarea lui sau este subiectul vreunei deficienţe cronice care, dacă nu este recunoscută şi tratată, îi va scădea vitalitatea, îi va întuneca starea de spirit, îl va face să vadă urâţenia, să simtă plictiseala şi să gândească prost sau răutăcios? Ce se-ntâmplă cu glicemia lui? Dar cu respiraţia lui? Dar cu poziţia şi cu felul în care îşi foloseşte organismul atunci când munceşte, se joacă, studiază? Şi mai există toate întrebările care au de-a face cu înzestrările speciale. Dă semn c-ar avea vreun talent la muzică, la matematică, la mânuirea cuvintelor, la observaţia minuţioasă şi la gândirea logică şi imaginativă în relaţie cu ceea ce percepe? Şi, în final, cât de influenţabil urmează să fie când va creşte mare? Toţi copiii sunt subiecţi buni de

[95] William Wordsworth (1770-1850), poet romantic englez, autor, alături de Samuel Taylor Coleridge, al volumului de *Balade lirice*, a cărui prefaţă este considerată a fi manifestul romantismului englez.

[96] Thomas Traherne (1636-1674), poet religios englez, inclus adesea printre aşa-numiţii „poeţi metafizici”.

hipnotizat, atât de buni încât patru din cinci pot fi predispuşi la somnambulism. La adulţi, proporţia este inversă. Patru din cinci nu pot fi predispuşi la somnambulism. Din oricare o sută de copii, care sunt cei douăzeci care vor fi sugestionabili până la limita somnambulismului?

— Îi puteţi detecta dinainte? întrebă Will. Şi dacă-i aşa, ce rost are să-i detectaţi?

— Îi putem detecta, răspunse domnul Menon. Şi este foarte important ca ei să fie detectaţi. Deosebit de important în partea *dumitale* de lume. Politic vorbind, cei douăzeci la sută care pot fi uşor hipnotizaţi chiar până la limită sunt elementul cel mai periculos al societăţilor voastre.

— Periculos?

— Pentru că aceşti oameni sunt victimele predestinate ale propagandismului. Într-o democraţie de modă veche, preştiinţifică, orice vrăjitor cu o organizare bună în spate îi poate transforma pe cei douăzeci la sută de potenţiali somnambuli într-o armată de fanatici înregimentaţi, dedicaţi gloriei şi mai măreţe şi puterii hipnotizatorului lor. Iar într-o dictatură, aceiaşi potenţiali somnambuli pot fi împinşi prin vorbe spre o credinţă implicită şi mobilizaţi în calitate de miez al partidului omnipotent. Aşa că, vezi dumneata, pentru oricare societate care preţuieşte libertatea este foarte important să fie capabilă să-i detecteze pe viitorii somnambuli atunci când sunt tineri. Odată ce au fost reperaţi, pot fi hipnotizaţi şi antrenaţi în

mod sistematic să *nu* se lase uşor hipnotizaţi de către inamicii libertăţii. Şi în acelaşi timp, bineînţeles, ar fi indicat să vă reorganizaţi structurile sociale în aşa fel încât să faceţi ca duşmanilor libertăţii să le fie greu sau imposibil să se ridice sau să aibă vreo influenţă.

— Şi aceasta, să înţeleg, este starea de lucruri în Pala?

— Întocmai, spuse domnul Menon. Şi de aceea potenţialii *noştri* somnambuli nu constituie un pericol.

— Atunci de ce vă mai obosiţi să-i reperaţi dinainte?

— Pentru că, dacă este bine folosit, darul lor e foarte valoros.

— Pentru Controlul Destinului? întrebă Will, amintindu-şi de lebedele terapeutice şi de toate lucrurile pe care i le spusese Susila despre cum să-ţi apeşi propriile butoane.

Subsecretarul clătină din cap.

— Controlul Destinului nu cere nimic altceva decât o transă uşoară. Practic, toată lumea e în stare de aşa ceva. Potenţialii somnambuli sunt acei douăzeci la sută care pot intra într-o transă foarte adâncă. Şi doar într-o transă foarte adâncă – şi numai aflată într-o transă foarte adâncă – o persoană poate fi învăţată cum să modifice timpul.

— *Voi* puteţi modifica timpul? întrebă Will.

Domnul Menon clătină din cap.

— Din păcate eu n-aş putea pătrunde niciodată suficient de adânc. Tot ceea ce ştiu a trebuit să învăţ prin metoda lungă şi lentă. Doamna Narayan a fost mai norocoasă. Fiind una dintre cei douăzeci la sută de privilegiaţi, a putut să parcurgă tot felul de scurtături

educaţionale care pentru noi, ceilalţi, erau complet închise.

— Ce fel de scurtături? întrebă Will, întorcându-se înspre directoare.

— Scurtături pentru memorare, răspunse ea, scurtături pentru calcul, gândire şi rezolvarea problemelor. Începi prin a învăţa cum să trăieşti douăzeci de secunde ca fiind zece minute, un minut ca fiind o jumătate de oră. În transă profundă acest lucru este într-adevăr foarte uşor. Asculţi sugestiile profesorului şi rămâi acolo tăcut un timp îndelungat, îndelungat. Două ore întregi – ai fi gata să juri că-i aşa. Atunci când eşti adus înapoi, te uiţi la ceas. Experienţa celor două ore a fost telescopată în exact patru minute pe ceas.

— Cum anume?

— Nimeni nu ştie cum anume, spuse domnul Menon. Dar toate anecdotele despre oameni care se înecă şi-şi văd viaţa întreagă derulându-se înaintea lor în câteva secunde sunt întru totul adevărate. Mintea şi sistemul nervos – sau mai degrabă anumite minţi şi anumite sisteme nervoase – se-ntâmplă să fie capabile de acest lucru curios; asta este tot ce se ştie. Am descoperit faptul acesta acum vreo şaizeci de ani şi de atunci încoace l-am tot exploatat. Îl exploatăm, printre alte lucruri, în scopuri educaţionale.

— De exemplu, continuă doamna Narayan, să luăm o problemă de matematică. În stare normală ţi-ar putea lua o jumătate de oră ca s-o rezolvi. Însă acum modifici

timpul până în punctul în care un minut este echivalentul subiectiv a treizeci de minute. Apoi te apuci să rezolvi problema. Treizeci de minute subiective mai târziu, o ai gata rezolvată. Însă treizeci de minute subiective înseamnă un minut pe ceas. Fără nici cea mai mică senzaţie de grabă sau stres, ai lucrat la fel de repede ca unul dintre băieţii extraordinar de talentaţi la calcul, care mai apar din când în când. Genii viitoare precum Ampère şi Gauss sau viitori idioţi precum Dase, toţi aceştia, printr-o şmecherie înnăscută ce le permite modificarea timpului, devin capabili de a îndeplini munca grea a unei ore în câteva secunde. Eu sunt doar o studentă mediocră; dar puteam intra într-o transă adâncă, ceea ce însemna că puteam fi învăţată cum să-mi telescopez timpul în a treizecea parte a duratei normale. Rezultat: eram capabilă să acopăr un spaţiu intelectual cu mult mai întins decât aş fi acoperit dacă ar fi trebuit să învăţ totul în felul obişnuit. Îţi poţi închipui ce se întâmplă când cineva cu un IQ de geniu este capabil de modificare temporală. Rezultatele sunt fantastice!

— Din nefericire, spuse domnul Menon, aceştia nu sunt pe toate drumurile. În ultimele două generaţii am avut doar doi modificatori temporali de geniu real şi doar cinci sau şase care le călcau pe urme. Însă lucrurile pe care Pala le datorează acelor câţiva sunt incalculabile. Aşadar nu-i de mirare că suntem foarte vigilenţi în privinţa potenţialilor somnambuli!

— Ei bine, în mod sigur puneţi o mulţime de întrebări iscoditoare legate de micii voştri elevi, trase Will concluzia după o scurtă tăcere. Ce faceţi după ce aflaţi răspunsurile?

— Începem să-i educăm corespunzător, spuse domnul Menon. De exemplu, punem întrebări legate de fizicul şi de temperamentul fiecărui copil. Atunci când avem răspunsurile, îi alegem pe copiii cei mai timizi, cei mai timoraţi, cei mai sensibili şi introvertiţi şi îi adunăm într-un singur grup. Apoi, încetul cu încetul, grupul este lărgit. Mai întâi sunt introduşi câţiva copii cu tendinţe înspre sociabilitate nediscriminatorie. Apoi, unul sau doi micuţi musculoşi sau una sau două micuţe musculoase – copii cu tendinţe înspre agresivitate şi dorinţă de putere. E metoda cea mai bună, am descoperit noi, pentru a-i face pe băieţii şi fetele aflaţi la cele trei extreme polare să se înţeleagă şi să se tolereze unii pe alţii. După câteva luni de amestec controlat cu grijă, aceştia sunt gata să recunoască faptul că oamenii cu un alt fel de constituţie ereditară au tot atâta drept la existenţă ca şi ei.

— Iar acest principiu, spuse doamna Narayan, se predă în mod explicit şi se aplică în mod progresiv. În clasele inferioare desfăşurăm procesul de predare prin analogie cu animale cunoscute. Pisicilor le place să stea singure. Oilor le place să stea laolaltă. Jderii sunt foarte periculoşi şi nu pot fi îmblânziţi. Porcuşorii de Guineea sunt blânzi şi prietenoşi. Sunteţi o persoană de tip pisică sau o persoană de tip oaie, de tip porcuşor de Guineea sau de

tip jder? Vorbind despre asta prin parabole cu animale, până şi copiii foarte mici pot înţelege realitatea diversităţii umane şi nevoia toleranţei reciproce, a iertării reciproce.

— Şi mai târziu, continuă domnul Menon, când ajung să citească *Gita*[97], le vorbim despre legătura dintre constituţia fizică şi religie. Oamenilor de tip oaie şi celor de tip porcuşor de Guineea le plac ritualul, ceremoniile publice şi emoţiile revitaliste; preferinţele lor temperamentale pot fi direcţionate înspre Calea Devoţiunii. Oamenilor-pisică le place să fie singuri, iar cugetările lor singuratice pot deveni Calea Autocunoaşterii. Oamenii de tip jder vor să *facă* lucruri, iar problema este cum să transformi agresivitatea lor energică în Calea Acţiunii Dezinteresate.

— Iar mijlocul spre Calea Acţiunii Dezinteresate este ceea ce priveam ieri, spuse Will. Calea care trece prin tăiatul lemnelor şi căţăratul pe stânci – aşa este?

— Tăiatul lemnelor şi căţăratul pe stânci, spuse domnul Menon, sunt cazuri speciale. Hai să generalizăm şi să spunem că mijlocul spre *toate* Căile trece prin redirecţionarea puterii.

— Ce înseamnă asta?

— Principiul este foarte simplu. Ia puterea generată de frică, invidie, de prea multă noradrenalină sau altminteri de vreun impuls înnăscut care se-ntâmplă să fie în acel moment nelalocul lui; o iei şi, în loc s-o foloseşti ca să faci ceva neplăcut pentru altcineva, în loc s-o reprimi şi astfel

[97] *Gita*, numit şi *Cântecul divin*, este un vechi text epic sanscrit cuprinzând 700 de versete din *Mahabharata*.

să faci ceva neplăcut pentru tine însuţi, o îndrepţi în mod conştient de-a lungul unui canal unde poate face ceva folositor sau, dacă nu ceva folositor, cel puţin nu dăunător.

— Iată un caz simplu, spuse directoarea. Un copil furios sau frustrat a acumulat suficientă putere pentru o criză de plâns, pentru vorbe urâte sau pentru o bătaie. Dacă puterea generată este suficientă pentru oricare din acele lucruri, este suficientă pentru alergare sau dans şi mai mult decât suficientă pentru cinci respiraţii adânci. Mai târziu, vă voi arăta câteva dansuri. Pentru moment, să ne limităm la respiraţie. Orice persoană enervată care respiră adânc de cinci ori, eliberează multă tensiune şi, astfel, face să-i fie mai uşor să se comporte raţional. Aşadar îi învăţăm pe copiii noştri tot felul de jocuri de respiraţie de practicat ori de câte ori sunt furioşi sau supăraţi. Unele jocuri sunt competitive. Care dintre cei doi competitori pot inspira mai adânc şi rosti „OM” pe expiraţie, pentru un timp mai îndelungat? Este un duel care se sfârşeşte, aproape întotdeauna, în reconciliere. Dar bineînţeles că există multe ocazii când respiraţia competitivă nu este potrivită. Aşa că iată un mic joc pe care un copil foarte supărat îl poate juca de unul singur, un joc bazat pe folclorul local. Orice copil palanez a crescut cu legende budiste şi, în cele mai multe dintre basmele acestea pioase, cineva are viziunea unei fiinţe celeste – un Bodhisattva, să zicem, într-o explozie de lumini, de bijuterii şi de curcubee. Şi împreună cu

viziunea minunată întotdeauna mai există şi o mireasmă la fel de minunată, explozia de lumini fiind însoţită de un parfum încântător. Ei bine, noi luăm aceste fantezii tradiţionale – care, nu trebuie s-o mai spun, sunt bazate toate pe experienţe vizonare reale de felul celor induse prin post, deprivare senzorială sau ciuperci – şi le punem la lucru. Sentimentele violente, le spunem noi copiilor, sunt aidoma cutremurelor. Ne zguduie atât de tare, încât apar crăpături în zidul care separă eurile noastre intime de Natura Buddha universală, comună. Când te înfurii, ceva în interiorul tău se crapă şi, prin crăpături, iese o adiere din mireasma cerească a iluminării. Precum champaca, ylang-ylangul, precum gardeniile, doar că infinit mai minunată. Aşa că nu rata acest sentiment binecuvântat pe care l-ai eliberat din întâmplare. E acolo de fiecare dată când te înfurii. Inspiră-l, respiră-l, umple-ţi plămânii cu el. Iar şi iar.

— Şi chiar o fac?

— După câteva săptămâni de predare, cei mai mulţi dintre ei o fac ca pe ceva firesc. Şi mai mult de-atât, mulţi dintre ei chiar simt acel parfum. Vechea poruncă represivă „să nu faci” a fost tradusă într-o nouă formulă expresivă şi aducătoare de satisfacţii, „să faci”. Puterea potenţial dăunătoare a fost redirecţionată înspre canale unde nu numai că este inofensivă, dar poate de fapt să facă bine. Şi bineînţeles că între timp le-am dat copiilor o educaţie sistematică şi atent planificată, în domeniul percepţiei şi în cel al folosirii corecte a limbajului. Au fost

învăţaţi să dea atenţie lucrurilor pe care le văd şi le aud şi, în acelaşi timp, li se cere să observe cum anume sentimentele şi dorinţele lor afectează ceea ce ei experimentează în lumea exterioară şi cum anume obiceiurile lor verbale le afectează nu numai sentimentele şi dorinţele, dar chiar şi senzaţiile. Ceea ce înregistrază urechile şi ochii mei este una; ceea ce cuvintele pe care le folosesc, starea de spirit în care mă aflu şi scopurile pe care le urmăresc îmi permit să percep, să înţeleg şi să acţionez ca atare este cu totul altceva. Aşa că, vezi dumneata, toate sunt aduse laolaltă într-un sigur proces educaţional. Ceea ce le dăm copiilor este deopotrivă o educaţie a percepţiei şi a imaginaţiei, o educaţie în fiziologie şi psihologie aplicată, o educaţie în etica practică şi religia practică, o educaţie vizând folosirea corectă a limbii şi o educaţie vizând autocunoaşterea. Într-un cuvânt, un antrenament al întregului cuget-trup în toate aspectele lui.

— Ce relevanţă are acest antrenament elaborat al întregului cuget-trup pentru educaţia de tip teoretic? Îl ajută pe copil să facă adunări, să scrie corect gramatical sau să înţeleagă fizica elementară? întrebă Will.

— Ajută mult, spuse domnul Menon. Un complex cuget-trup antrenat învaţă mai repede şi mai temeinic decât unul needucat. De asemenea, este mai capabil să relaţioneze faptele de idei şi ambele de propria viaţă în desfăşurare.

Brusc şi surprinzător – pentru că acel chip prelung şi melancolic îţi lăsa impresia că era incompatibil cu orice expresie de voioşie mai accentuată decât un zâmbet destul de obosit –, subsecretarul izbucni într-un hohot de râs sonor şi prelung.

— Unde-i gluma?

— Mă gândeam la doi oameni pe care i-am cunoscut când am fost ultima dată în Anglia, la Cambridge. Unul dintre ei era specialist în fizică atomică, celălalt era filosof. Amândoi, absolut eminenţi. Însă în afara laboratorului unul avea o vârstă mentală de aproape unsprezece ani, iar celălalt era bulimic, cu o problemă legată de greutate pe care refuza s-o înfrunte. Două exemple extreme a ceea ce se întâmplă atunci când iei un băiat deştept, îi dai cincisprezece ani de educaţie formală dintre cele mai intense şi neglijezi total să faci ceva pentru întregul cuget-trup care este cel ce trebuie să înveţe şi să trăiască.

— Iar sistemul vostru, din câte pricep eu, nu produce genul acela de monstru academic?

Subsecretarul clătină din cap.

— Până să merg în Europa n-am văzut nimic de felul acesta. Sunt grotesc de caraghioşi, adăugă el. Dar cât de jalnici! Şi, sărmanii de ei, curios de respingători!

— Să fii respingător într-un mod jalnic şi curios, iată preţul pentru specializare.

— Pentru specializare, încuviinţă domnul Menon, dar nu în sensul în care de obicei folosiţi voi, oameni buni,

acest cuvânt. În sensul acela, specializarea este necesară şi inevitabilă; fără specializare nu există civilizaţie. Iar dacă cineva educă întregul cuget-trup laolaltă cu intelectul utilizator de simboluri, felul acela de specializare necesară nu va dăuna prea mult. Dar voi nu educaţi întregul cuget-trup. Remediul vostru împotriva specializării prea ştiinţifice este frecventarea altor câteva cursuri de ştiinţe umaniste. Excelent! Orice tip de educaţie ar trebui să includă cursuri de ştiinţe umaniste. Dar să nu ne lăsăm înşelaţi de nume. Prin ele însele, ştiinţele umaniste nu umanizează. Sunt pur şi simplu o altă formă de specializare la nivel simbolic. Să-l citeşti pe Platon sau să asculţi o prelegere asupra lui T.S. Eliot[98] nu educă fiinţa umană în tot întregul ei; întocmai precum cursurile de fizică sau chimie, ele îl educă doar pe manipulatorul de simboluri şi lasă restul întregului cuget-trup în starea lui virginală de ignoranţă şi nepricepere. De aici rezultă toate creaturile acelea jalnice şi respingătoare care m-au uimit atât de tare în prima mea călătorie în străinătate.

— Cum procedaţi cu educaţia teoretică? întrebă Will acum. Dar cu informaţiile indispensabile şi cu deprinderile intelectuale necesare? Predaţi în acelaşi fel ca noi?

— Predăm în felul în care probabil veţi preda voi în următorii zece sau cincisprezece ani. Să luăm matematica, de pildă. Din punct de vedere istoric, matematica a început cu elaborarea şmecheriilor

[98] Thomas Stearns Eliot (1888-1965), poet, dramaturg şi critic literar modernist englez de origine americană.

folositoare, s-a transformat în metafizică şi în final s-a explicat pe sine în termeni de structură şi transformări logice. În şcolile noastre, noi inversăm procesul istoric. Începem cu structura şi logica; apoi, sărind peste metafizică, trecem de la principiile generale la aplicaţiile lor particulare.

— Şi copiii înţeleg?

— Mult mai bine decât atunci când se începe de la şmecheriile folositoare. De pe la cinci ani, practic orice copil inteligent poate învăţa practic orice, cu condiţia ca întotdeauna să-i prezinţi lucrurile adecvat. Logic şi structurat, sub forma jocurilor şi a puzzle-urilor. Copiii se joacă şi, incredibil de repede, prind ideea. După care poţi continua cu aplicaţiile practice. Când li se predă în felul acesta, copiii pot învăţa cel puţin de trei ori mai mult decât de obicei, de patru ori mai temeinic, în jumătate de timp. Sau să luăm în considerare un alt domeniu în care se pot folosi jocuri pentru inducerea înţelegerii principiilor de bază. Toată gândirea ştiinţifică se desfăşoară în termeni de probabilitate. Vechile adevăruri eterne prezintă doar un grad înalt de posibilitate; legile neschimbate ale naturii sunt doar medii statistice. Cum intră asemenea noţiuni profund improbabile în capetele copiilor? Jucând la ruletă cu ei, dând cu banul şi trăgând la tombolă. Învăţându-i tot felul de jocuri cu cărţi, cu table şi zaruri.

— Piticot evoluţionist, iată jocul cel mai popular printre cei mici, spuse doamna Narayan. Un altul foarte îndrăgit este Fericitele Familii Mendeliene[99].

— Şi puţin mai târziu, adăugă domnul Menon, îi familiarizăm cu un joc ceva mai complicat, necesitând patru jucători, cu un pachet de şaizeci de cărţi special ilustrate, împărţite în trei serii. Bridge psihologic îl numim noi. Şansa îţi dictează mâna la cărţi, însă felul în care joci este o chestiune de îndemânare, abilităţi şi cooperare cu partenerul.

— Psihologie, mendelism, evoluţie – educaţia voastră pare a fi preponderent biologică, spuse Will.

— Chiar *este*, încuviinţă domnul Menon. Accentul principal nu este pus pe fizică şi chimie, ci pe ştiinţele vieţii.

— Asta este o chestiune de principiu?

— Nu neapărat. Mai este şi o chestiune de comoditate şi necesitate economică. Nu avem bani pentru cercetare pe scară largă în fizică şi chimie şi nu avem cu adevărat nicio trebuinţă practică pentru acel tip de cercetare – nu avem industrii grele care să devină mai competitive, nici armament care să devină mai diabolic, nici cea mai slabă dorinţă de a ateriza pe partea cealaltă a lunii. Doar ambiţia modestă de a trăi ca fiinţe pe deplin umane, în armonie cu restul formelor de viaţă de pe această insulă, la această latitudine a planetei. Putem lua rezultatele

[99] Aluzie la călugărul Gregor Mendel (1822-1884), fondatorul geneticii ca ştiinţă, cercetător al factorilor ereditari şi al legilor eredităţii, autor al „legilor mendeliene”.

cercetărilor voastre în fizică şi chimie şi le putem aplica, dacă asta vrem sau dacă ne-o putem permite, pentru propriile noastre interese. Între timp, ne vom concentra asupra cercetării care promite să ne aducă binele cel mai mare, anume asupra domeniului ştiinţelor vieţii şi ale minţii. Dacă politicienii din ţările recent devenite independente ar avea vreun pic de minte, adăugă el, ar face la fel. Dar ei vor să-şi arate puterea; vor să aibă armate, vor să-i ajungă din urmă pe dependenţii robotizaţi de televizor ai Americii şi Europei. Voi n-aveţi nicio şansă, continuă el. Sunteţi iremediabil dedicaţi fizicii şi chimiei aplicate, cu toate consecinţele lor sumbre, militare, politice şi sociale. Însă ţările subdezvoltate nu şi-au asumat încă lucrul acesta. Ele nu sunt *nevoite* să vă urmeze exemplul. Sunt încă libere să meargă pe calea pe care *am mers şi noi* – calea biologiei aplicate, calea controlului fertilităţii, a producţiei limitate şi a industrializării selective pe care controlul fertilităţii o face posibilă, calea ce duce spre fericire, dinspre interior spre exterior, prin sănătate, printr-o stare de trezire, printr-o schimbare de atitudine în faţa lumii; nu înspre mirajul fericirii dinspre afară spre interior, prin jucării, pilule şi distracţii non-stop. Încă ar mai putea aleage calea noastră; însă nu vor, vor să fie exact ca voi, Dumnezeu să le ajute. Şi pentru că nu pot să facă ceea ce aţi făcut voi – în orice caz, nu în timpul pe care şi l-au stabilit ei înşişi –, sunt meniţi să sfârşească în frustrare şi dezamăgire, predestinaţi nefericirii prăbuşirii şi anarhiei sociale, iar

apoi nefericirii înrobirii de către tirani. Este o tragedie pe de-a-ntregul previzibilă, şi se-ndreaptă către ea cu bună ştiinţă.

— Şi nu putem face nimic ca să-i împiedicăm, adăugă directoarea.

— Nu putem face nimic, spuse domnul Menon, în afară de a continua să facem ceea ce facem acum şi de a spera, împotriva tuturor sorţilor, că exemplul unei naţiuni care a găsit o cale de a fi umană şi fericită poate fi imitat. Sunt puţine şanse; dar s-ar putea întâmpla.

— Asta doar dacă nu se întâmplă mai întâi să ia naştere Marele Rendang.

— Asta doar dacă nu se întâmplă mai întâi să ia naştere Marele Rendang, aprobă grav domnul Menon. Între timp, noi trebuie să ne vedem de treabă, şi anume de educaţie. Mai sunt lucruri despre care ai vrea să afli detalii, domnule Farnaby?

— Multe lucruri, spuse Will. De exemplu, cât de devreme începeţi predarea ştiinţei?

— Începem în acelaşi timp când începem înmulţirea şi împărţirea. Primele lecţii de ecologie.

— Ecologie? Nu-i puţin complicat?

— Tocmai acesta-i motivul pentru care începem cu ea. Nu le da niciodată copiilor ocazia de a-şi imagina că un lucru există în izolare. Fă să le fie clar de la bun început că orice tip de viaţă implică relaţionare. Arată-le exemple de relaţionare în păduri, pe câmpii, în iazuri şi pârâuri, în sat, în ţara din jurul lui. Fă-i să priceapă.

— Şi lăsaţi-mă să adaug, interveni directoarea, că întotdeauna predăm ştiinţa relaţionării în legătură cu etica relaţionării. Echilibru, cooperare, lipsă de excese – acestea sunt regulile în natură şi, traduse din fapt în morală, ar trebui să fie regulile printre oameni. Aşa cum am spus înainte, copiilor le vine uşor să înţeleagă o idee atunci când le este prezentată ca o parabolă cu animale. Noi le dăm o versiune actualizată a fabulelor lui Esop. Nu vechile ficţiuni antropomorfice, ci fabule ecologice adevărate, cu morale fireşti, terestre. Şi o altă parabolă minunată pentru copii este povestea eroziunii. Nu avem exemple bune de eroziuni pe aici, aşa că le arătăm fotografii cu ceea ce s-a întâmplat în Rendang, în India şi China, în Grecia şi Levant, în Africa şi America – în toate locurile în care oamenii lacomi şi proşti au încercat să ia fără să dea, să exploateze fără dragoste şi înţelegere. Purtaţi-vă frumos cu Natura şi Natura se va purta şi ea frumos cu voi. Răniţi sau distrugeţi Natura şi în curând Natura vă va distruge şi ea pe voi. Într-un Dust Blow[100], „ce ţie nu-ţi place...” devine evident – unui copil îi e mult mai uşor să recunoască şi să înţeleagă lucrul acesta decât într-o familie sau un sat erodat. Rănile psihologice nu se văd şi, oricum, copiii ştiu atât de puţine lucruri despre cei mai mari decât ei. Neavând măsură de comparaţie, ei tind să ia de bună până şi cea mai rea situaţie, ca şi când ar ţine de natura lucrurilor. În vreme ce diferenţa dintre zece

[100] Nume dat unei catastrofe ecologice manifestate prin furtuni de nisip care, preţ de aproape un deceniu, au afectat regiuni din Statele Unite ale Americii şi Canada, în anii ‘30 ai secolului al XX-lea.

acri de pajişte şi zece acri de ravene şi nisip purtat de vânt este evidentă. Nisipul şi ravenele sunt parabole. Pus în faţa lor, copilul înţelege mai uşor nevoia de conservare, iar apoi îi e mai simplu să treacă de la conservare la moralitate, de la Regula de Aur în relaţie cu plantele, animalele şi pământul care le susţine, la Regula de Aur în relaţie cu fiinţele umane. Şi iată un alt punct important: moralitatea spre care se îndreaptă un copil dinspre realităţile ecologiei şi parabolele eroziunii este o etică universală. Nu există Oameni Aleşi în natură, nici Pământuri Sfinte, nici Revelaţii Istorice Unice. Moralitatea conservării nu oferă nimănui motiv să se simtă superior sau să pretindă privilegii speciale. „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face” se aplică relaţiilor noastre cu tot soiul de alte feluri de viaţă, în orice parte a lumii. Ne va fi permis să trăim pe planeta aceasta doar câtă vreme vom trata întreaga natură cu compasiune şi inteligenţă. Ecologia elementară conduce direct la budismul elementar.

— Acum câteva săptămâni, spuse Will după un moment de linişte, răsfoiam cartea lui Thorwald[101] despre ceea ce s-a întâmplat în răsăritul Germaniei între lunile ianuarie şi mai ale anului 1945. A citit-o careva dintre dumneavoastră?

Clătinară din cap.

— Atunci nici să n-o faceţi, îi sfătui Will. Eram în Dresda, la cinci luni după bombardamentul din februarie. Cincizeci sau şaizeci de mii de civili – în mare parte

[101] Jürgen Thorwald (1915-2006), scriitor, jurnalist şi istoric german, autor al unor lucrări despre istoria medicinei legale.

refugiaţi care se retrăgeau din calea ruşilor – au ars de vii într-o singură noapte. Şi toate astea pentru că micul Adolf nu învăţase niciodată ecologie, îşi aruncă Will zâmbetul feroce şi critic, nu fusese niciodată învăţat primele principii ale conservării.

Trebuia făcută o glumă, pentru că era prea oribil să vorbeşti serios despre asta.

Domnul Menon se ridică şi-şi luă servieta. Trebuia să plece. Îi strânse mâna lui Will. Se bucurase de cunoştinţă şi spera că domnului Farnaby îi va plăcea şederea în Pala. Între timp, dacă voia să afle mai multe despre educaţia palaneză, trebuia doar s-o întrebe pe doamna Narayan. Nimeni nu era mai în măsură decât dânsa să servească drept ghid şi instructor.

— Aţi vrea să vizitaţi câteva săli de clasă? îl întrebă doamna Narayan după ce subsecretarul plecă.

Will se ridică şi o urmă afară din încăpere şi de-a lungul unui coridor.

— Ora de matematică, spuse directoarea în timp ce deschidea o uşă. Şi iată clasa a cincea avansată. A doamnei Anand.

Will se înclină atunci când fu prezentat. Profesoara cu părul alb îi zâmbi de bun-venit şi şopti:

— După cum vedeţi, sunt adânciţi în rezolvarea unei probleme.

Privi în jurul lui. Aşezaţi în bănci, vreo zece băieţi şi fete se încruntau deasupra caietelor lor într-o tăcere concentrată, care lăsa urme de dinţi pe creion. Capetele

aplecate erau netede şi întunecate. Mai sus de pantalonii lor scurţi albi sau kaki, mai sus de fustele lungi, vesel colorate, trupurile aurii străluceau în arşiţă. Trupurile băieţilor care lăsau să se vadă coşul pieptului pe sub piele, trupurile fetelor, mai pline, mai netede, cu protuberanţe ale sânilor mici, ferme, sportive, elegante ca invenţiile unui sculptor rococo de nimfe. Şi toată lumea le lua ca atare. Ce uşurare, se gândi Will, să te afli într-un loc unde Căderea era o doctrină învechită!

În tot acest timp, doamna Anand îi explica lui Will – *sotto voce*, pentru a nu distrage atenţia de la datoria lor celor care rezolvau problema – că întotdeauna îşi împărţea clasa în două grupe. Grupul celor care vizualizau, care gândeau în termeni geometrici, precum grecii antici, şi grupul celor care nu vizualizau, care preferau algebra şi abstracţiunile lipsite de imagini. Oarecum fără voia lui, Will îşi retrase atenţia de la tinerele trupuri, de la frumoasa lume care nu cunoscuse Căderea şi se resemnă în a se arăta profund interesat de diversitatea umană şi de predarea matematicii.

Într-un final, îşi luară la revedere. Alături, într-o clasă zugrăvită în albastru pal, decorată cu animale tropicale şi câţiva Bodhisattva alături de ale lor Shakti pieptoase, clasa a cincea inferioară avea ora de filosofie elementară aplicată, studiată de două ori pe săptămână. Sânii de aici erau mai mici, braţele, mai subţiri şi mai puţin musculoase. Aceşti filosofi erau doar la un an distanţă de copilărie.

— Simbolurile sunt publice, spunea tânărul de la tablă atunci când Will şi doamna Narayan intrară în încăpere. Desenă un şir de cerculeţe, pe care le numerotă 1, 2, 3, 4 şi *n.* Aceştia sunt oameni, explică el. Apoi, plecând de la fiecare cerculeţ, desenă câte o linie care-l unea pe fiecare cu un pătrat aflat în stânga tablei. S, scrise el în centrul pătratului. S este sistemul de simboluri pe care oamenii le folosesc atunci când vor să-şi vorbească unii altora. Toţi vorbesc aceeaşi limbă – engleza, palaneza, limba eschimoşilor, depinde unde se întâmplă să trăiască. Cuvintele sunt publice, ele aparţin tuturor vorbitorilor unei limbi date; sunt inventariate în dicţionare. Şi acum să aruncăm o privire asupra lucrurilor care se întâmplă acolo. Arătă prin fereastra deschisă. În contrast cu norul alb pe care se profilau, vreo şase papagali apărură în zbor, trecură prin spatele unui copac şi dispărură. Profesorul desenă un al doilea pătrat în partea opusă a tablei, îl numi E de la „evenimente” şi îl uni prin linii cu cerculeţele. Ceea ce se întâmplă acolo este public – sau cel puţin destul de public, explică el. Şi ceea ce se întâmplă atunci când cineva vorbeşte sau scrie cuvinte – este tot public. Însă lucrurile care se petrec în interiorul acestor cerculeţe sunt private. Private, repetă el. Îşi puse o mână pe piept şi mai spuse o dată: Private. Îşi frecă fruntea şi reluă: Private. Îşi atinse pleoapele şi vârful nasului cu degetul arătător cafeniu, apoi lansă o invitaţie: Acum, să facem un experiment simplu. Spuneţi cuvântul „ciupitură”.

— Ciupitură, rosti neregulat corul de voci. Ciupitură...

— C-I-U-P-I-T-U-R-Ă – ciupitură. Asta e ceva public, e ceva ce puteţi căuta în dicţionar. Dar acum, ciupiţi-vă. Tare! Şi mai tare!

Într-un acompaniament de chicote, de „aai” şi „auu”, copiii făcură ce li se spusese.

— Poate cineva să simtă ce simte persoana de lângă el?

Se auzi un cor de „nu”-uri.

— Aşadar, se pare că ar fi... Hai să vedem, câţi suntem? Îşi trecu privirea pe deasupra băncilor din faţa lui şi spuse: Se pare c-ar fi douăzeci şi trei de dureri distincte şi separate. Douăzeci şi trei doar în încăperea asta. Aproape trei miliarde în lumea întreagă. Plus durerile tuturor animalelor. Şi fiecare dintre aceste dureri este strict privată. Nu există nicio modalitate de a transfera experienţa de la un centru al durerii la alt centru al durerii. Nu există alt fel de comunicare decât indirect prin S. Arătă înspre pătratul din stânga tablei, apoi înspre cercurile din centru şi continuă: Dureri private, aici, în 1, 2, 3, 4 şi *n.* Informaţii despre dureri private, acolo, în S, acolo unde poţi să spui „ciupit”, care este un cuvânt public, trecut în dicţionar. Şi observaţi următorul lucru: există doar un singur cuvânt public „durere” pentru trei miliarde de experienţe personale, deşi fiecare din dureri este probabil tot atât de diferită de toate celelalte după cum nasul meu este diferit de al vostru, iar nasurile voastre sunt diferite unul de altul. Un cuvânt sugerează

doar felurile în care lucrurile sau evenimentele de acelaşi fel general seamănă unul cu altul. Iată de ce cuvântul este public. Şi, public fiind, nu poate în niciun fel sugera felurile în care evenimentele de acelaşi fel general sunt diferite unul de altul.

Urmă un moment de tăcere. Apoi profesorul îşi ridică privirea şi puse o întrebare:

— Ştie cineva ceva despre Mahakasyapa[102]?

Mai multe mâini se ridicară. El arătă cu degetul înspre o fetiţă în fustă albastră şi cu un colier de scoici, aşezată în primul rând.

— Spune-ne tu, Amiya.

Cu răsuflarea întretăiată şi peltică, Amiya începu:

— Mahakasyapa, spuse ea, a fost singulul dintle disipoli care a înseles desple ce volbea Buddha.

— Şi despre ce vorbea?

— Nu volbea. Din causa aia nu înselegeau.

— Dar Mahakasyapa a înţeles despre ce vorbea, chiar dacă nu vorbea, aşa e?

Fetiţa aprobă, dând din cap. Chiar aşa era.

— Cledeau că avea de gând să sină o pledică, spuse ea, dal nu ela aşa. El doal a cules o floale şi a lidicat-o penlu ca tosi să se uite la ea.

— Şi aceea a fost predica, strigă un băieţel cu o pânză galbenă în jurul mijlocului, care se tot fâţâise pe scaunul lui, înfrângându-şi cu greu dorinţa de a împărtăşi ceea ce ştia.

---

[102] Unul dintre primii discipoli ai lui Buddha, venerat pentru virtuţile şi ascetismul său.

— Dar nimeni n-a putut înselege felul acela de pledică. Nimeni în afală de Mahakasyapa.

— Deci ce a spus Mahakasyapa atunci când Buddha a ridicat floarea?

— Nimic! a strigat triumfător cel cu pânza galbenă în jurul mijlocului.

— Doal a simsit, a continuat Amiya. Şi asta i-a alătat lui Buddha că el înselesese desple ce ela volba. Aşa că a simsit şi el şi au stat acolo, zâmbind întluna.

— Foarte bine, spuse profesorul. Şi acum, se întoarse înspre pânza cea galbenă, hai să auzim ce crezi tu că a înţeles Mahakasyapa.

Se aşternu tăcerea. Apoi, bosumflat, copilul clătină din cap.

— Nu ştiu, mormăi el.

— Ştie cineva?

Se făcură mai multe presupuneri. Poate că el înţelesese că oamenii se plictiseau la predici – chiar şi la predicile lui Buddha. Poate că îi plăceau florile tot atât de mult ca Celui Preamilostiv. Poate că a fost o floare albă şi asta l-a făcut să se gândească la Lumina Pură. Sau poate a fost albastră şi asta era culoarea lui Shiva.

— Bune răspunsuri, spuse profesorul. În special primul. Predicile chiar *sunt* cam plictisitoare, în special pentru predicator. Dar se ridică o întrebare. Dacă oricare din răspunsurile voastre ar fi fost ceea ce a înţeles Mahakasyapa atunci când Buddha a ridicat floarea, de ce nu l-a rostit în tot atâtea cuvinte?

— Poate că nu ela un volbitol bun.

— Era un vorbitor excelent.

— Poate că-l dulea în gât.

— Dacă l-ar fi durut în gât, n-ar fi zâmbit atât de fericit.

— Spuneţi-ne *dumneavoatră*, strigă o voce ascuţită din spatele clasei.

— Da, spuneţi-ne *dumneavoastră*, i se alăturară vreo alte douăsprezece voci.

Profesorul clătină din cap.

— Dacă Mahakasyapa şi Cel Preamilostiv nu au putut să rostească asta în cuvinte, eu cum aş putea? Între timp, hai să ne mai uităm o dată la diagramele de pe tablă. Cuvinte publice, evenimente mai mult sau mai puţin publice şi apoi oameni, centre întru totul private ale durerii şi ale plăcerii. *Întru totul* private? întrebă el. Dar poate că asta nu-i tocmai adevărat. Poate, la urma urmei, există un fel de comunicare între cercuri – nu în felul în care comunic eu cu voi acum, prin cuvinte, ci direct. Şi poate că despre asta vorbea Buddha atunci când predica lui fără cuvinte despre o floare s-a încheiat. „Am comoara învăţăturilor fără greş”, le-a spus el discipolilor lui, „minunatul Cuget al Nirvanei, adevărata formă fără formă, dincolo de orice cuvinte, învăţătura care se dă şi se primeşte în afara oricărei doctrine. Pe aceasta i-am împărtăşit-o acum lui Mahakasyapa”. Luând din nou creta, trasă o elipsă neregulată care închidea între marginile ei toate celelalte diagrame de pe tablă – cerculeţele reprezentând fiinţele umane, pătratul care

reprezenta evenimentele şi celălalt pătrat care reprezenta cuvinte şi simboluri. Toate separate, spuse profesorul, şi totuşi toate în unul. Oameni, evenimente, cuvinte – toate sunt manifestări ale Cugetului, ale Realităţii, ale Neantului. Ceea ce Buddha voia să sugereze şi ceea ce a înţeles Mahakasyapa a fost că nu poţi rosti aceste învăţături, poţi doar să *fii* una cu ele. Asta este ceva ce veţi descoperi cu toţii când va veni vremea iniţierii voastre.

— E timpul să mergem mai departe, şopti directoarea. Şi, după ce uşa se închise în urma lor iar ei se aflau din nou pe coridor, îi spuse lui Will: Folosim acelaşi tip de abordare pentru predarea ştiinţelor, începând cu botanica.

— De ce începeţi cu botanica?

— Pentru că poate fi foarte uşor corelată cu ceea ce se vorbea mai adineaori, cu povestea lui Mahakasyapa.

— Acesta este punctul de plecare?

— Nu, începem în mod prozaic, cu manualul. Copiilor li se dau toate datele evidente, elementare, ordonat aranjate în sertăraşele standard. Botanică nediluată, aceasta este prima fază, care se întinde timp de şase sau şapte săptămâni. După care au o dimineaţă întreagă pentru ceea ce noi numim înălţarea punţii. Două ore şi jumătate în care încercăm să-i facem să lege tot ceea ce au învăţat în lecţiile precedente de artă, limbă, religie, autocunoaştere.

— Botanica şi autocunoaşterea – cum înălţaţi o punte între ele?

— E destul de simplu, îl asigură doamna Narayan. Fiecărui copil i se dă o floare obişnuită – un hibiscus, de pildă, sau, încă şi mai bine (pentru că hibiscusul nu are parfum), o gardenie. Ce este o gardenie din punct de vedere ştiinţific? Din ce e formată? Petale, stamine, pistil, seminţe şi tot restul. Copiilor li se cere să facă în scris o descriere completă a florii, ilustrată cu un desen detaliat. După ce e gata, urmează o perioadă scurtă de răgaz, la finalul căreia li se citeşte povestea lui Mahakasyapa şi li se cere să gândească la ea. Oare Buddha ţinea o lecţie de botanică? Sau oare le preda altceva discipolilor săi? Şi dacă da, ce anume?

— Chiar aşa, ce anume?

— Şi, bineînţeles, după cum povestea ilustrează clar, nu există răspuns care să poată fi pus în cuvinte. Aşa că le spunem băieţilor şi fetelor să nu se mai gândească şi să privească. Dar nu priviţi analitic, le spunem, nu priviţi ca nişte oameni de ştiinţă, nici măcar ca nişte grădinari. Eliberaţi-vă de orice lucru pe care-l ştiţi şi priviţi cu inocenţă deplină acest lucru infinit în improbabilitatea lui, care se află în faţa voastră. Priviţi-l ca şi cum n-aţi mai fi văzut niciodată până acum aşa ceva, ca şi când n-ar avea nume şi n-ar aparţine nici unei categorii cunoscute. Priviţi-l atent, dar în mod pasiv, receptiv, fără să puneţi etichete, fără să judecaţi sau să comparaţi. Şi, pe măsură ce-l

priviţi, inhalaţi-i misterul, respiraţi-i spiritul raţiunii, parfumul înţelepciunii Tărâmului Celuilalt.

— Toate astea, comentă Will, sună foarte asemănător cu ceea ce spunea doctorul Robert la ceremonia de iniţiere.

— Bineînţeles că da, spuse doamna Narayan. Învăţând cum să îmbrăţişezi perspectiva Mahakasyapa asupra lucrurilor te pregăteşti cel mai bine pentru experienţa medicamentului-*moksha.* Fiecare copil care ajunge la momentul iniţierii ajunge acolo după o lungă formare în arta de a fi receptiv. Mai întâi gardenia ca specimen biologic. Apoi, aceeaşi gardenie în unicitatea ei, gardenia aşa cum e văzută de artist, gardenia încă şi mai miraculoasă văzută de Buddha şi Mahakasyapa. Şi se înţelege de la sine, adăugă ea, că nu ne limităm la flori. Fiecare curs pe care-l fac copiii este punctat de sesiuni periodice de clădit punţi. Totul, de la broaşte disecate până la nebuloasele spiralate, totul ajunge să fie privit şi receptiv, şi conceptual, şi ca un dat al experienţei estetice sau spirituale, dar şi în termenii ştiinţei, ai istoriei sau ai economiei. Antrenarea receptivităţii este completarea şi antidotul la exersarea analizei şi manipulării simbolului. Ambele feluri de educaţie sunt absolut indispensabile. Dacă o neglijezi pe oricare dintre ele, nu vei evolua niciodată spre o fiinţă pe deplin umană.

Se lăsă tăcerea.

— Cum ar trebui să-i privim pe ceilalţi oameni? întrebă Will în cele din urmă. Ar trebui oare să adoptăm

perspectiva Freud sau Cézanne? Perspectiva Proust sau Buddha?

Doamna Narayan râse.

— Din ce perspectivă mă priviţi pe mine?

— În primul rând, cred că din perspectiva sociologului, răspunse el. Vă privesc ca pe reprezentanta unei culturi necunoscute. Însă vă mai percep şi în mod receptiv. Mă gândesc, dacă nu vă e cu supărare, că păreţi să fi îmbătrânit remarcabil de frumos; frumos din punct de vedere estetic, frumos din punct de vedere intelectual şi psihologic şi frumos din punct de vedere spiritual, orice-ar însemna cuvântul acesta – şi, dacă e să fiu receptiv, acesta e un lucru important. În schimb, dacă aleg să proiectez în loc să înţeleg, pot conceptualiza totul într-un nonsens absolut, încheie Will, slobozind un râs uşor, ca de hienă.

— Dacă alegem s-o facem, putem întotdeauna substitui o noţiune proastă, primită de-a gata, cu cele mai bune imagini lăuntrice ale receptivităţii, spuse doamna Narayan. Întrebarea este de ce am vrea să facem genul acesta de alegere? De ce nu am alege să ascultăm ambele versiuni şi să le armonizăm perspectivele? Nici plăsmuitorul de concepte, tradiţionalist şi aplecat înspre analiză, nici receptorul de viziuni lăuntrice, pasiv, însă vigilent nu este infailibil; dar amândoi împreună pot face o treabă destul de bună.

— Cât de eficientă este educaţia voastră în arta de a fi receptiv? întrebă acum Will.

— Există grade de receptivitate, răspunse ea. Un grad foarte scăzut într-o lecţie de ştiinţe, de exemplu. Ştiinţele încep cu observaţia, însă observaţia este mereu selectivă. Trebuie să priveşti lumea printr-o reţea de concepte proiectate. Apoi iei medicamentul-*moksha* şi brusc dispar toate conceptele. Nu selectezi şi clasifici imediat tot ceea ce trăieşti; pur şi simplu absorbi totul. Este ca în poezia aceea de Wordsworth, „Adu cu tine o inimă care priveşte şi primeşte”[103]. În sesiunile de clădit punţi pe care le-am descris, încă mai există un grad mare de selectare şi proiectare activă, însă nu într-atât de mare ca în lecţia precedentă de ştiinţe. Copiii nu se transformă dintr-odată în nişte mici Tathagata; nu ajung la acea receptivitate pură care vine odată cu medicamentul-*moksha*. Nici pe departe. Tot ce putem spune este că învaţă să o ia mai uşor cu denumirile şi noţiunile. Pentru o vreme, acumulează mult mai mult decât dau.

— Ce-i puneţi să facă cu ceea ce acumulează?

— Doar să încerce imposibilul, răspunse doamna Narayan zâmbind. Copiilor li se cere să-şi traducă trăirile în cuvinte. Ca exemplu de dăruire curată, neconceptualizată, ce *este* de fapt această floare, această broască disecată, această planetă de la capătul celălalt al telescopului? Ce anume reprezintă? La ce vă face să vă gândiţi, ce simţiţi, ce vă imaginaţi, ce vă amintiţi? Încercaţi să puneţi totul pe hârtie. Nu veţi reuşi, bineînţeles; dar încercaţi, totuşi. Vă va ajuta să înţelegeţi

[103] Fragment din poezia *The Table Turned*, din volumul *Balade lirice*.

diferenţa dintre cuvinte şi evenimente, dintre a cunoaşte lucrurile şi a fi familiarizat cu ele. Şi după ce aţi terminat de scris, le spunem noi, priviţi floarea din nou şi, după ce aţi privit-o, închideţi ochii un minut sau două. Apoi desenaţi ceea ce v-a apărut în minte atunci când aţi închis ochii. Desenaţi orice ar fi fost – ceva vag sau viu, ceva asemănător florii aceleia sau ceva cu totul diferit. Desenaţi ceea ce aţi văzut sau chiar ce nu aţi văzut, desenaţi şi coloraţi cu vopsele şi creioane colorate. Apoi odihniţi-vă din nou şi, după asta, comparaţi primul desen cu al doilea; comparaţi descrierea ştiinţifică a florii cu ceea ce aţi scris despre ea atunci când analizaţi ceea ce aţi văzut, atunci când vă purtaţi ca şi când n-aţi fi ştiut nimic despre floare şi permiteaţi doar misterului existenţei ei să vină înspre voi, aşa, ca din senin. Apoi comparaţi desenele şi textele voastre cu desenele şi textele celorlalţi băieţi şi fete din clasă. Veţi observa că descrierile şi ilustraţiile sunt foarte asemănătoare, în timp ce descrierile şi textele celelalte sunt foarte diferite unele de altele. Cum se leagă toate acestea de ceea ce învăţaţi la şcoală, acasă, în junglă, în templu? Zeci de întrebări şi toate presante. Aceste punţi trebuie să fie clădite în toate direcţiile. Începi cu botanica – sau cu oricare altă materie din programa şcolară – şi te trezeşti, la sfârşitul unei sesiuni de clădit punţi, gândindu-te la natura limbajului, la diferitele feluri de trăiri, la metafizică şi la cursul vieţii, la cunoaşterea analitică şi la înţelepciunea Ţărmului Celălalt.

— Dar cum reuşiţi să-i învăţaţi pe profesorii care predau felul în care să clădească aceste punţi? întrebă Will.

— Am început să-i învăţăm pe profesori acum o sută şapte ani, spuse doamna Narayan. Clase întregi de tineri şi tinere au primit educaţie în stilul palanez tradiţional: bune maniere, agricultură bună, arte şi meserii bune, îmbogăţite prin medicină populară, fizică şi biologie după ureche şi credinţe în puterea magiei şi în adevărul poveştilor cu zâne. Fără ştiinţă, fără istorie, fără să cunoască nimic din ceea ce se petrecea în lumea dinafară. Dar aceşti viitori profesori erau budişti pioşi; cei mai mulţi practicau meditaţia şi toţi citiseră sau ascultaseră multă filosofie Mahayana. Asta însemna că în domeniul metafizicii şi al psihologiei aplicate fuseseră educaţi mult mai temeinic şi mult mai realist decât oricare alt grup de viitori profesori din partea ta de lume. Doctorul Andrew avea educaţie ştiinţifică, dar era şi un umanist antidogmatic care descoperise valoarea filosofiei Mahayana în stare pură şi aplicată. Prietenul lui, Raja, era un budist tantric care descoperise valoarea ştiinţei pure şi aplicate. Prin urmare, amândoi au înţeles foarte clar că, pentru a fi în stare să-i înveţe pe copii cum să devină pe deplin umani într-o societate potrivită pentru ca fiinţe pe deplin umane să trăiască în ea, un profesor ar trebui să fie învăţat mai întâi cum să ia tot ce-i mai bun din ambele lumi.

— Şi ce părere au avut acei profesori de la începuturi despre toate astea? Nu s-au opus procesului?

Doamna Narayan clătină din cap.

— Nu s-au opus pentru motivul întemeiat că nimic de valoare nu le fusese atacat. Budismul lor a fost respectat. Li s-a cerut să renunţe doar la ştiinţa aiuristică şi la poveştile cu zâne. Iar în schimbul acelora au primit tot felul de alte date mult mai interesante şi teorii mult mai folositoare. Lucrurile interesante din lumea occidentală a cunoaşterii, a puterii şi a progresului urmau acum să fie combinate şi, într-un fel, subordonate acestora, cu teoriile budismului şi cu date psihologice ale metafizicii aplicate. Chiar nu exista în acel program al „părţii-celei-mai-bune-din-ambele-lumi” nimic care să fi ofensat sentimentele până şi celor mai sensibili şi înflăcăraţi patrioţi religioşi.

— Mă întreb ce se va întâmpla cu viitorii *noştri* profesori, spuse Will la capătul unui moment de tăcere. Ar mai putea fi oare educaţi în faza aceasta târzie? Oare ar putea ei învăţa cum să obţină ce-i mai bun din ambele lumi?

— De ce nu? Nu ar trebui să renunţe la niciunul dintre lucrurile care sunt cu adevărat importante pentru ei. Cei care nu sunt creştini pot continua să cugete asupra omului, iar creştinii pot continua să-l venereze pe Dumnezeu. Nu va fi nicio schimbare, doar că Dumnezeu va trebui să fie considerat imanent, iar omul va trebui să fie considerat ca potenţial autotranscendent.

— Şi credeţi că s-ar face toate schimbările astea fără tărăboi? râse Will. Sunteţi optimistă.

— Sunt optimistă, spuse doamna Narayan, pentru simplul motiv că, dacă abordezi o problemă în mod inteligent şi realist, sunt şanse ca rezultatele să fie foarte bune. Pe această insulă îndepărtată un anume optimism este îndreptăţit. Iar acum să mergem să aruncăm o privire la ora de dans.

Traversară o curte umbrită de copaci şi, împingând o uşă batantă, trecură de la linişte la bătaia ritmică a unei tobe şi la şuierul ascuţit al unor fluiere care repetau o melodie scurtă în cinci măsuri, care în urechile lui Will suna vag scoţian.

— Muzică live sau înregistrată? întrebă el.

— O înregistrare japoneză, răspunse laconic doamna Narayan.

Deschise o a doua uşă care dădea înspre o mare sală de sport unde doi tineri bărboşi şi o doamnă în vârstă uimitor de agilă, îmbrăcaţi în pantaloni din satin negru, învăţau vreo douăzeci-treizeci de băieţei şi fetiţe paşii unui dans vioi.

— Ce-i asta? întrebă Will. Distracţie sau educaţie?

— Ambele, spuse directoarea. Şi mai este şi etică aplicată. Ca acele exerciţii de respiraţie despre care vorbeam mai adineaori, doar că mai eficiente fiindcă sunt mult mai violente.

— Aşa că bateţi din picior! cântau copiii la unison, bătând din picioarele mici încălţate în sandale, cu toată

puterea lor. Aşa că bateţi din picior! După o ultimă bătaie furioasă, o luau iar din loc, ţopăind şi învârtindu-se într-o altă mişcare de dans.

— Acesta este dansul marinăresc Rakshasi, spuse doamna Narayan.

— Rakshasi? întrebă Will. Ce-i asta?

— Rakshasi este o specie de demon, foarte mare şi extrem de antipatic, personificarea celor mai urâte pasiuni. Dansul marinăresc Rakshasi este un mijloc de a da drumul tuturor acelor nori de aburi periculoşi scoşi de furie şi frustrare.

— Aşa că bateţi din picior! Muzica ajunsese din nou la refrenul vocal. Aşa că bateţi din picior!

— Bateţi iarăşi! strigă micuţa doamnă în vârstă, dându-le un exemplu furios. Mai tare! Mai tare!

— Ce a ajutat mai mult moralităţii şi purtării raţionale, speculă Will, orgiile bahice sau *Republica*? *Etica nicomahică*[104] sau dansurile coribantice?

— Grecii, spuse doamna Narayan, erau mult prea deştepţi ca să gândească în termeni ori-ori. Pentru ei, întotdeauna era „nu-numai-ci-şi”. Nu numai Platon şi Aristotel, ci şi bacantele. Fără acele instrumente de reducere a tensiunii, filosofia morală ar fi fost impotentă, şi fără filosofie morală, cântăreţii n-ar mai fi ştiut cum să continue. Tot ceea ce am făcut a fost să luăm o pagină din vechea carte grecească.

---

[104] Volume celebre, *Republica* aparţinând lui Platon, iar *Etica nicomahică*, lui Aristotel.

— Foarte bine, rosti Will aprobator. Apoi, amintindu-şi (pentru că mai devreme sau mai târziu, oricât de intensă ar fi fost plăcerea lui şi oricât de sincer entuzismul, întotdeauna îşi amintea) că era omul care nu accepta un răspuns afirmativ, izbucni deodată în râs. Nu c-ar conta în perspectivă, continuă el. Coribantismul nu i-a împiedicat pe greci să-şi taie unii altora beregata. Iar atunci când Colonelul Dipa se va hotărî să acţioneze, cu ce vă va ajuta dansul marinăresc Rakshasi? Vă va ajuta poate să vă împăcaţi cu soarta, atâta tot.

— Da, atâta tot, spuse doamna Narayan. Dar să fii împăcat cu propria soartă e deja o mare realizare.

— Păreţi să luaţi totul cu foarte mult calm.

— Ce-am obţine dac-am fi isterici? Nu ne-ar îmbunătăţi cu nimic situaţia politică; doar ne-ar înrăutăţi foarte tare situaţia personală.

— Aşa că bateţi din picior! strigau iarăşi copiii la unison, iar podelele tremurau sub picioarele lor care tropăiau. Aşa că bateţi din picior!

— Să nu vă imaginaţi că acesta este singurul gen de dans pe care-l predăm, reluă doamna Narayan. Redirecţionarea puterii generată de sentimentele rele este importantă. Dar la fel de importantă este direcţionarea sentimentelor bune şi a bunei cunoaşteri spre expresivitate. Prin mişcări şi gesturi expresive, în cazul acesta. Dacă aţi fi venit ieri când maestrul a fost în vizită pe aici, v-aş fi putut arăta cum predăm acel tip de dans. Nu şi azi, din păcate. Nu va mai veni până marţi.

— Ce fel de dans predă el?

Doamna Narayan încercă să-l descrie. Fără salturi, fără bătăi înalte din picior, fără alergat. Picioarele rămâneau mereu ferm aşezate pe pământ. Doar aplecări şi mişcări laterale din genunchi şi şolduri. Toată expresivitatea era concentrată în braţe, încheieturi şi mâini, în gât, cap şi chip şi, mai presus de toate, în ochi. Mişcări din umeri în sus şi în afară – mişcări intrinsec frumoase şi în acelaşi timp încărcate cu o semnificaţie simbolică. Gând care prinde formă prin ritual şi gest stilizat. Întregul trup era transformat într-o hieroglifă, într-o succesiune de hieroglife sau atitudini care se modulează de la o semnificaţie la alta, ca o poezie sau ca o bucată muzicală. Mişcări ale muşchilor reprezentau mişcări ale Conştiinţei, trecerea Realităţii în multiplicitate şi a multiplicităţii în Unul imanent şi omniprezent.

— Este o meditaţie în acţiune, fu concluzia ei. Este metafizica filosofiei Mahayana exprimată nu prin cuvinte, ci prin mişcări şi gesturi simbolice.

Părăsiră sala de sport ieşind pe altă uşă, nu pe cea pe care intraseră şi o luară la stânga pe un coridor scurt.

— Care este următorul popas? întrebă Will.

— Clasa a patra elementară, răspunse doamna Narayan, care se ocupă cu psihologia elementară practică.

Deschise o uşă verde.

— Ei bine, acum ştiţi, auzi Will rostind o voce cunoscută. Nimeni *nu trebuie* să simtă durere. V-aţi spus că acul n-o să doară – şi n-a durut.

Intrară în clasă şi o găsiră acolo, foarte înaltă în mijlocul a vreo zece trupuşoare cafenii plinuţe sau subţirele, pe Susila MacPhail. Ea le zâmbi, făcu semn înspre două scaune dintr-un colţ al încăperii şi se întoarse din nou către copii.

— Nimeni *nu trebuie* să simtă durere, repetă ea. Dar nu uitaţi niciodată: durerea înseamnă întotdeauna că ceva nu-i în regulă. Aţi învăţat să îndepărtaţi durerea, dar n-o faceţi necugetat, n-o faceţi fără să vă puneţi întrebarea: Care este motivul acestei dureri? Şi dacă este puternică sau dacă nu are nicio cauză evidentă, vorbiţi-i mamei voastre despre ea sau profesorului vostru sau oricărui alt adult din Clubul vostru de Adopţie Reciprocă. *Apoi* îndepărtaţi durerea. Îndepărtaţi-o ştiind că, dacă trebuie să se facă ceva, se va face. Înţelegeţi?... Şi acum, continuă ea, după ce toate întrebările fuseseră formulate şi li se dăduseră răspunsuri, haideţi să jucăm nişte jocuri de imaginaţie. Închideţi ochii şi închipuiţi-vă că vă uitaţi la sărmana şi bătrâna pasăre minah, într-un picior, care vine la şcoală în fiecare zi ca să fie hrănită. O puteţi vedea?

Bineînţeles că o puteau vedea. Pasărea minah cu un singur picior era în mod evident o prietenă veche.

— Vedeţi-o la fel de clar cum aţi văzut-o azi la prânz. Şi n-o priviţi fix, nu faceţi niciun efort. Vedeţi doar ceea ce vine înspre voi şi lăsaţi-vă ochii să rătăcească – de la cioc

înspre coadă, de la ochiul ei mic, rotund şi strălucitor, la piciorul portocaliu.

— Eu o şi aud, completă o fetiţă. Spune „*Karuna, karuna*!”

— Nu-i adevărat, replică un alt copil, indignat. Zice „Atenţiune!”

— Le spune pe amândouă, îi asigură Susila. Şi probabil spune multe alte cuvinte în plus. Însă acum o să ne închipuim şi mai bine. Închipuiţi-vă că sunt două păsări minah cu un singur picior. Trei minah cu un singur picior. Patru minah cu un picior. Le vedeţi pe toate patru?

Le vedeau.

— Patru păsări minah cu câte un singur picior în cele patru colţuri ale unui pătrat şi o a cincea în mijloc. Iar acum haideţi să le facem să-şi schimbe culoarea. Acum sunt albe. Cinci păsări minah albe cu capete galbene şi câte un picior portocaliu. Şi acum capetele sunt albastre. Albastru deschis – iar restul păsării este roz. Cinci păsări roz cu capete albastre. Şi continuă să se schimbe. Acum sunt mov. Cinci păsări mov cu capete albe şi fiecare dintre ele are câte un picior verde pal. Doamne, ce se-ntâmplă! Nu mai sunt cinci; sunt zece. Nu, douăzeci, cincizeci, o sută. Sute şi sute. Le vedeţi? Unii le vedeau – fără nici cea mai mică greutate; iar pentru cei care nu puteau ajunge până la capăt, Susila le propuse nişte numere mai modeste. Hai să fie doar douăsprezece, spuse ea. Sau dacă douăsprezece sunt prea multe, hai să fie zece, hai opt. Tot sunt o mulţime de păsări minah. Şi

acum, continuă ea, după ce copiii îşi chemaseră în minte toate păsările mov pe care fuseseră în stare să le creeze, acum au dispărut! şi Susila îşi însoţi cuvintele de o bătaie din palme. Au dispărut! Absolut toate. Nu mai e nimic acolo. Iar acum n-o să mai vedeţi păsări minah, o să mă vedeţi pe *mine.* O dată eu în galben. De două ori eu în verde. De trei ori eu în albastru cu picăţele roz. De patru ori eu în roşul cel mai aprins pe care l-aţi văzut vreodată. Bătu din nou din palme. Au dispărut toate! De data aceasta este doamna Narayan şi bărbatul acela ciudat la înfăţişare, cu un picior ţeapăn, care a venit odată cu dânsa. Câte patru din fiecare dintre ei. Stau într-un cerc mare în sala de sport. Iar acum dansează cu toţii dansul marinăresc Rakshasi. „Aşa că bateţi din picior, aşa că bateţi din picior!”

Se stârni un hohot general. Toţi Willii şi directoarele care dansau trebuie să fi arătat foarte comic.

Susila pocni din degete.

— Gata cu ei! Au dispărut! Şi acum fiecare dintre voi îşi vede mama de trei ori şi de trei ori tatăl alergând în jurul terenului de joacă. Mai repede, mai repede, mai repede! Şi dintr-odată nu mai sunt acolo. Şi apoi, *sunt* acolo. Dar în momentul următor, nu mai sunt. Sunt acolo, nu mai sunt acolo. Sunt, nu sunt...

Chicotele se amplificară în hohote de râs şi, în toiul râsetelor, sună un clopoţel. Lecţia de psihologie elementară aplicată se terminase.

— Care-i rostul acestor lucruri? întrebă Will după ce copiii fugiră la joacă, iar doamna Narayan se întoarse în biroul ei.

— Rostul este de a-i face pe oameni să înţeleagă că nu suntem în *totalitate* la cheremul memoriei şi al fanteziilor noastre, răspunse Susila. Dacă suntem deranjaţi de ceea ce se întâmplă în interiorul capetelor noastre, putem face ceva pentru a remedia asta. Este doar o chestiune de a ţi se arăta ce să faci şi apoi de a exersa, în felul în care înveţi să scrii sau să cânţi la flaut. Ceea ce li s-a predat copiilor acelora pe care i-ai văzut aici este o tehnică foarte simplă, o tehnică pe care o vom dezvolta mai târziu într-o metodă de eliberare. Nu eliberare totală, bineînţeles. Dar o jumătate de pâine este cu mult mai bună decât nicio pâine. Această tehnică nu te va conduce la descoperirea propriei Naturi Buddha, însă te poate ajuta să te pregăteşti pentru acea descoperire – te ajută eliberându-te de bântuielile propriilor amintiri dureroase, remuşcări, nelinişti fără motiv, legate de viitor.

— ”Bântuieli” este cuvântul perfect, aprobă Will.

— Dar *nu trebuie* să fii bântuit. Unele stafii pot fi destul de uşor spulberate. Ori de câte ori apare vreuna din ele, pur şi simplu aplică-i tratamentul închipuirii. Procedează cu ea aşa cum am procedat noi cu acele păsări minah, aşa cum am procedat cu dumneata şi cu doamna Narayan. Schimbă-i hainele, dă-i alt nas, multiplic-o, spune-i să plece, cheam-o iarăşi înapoi şi pune-o să facă un lucru caraghios. Apoi desfiinţeaz-o. Gândeşte-te doar

cum ai fi putut proceda cu tatăl tău dacă cineva te-ar fi învăţat câteva din aceste mici şmecherii simple atunci când erai copil! Ţi-l închipuiai ca pe un căpcăun înspăimântător. Dar asta nu era necesar. În fantezia ta, l-ai fi putut transforma pe căpcăun în ceva grotesc. Într-un întreg cor de fiinţe groteşti. Douăzeci care dansează step şi cântă „Am visat că locuiam în nişte săli de marmură”[105]. Un curs scurt de psihologie elementară practică şi întreaga-ţi viaţă ar fi putut fi diferită.

Cum ar fi procedat în cazul morţii lui Molly, se întrebă Will în timp ce plecară spre jeepul parcat. Ce rituri de exorcizare imaginară ar fi putut practica asupra acelui strigoi alb, mirosind a mosc care era incarnarea dorinţelor lui înnebunitoare şi detestate?

Dar ajunseseră la jeep. Will înmână Susilei cheile şi se ridică cu greutate pe scaun. Foarte zgomotos, ca şi când s-ar fi aflat sub o acţiune nevrotică de compensare a staturii ei reduse, o maşină mică şi învechită se apropie din direcţia satului, întoarse pe şosea şi, continuând să trăncăne şi să se zgâlţâie, se opri lângă jeep.

Se întoarseră. Aplecat peste fereastra automobilului regal Baby Austin se afla Murugan şi, dincolo de el, vastă, în muselină albă şi fremătătoare ca un nor cumulus, stătea Rani. Will se înclină în direcţia lui Rani şi obţinu din partea ei cel mai graţios dintre zâmbete, care dispăru

[105] Arie din opera *Bohemian Girl*, a compozitorului Michael Balfe, pe versurile lui Alfred Bunn ; versul acesta a fost parodiat de Lewis Carroll, folosit de către James Joyce în *Finnegan’s Wake*, apoi din nou parodiat în comediile cu Stan şi Bran.

imediat ce aceasta se întoarse către Susila, al cărei salut îşi găsi răspuns într-un gest dintre cele mai distante.

— Mergeţi la plimbare? întrebă Will politicos.

— Doar până la Shivapuram, spuse Rani.

— Numai să reziste până acolo cutia asta mică şi nenorocită, adăugă Murugan cu amărăciune. Întoarse cheia. Motorul mai slobozi un ultim sughiţ obscen şi sucombă.

— Trebuie să ne întâlnim cu nişte oameni, continuă Rani. Sau mai degrabă cu O Persoană anume, spuse ea pe un ton încărcat de semnificaţii conspirative, zâmbind înspre Will şi aproape făcându-i cu ochiul.

Prefăcându-se a nu înţelege că despre Bahu vorbea Rani, Will rosti un „întocmai" indiferent şi se arătă preocupat de toată munca şi grijile pe care pregătirile pentru petrecerea de majorat din săptămâna următoare probabil că le presupunea.

Murugan îl întrerupse.

— Ce faceţi pe aici? îl întrebă el.

— Mi-am petrecut după-amiaza arătând un interes intelectual educaţiei palaneze.

— Educaţiei palaneze, se auzi Rani ca un ecou. Şi din nou, cu tristeţe: Educaţiei (pauză) Palaneze. Clătină din cap.

— Mie personal, spuse Will, mi-a plăcut tot ceea ce am văzut şi am auzit – de la domnul Menon şi de la directoare, până la psihologia practică elementară, aşa

cum e predată, adăugă el încercând s-o implice şi pe Susila în conversaţie, de doamna MacPhail, aici de faţă.

Încă ignorând-o în mod voit pe Susila, Rani îndreptă un deget gros, acuzator, înspre sperietorile de pe câmpul din vale.

— Pe *acelea* le-aţi văzut, domnule Farnaby?

Le văzuse, într-adevăr.

— Şi unde, dacă nu în Pala, întrebă el, poţi găsi sperietori care să fie în acelaşi timp frumoase, eficiente şi semnificative din punct de vedere metafizic?

— Şi care, spuse Rani cu o voce care vibra de indignare sepulcrală, nu numai că sperie păsările îndepărtându-le din lanul de orez; dar îi mai sperie şi pe copiii mici, îndepărtându-i de ideea de Dumnezeu şi de Avatarurile Lui. Ascultă! spuse ea, ridicându-şi mâna.

Lui Tom Krishna şi Mary Sarojini li se alăturaseră alţi cinci-şase mici tovarăşi şi se jucau cu toţii trăgând de sforile care puneau în mişcare marionetele fiinţelor supranaturale. Din direcţia grupului se auzea sunetul unor voci ascuţite care ciripeau la unison. La a doua repetiţie, Will desluşi cuvintele cântecelului:

„Trage, smulge, smuceşte cu nădejde şi foc;
Zeii se zbânţuie, se fâţâie, cerul, totuşi, rămâne pe loc.”

— Bravo! spuse el şi râse.

— Mi-e teamă că nu pot să mă amuz, rosti Rani sever. Nu este amuzant. Este Tragic, *Tragic.*

Will îşi înghiţi râsul.

— Înţeleg, spuse el, că aceste fermecătoare sperietori au fost o invenţie a bunicului lui Murugan.

— Bunicul lui Murugan, spuse Rani, a fost un om remarcabil. Remarcabil de inteligent, dar nu mai puţin remarcabil de pervers. Haruri mari – dar vai, malefic folosite! Şi ceea ce a înrăutăţit lucrurile cel mai tare a fost că era plin de o Falsă Spiritualitate.

— Falsă Spiritualitate? Will cercetă atent specimenul enorm al Adevăratei Spiritualităţi şi, prin putoarea produselor petroliere încinse, inhală mirosul ca de tămâie, ca venit de pe altă lume, al santalului. Falsă Spiritualitate? Şi dintr-odată se trezi întrebându-se – şi apoi, cu o tresărire, imaginându-şi – cum ar arăta Rani dacă ar fi brusc dezbrăcată de uniforma ei mistică şi ar fi expusă, exuberant şi steatopig goală, în văzul lumii. Şi acum, o multiplică obţinând o trinitate de obezităţi dezbrăcate, apoi o multiplică de două ori pe-atât, apoi de zece ori. Psihologie practică aplicată – cu vârf şi îndesat!

— Da, Falsă Spiritualitate, repeta Rani. Vorbea despre Eliberare, însă întotdeauna, din cauza refuzului său încăpăţânat de a urma Calea Adevărului, întotdeauna lucra în direcţia marii Sclavii, jucând rolul umilinţei. Însă în inima lui era atât de plin de mândrie, domnule Farnaby, încât refuza să recunoască orice Autoritate Spirituală mai Înaltă decât a lui. Maeştrii, Avatarurile, Marea Tradiţie nu însemnau nimic pentru el. Absolut nimic. De aici sperietorile acelea înfiorătoare. De aici poezioara blasfematoare pe care copiii au fost învăţaţi s-o cânte.

Când mă gândesc la Micuţii aceia Nevinovaţi care sunt intenţionat pervertiţi, mi-e greu să mă abţin, domnule Farnaby, mi-e...

— Ascultă, mamă, spuse Murugan, care tot aruncase nerăbdător priviri mai întâi furişe, apoi din ce în ce mai făţişe spre ceasul de la mână, dacă vrem să ne întoarcem până la cină ar trebui să mergem. Tonul lui era nepoliticos de autoritar. Faptul că se afla la volanul unei maşini – chiar şi al acestui Baby Austin senil – îl făcea să se simtă, era evident lucrul acesta, plin de importanţă. Fără să mai aştepte răspunsul lui Rani, porni motorul, băgă în viteza întâia şi, cu o fluturare a mâinii, o porni din loc.

— Cale bătută, spuse Susila.

— N-o iubeşti pe scumpa ta regină?

— Îmi face sângele să fiarbă.

— Aşa că bate din picior! cântă Will, tachinând-o.

— Ai perfectă dreptate, încuviinţă ea râzând. Dar, din păcate, acesta era un moment când nu se făcea să dansezi dansul marinăresc Rakshasi. Faţa i se lumină într-o expresie răutăcioasă şi, fără vreun avertisment, îl lovi surprinzător de tare, în coaste. Uite! spuse ea. Acum mă simt mult mai bine.

14

Susila porni motorul şi o luară din loc în vale, până la şoseaua ocolitoare, iarăşi la deal până la autostradă, dincolo de capătul celălalt al satului şi tot înainte până la complexul Staţiunii Experimentale. Se opriră în faţa unui

bungalou mic, acoperit cu papură, ca toate celelalte. Urcară cele şase trepte care duceau la verandă şi intrară într-un salon văruit.

La stânga se afla o fereastră mare, cu un hamac atârnat între cei doi stâlpi din lemn, de fiecare parte a pervazului ieşit în afară.

— Pentru tine, spuse ea, arătând înspre hamac. Poţi să-ţi ridici piciorul. Şi după ce Will se aşeză în plasa hamacului, ea-l întrebă, în timp ce-şi trăgea un scaun de răchită şi se aşeza lângă el: Despre ce să vorbim?

— Ce-ai zice despre ce-i bun, adevărat şi frumos? Sau poate, rânji el, despre ce-i urât, rău şi chiar mai adevărat.

— Mă gândeam, spuse ea, ignorând încercarea lui de a face pe spiritualul, că am putea continua de acolo de unde rămăsesem data trecută – să continuăm să vorbim despre *tine*.

— Tocmai asta sugeram şi eu: ce-i urât, rău şi mai adevărat decât adevărul oficial.

— Asta este doar o etalare a stilului tău conversaţional? întrebă ea. Sau chiar vrei să vorbeşti despre tine?

— Chiar vreau cu disperare, o asigură el. Cu aceeaşi disperare cu care *nu-mi doresc* să vorbesc despre mine. De aici se trage, după cum poate că ai observat, interesul meu neobosit pentru artă, ştiinţă, filosofie, politică, literatură, pentru orice alt lucru afurisit mai degrabă decât pentru singurul lucru care, la urma urmei, are vreo importanţă.

Urmă o tăcere lungă. Apoi, pe tonul unei aduceri-aminte întâmplătoare, Susila începu să vorbească despre catedrala galeză, despre chemarea stăncuţelor, despre lebedele albe care pluteau printre reflexiile norilor plutitori. În câteva minute plutea şi el.

— Am fost foarte fericită cât timp am stat în Ţara Galilor, spuse ea. Extrem de fericită. Şi la fel ai fost şi tu, nu-i aşa?

Will nu răspunse. Îşi amintea de zilele acelea petrecute în valea verde, cu ani în urmă, înainte ca el şi Molly să se căsătorească, înainte să devină iubiţi. Câtă linişte! Ce lume consistentă, vie, lipsită de viermi, o lume a ierbii încolţite şi a florilor! Şi între ei plutea genul acela de sentiment natural, nealterat, pe care nu-l mai simţise din zilele demult apuse, de când trăia mătuşa Mary. Singura persoană pe care el o iubise vreodată cu adevărat – iar aici, în persoana lui Molly, se afla succesoarea ei. Ce binecuvântare! Iubirea transpusă într-o altă cheie, însă melodia, armoniile bogate şi subtile erau aceleaşi. Şi apoi, în a patra noapte a sejurului lor, Molly ciocănise în peretele care despărţea camerele lor, iar el găsise uşa ei întredeschisă, îşi croise bâjbâind prin întuneric drumul până la patul în care, conştiincios dezbrăcată, Mama Răniţilor îşi dădea toată silinţa să joace rolul Soţiei Iubitoare. Îşi dădea toată silinţa şi (cât de dezastruos!) eşua.

Deodată, aşa cum se întâmpla aproape în fiecare după-amiază, se stârni o rafală puternică de vânt şi,

înăbuşit de distanţă, un ropot spart de ploaie căzu pe frunzişul des – un ropot care devenea din ce în ce mai tare, pe măsură ce aversa se apropia. Trecură câteva secunde şi apoi picăturile de ploaie începură să izbească insistent geamurile ferestrelor. Izbeau aşa cum izbiseră în ferestrele biroului său în ziua ultimei lor discuţii. „Asta vrei cu adevărat, Will?”

Durerea şi ruşinea îl făcură să-şi dorească să plângă în hohote. Îşi muşcă buza.

— La ce te gândeşti? îl întrebă Susila.

Nu era o chestiune de gândire. O vedea aievea, îi auzea vocea aievea. „Asta vrei cu adevărat, Will?” Şi prin sunetul ploii se auzi pe sine răspunzând: „Asta vreau cu adevărat.”

Pe geamul ferestrei – oare aici? sau acolo, atunci – ropotul se potolise, pe măsură ce furtuna se domolea, ajungând o şoaptă firavă.

— La ce te gândeşti? insistă Susila.

— Mă gândesc la ce i-am făcut lui Molly.

— Ce i-ai făcut lui Molly?

Nu voia să răspundă; dar Susila era de neclintit.

— Spune-mi ce i-ai făcut.

O altă rafală violentă făcu ferestele să zornăie. Ploua mai tare acum – ploua, i se părea lui Will Farnaby, intenţionat, ploua în aşa fel încât să fie *nevoit* să continue să-şi amintească ceea ce nu voia să-şi amintească, să fie forţat să rostească cu voce tare lucrurile ruşinoase pe care trebuia cu orice preţ să le ţină pentru el.

— Spune-mi.

Îndărătnic şi parcă împotriva voinţei sale, îi povesti. „Chiar asta vrei, Will?” Şi din cauza lui Babs – *Babs*, Doamne fereşte! *Babs*, îţi vine să crezi sau nu –, el chiar asta voia, iar ea plecase prin ploaie.

— Când am revăzut-o, era în spital.

— Tot mai ploua? întrebă Susila.

— Tot mai ploua.

— La fel de tare cum plouă acum?

— Aproape. Şi ceea ce Will auzea nu mai era aversa de după-amiază de la tropice, ci răpăiala constantă la fereastra cămăruţei în care Molly era pe moarte. „Eu sunt, spusese el peste sunetul ploii, sunt Will.” Nu s-a întâmplat nimic. Şi apoi, dintr-odată, a simţit mişcarea aproape imperceptibilă a mâinii lui Molly într-a lui. Apăsarea voluntară şi apoi, peste câteva secunde, relaxarea involuntară, inerţia totală.

— Mai povesteşte-mi o dată, Will.

Clătină din cap. Era prea dureros, prea umilitor.

— Povesteşte-mi din nou, insistă ea. E singura cale.

Făcând un efort imens, începu să-i spună povestea odioasă încă o dată. Chiar asta voia? Da, chiar asta voia – voia să rănească, voia poate (oare ştie cineva ceea ce vrea cu adevărat?) să ucidă. *Totul pentru Babs, sau Lumea cu Totul Pierdută.* Nu lumea *lui,* bineînţeles – lumea lui Molly şi, în centrul acelei lumi, viaţa care o crease. O lume suprimată cu totul, de dragul mirosului delicios din întuneric, al reflexelor musculare, al acelei

plăceri enorme, al acelor talente desăvârşite şi ameţitor de neruşinate.

„La revedere, Will.” Şi uşa s-a închis în urma ei cu un ţăcănit uşor, sec.

A vrut s-o cheme înapoi. Dar iubitul lui Babs şi-a amintit talentele, reflexele şi, în aura lui de mosc, un trup agonizând la limita plăcerii. Şi-a amintit lucrurile acestea şi, stând lângă fereastră, a privit cum maşina pornea prin ploaie, a privit şi, după ce maşina a dat colţul, s-a umplut de un entuziasm ruşinat. În sfârşit, liber! Chiar mai liber decât crezuse, după cum a descoperit trei ore mai târziu la spital. Acum, simţea ultima apăsare uşoară a degetelor ei; simţea ultimul mesaj al iubirii ei. Şi apoi mesajul a fost întrerupt. Mâna a devenit inertă şi apoi, dintr-odată, brusc, în mod înspăimântător, nu s-a mai auzit zgomotul respiraţiei. „Moartă”, a şoptit el şi a simţit cum se îneca. „Moartă”.

— Să presupunem că nu a fost vina ta, spuse Susila, rupând o lungă tăcere. Să presupunem că a murit brusc, fără ca tu să ai de-a face cu asta. N-ar fi aproape la fel de rău?

— Ce vrei să spui? întrebă el.

— Adică, e ceva mai mult decât faptul că te simţi vinovat de moartea lui Molly. Tocmai moartea, moartea ca atare e ceea ce te îngrozeşte, spuse Susila gândindu-se acum la Dugald. Atât de absurd de malefică.

— Absurd de malefică, repetă el. Da, poate că din cauza asta trebuia să devin un spectator de execuţii

profesionist. Doar pentru că totul era atât de absurd, îngrozitor de bestial. Să urmăresc mirosul morţii de la un capăt al pământului la altul. Ca un vultur. Oamenii amabili şi la locul lor nu au habar cum e lumea. Nu în situaţii excepţionale, aşa cum a fost în timpul războiului, ci cum e întotdeauna. Întotdeauna.

Şi, în timp ce vorbea, vedea, într-o viziune la fel de fugară, distinctă şi intens accidentală ca aceea a unui om care se îneacă, toate scenele pline de ură la care fusese martor în cursul acelor pelerinaje bine remunerate, către toate gurile iadului şi către abatoarele suficient de revoltătoare cât să intre la ştiri. Negrii din Africa de Sud, bărbatul din camera de gazare de la San Quentin, leşurile amestecate din ferma algeriană şi pretutindeni mulţimi de oameni, pretutindeni poliţişti şi paraşutişti, pretutindeni copii de culoare, cu picioarele ca scobitorile, cu burta umflată, cu muşte roind pe pleoapele însângerate, pretutindeni mirosul greţos al foamei şi al bolii, duhoarea îngrozitoare a morţii. Şi apoi, brusc, prin duhoarea morţii, amestecat şi impregnat de duhoarea morţii, respira parfumul de mosc al lui Babs. Respira parfumul lui Babs şi îşi amintea gluma lui nevinovată legată de chimia purgatoriului şi a paradisului. Purgatoriul este diamină tetraetilenică şi hidrogen sulfurat; paradisul, în mod hotărât, este simtrinitropsibutil toluen, cu o garnitură de impurităţi organice – ha-ha-ha! (o, deliciile vieţii sociale!). Şi apoi, destul de brusc, miresmele iubirii şi ale morţii

făceau loc unui miros animal respingător – mirosul unui câine.

Vântul se înteţi din nou şi picături de ploaie rătăcite se izbiră şi se sparseră de geamuri.

— Încă te mai gândeşti la Molly? întrebă Susila.

— Mă gândeam la ceva ce uitasem cu totul, răspunse el. Nu se poate să fi avut mai mult de patru ani când s-a întâmplat, iar acum îmi revine totul în minte. Bietul Tigru.

— Cine a fost bietul Tigru? întrebă ea.

Tigru, frumosul lui setter roşu. Tigru, singura sursă de lumină în casa sumbră în care-şi petrecuse copilăria. Tigru, dragul, dragul de Tigru! În mijlocul fricii şi nefericirii dintre cele două extreme reprezentate de ura batjocoritoare a tatălui său împotriva a tot şi toate şi sacrificiul de sine conştient al mamei lui, câtă bunăvoinţă fără niciun efort, câtă prietenie spontană, câtă bucurie fără margini, de nestăvilit, exprimată prin lătrături! Mama lui obişnuia să-l ia pe genunchi şi să-i vorbească despre Dumnezeu şi Isus. Dar exista mai mult Dumnezeu în Tigru decât în toate poveştile ei din Biblie. Tigru, din punctul lui de vedere, era Personificarea. Şi apoi, într-o bună zi, Personificarea s-a îmbolnăvit de jigodie.

— Ce s-a întâmplat apoi? întrebă Susila.

— Coşul lui este în bucătărie, iar eu sunt acolo, în genunchi, lângă el. Şi îl mângâi – dar la atingere blana lui pare altfel decât fusese înainte de a se îmbolnăvi. Cam lipicioasă. Şi miroase urât. Dacă nu l-aş iubi atât de mult, aş lua-o la fugă, n-aş suporta să stau lângă el. Dar chiar îl

iubesc, îl iubesc mai mult decât orice sau pe oricine. Şi, în timp ce îl mângâi, îi tot spun că o să se facă bine în curând. Foarte curând – mâine dimineaţă. Şi apoi dintr-odată începe să temure, iar eu încerc să-i opresc tremuratul ţinându-i capul între mâini. Dar nu-l ajută. Tremuratul se transformă într-o convulsie oribilă. Mi se face rău când mă uit la el şi mi-e frică. Mi-e îngrozitor de frică. Apoi tremuratul şi spasmele se domolesc, iar peste puţin timp încremeneşte complet. Şi atunci când îi ridic capul şi apoi îi dau drumul, capul cade la loc – buf! asemenea unei bucăţi de carne cu os înăuntru.

Vocea lui Will se sparse, lacrimile îi şiroiau pe obraji, era zguduit de hohotele unui copil de patru ani care-şi plânge câinele şi se confruntă cu realitatea groaznică, inexplicabilă a morţii. Cu echivalentul mental al unui clic şi al unei mici zguduituri, conştiinţa sa pare să fi schimbat viteza. Era din nou adult şi încetase să mai plutească.

— Îmi pare rău, spuse el, apoi îşi şterse ochii şi-şi suflă nasul. Ei bine, aceea a fost prima mea întâlnire cu Groaza Absolută. Tigru era prietenul meu, Tigru era singura mea consolare. În mod evident, aşa ceva Groaza Absolută nu putea tolera. Şi la fel s-a întâmplat şi cu mătuşa Mary, singura persoană pe care am iubit-o şi am admirat-o cu adevărat, în care am avut deplină încredere; şi, Cristoase, ce i-a făcut Groaza Absolută!

— Povesteşte-mi, spuse Susila.

Will ezită, apoi strângând din umeri spuse:

— De ce nu? Mary Frances Farnaby era sora mai mică a tatălui meu. Căsătorită la optsprezece ani, doar cu un an înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, cu un soldat de meserie. Frank şi Mary, Mary şi Frank – ce armonie, ce fericire! râse Will. Chiar şi în afara Palei poţi găsi insule întâmplătoare de decenţă, recifuri micuţe sau chiar, din când în când, un Tahiti întreg – dar întotdeauna înconjurate de Groaza Absolută. Doi tineri pe propria lor Pala. Apoi, într-o bună dimineaţă, era pe 4 august 1914, Frank a plecat din ţară cu Corpul Expediţionar şi, în Ajunul Crăciunului, Mary a dat naştere unui copil diform care a supravieţuit destul de mult ca ea să poată vedea cu propriii ochi ce anume poate face Groaza Absolută atunci când se străduieşte cu adevărat. Doar Dumnezeu poate face un idiot microcefal. Trei luni mai târziu, nu mai este nevoie să spun, Frank a fost lovit de o schijă şi a murit, când i-a venit sorocul, de cangrenă... Toate astea, continuă Will după o scurtă tăcere, se întâmplau înainte de a mă naşte. Când am cunoscut-o eu, în anii ‘20, mătuşa Mary se dedicase bătrânilor – bătrâni din azile, bătrâni înghesuiţi în propriile lor case, bătrâni care continuau să trăiască ca o povară pentru copiii şi nepoţii lor. Nişte Struldbrug[106], nişte Titon[107]. Şi cu cât senilitatea

[106] Nume al unui popor nemuritor din *Călătoriile lui Gulliver*, de Jonathan Swift ; originari din Luggnagg, oamenii aceia erau blestemaţi la nemurire şi ajungeau să-şi trăiască viaţa în mizerie, boală şi nefericire.

[107] Personaj mitologic iubit de Aurora, care-i cere lui Zeus să-l facă nemuritor. Uitând să ceară şi harul frumuseţii veşnice, Aurora îl condamnă pe Titon la viaţă veşnică, în care acesta îmbătrâneşte şi se gârboveşte până ajunge să se transforme într-un greiere.

le era mai fără de speranţă, cu cât caracterul le era mai cârcotaş şi mai certăreţ, cu atât era mai bine. Cât îi uram pe bătrânii mătuşii Mary când eram copil! Miroseau urât, erau înfricoşător de urâţi, erau întotdeauna plictisitori şi în general morocănoşi. Dar mătuşa Mary chiar îi iubea – îi iubea şi la bine, şi la greu, îi iubea în ciuda tuturor lucrurilor. Mama obişnuia să vorbească mult despre mila creştină; dar, într-un fel, nu credeai niciodată ce spunea ea, aşa cum nu simţeai niciodată niciun pic de dragoste în toate lucrurile pline de sacrificiu de sine pe care se forţa să le facă – niciun pic de dragoste, numai datorie. În vreme ce în cazul mătuşii Mary n-aveai nici urmă de îndoială. Dragostea ei era ca nişte unde fizice, aproape că le puteai simţi, precum căldura sau lumina. Când m-a luat să stau cu ea la ţară şi, mai târziu, când a venit la oraş iar eu mergeam s-o văd aproape în fiecare zi, era ca şi cum aş fi scăpat dintr-un frigider, în lumina soarelui. Simţeam cum revin la viaţă în lumina ei, în acea căldură care radia. Apoi Groaza Absolută şi-a făcut din nou de lucru. La început, doar a glumit. „Acum sunt o amazoană”, a spus ea după prima operaţie.

— De ce o amazoană? a întrebat Susila.

— Amazoanele îşi amputau sânul drept. Erau luptătoare şi sânul le stătea în cale atunci când trăgeau cu arcul. „Acum sunt o amazoană”, repetă el şi cu ochiul minţii revăzu zâmbetul de pe acel chip acvilin, puternic, auzi cu urechea minţii tonul amuzat din vocea aceea limpede, cântătoare. Dar câteva luni mai târziu şi celălalt

sân a trebuit să-i fie amputat. După asta au urmat razele, răul provocat de radiaţii şi apoi, încetul cu încetul, degradarea, continuă Will, iar pe chipul său reveni expresia aceea de ferocitate cinică. Dacă nu ar fi nespus de hidos, ar fi chiar amuzant. O capodoperă de ironie! Iată un suflet care iradia bunătate, dragoste şi milă eroică. Apoi, fără vreun motiv cunoscut, ceva s-a stricat. În loc să înfrunte vătămarea, o mică parte a corpului ei a început să se supună celei de-a doua legi a termodinamicii. Şi, pe măsură ce trupul se prăbuşea, sufletul începea să-şi piardă virtutea, însăşi identitatea. Eroismul i-a dispărut, dragostea şi bunătatea s-au evaporat. În ultimele luni de viaţă, n-a mai fost mătuşa Mary pe care o iubeam şi o admiram; era altcineva, cineva (iar asta a fost tuşa finală şi cea mai subtilă a ironiei) aproape identic cu cei mai răi şi mai slabi dintre bătrânii cărora le fusese odată prietenă şi sprijin. A trebuit să fie umilită şi înjosită; şi când înjosirea a fost completă, a fost executată încet şi foarte dureros, în singurătate. În singurătate, insistă el. Pentru că, bineînţeles, nimeni nu te poate ajuta, nimeni nu poate fi vreodată prezent. Oamenii pot sta în jurul tău cât timp suferi şi eşti pe moarte; dar ei stau într-o altă lume. În lumea *ta*, eşti absolut singur. Singur în suferinţa ta, în agonia ta, aşa cum eşti singur în iubire, singur până şi în plăcerea cea mai deplin împărtăşită.

Mirosurile lui Babs, ale lui Tigru şi ale mătuşii Mary atunci când cancerul i-a făcut o gaură în ficat, iar trupul

istovit i-a fost impregnat cu acel miros straniu, aromat, de sânge contaminat, mirosul mătuşii Mary pe moarte. Şi în toiul acelor mirosuri, sensibilă la ele într-un mod înnebunitor şi ameţitor, se afla o conştiinţă izolată, cea a unui copil, a unui băiat, a unui bărbat, o conştiinţă izolată pentru totdeauna, iremediabil singură.

— Şi mai presus de toate astea, continuă el, femeia aceasta avea numai patruzeci şi doi de ani. Nu voia să moară. Refuza să accepte ceea ce i se întâmpla. Groaza Absolută a trebuit s-o doboare cu forţa. Eu eram acolo; am văzut cum s-a întâmplat.

— Şi de-asta eşti omul care nu acceptă un răspuns afirmativ?

— Cum poate cineva să accepte un răspuns afirmativ? replică el. „Da” nu-i decât prefăcătorie, doar gândire pozitivă. Datele realităţii, ale realităţii de bază şi finale spun întotdeauna „nu”. Spirit? Nu! Dragoste? Nu! Rost, înţeles, împlinire? Nu!

Câinele Tigru, exuberant, viu şi plin de Dumnezeu. Apoi, Tigru transformat de către Groaza Absolută într-o grămadă de gunoi, pentru care veterinarul a trebuit să fie plătit ca să vină s-o ia. Şi după Tigru, a urmat mătuşa Mary. Mutilată şi torturată, târâtă prin mocirlă, înjosită şi, în final, la fel ca Tigru, transformată într-o grămadă de gunoi – doar că de data asta cel care a ridicat-o a fost cioclul, iar un preot a fost chemat ca să lase să se creadă că totul era perfect normal, într-un sens sublim şi pickwickian. Douăzeci de ani mai târziu, un alt preot a

fost chemat să repete aceeaşi aiureală stranie deasupra sicriului lui Molly. *Dacă, vorbind în felul oamenilor, m-am luptat cu fiarele din Efes, care-mi este folosul? Dacă nu învie morţii, atunci „să mâncăm şi să bem, căci mâine vom muri”*.[108]

Will slobozi încă unul din hohotele lui de râs ca de hienă.

— Ce logică impecabilă, câtă inteligenţă, cât rafinament etic!

— Dar dumneata eşti omul care nu acceptă un răspuns afirmativ. Aşa că de ce-ai obiecta?

— N-ar trebui s-o fac, recunoscu el. Dar rămân un estet, îmi place să mi se spună „nu” cu stil. „Să mâncăm şi să bem, căci mâine vom muri”, repetă el, schimonosindu-şi faţa într-o expresie de dezgust.

— Şi totuşi, urmă Susila, într-un fel, sfatul este excelent. Mâncarea, băutura, moartea sunt trei manifestări primare ale vieţii universale şi impersonale. Animalele trăiesc acea viaţă impersonală şi universală fără să-i cunoască natura. Oamenii obişnuiţi îi cunosc natura, însă n-o trăiesc şi, chiar dacă vreodată se gândesc serios la asta, refuză s-o accepte. O persoană luminată o cunoaşte, o trăieşte şi o acceptă pe deplin. Mănâncă, bea şi, când îi vine sorocul, moare – însă mănâncă altfel, bea altfel, moare altfel.

— Şi învie din morţi? întrebă el sarcastic.

[108] 1 Corinteni, 15 : 32.

— Asta este una din problemele pe care Buddha a refuzat întotdeauna să le discute. Credinţa în nemurire nu a ajutat niciodată pe nimeni să trăiască etern. Nici, bineînţeles, *lipsa* acestei credinţe. Aşa că încetează cu toate argumentele pro- şi contra (acesta este sfatul lui Buddha) şi fă-ţi treaba mai departe.

— Care treabă?

— Treaba tuturor – iluminarea. Care se referă, aici şi acum, la misiunea preliminară de a practica toate felurile de yoga ale conştiinţei sporite.

— Dar eu nu vreau să fiu şi mai conştient, spuse Will. Vreau să fiu mai puţin conştient. Mai puţin conştient de grozăvii precum moartea mătuşii Mary şi mahalalele din Rendang-Lobo. Mai puţin conştient de priveliştile hidoase şi de mirosurile spurcate, până şi de unele mirosuri îmbietoare, adăugă el în timp ce simţi, printre mirosurile pe care şi le amintea, de câine şi de cancer la ficat, adierea ca de parfum de zibetă a alcovului roz. Mai puţin conştient de venitul meu gras şi de sărăcia subumană a altor oameni. Mai puţin conştient de sănătatea mea excepţională, într-un ocean de malarie şi boli intestinale, mai puţin conştient de distracţiile mele sexuale sterilizat de protejate, în oceanul pruncilor înfometaţi. „*Iartă-i, că nu ştiu ce fac*.”[109] Ce stare de lucruri binecuvântată! Dar, din păcate, eu ştiu ce fac. Chiar foarte bine. Şi vii dumneata să-mi ceri să fiu şi mai conştient decât sunt deja.

[109] Luca, 23, 34.

— Nu-ţi cer nimic, spuse ea. Eu doar dau mai departe sfatul unui şir întreg de bătrâni înţelepţi, începând cu Gautama şi sfârşind cu Bătrânul Raja. Începe prin a fi pe deplin conştient de ceea ce crezi că eşti. Te va ajuta să devii conştient de ceea ce eşti de fapt.

Will strânse din umeri.

— Fiecare crede că este ceva unic şi minunat în centrul universului. Dar de fapt fiecare nu-i decât o mică întârziere în marşul nesfârşit al entropiei.

— Şi tocmai asta este prima jumătate a mesajului lui Buddha. Vremelnicie, lipsa sufletului veşnic, durere inevitabilă. Dar mesajul are şi o a doua parte, nu s-a oprit aici. Încetinirea temporară a entropiei este totodată realitate pură, nediluată. Această absenţă a unui suflet veşnic este totodată Natura Buddha.

— Cu absenţa unui suflet e uşor să te descurci. Dar ce se-ntâmplă cu prezenţa cancerului, cu prezenţa degradării lente? Dar cu foamea şi suprapopularea, cu Colonelul Dipa? Sunt şi *aceştia* Realitate pură?

— Bineînţeles. Însă nu mai trebuie să spun că e nespus de greu pentru oamenii adânc implicaţi în oricare dintre aceste rele să-şi descopere Natura Buddha. Sănătatea publică şi reforma socială sunt condiţiile indispensabile oricărui tip de iluminare generală.

— Dar, în ciuda sănătăţii publice şi a reformei sociale, oamenii tot mor. Chiar şi în Pala, adăugă el ironic.

— Iată de ce corolarul bunăstării trebuie să fie *dhyana* – toate tipurile de yoga ale vieţii şi morţii, aşa încât să fii

conştient, chiar şi în agonia finală, de ceea ce de fapt şi în ciuda tuturor eşti cu adevărat.

Se auzi zgomotul unor paşi pe podeaua de scândură a verandei şi o voce de copil strigând:

— Mamă!

— Aici sunt, scumpa mea, răspunse Susila.

Uşa din faţă se dădu în lături şi Mary Sarojini intră în fugă în încăpere.

— Mamă, spuse ea gâfâind, vor să vii de îndată! E vorba de bunica Lakshmi. E... Zărind silueta din hamac, Mary Sarojini tresări şi tăcu. O, nu ştiam că eşti şi *dumneata* aici.

Will îi făcu semn cu mâna, fără să vorbească. Ea îi zâmbi de formă şi se întoarse către mama sa.

— Bunicii Lakshmi i s-a făcut dintr-odată mult mai rău, spuse ea, iar bunicul Robert e încă la Staţiunea de la Mare Altitudine şi nu poate fi găsit la telefon.

— Ai venit fugind tot drumul?

— În afară de porţiunile într-adevăr *prea* abrupte.

Susila o îmbrăţişă pe copilă şi o sărută, apoi, îngrijorată, se ridică rapid în picioare.

— Este mama lui Dugald, spuse ea.

— Este...? Aruncă o privire înspre Mary Sarojini, apoi iar către Susila. Se gândea dacă era oare moartea ceva tabu, dacă puteai vorbi despre ea în faţa copiilor.

— Dacă este pe moarte?

El dădu din cap.

— Ne aşteptam, bineînţeles, continuă Susila. Însă nu astăzi, azi a părut să-i fie puţin mai bine. Trebuie să plec şi să fiu prin preajmă – chiar dacă este o altă lume. Şi de fapt, adăugă ea, nu este chiar cu totul o alta, aşa cum ai putea crede. Îmi pare rău că a trebuit să lăsăm discuţia neterminată; dar vor mai fi şi alte ocazii. Între timp, ce vrei să faci? Poţi să rămâi aici. Sau te voi lăsa la doctorul Robert. Sau poţi veni cu mine şi cu Mary Sarojini.

— În calitate de spectator de execuţii profesionist?

— *Nu* în calitate de spectator de execuţii profesionist, răspunse ea apăsat. În calitate de fiinţă umană, care are nevoie să ştie cum să trăiască şi apoi cum să moară. Care nevoie de asta la fel de tare ca noi toţi.

— Are nevoie de asta mult mai mult decât majoritatea, spuse el. Dar nu vă încurc?

— Dacă poţi să nu te încurci pe tine însuţi, nu-i vei încurca nici pe ceilalţi.

Îl luă de mână şi îl ajută să se ridice din hamac. Două minute mai târziu, treceau cu maşina pe lângă iazul cu lotuşi şi pe lângă imensul Buddha care medita sub gluga cobrei, pe lângă taurul alb şi ieşeau pe poarta principală a complexului. Ploaia se oprise iar pe cerul verde nori imenşi scânteiau ca nişte arhangheli. Jos, înspre apus, soarele strălucea cu o intensitate aproape supranaturală.

Soles occidere et redire possunt;
nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.

Da mis basia mille.[110]

Apusuri şi moarte; moarte şi, prin umare, sărutări; sărutări şi, prin urmare, naştere şi apoi moartea unei alte generaţii de privitori ai apusului.

— Ce le spui oamenilor care mor? întrebă el. Le spuneţi şi *lor* să nu-şi mai bată capul cu nemurirea şi să-şi vadă de treabă?

— Dacă vrei s-o luăm aşa, da, exact asta le spunem. Să continue să fie conştienţi – iată întreaga artă de a muri.

— Iar voi predaţi arta aceasta?

— Eu aş lua-o altfel. Îi ajutăm să continue să exerseze arta de a trăi chiar şi atunci când trag să moară. Să ştii cine eşti cu adevărat, să fii conştient de viaţa universală şi impersonală care sălăşluieşte în fiecare dintre noi – aceasta este arta de a trăi, şi îi putem ajuta pe cei care mor să continue să exerseze acest lucru. Până în clipa din urmă. Poate dincolo de ea.

— Dincolo? întrebă el. Dar ai spus că asta e ceva la care cei care sunt pe moarte nu trebuie să se gândească.

— Nu li se cere să se *gândească* la asta. Sunt ajutaţi, dacă asta e cu putinţă, s-o trăiască. Dacă asta e cu putinţă, repetă ea, dacă viaţa universală continuă, când viaţa mea ca fiinţă distinctă ia sfârşit.

— Tu personal crezi că ea continuă?

[110] „Soarele poate apune, soarele poate răsări din nou ; / dar atunci când lumina noastră palid-apune, / noaptea ne este somnul cel veşnic. / Dă-mi o mie de sărutări.” (în lat. în orig.). Versuri ale poetului roman Caius Valerius Catullus.

Susila zâmbi.

— Ce cred eu personal nu contează. Tot ce contează este ceea ce pot experimenta în mod impersonal câtă vreme sunt în viaţă, când voi trage să mor, poate chiar când voi fi moartă.

Întoarse maşina băgând-o într-o parcare şi opri motorul. Intrară în sat pe jos. Munca luase sfârşit pe ziua aceea iar strada mare era atât de aglomerată, încât le fu greu să treacă.

— O iau înainte singură, îi anunţă Susila. Apoi îi spuse lui Mary Sarojini să fie la spital cam într-o oră. Nu mai devreme. Se întoarse şi, croindu-şi drum printre grupurile care se plimbau agale, dispăru.

— Preiei comanda acum, spuse Will, zâmbind către copila de lângă el.

Mary Sarojini încuviinţă grav şi îl luă de mână.

— Hai să mergem şi să vedem ce se întâmplă în piaţă, zise ea.

— Câţi ani are bunica Lakshmi? întrebă Will în timp ce începeau să-şi facă drum de-a lungul străzii aglomerate.

— Nu prea ştiu, răspunse Mary Sarojini. *Pare* teribil de bătrână. Dar poate că asta se întâmplă pentru că are cancer.

— Ştii ce este cancerul? întrebă el.

Mary Sarojini ştia lucrul acesta foarte bine.

— Este ceea ce se întâmplă când o parte din tine uită complet de restul fiinţei şi continuă să vieţuiască aşa cum fac oamenii nebuni – pur şi simplu continuă să crească şi

să crească, de parcă n-ar mai exista nimeni altcineva pe lumea asta. Uneori, poţi face ceva în privinţa asta. Dar în general continuă să crească până când persoana bolnavă moare.

— Şi înţeleg că asta i s-a întâmplat şi bunicii tale Lakshmi.

— Iar acum are nevoie de cineva care s-o ajute să moară.

— Mama ta îi ajută des pe oameni să moară?

Copila dădu din cap.

— Se pricepe foarte bine la asta.

— *Tu* ai văzut pe cineva murind?

— Bineînţeles, răspunse Mary Sarojini, evident surprinsă că o astfel de întrebare putea fi pusă. Stai să mă gândesc. Făcu un calcul în minte. Am văzut cinci oameni murind. Şase, dacă pui la socoteală şi bebeluşi.

— Eu nu văzusem pe nimeni murind când eram de vârsta ta.

— Nu?

— Doar un câine.

— Câinii mor mai uşor decât oamenii. Ei nu vorbesc despre asta înainte.

— Ce părere ai despre... despre oamenii care mor?

— Păi, nu-i nici pe departe la fel de rău ca atunci când naşti. Asta e groaznic. Sau, cel puţin, *pare* groaznic. Dar apoi îţi aduci aminte că nu doare deloc. Au îndepărtat durerea.

— Crezi sau nu, spuse Will, eu n-am văzut niciodată cum se naşte un bebeluş.

— Niciodată? Mary Sarojini era uluită. Nici măcar atunci când erai la şcoală?

Will avu viziunea directorului şcolii sale, în veşmânt clerical, conducând trei sute de băieţi în haine negre într-un tur al celor-ce-zac-în-spital.

— Nici măcar la şcoală, spuse el cu voce tare.

— Nu ai văzut niciodată pe cineva murind şi nu ai văzut niciodată pe cineva născând. Cum ai ajuns să cunoşti lucrurile?

— La şcoala la care am mers *eu*, spuse el, n-am ajuns niciodată să cunoaştem lucruri, noi am ajuns să cunoaştem cuvinte.

Copila se uită în sus spre el, îşi clătină capul şi, ridicând o mână mică şi cafenie, îşi lovi sugestiv fruntea.

— Ce nebunie! spuse ea. Sau poate că doar profesorii tăi erau proşti?

Will râse.

— Erau educatori luminaţi la minte, dedicaţi ideii de *mens sana in corpore sano*[111] şi de menţinere a sublimei noastre tradiţii apusene. Dar între timp, spune-mi ceva. N-ai fost niciodată înspăimântată?

— De oamenii care nasc?

— Nu, de oamenii care mor. Asta nu te-a speriat?

— Păi, ba da – m-a speriat, spuse ea după un moment de tăcere.

---

[111] O minte sănătoasă într-un corp sănătos (în lat. în orig.).

— Şi ce-ai făcut?

— Am făcut ceea ce ne învaţă să facem – am încercat să descopăr care parte din mine era înspăimântată şi de ce era înspăimântată.

— Şi care anume era?

— Asta. Mary Sarojini îşi îndreptă un arătător înspre gura deschisă. Cea care vorbeşte mereu. Mica Domnişoară Trăncănici, aşa o numeşte Vijaya. Ea vorbeşte întotdeauna despre toate lucrurile neplăcute pe care mi le amintesc, toate lucrurile uriaşe, minunate, imposibile pe care îmi imaginez că le pot face. Ea este cea care se înspăimântă.

— De ce este atât de înspăimântată?

— Presupun că din cauza faptului că ajunge să vorbească despre toate lucrurile îngrozitoare care i s-ar putea întâmpla. Să vorbească tare sau să vorbească în sinea ei. Dar există şi o alta care nu se înspăimântă.

— Care anume?

— Cea care nu vorbeşte – care doar priveşte, ascultă şi simte ce se întâmplă înăuntru. Iar uneori, adăugă Mary Sarojini, uneori vede dintr-odată cât de frumos este totul. Nu, e greşit spus. *Ea* vede asta tot timpul, dar eu, nu; nu şi dacă mă face ea să observ. Atunci se petrece brusc. Totu-i frumos, frumos, frumos! Până şi mizeriile câinelui! arătă ea înspre un exemplar impresionant, aflat aproape de picioarele lor.

Din strada strâmtă ajunseseră în piaţă. Ultimele raze ale soarelui mai atingeau încă turla sculptată a templului,

foişoarele mici şi roz de pe acoperişul primăriei; însă aici, în piaţă, se lăsa amurgul, iar sub marele smochin indian era deja noapte. Pe tejghelele dintre stâlpi şi pe corzile care atârnau negustoresele aprinseseră luminile. În întunericul înfrunzit se aflau insule de formă şi culoare şi, din non-entitatea abia vizibilă, degete cu piele cafenie căpătau pentru un moment existenţă strălucitoare apoi se întorceau la loc în neant. Spaţiile dintre clădirile înalte răsunau de o amestecătură de engleză şi palaneză, de vorbărie şi râsete, de ţipete pe stradă şi melodii fluierate, de lătrat de câine, de croncăneli de papagal. Cocoţate pe unul din foişoarele roz, o pereche de păsări minah făcea apel, neobosită, la atenţie şi compasiune. Dintr-o bucătărie în aer liber din centrul pieţei se ridica miros ademenitor de mâncare pe foc. Ceapă, ardei, şofran, peşte la prăjit, prăjituri la copt, orez la fiert – şi printre aceste mirosuri puternice, ca o amintire a Ţărmului Celălalt, plutea parfumul firav, dulce şi pur al ghirlandelor multicolore care erau de vânzare, lângă fântână.

Amurgul se adâncea şi deodată, de foarte de sus, lămpile de pe stradă se aprinseră. Strălucitoare şi părând lustruite pe fundalul de cupru rozaliu al pielii unse cu ulei, colierele, inelele şi brăţările femeilor prindeau viaţă, cu reflexe scânteietoare. În lumina care cădea de sus, fiecare contur devenea mai dramatic, fiecare formă părea să fie mai substanţială, mai constant prezentă. În orbitele ochilor, sub nas şi barbă, umbrele se adânceau. Modelaţi

de lumină şi întuneric, sânii tineri creşteau mai plini, iar chipurile bătrânilor erau mai adânc ridate şi scofâlcite.

Ţinându-se de mână, îşi croiră drum prin mulţime.

O femeie între două vârste o salută pe Mary Sarojini, apoi se întoarse înspre Will.

— Dumneata eşti omul din afară? întrebă ea.

— De foarte departe din afară, întări el.

Ea îl privi un moment în tăcere, apoi îi zâmbi încurajator şi îl lovi uşor peste obraz.

— Tuturor ne pare foarte rău pentru tine, îl asigură ea.

Plecară mai departe, iar acum se treziră la marginea unui grup strâns la baza treptelor spre templu, pentru a asculta un tânăr ce cânta la un instrument cu gâtul lung, ca o lăută, şi fredona în palaneză. Declamarea rapidă alterna cu triluri prelungi, aproape ca ale unor păsări, pe o singură vocală, după care urmă o melodie veselă şi puternic cadenţată care se sfârşi într-un strigăt. Un hohot de râs izbucni din rândurile mulţimii. Alte câteva măsuri, un alt vers sau două recitate şi cântăreţul ajunse la acordurile finale. Se auziră aplauze, alte râsete şi un cor de comentarii de neînţeles.

— Ce-i asta? întrebă Will.

— E vorba despre fete şi băieţi care se culcă unii cu alţii, răspunse Mary Sarojini.

— O, înţeleg. Will simţi împunsătura unei ruşini vinovate; dar privind în jos, la chipul netulburat al copilei, văzu că îngrijorarea lui era neîntemeiată. Era evident că dacă fetele şi băieţii dormeau împreună era ceva tot aşa

de la sine înţeles ca mersul la şcoală, mâncatul de trei ori pe zi – sau moartea.

— Iar partea care i-a făcut să râdă, continuă Mary Sarojini, a fost când a spus că Viitorul Buddha nu va mai trebui să plece de acasă şi să se aşeze sub un copac Bodhi. Îşi va afla Iluminarea în timp ce se va afla în pat cu prinţesa.

— Crezi că asta-i o idee bună? întrebă Will.

Ea încuviinţă, dând din cap cu importanţă.

— Va însemna că şi prinţesa se va ilumina.

— Ai perfectă dreptate, spuse Will. Bărbat fiind, nu mă gândisem la prinţesă.

Cântăreţul din lăută slobozi o înlănţuire ciudată şi nefamiliară de acorduri muzicale, la care adăugă o serie de arpegii şi începu să cânte, de data asta în engleză:

Toţi vorbesc despre sex; nu lua pe nimeni în serios –
Nici pe curvă, nici pe pustnic, nici pe Pavel, nici pe Freud cel cătrănit.
Iubeşte – şi buzele tale, sânii ei se vor transforma în mod miraculos
În Ei Înşişi, Realitatea şi Neantul infinit.

Uşa templului se deschise. Un miros de tămâie se întrepătrunse cu aroma de ceapă şi peşte prăjit. O femeie bătrână ieşi şi îşi coborî cu mare precauţie greutatea nesigură, treaptă cu treaptă.

— Cine au fost Pavel şi Freud? întrebă Mary Sarojini în timp ce se îndepărtau.

Will începu cu o scurtă istorisire a păcatului originar şi a căii mântuirii. Copila îl asculta cu atenţie concentrată.

— Nu-i de mirare că acest cântec spune „nu-i lua în serios”, trase ea concluzia.

— După care, spuse Will, ajungem la doctorul Freud şi la complexul lui Oedip.

— Oedip? repetă Mary Sarojini. Dar ăsta-i numele unui spectacol de marionete. L-am văzut săptămâna trecută şi ni-l dau din nou în seara asta. Ai vrea să-l vezi? E drăguţ.

— Drăguţ? repetă el. Drăguţ? Chiar şi atunci când bătrâna se dovedeşte a fi mama lui şi se spânzură? Chiar şi când Oedip îşi scoate ochii?

— Dar nu-şi scoate ochii, spuse Mary Sarojini.

— Şi-i scoate acolo de unde vin *eu*.

— Nu şi aici. Spune doar că are de gând să-şi scoată ochii, iar ea doar încearcă să se spânzure. Sunt convinşi să n-o facă.

— De către cine?

— De băiatul şi fata din Pala.

— *Ei* cum apar în poveste? întrebă Will.

— Nu ştiu. Pur şi simplu. *Oedip în Pala*, aşa se numeşte piesa. Aşa că de ce n-ar fi acolo?

— Şi spui că o conving pe Iocasta să nu se sinucidă şi pe Oedip să nu-şi scoată ochii?

— Exact la ţanc. Ea îşi strecoară funia în jurul gâtului, iar el apucă două ţepuşe uriaşe. Însă băiatul şi fata din Pala le spun să nu fie fraieri. La urma urmei, a fost un accident. El nu a ştiut că bătrânul era tatăl lui. Şi, în orice

caz, bătrânul a început cearta, l-a lovit în cap şi asta l-a făcut pe Oedip să-şi piardă cumpătul – nimeni nu-l învăţase vreodată dansul marinăresc Rakshasi. Atunci când l-au făcut rege, a trebuit să se însoare cu regina bătrână. Ea era într-adevăr mama lui; dar niciunul dintre ei n-a ştiut. Şi, bineînţeles, tot ce trebuiau să facă atunci când au aflat era să pună capăt căsătoriei. Chestia asta legată de faptul că acea căsătorie cu mama lui era motivul pentru care toată lumea trebuia să moară de vreun virus – toate astea erau doar tâmpenii, născocite de o mulţime de oameni proşti care nu ştiau altceva mai bun.

— Doctorul Freud credea că toţi băieţeii chiar vor să se căsătorească cu mamele lor şi să-şi omoare tatăl. Şi invers în cazul fetiţelor – *ele* vor să se mărite cu taţii lor.

— Care taţi şi mame? întrebă Mary Sarojini. Avem atâţia.

— Te referi la Clubul vostru de Adopţie Reciprocă?

— Sunt câte douăzeci şi doi în CAR-ul nostru.

— Cu cât mai mulţi, cu-atât mai bine.

— Dar bineînţeles că bietul Oedip n-a avut niciodată un CAR. Şi, în plus, l-au învăţat toate chestiile alea oribile despre cum se supără Dumnezeu pe oameni ori de câte ori fac vreo greşeală.

Îşi făcură drum prin mulţime şi ajunseră apoi la intrarea într-un mic spaţiu împrejmuit cu sfoară, în care o sută sau mai bine de spectatori îşi ocupaseră deja locurile. În capătul mai îndepărtat al ţarcului, scena vesel

pictată a unui teatru de păpuşi strălucea roşie şi aurie în lumina puternică a lămpilor. Scoţând un pumn din mărunţişul pe care i-l dăduse doctorul Robert, Will plăti pentru două bilete. Intrară şi se aşezară pe o bancă.

Se auzi un gong, cortina micii avanscene se ridică zgomotos şi dezvălui faţada palatului regal din Teba, cu stâlpi albi pe un pământ de un verde crud; deasupra postamentului, o divinitate cu barbă lungă stătea aşezată pe un nor. Un preot aidoma zeului, doar că întrucâtva mai scund şi nu atât de opulent înveşmântat, intră dinspre partea dreaptă, făcu o plecăciune către public, apoi se întoarse către palat şi strigă „Oedip” pe nişte tonuri piţigăiate care păreau în mod comic nepotrivite cu barba profetică. Într-o salvă de trompete, uşa se deschise şi, încoronat, eroic tragedian, regele îşi făcu apariţia. Preotul se înclină, marioneta regală îi acordă permisiunea de a vorbi.

— Apleacă urechea la suferinţele noastre, chiţăi bătrânul.

Regele ciuli urechea şi ascultă.

— Aud gemetele muribunzilor, spuse el. Aud ţipetele văduvelor, hohotele orfanilor de mamă, murmurele de rugăciune şi implorare.

— Implorare! Aşa vă vreau! spuse zeitatea din nori, lovindu-se uşor peste piept.

— Aveau un fel de virus, explică în şoaptă Mary Sarojini. Ca gripa asiatică, doar că mult mai rău.

— Repetăm litaniile potrivite, chiţăi certăreţ bătrânul preot, oferim jertfele cele mai scumpe, am făcut ca toată populaţia să trăiască în castitate şi să se flageleze în fiecare luni, miercuri şi vineri. Dar potopul morţii se întinde şi mai mult, se ridică din ce în ce mai sus. Aşa că ajută-ne, Rege Oedip, ajută-ne!

— Doar un zeu poate ajuta.

— I-auzi, i-auzi! strigă zeitatea care trona.

— Dar prin ce mijloace?

— Doar un zeu poate hotărî.

— Corect, rosti zeul în *basso profundo*[112], absolut corect.

— Creon, fratele soţiei mele, a plecat să consulte oracolul. Când se va întoarce – cât de curând, ar trebui – vom şti ce ne sfătuieşte cerul.

— Ce anume porunceşte cerul, la dracu'! îl corectă *basso profundo.*

— Oamenii au fost vreodată *chiar* atât de proşti? întrebă Mary Sarojini, în timp ce publicul râdea.

— Fără îndoială, o asigură Will.

Un fonograf începu să cânte marşul funebru din *Saul.*

De la stânga la dreapta, o procesiune de jeluitori îmbrăcaţi în mantii negre, care duceau nişte coşciuge învelite în pânzeturi, străbătu încet partea din faţă a scenei, marionetă după marionetă – şi imediat ce grupul dispărea prin dreapta, apărea din nou prin stânga. Procesiunea părea fără sfârşit, cadavrele, nenumărate.

[112] Cu o voce foarte joasă (în it. în orig.).

— Mort, spuse Oedip privindu-i cum trec. Şi alt mort. Şi iarăşi altul, altul.

— Să le fie de învăţătură! interveni *basso profundo*. O să te învăţ eu să fii slugarnic.

Oedip continuă:

Coşciugul soldatului, cel al femeii uşoare; pruncul rece ca gheaţa
Strâns la durerea sânului nesupt; tineri îngroziţi
Îndepărtându-se de chipul negru şi umflat
Care de pe perna-i scăldată în lumina lunii odinioară şi-a-nălţat privirea,
În aşteptarea sărutărilor. Morţi, cu toţii morţi,
Jeliţi de cei ce în curând nu vor mai fi, ca şi de cei ce-s osândiţi.
Purtaţi, cu pasul îndărătnic, către temuta
Grădină de chiparoşi, acolo unde acel hău imens
Se cască pentru a-i primi, putred mirositori până la lună.

În timp ce vorbea, alte două marionete, un băiat şi o fată înveşmântaţi în veşminte palaneze vesele, intrară prin dreapta şi, mişcându-se în direcţia opusă jeluitorilor în mantii negre, îşi ocupară locurile, luaţi de braţ, în fundul scenei şi puţin spre stânga faţă de centru. Atunci când Oedip termină, băiatul spuse:

Dar noi ne îndreptăm spre grădini trandafirii
În timp ce absurdul
Rit apocaliptic evocă în minte
Infinitul imanent

Din pielea roasă şi carnea putrezindă.

— Dar cum rămâne cu Mine? bombăni *basso profundo* din înalt. Se pare că uitaţi că eu sunt Cel Prea Un Alt.

Fără sfârşit, procesiunea în negru continua să treacă alene către cimitir. Însă acum marşul funebru fu întrerupt la mijlocul frazei. Muzica făcu loc unei singure note adânci – tuba şi basul dublu –, prelungită la infinit.

— Ascultaţi! Zumzetul, povara nesfârşită.

La unison cu instrumentele nevăzute, jeluitorii începură să cânte: „Moarte, moarte, moarte, moarte”...

— Dar viaţa are mai mult decât o singură notă, spuse băiatul.

— Viaţa, interveni fata, poate cânta şi în registrul jos, şi în cel înalt.

— Zumzetul vostru neîncetat, de moarte, serveşte doar la a face muzica mai bogată.

— O muzică mai bogată, repetă fata.

Şi după aceste cuvinte, tenor şi soprană, începură să brodeze un arabesc de sunete împletite, după câte se părea, în jurul axului lung şi rigid al basului din fundal.

Zumzetul şi cântul se stinseră treptat până amuţiră; ultimul dintre jeluitori dispăru, iar băiatul şi fata din prim-plan se retraseră într-un colţ, acolo unde puteau continua să se sărute nestingheriţi.

Se auzi o altă salvă de trompete şi, obez, înveşmântat într-o tunică purpurie, intră Creon, abia sosit din Delphi şi aducând răspunsurile oracolului. În următoarele câteva

minute, dialogul se desfăşură în întregime în palaneză, iar Mary Sarojini trebui să facă pe traducătorul:

— Oedip îl întreabă ce a spus Zeul; iar celălalt răspunde că Zeul a spus că totul se datora unui om care îl ucisese pe regele bătrân, cel dinaintea lui Oedip. Nimeni nu-l prinsese vreodată, iar omul mai locuia încă la Teba şi virusul care-i ucidea pe toţi fusese trimis de Zeu drept pedeapsă – asta zice Creon că i s-a spus. Nu ştiu de ce trebuiau pedepsiţi toţi oamenii aceştia care nu făcuseră nimic nimănui; dar asta zice el că i-a spus Zeul. Iar molima nu se va sfârşi până când nu-l vor prinde pe omul care l-a ucis pe regele bătrân şi nu-l vor alunga din Teba. Şi, bineînţeles, Oedip spune că va face tot ce îi stă în putere ca să-l găsească pe acel om şi să-l alunge.

Din colţul său aflat în spatele scenei, băiatul începu să declame, de data aceasta în engleză:

> Zeul, cu atât mai zeu atunci când sublim de vag se-arată
> Rosteşte, când vorba-i e banală, gogomănii din cele mai nesfinte, fără har.
> „Vă pocăiţi”, El urlă, „căci molima Păcatul o provoacă.”
> Noi spunem însă: „Mizeria-i de vină – spălaţi-vă aşadar”.

În vreme ce audienţa încă mai râdea, un alt grup de jeluitori apăru din părţile laterale şi străbătu agale scena.

— *Karuna*, rosti fata din prim-plan, compasiune. Suferinţa prostului este la fel de reală ca oricare altă suferinţă.

Simţind o atingere pe braţ, Will se întoarse şi se trezi privind chipul frumos şi bosumflat al lui Murugan.

— Te-am căutat peste tot, spuse el nervos, ca şi când Will se ascunsese dinadins, doar ca să-l enerveze. Vorbi atât de tare, încât multe capete se întoarseră şi li se atrase atenţia să facă linişte.

— Nu erai la doctorul Robert, nu erai nici la Susila, continuă să se plângă băiatul, în ciuda protestelor.

— Linişte, linişte...

— Linişte! se auzi strigătul cutremurător al lui *basso profundo* din nori. Lucrurile au ajuns în punctul drăguţ în care Zeul pur şi simplu nu se mai aude pe Sine vorbind, adăugă vocea bombănind.

— Auzi, auzi, spuse Will, alăturându-se râsetelor generale. Se ridică şi, urmat de Murugan şi de Mary Sarojini, merse şchiopătând până la ieşire.

— Nu voiai să vezi finalul? întrebă Mary Sarojini. Chiar ar fi trebuit să aştepţi, îi spuse ea lui Murugan pe un ton de reproş.

— Vezi-ţi de treaba ta! se răsti Murugan.

Will îşi aşeză o mână pe umărul copilei.

— Din fericire, spuse el, felul în care mi-ai povestit finalul a fost atât de viu, încât nu mai trebuie să-l văd cu ochii mei. Şi, bineînţeles, adăugă el ironic, Înălţimea Sa trebuie să fie întotdeauna mai presus de toate.

Murugan scoase un plic din buzunarul pantalonilor albi de mătase care o vrăjiseră în aşa măsură pe asistenta cea micuţă şi i-l înmână lui Will.

— De la mama. E urgent, adăugă el.

— Ce frumos miroase! comentă Mary Sarojini adulmecând mireasma pătrunzătoare de lemn de santal care învăluia misiva lui Rani.

Will despături trei coli de hârtie albastre ca cerul, împodobite în relief cu cinci lotuşi aurii sub o coroană princiară. Câte sublinieri, ce abundenţă de majuscule! Începu să citească.

Ma Petite Voix, cher Farnaby, avait raison[113] – ca de obicei! Mi s-a spus în repetate rânduri ce anume îi este predestinat Prietenului Nostru Comun să facă pentru mica noastră Pala şi (prin sprijinul financiar cu care Pala îi va permite să contribuie la Cruciada Spiritului) pentru LUMEA ÎNTREAGĂ. Aşa că, atunci când i-am citit telegrama (care a sosit acum câteva minute prin intermediul credinciosului Bahu şi al colegului său diplomat din Londra), n-a fost NICIo surpriză să aflăm că Lordul A. ţi-a acordat dumitale *Puteri Depline* (şi, se înţelege de la sine, FONDURILE NECESARE) pentru a negocia în numele său – în numele *nostru*; pentru că avantajul său este şi al dumitale, al meu şi (din moment ce în felul nostru diferit cu toţii suntem Cruciaţi) al SPIRITULUI!!

Dar sosirea telegramei Lordului A. nu este singura veste pe care vreau să ţi-o împărtăşesc. Evenimentele (aşa cum am aflat de la Bahu în după-amiaza aceasta) se *precipită* înspre Măreţul Punct Culminant al Istoriei Palaneze – se precipită mult mai grabnic decât crezusem eu înainte că ar fi posibil. Din motive parţial politice (nevoia de a compensa

[113] Vocea mea cea Mititică, dragă Farnaby, avea dreptate (în fr. în orig.).

o scădere recentă a popularităţii Colonelului Dipa), parţial Economice (poverile Apărării sunt prea apăsătoare pentru a fi purtate doar de Rendang) şi parţial Astrologice (zilele acestea, spun Specialiştii, sunt favorabile în mod *excepţional* unui risc asumat în colaborare de Berbeci – eu şi Murugan – şi de acel Scorpion *tipic*, Colonelul Dipa), s-a hotărât să se accelereze o Acţiune iniţial planificată pentru noaptea eclipsei de lună din noiembrie. Având în vedere toate acestea, este esenţial ca noi trei să ne întâlnim *fără zăbavă* pentru a hotărî ce trebuie Făcut în aceste Circumstanţe noi şi rapid schimbătoare, pentru a ne promova interesele speciale, materiale şi Spirituale. Aşa-numitul „Accident" care te-a adus pe ţărmurile noastre în acest Moment critic a fost De-a Dreptul Providenţial, trebuie să recunoşti. Nu ne rămâne decât să colaborăm, în calitate de Cruciaţi devotaţi, cu acea PUTERE divină care s-a pogorât atât de fără de tăgadă asupra Cauzei noastre. Aşa că VINO IMEDIAT! Murugan este cu maşina şi te va aduce la modestul nostru Bungalou, acolo unde, te asigur, dragul meu Farnaby, vei beneficia de o întâmpinare *foarte* călduroasă a celei care semnează *bien sincèrement vôtre*[114], Fatima R.

Will împături cele trei coli de hârtie albastră parfumată şi le puse la loc în plicul lor. Chipul îi era lipsit de orice expresie, dar în spatele acestei măşti a indiferenţei era foarte nervos. Nervos pe acest băiat lipsit de maniere din faţa lui, atât de răpitor în pantalonii lui albi de mătase, atât de respingător în prostia lui râzgâiată. Nervos, în

[114] A dumitale (în fr. în orig.).

momentul în care simţi din nou parfumul scrisorii, pe acea femeie-monstru grotesc care începuse prin a-şi distruge fiul, în numele dragostei materne şi al castităţii, iar acum îl împingea, în numele lui Dumnezeu şi al unui grup pestriţ de Maeştri Înălţaţi, să devină un cruciat spiritual lansator de bombe, sub flamura petrolieră a lui Joe Aldehyde. Nervos, mai presus de toate, pe el însuşi, pentru că se încurcase atât de nesăbuit cu acest cuplu ridicol de sinistru în Dumnezeu ştie ce fel de complot dezgustător împotriva tuturor virtuţilor umane în care refuzul lui de a accepta un răspuns afirmativ nu-l împiedicase niciodată să creadă şi după care să tânjească (şi cu câtă pasiune!).

— Ei, mergem? spuse Murugan pe un ton plin de încredere îngâmfată. În mod evident, presupunea ca axiomatic faptul că supunerea trebuie în mod imperios să fie totală şi fără ezitare, atunci când Fatima R. rosteşte o poruncă.

Simţind nevoia să-şi mai acorde un mic răgaz pentru a se calma, Will nu răspunse imediat. În schimb, se întoarse pentru a privi marionetele aflate acum la distanţă. Iocasta, Oedip şi Creon erau aşezaţi pe treptele palatului, aşteptând probabil sosirea lui Tiresias. Deasupra, Basso Profundo trăgea un pui de somn. Un grup de jeluitori în mantii negre traversau scena. Aproape de luminile rampei, băiatul din Pala începuse să declame în versuri albe:

Lumină şi Compasiune, spunea el,
Lumină şi Compasiune – cât de nespus de
Simplă e Esenţa noastră! Însă ce-i simplu a tot aşteptat,
Veac după veac, subtilităţi care să-i fie de-ajuns
Pentru a-şi cunoaşte Unicitatea în diversitate, Totul,
Aici, acum, Realitatea lor din ficţiune; a aşteptat şi încă
Mai aşteaptă la graniţa absurdului, pe nemărginiri
Împletite lejer – patima cu
Milostenia, adevărul cu funcţia rinichiului, frumuseţe
Şi chil, bilă, spermă şi Dumnezeu cu cina, Dumnezeu
Şi cu absenţa cinei sau cu sunetul de clopote
Năvalnic – unu, doi, trei – în urechi lipsite de somn.

Urmă o înlănţuire de corzi ciupite, apoi nota prelungă a unui flaut.

— Mergem? repetă Murugan.

Dar Will ridică mâna pentru a cere linişte. Marioneta-fată se mişcase spre centrul scenei şi cânta:

Gândul se naşte din cele de trei ori câte un miliard
De celule ale creierului, îndreptate spre lume,
Ca nişte miliarde de jocuri de biliard
Cunoscute drept Credinţă şi-Ndoială după nume.

Credinţa mea, din ale lor ciocniri năvalnice.
Logica mea, din ale lor enzime;
Epinefrina lor roz, viziunile mele lăuntrice;
Epinefrina lor albă, ale mele crime.

De vreme ce eu sunt dispunerea

Lui zece la puterea de nouă ori trei[115]
Orice atom, chiar în singurătatea-i
Spune ceva despre fiinţa mea.

Pierzându-şi orice răbdare, Murugan îl prinse pe Will de braţ şi îl ciupi puternic.

— Vii? strigă el.

Will se întoarse nervos.

— Ce dracu' crezi că faci, nebunule? Îşi smuci braţul din strânsoarea băiatului.

Intimidat, Murugan îşi schimbă tonul.

— Voiam doar să ştiu dacă eşti gata să mergi la mama.

— Nu sunt gata, răspunse Will, pentru că nu am de gând să merg.

— Nu mergi? strigă Murugan pe un ton de uimire neîncrezătoare. Dar te aşteaptă, ea...

— Spune-i mamei tale că-mi pare foarte rău, dar am o altă întâlnire stabilită dinainte. Cu cineva care este pe moarte, adăugă Will.

— Dar e ceva înspăimântător de important.

— La fel este şi moartea.

Murugan îşi coborî vocea.

— Se întâmplă ceva, şopti el.

— Nu te aud, strigă Will prin zgomotele amestecate ale mulţimii.

Murugan se uită temător împrejurul lui, apoi riscă o şoaptă oarecum mai apăsată:

[115] Specialiştii sunt de părere că organismul uman are un număr de atomi de 10 la puterea 28.

— Se întâmplă ceva, ceva groaznic.

— La spital se întâmplă ceva încă şi mai groaznic.

— Tocmai am auzit... începu Murugan. Privi iarăşi în jurul lui, apoi clătină din cap: Nu, nu pot să-ţi spun, nu aici. De-asta *trebuie* să vii la bungalou. *Acum.* Nu avem timp de pierdut.

Will îşi privi ceasul.

— Nu-i timp de pierdut, rosti el în ecou şi, întorcându-se înspre Mary Sarojini, adăugă: Trebuie să plecăm. Încotro?

— Îţi voi arăta, spuse ea şi porniră ţinându-se de mână.

— Aşteaptă, imploră Murugan, aşteaptă! Apoi, în timp ce Will şi Mary Sarojini îşi urmau drumul, alergă în urma lor, ferindu-se din calea mulţimii. Ce să-i spun? se tângui el în spatele lor.

Groaza băiatului era comică şi dezgustătoare. În mintea lui Will, furia făcu loc veseliei. Râse cu poftă.

— *Tu* ce i-ai spune, Mary Sarojini? întrebă el.

— I-aş spune exact ce s-a întâmplat, spuse copila. Vreau să zic, dacă ar fi mama *mea*. Dar, pe de altă parte, adăugă ea după ce mai cugetă, mama mea nu e Rani. Îşi ridică privirea înspre Murugan. Tu faci parte din vreun CAR? întrebă ea.

Bineînţeles că nu. Pentru Rani, până şi ideea unui Club de Adopţie Reciprocă era o blasfemie. Doar Dumnezeu putea crea o Mamă. Cruciata Spirituală voia să fie singură cu victima ei încredinţată de Dumnezeu.

— Niciun CAR... Mary Sarojini clătină din cap. E groaznic! Ai fi putut să mergi şi să stai câteva zile cu una dintre celelalte mame.

Încă îngrozit că urma să fie nevoit să-i spună unicei sale mame că misiunea lui eşuase, Murugan începu să trăncănească întruna isteric pe o nouă variaţiune a vechii teme.

— Nu ştiu ce va spune, repeta el. Nu ştiu ce va spune.

— Nu există decât o singură cale de a afla ce va spune, îi zise Will. Du-te acasă şi ascultă.

— Vino cu mine, imploră Murugan. Te rog! Se încleştă de braţul lui Will.

— Ţi-am spus să nu mă atingi. Mâna încleştată se retrase în grabă. Will zâmbi din nou: E mai bine! Îşi ridică toiagul într-un gest de rămas-bun. *Bonne nuit, Altesse!*[116] Apoi, foarte bine dispus, îi spuse lui Mary Sarojini: Arată drumul, MacPhail.

— Te prefăceai? întrebă Mary Sarojini. Sau erai cu adevărat furios?

— Şi cât de tare! o asigură el. Apoi îşi aminti ceea ce văzuse în sala de sport a şcolii. Fredonă notele de început ale dansului marinăresc Rakshasi şi izbi trotuarul cu toiagul său cu vârf metalic.

— Ar fi trebuit să bat din picior?

— Poate c-ar fi fost mai bine.

— Crezi?

— O să te urască imediat ce n-o să-i mai fie frică.

---

[116] Noapte bună, Alteţă ! (în fr. în orig.).

Will strânse din umeri. Nu-i păsa câtuşi de puţin. Dar pe măsură ce trecutul se îndepărta şi viitorul se apropia, pe măsură ce lăsau în urmă felinarele boltite ale pieţei şi urcau pe strada întunecoasă ce şerpuia până la spital, starea de spirit începu să i se schimbe. „Arată drumul, MacPhail” – dar înspre ce şi dincolo de ce? Înspre o altă manifestare a Groazei Absolute şi dincolo de orice speranţă legată de acel an binecuvântat de libertate pe care Joe i-l promisese. L-ar fi putut obţine atât de uşor şi (din moment ce Pala era oricum condamnată) nu atât de imoral sau de josnic. Era acum nu numai dincolo de speranţa libertăţii; ci şi – iar asta părea destul de posibil, dacă Rani i se plângea lui Joe Aldehyde şi dacă Joe se supăra suficient de tare – dincolo de orice alte şanse viitoare legate de sclavia bine plătită ca spectator de execuţii profesionist. Să se întoarcă, să încerce să-l găsească pe Murugan, să-i ofere scuzele sale, să facă orice i-ar fi poruncit femeia aceea groaznică? La o sută de metri în susul străzii, se puteau vedea luminile spitalului strălucind printre pomi.

— Hai să ne odihnim o clipă, spuse el.

— Ai obosit? întrebă îngrijorată Mary Sarojini.

— Puţin.

Se întoarse şi, sprijinindu-se în toiag, privi în jos spre piaţă. În lumina felinarelor boltite, primăria strălucea, roz, ca o cană monumentală cu şerbet de zmeură. Pe turla templului vedea, friză după friză, haosul exuberant al sculpturii indiene – elefanţi şi Bodhisattva, demoni, fete

supranaturale cu sâni şi funduri enorme, Shiva dănţuitori, şiruri de Buddha trecuţi şi viitori, în extaz tăcut. Mai jos, în spaţiul dintre şerbet şi mitologie, forfotea mulţimea, iar undeva în mulţime se afla un chip bosumflat şi o pereche de pantaloni albi de mătase. Să se întoarcă? Ar fi fost lucrul cel mai înţelept, mai sigur, mai prudent, pe care l-ar fi putut face. Dar o voce interioară – nu mititică, precum cea auzită de Rani, ci severă – strigă: „Josnic! Josnic!” Conştiinţă? Nu. Moralitate? Doamne fereşte! Ci mizerie peste măsură, urâţenie şi vulgaritate dincolo de obligaţiile datoriei – toate astea erau lucruri la care, ca om înzestrat cu bun-simţ, nu puteai fi părtaş.

— Ei, mergem? îi zise lui Mary Sarojini.

Intrară în holul spitalului. Asistenta de la recepţie avea un mesaj pentru ei de la Susila. Mary Sarojini trebuia să meargă direct la casa doamnei Rao, unde ea şi Tom Krishna aveau să-şi petreacă noaptea. Domnul Farnaby era rugat să meargă imediat la salonul 34.

— Pe aici, spuse asistenta şi-i ţinu deschisă o uşă batantă.

Will păşi înăuntru. Reflexul condiţionat al politeţii i se activă automat.

— Mulţumesc, spuse el şi zâmbi. Dar înaintă şchiopătând înspre viitorul de temut, cu o senzaţie de greaţă în stomac.

— Ultima uşă pe stânga, spuse asistenta. Ea trebuia acum să se-ntoarcă la biroul de recepţie din hol. Aşa că o

să vă las să mergeţi singur, adăugă atunci când uşa se închidea în urma ei.

Singur, repetă el în sinea lui, singur – iar viitorul de temut era identic cu trecutul care îl bântuia, Groaza Absolută era în afara timpului şi ubicuă. Acest coridor lung, cu pereţii lui vopsiţi în verde, era exact acelaşi coridor de-a lungul căruia, cu ceva timp în urmă, mersese către încăperea mică în care Molly zăcea pe moarte. Coşmarul se repeta. Condamnat dinainte şi conştient, se mişcă înspre groaznica sa adeverire. Moartea, încă o altă viziune a morţii.

Treizeci şi doi, treizeci şi trei, treizeci şi patru... Bătu la uşă şi aşteptă, ascultându-şi bătăile inimii. Uşa se deschise şi se trezi faţă în faţă cu micuţa Radha.

— Susila te aşteaptă, şopti ea.

Will o urmă în încăpere. Ocolind un paravan, zări profilul Susilei proiectat de lumina unei lămpi, un pat înalt, un chip întunecat şi slăbit aşezat pe o pernă, nişte braţe care nu mai erau decât oase acoperite de pergament, nişte mâini aidoma unor gheare. Încă o dată Groaza Absolută. Scuturat de un fior, se îndepărtă. Radha îl conduse până la un scaun de lângă fereastra deschisă. Se aşeză şi închise ochii – îi închise fizic în faţa prezentului dar, prin însuşi actul acesta, îi deschise lăuntric asupra acelui trecut detestat pe care i-l reamintise prezentul. Se afla acolo, în cealaltă încăpere, cu mătuşa Mary. Sau mai degrabă cu persoana care fusese odată mătuşa Mary, dar care acum era cineva care

cu greu putea fi recunoscut – cineva care nici măcar nu auzise vreodată de mila şi curajul care fuseseră însăşi esenţa fiinţei mătuşii Mary; cineva plin de ură egală faţă de toţi cei care se apropiau de ea, scârbindu-se de ei, oricare ar fi fost aceştia, pur şi simplu pentru că ei nu aveau cancer, pentru că nu aveau dureri, pentru că nu fuseseră condamnaţi să moară înainte de vreme. Şi la invidia aceasta malefică faţă de sănătatea şi fericirea altor oameni se adăugase o autocompătimire amară, arţăgoasă, o disperare jalnică. „De ce mie? De ce a trebuit să mi se întâmple mie?”

Auzea vocea ascuţită şi nemulţumită, vedea chipul pătat de lacrimi şi schimonosit. Singura persoană pe care o iubise vreodată cu adevărat sau o admirase din toată inima. Şi totuşi, în degradarea ei, se surprinsese dispreţuind-o, urând-o de-a dreptul.

Ca să scape de trecut, redeschise ochii. O văzu pe Radha aşezată pe podea, cu picioarele încrucişate şi dreaptă, în poziţie de meditaţie. Pe scaunul ei de lângă pat, Susila părea să fie cuprinsă de aceeaşi nemişcare concentrată. Privi chipul de pe pernă. Şi acela era nemişcat, cu o seninătate care aproape ar fi putut fi calmul îngheţat al morţii. Afară, în întunericul desişului, un păun ţipă brusc. Intensificată prin contrast, tăcerea care urmă părea să devină mai încărcată de înţelesuri misterioase şi înspăimântătoare.

— Lakshmi, spuse Susila aşezându-şi mâna pe braţul veştejit al bătrânei. Lakshmi, spuse ea din nou, mai tare,

dar chipul atins de calmul morţii rămase impasibil. Nu trebuie să adormi.

Să nu adoarmă? Dar pentru mătuşa Mary somnul – somnul artificial care urma injecţiilor – fusese singurul răgaz între autoflagelările autocompătimirii şi ale fricii tot mai mari.

— Lakshmi!

Chipul se trezi la viaţă.

— Nu dormeam cu adevărat, şopti bătrâna. Doar că sunt atât de slăbită. Mi se pare că plutesc.

— Dar trebuie să fii aici, spuse Susila. Trebuie să ştii că eşti aici. Tot timpul. Mai strecură încă o pernă sub umerii femeii bolnave şi se întinse după o sticlă cu săruri aromate care se afla pe noptieră.

Lakshmi mirosi, deschise ochii şi-şi ridică privirea înspre chipul Susilei.

— Uitasem cât de frumoasă eşti, spuse ea. Însă Dugald a avut întotdeauna bun-gust. Umbra unui zâmbet strengar îi apăru un moment pe chipul descărnat. Ce crezi, Susila? adăugă ea după o clipă şi pe un alt ton. Îl vom revedea? Vreau să zic, acolo?

În tăcere, Susila mângâie mâna bătrânei. Apoi, zâmbind dintr-odată, spuse

— Cum ar fi răspuns oare Bătrânul Raja la această întrebare? „*Crezi că «noi» (deschid şi închid ghilimelele) «îl» (deschid şi închid ghilimelele) vom mai vedea «acolo» (deschid şi închid ghilimelele)?”*

— Dar tu ce crezi?

— Cred că am ieşit cu toţii din aceeaşi lumină şi ne întoarcem cu toţii în aceeaşi lumină.

Vorbe, gândea Will, vorbe, vorbe, vorbe. Cu un efort, Lakshmi ridică o mână şi arătă acuzator înspre lampa de pe noptieră.

— Îmi bate în ochi, şopti ea.

Susila îşi desfăcu eşarfa roşie, din mătase, legată în jurul gâtului şi o aşeză peste abajurul de hârtie al lămpii. Din albă şi necruţător revelatoare, lumina deveni la fel de palidă, cald rozalie, la fel ca reflexele aruncate pe patul boţit al lui Babs, ori de câte ori reclama la Porter’s Gin se profila în roşu intens, se trezi Will gândindu-se.

— E mult mai bine, spuse Lakshmi şi închise ochii. Apoi, după o lungă tăcere, începu să zică: Lumina, lumina. E din nou aici. Apoi, după o altă pauză: O, ce minunat, şopti ea în cele din urmă, ce minunat! Deodată clipi şi-şi muşcă buza.

Susila cuprinse mâna bătrânei cu mâinile amândouă.

— Doare rău? întrebă ea.

— Ar durea rău, explică Lakshmi, dacă ar fi cu adevărat durerea *mea*. Dar într-un fel anume, nu este. Durerea este aici; dar eu sunt altundeva. E cam ceea ce descoperim prin medicamentul-*moksha.* Nimic nu ne aparţine cu adevărat. Nici măcar durerea.

— Lumina e tot aici?

Lakshmi clătină din cap.

— Şi privind în urmă, îţi pot spune exact când anume a dispărut. A dispărut atunci când am început să vorbesc despre faptul că durerea nu este cu adevărat a mea.

— Şi totuşi, ceea ce spuneai era bine.

— Ştiu – dar o *rosteam.* Umbra unui vechi obicei de a afişa o expresie ştrengărească ireverenţioasă străbătu iarăşi fugar chipul lui Lakshmi.

— La ce te gândeşti? întrebă Susila.

— La Socrate.

— La Socrate?

— Palavre, palavre, palavre – chiar şi atunci când a înghiţit cucuta aia. Să nu mă laşi să vorbesc, Susila. Ajută-mă să ies din propria mea lumină.

— Îţi aduci aminte anul trecut, începu Susila după un moment de tăcere, când am urcat cu toţii la vechiul templu al lui Shiva de deasupra Staţiunii la Mare Altitudine? Tu, Robert, Dugald, eu şi cei doi copii – îşi aduci aminte?

Lakshmi zâmbi cu plăcere amintindu-şi.

— Mă gândesc mai ales la priveliştea dinspre partea de vest a templului – priveliştea mării. Albastră, verde, purpurie, iar umbrele norilor erau ca cerneala. Şi norii înşişi – zăpadă, plumb, cărbune, satin. Şi în timp ce priveam, ai pus o întrebare. Îţi aminteşti, Lakshmi?

— Despre Lumina Pură?

— Despre Lumina Pură, confirmă Susila. De ce oare oamenii vorbesc despre Cuget în termeni de Lumină? Asta pentru că au văzut strălucirea soarelui şi au găsit-o

atât de frumoasă, încât pare normal să identifice Natura Buddha cu cea mai limpede dintre toate Luminile Pure? Sau oare consideră frumoasă strălucirea soarelui deoarece, conştient sau inconştient, au avut revelaţii ale Cugetului sub forma Luminii chiar de când s-au născut? Eu am fost cea care a răspuns prima, spuse Susila, zâmbind pentru sine. Şi pentru că tocmai citisem ceva scris de un behaviorist american, nu am stat să mă gândesc, ţi-am servit pur şi simplu „punctul de vedere ştiinţific”: oamenii apropie Cugetul (oricare ar fi *acesta*) de halucinaţiile luminii pentru că au privit o mulţime de apusuri de soare şi le-au găsit cu adevărat impresionante. Dar Robert şi Dugald nici n-au vrut să audă. Lumina Pură, au insistat ei, este cea mai importantă. Eşti nebun după apusurile de soare pentru că apusurile îţi amintesc de ceea ce se petrece dintotdeauna, fie c-o ştii sau nu, înăuntrul capului tău şi în afara spaţiului şi timpului. Ai fost de acord cu ei, Lakshmi – îţi aminteşti? Ai spus, „aş vrea să fiu de partea ta, Susila, chiar şi numai pentru că nu e bine ca bărbaţii aceştia ai noştri să aibă dreptate *întotdeauna.* Dar în cazul acesta – cu siguranţă este destul de evident – în cazul acesta chiar *au* dreptate”. Bineînţeles că aveau dreptate şi bineînţeles că eu greşeam amarnic. Şi, nu-i nevoie să mai spun, tu ştiai răspunsul bun înainte de a pune întrebarea.

— N-am *ştiut* niciodată nimic, scânci Lakshmi. Eu doar *vedeam.*

— Îmi amintesc că-mi spuneai că vezi Lumina Pură, spuse Susila. Ai vrea să-ţi amintesc de ea?

Femeia bolnavă încuviinţă, dând din cap.

— Când aveai opt ani, spuse Susila, atunci a fost prima dată. Aşezat pe o frunză, un fluture portocaliu îşi deschidea şi-şi închidea aripile în lumina soarelui – şi dintr-odată s-a aprins Lumina Pură a Realităţii pure care strălucea prin ea, ca un alt soare.

— Mult mai strălucitoare decât soarele, şopti Lakshmi.

— Însă mult mai blândă. Poţi să priveşti Lumina Pură fără să fii orbit. Şi acum, aminteşte-ţi: un fluture pe o frunză verde, care-şi deschide şi-şi închide aripile – iar Natura Buddha este pe deplin prezentă, este Lumina Pură, care străluceşte mai puternic decât soarele. Şi nu aveai decât opt ani.

— Ce făcusem ca să merit asta?

Will se trezi amintindu-şi de seara aceea, cam cu o săptămână înainte de moartea ei, când mătuşa Mary vorbise despre momentele minunate pe care le trăiseră împreună în căsuţa ei din apropiere de Arundel, unde Will îşi petrecuse partea cea mai frumoasă a tuturor vacanţelor sale. Afumând cuiburile de viespi cu foc şi sulf, făcând picnicuri pe dealuri sau sub mesteceni. Şi apoi cârnaţii de la Bognor, ţiganca prezicătoare care profeţise că va ajunge ministru de Finanţe, ţârcovnicul în haină neagră, cu nasul roşu, care-i dăduse afară din catedrala Chichester pentru că râseseră prea mult. „Am râs prea

mult”, repetase mătuşa Mary cu amărăciune. „*Am râs* prea mult”...

— Iar acum, spuse Susila, gândeşte-te la priveliştea de la Templul lui Shiva. Gândeşte-te la acele lumini şi la umbrele de pe mare, la spaţiile albastre dintre nori. Gândeşte-te la toate astea şi apoi încetează să te mai gândeşti. Încetează, aşa încât non-Gândul să poată pătrunde. Lucrurile în Neant. Neantul în Realitate. Realitatea din nou în Lucruri, în propriul tău cuget. Aminteşte-ţi ce se spune în Sutra: „Conştiinţa ta care străluceşte, goală, nedespărţită de marele Trup al Strălucirii, nu se supune nici naşterii, nici morţii, ci este aidoma Luminii nepieritoare, Buddha Amitabha”.

— Aidoma luminii, repetă Lakshmi. Şi totuşi, s-a făcut iarăşi întuneric.

— E întuneric pentru că te străduieşti prea mult, şopti Susila. Întuneric pentru că vrei să fie lumină. Aminteşte-ţi ce obişnuiai să-mi spui când eram mică. „Uşurel, copilă, uşurel. Trebuie să înveţi să faci totul uşurel. Gândeşte uşurel, acţionează uşurel, simte uşurel. Da, simte uşurel, chiar dacă simţi profund. Pur şi simplu lasă lucrurile să se întâmple uşurel şi fă-le faţă uşurel”. Eram absurd de serioasă pe vremea aceea, aşa o mironosiţă mică, lipsită de umor. Uşurel, uşurel – a fost cel mai bun sfat pe care mi l-ai dat vreodată. Ei bine, acum o să-ţi spun acelaşi lucru, Lakshmi... Uşurel, draga mea, uşurel. Chiar şi atunci când e vorba de moarte. Nimic apăsător, ameninţător sau emfatic. Fără retorică, fără tremolouri, fără personalitatea

conştientă de sine care pune în scenă faimoasa imitaţie a lui Cristos, a lui Goethe sau a Micuţei Nell[117]. Şi, bineînţeles, fără teologie, fără metafizică. Doar realitatea morţii şi realitatea Luminii Pure. Aşa că aruncă-ţi bagajul şi mergi mai înainte. Sunt nisipuri mişcătoare peste tot în jurul tău, care-ţi trag picioarele, încercând să te tragă în jos înspre frică, autocompătimire şi disperare. Din cauza asta trebuie să păşeşti atât de uşurel. Uşurel, draga mea. Pe vârful picioarelor; şi fără bagaj, nici măcar o geantă uşoară. Total neîmpovărată.

Total neîmpovărată... Will se gândi la sărmana mătuşă Mary care se afunda cu fiecare pas din ce în ce mai adânc în nisipurile mişcătoare. Din ce în ce mai adânc până când, zbătându-se şi protestând până în ultima clipă, coborâse, complet şi pentru totdeauna, în Groaza Absolută. Privi din nou chipul supt de pe pernă şi văzu că zâmbea.

— Lumina, veni şoapta răguşită, Lumina Pură. E aici, laolaltă cu durerea, în ciuda durerii.

— Şi *tu* unde eşti? întrebă Susila.

— Acolo, în colţ, încercă să arate Lakshmi, dar mâna ridicată îi tremură şi căzu inertă pe cuvertură. Mă văd acolo. Iar ea îmi poate vedea trupul pe pat.

— Ea vede lumina?

— Nu. Lumina este aici, unde este şi trupul meu.

Uşa salonului se deschise fără zgomot. Will întoarse capul tocmai la timp pentru a vedea silueta pirpirie a

[117] Personaj din poezia *Înmormântarea micuţei Nell* de Charles Dickens.

doctorului Robert ieşind din spatele paravanului, în amurgul roşiatic.

Susila se ridică şi-l conduse la locul ei de lângă pat. Doctorul Robert se aşează şi, aplecându-se, luă mâna soţiei sale într-una din mâinile sale, iar pe cealaltă o aşează pe fruntea ei.

— Eu sunt, şopti el.

— În sfârşit...

Căzuse un pom, explică el, peste linia telefonică. Orice cale de comunicare cu Staţiunea de la Mare Altitudine fusese întreruptă, cu excepţia drumului. Trimiseseră un mesager cu o maşină, iar maşina se stricase. Se pierduseră mai mult de două ore. Dar slavă cerului, încheie doctorul Robert, iată-mă, în sfârşit.

Femeia muribundă oftă adânc, deschise ochii o clipă şi-l privi cu un zâmbet, apoi îi închise din nou.

— Ştiam că o să vii.

— Lakshmi, spuse el uşor. Lakshmi. Îşi trecu vârful degetelor peste fruntea zbârcită, iar şi iar. Micuţa mea iubită. Lacrimile îi curgeau pe obraji, dar vocea îi era fermă; vorbea cu puterea tandreţei, nu cu slăbiciune.

— Nu mai sunt acolo, şopti Lakshmi.

— Era acolo, în colţ, îi explică Susila socrului ei. Îşi privea trupul aici, pe pat.

— Dar acum m-am întors. Eu şi durerea, eu şi Lumina, eu şi tu – toţi laolaltă.

Păunul ţipă iarăşi şi, printre zgomotele insectelor care în această noapte tropicală erau echivalentul tăcerii,

îndepărtat dar distinct, se auzi sunetul unei muzici vesele, cu fluiere, corzi ciupite şi duduit ritmic al tobelor.

— Ascultă, spuse doctorul Robert. Auzi? Dansează.

— Dansează, repetă Lakshmi. Dansează.

— Dansează atât de uşurel, şopti Susila. Ca şi când ar avea aripi.

Muzica se amplifică iarăşi până într-atât cât să poată fi auzită.

— Este dansul de curtare, continuă Susila.

— Dansul de curtare. Robert, îţi aminteşti?

— Aş putea vreodată uita?

Da, îşi spuse Will în sinea lui, cine ar putea uita vreodată? Cine ar putea uita vreodată cealaltă muzică îndepărtată şi, în apropiere, anormal de rapid şi spart, sunetul respiraţiei care se stinge răsunând încă în urechile unui băiat? În casa de peste drum, cineva exersa unul dintre valsurile lui Brahms care îi plăcuseră mătuşii Mary să le cânte. Un-doi şi trei şi un-doi şi trei şi u-u-u-n doi trei, un- şi un şi doi-trei şi un şi... Străina respingătoar care odinioară fusese mătuşa Mary s-a trezit din stupoarea ei artificială şi a deschis ochii. Expresia celei mai intense răutăţi îi apăruse pe faţa galbenă şi suptă. „Du-te şi spune-le să înceteze”, aproape că ţipase vocea aspră, de nerecunoscut. Şi apoi ridurile răutăţii se schimbaseră în riduri ale disperării, iar străina respingătoare şi demnă de milă a început să hohotească necontrolat. Acele valsuri de Brahms erau piesele

muzicale care lui Frank îi plăcuseră cel mai mult din tot repertoriul ei.

O altă adiere de aer proaspăt aduse cu sine o frântură şi mai sonoră din muzica aceea veselă, sprinţară.

— Toţi tinerii care dansează laolaltă, spuse doctorul Robert, tot râsul şi dorinţa, toată fericirea aceea lipsită de complicaţii! Totul e aici, ca o atmosferă, ca un câmp de forţe. Bucuria lor şi dragostea noastră – dragostea Susilei, dragostea mea –, toate lucrează laolaltă, fiecare întărind-o pe cealaltă. Dragostea şi bucuria care te învăluie, draga mea; dragostea şi bucuria care te poartă ridicându-te până la pacea Luminii Pure. Ascultă muzica. O mai auzi, Lakshmi?

— Iar s-a îndepărtat, spuse Susila. Încearcă s-o aduci înapoi.

Doctorul Robert îşi strecură un braţ pe sub trupul uscat şi-l ridică în capul oaselor. Capul îi căzu într-o parte, pe umărul lui.

— Micuţa mea iubită, şoptea el întruna. Micuţa mea iubită...

Pleoapele ei clipiră deschizându-se un moment.

— Mai strălucitoare, veni şoapta de-abia perceptibilă, mai strălucitoare. Şi un zâmbet de fericire intensă aproape la graniţa extazului îi transfigură chipul.

Printre lacrimi, doctorul Robert îi zâmbi.

— Aşa că acum te poţi desprinde, draga mea. Îi mângâie părul cărunt. Acum te poţi desprinde. Desprinde-te, insistă el. Desprinde-te de acest sărman trup bătrân.

Nu mai ai nevoie de el. Lasă-l să se desprindă de tine. Lasă-l să zacă aici ca o grămadă de haine uzate.

Pe chipul uscat gura se căscase ca o cavernă şi deodată respiraţia deveni şuierătoare.

— Micuţa mea iubită, micuţa mea iubită... Doctorul Robert o îmbrăţişă şi mai strâns. Acum desprinde-te, desprinde-te. Lasă aici trupul ostenit şi mergi mai departe. Mergi mai departe, draga mea, mergi spre Lumină, spre pace, spre pacea vie a Luminii Pure...

Susila ridică una din mâinile inerte şi o sărută, apoi se întoarse spre micuţa Radha.

— E timpul să mergem, şopti ea, atingând umărul fetei.

Întreruptă din meditaţia ei, Radha deschise ochii, dădu din cap şi, sărind de pe scaun, se îndreptă în vârful picioarelor către uşă. Susila îi făcu semn lui Will şi o urmară amândoi. Merseră toţi trei în tăcere de-a lungul coridorului. La uşa batantă, Radha îşi luă rămas-bun.

— Mulţumesc că m-ai lăsat să stau cu tine, şopti ea.

Susila o sărută.

— Eu îţi mulţumesc că m-ai ajutat să fac să-i fie mai uşor lui Lakshmi.

Will o urmă pe Susila care traversă holul şi ieşi în întunericul cald şi parfumat. Începură să coboare dealul înspre piaţă, în tăcere.

— Şi acum, spuse el în cele din urmă, vorbind dintr-un impuls straniu de a-şi ascunde emoţia sub cinismul cel

mai ieftin, presupun că pleacă ţopăind să se joace un pic de-a *maithuna* cu prietenul ei.

— De fapt, spuse Susila calmă, e în tura de noapte. Dar dacă nu ar fi, ce obiecţie ar exista dacă ar trece de la yoga morţii la yoga dragostei?

Will nu răspunse imediat. Se gândea la ceea ce se întâmplase între el şi Babs în seara înmormântării lui Molly. Yoga antiiubirii, yoga dependenţei detestate, a dorinţei şi a dispreţului de sine care întăreşte sinele şi îl face şi mai demn de dispreţ.

— Îmi pare rău c-am încercat să fiu nesuferit, spuse el într-un sfârşit.

— E stafia tatălui tău. Va trebui să vedem dacă nu cumva o putem exorciza.

Traversară piaţa şi apoi, la capătul străduţei scurte care ducea afară din sat, ajunseră în spaţiul deschis unde era parcat jeepul. În timp ce Susila scotea maşina pe autostradă, raza farurilor lor trecu peste o maşină mică şi verde care întorcea pe deal, apucând-o pe drumul ocolitor.

— Oare nu-i Baby Austinul regal?

— Ba da, spuse Susila şi se întrebă unde anume puteau merge Rani şi Murugan în toiul nopţii.

— Nu pun la cale nimic bun, îşi dădu Will cu presupusul. Şi, dintr-un impuls brusc, îi povesti Susilei de însărcinarea dată de Joe Aldehyde, de tratativele purtate cu Regina Mamă şi cu domnul Bahu.

— Ai fi îndreptăţită să mă deportezi mâine, trase el concluzia.

— Nu acum când te-ai răzgândit, îl asigură ea. Şi oricum, nimic din ce ai făcut n-ar fi putut influenţa adevărata problemă. Inamicul nostru este petrolul, în general. Fie că suntem exploataţi de Southeast Asia Petroleum, fie de Standard of California, nu e nicio diferenţă.

— Ştiaţi că Murugan şi Rani conspiră împotriva voastră?

— Nu fac niciun secret din asta.

— Atunci de ce nu scăpaţi de ei?

— Pentru că imediat ar fi aduşi înapoi de Colonelul Dipa. Rani este prinţesă de Rendang. Dacă am expulza-o, asta ar constitui un *casus belli*[118].

— Şi ce puteţi face?

— Încercăm să-i ţinem liniştiţi, să-i facem să se răzgândească, sperăm într-un final fericit şi ne pregătim pentru ce-i mai rău.

— Şi ce veţi face dacă răul se va îndeplini?

— O să încercăm să vedem partea bună a lucrurilor, presupun. Chiar şi în societatea cea mai rea, individul păstrează puţină libertate. Vezi în intimitate, îţi aminteşti şi îţi imaginezi în intimitate, iubeşti în intimitate şi mori în intimitate – chiar şi sub regimul Colonelului Dipa. Apoi, după un moment de tăcere, întrebă: Doctorul Robert ţi-a

[118] Motiv de război (în lat. în orig.).

zis că poţi lua medicamentul-*moksha*? După ce Will aprobă, Susila întrebă: Ţi-ar plăcea să încerci?

— Acum?

— Acum. Adică, dacă nu te deranjează să rămâi treaz toată noaptea din cauza lui.

— Nimic nu mi-ar plăcea mai mult.

— Ai putea descoperi că niciodată nu ţi-a displăcut ceva mai mult decât asta, îl avertiză Susila. Medicamentul-*moksha* te poate duce în rai; dar te poate duce şi în iad. Sau în ambele, deodată sau pe rând. Sau (dacă eşti norocos sau dacă eşti pregătit) dincolo de amândouă. Şi apoi dincolo de dincolo, înapoi, acolo unde ai început – înapoi aici, înapoi în Noul Rothamsted, înapoi la lucrurile obişnuite. Doar că acum, bineînţeles, lucrurile obişnuite sunt total diferite.

15

Unu, doi, trei, patru... Ceasul din bucătărie bătu ora douăsprezece. Cât de irelevant, dat fiind că timpul încetase să mai existe! Soneria absurdă, inoportună, sunase în miezul unui Eveniment din prezentul dinafara timpului, al unui Acum care se schimba necontenit într-o dimensiune nu a secundelor şi a minutelor, ci a frumuseţii, a semnificaţiei, a intensităţii, a misterului tot mai adânc.

„Fericire scăldată în lumină”. Din adâncurile minţii lui, cuvintele se ridicau ca nişte bule, ajungeau la suprafaţă şi dispăreau în spaţiile infinite ale luminii celei mai vii care

pulsa acum şi respira în spatele pleoapelor sale închise. „Fericire scăldată în lumină”. Doar atât te puteai apropia de ea. Dar *el* – acest Eveniment dinafara timpului şi totuşi etern schimbător – era ceva ce cuvintele nu puteau decât să caricaturizeze şi să micşoreze, niciodată să redea. *El* nu era numai fericire, era şi înţelegere. Înţelegere a tuturor lucrurilor, dar fără cunoaşterea nici unui lucru anume. Cunoaşterea presupunea un cunoscător şi toată diversitatea infinită a lucrurilor ştiute şi neştiute. Dar aici, în spatele pleoapelor sale închise, nu exista nici spectacol, nici spectator. Nu exista decât faptul resimţit de a fi în mod fericit una cu Unicitatea.

Într-o succesiune de revelaţii, lumina deveni mai strălucitoare, înţelegerea mai profundă, fericirea deveni imposibil, insuportabil de intensă. „Doamne Dumnezeule!” îşi zise în sinea lui. „O, Dumnezeule!” Apoi, ca venind de pe altă lume, auzi vocea Susilei:

— Vrei să-mi spui ce se întâmplă?

Trecu mult timp până ca Will să-i răspundă. Îi era greu să vorbească. Nu că ar fi avut vreo neputinţă fizică, doar că vorbitul părea ceva atât de prostesc, atât de complet fără rost.

— Lumină, şopti el într-un final.

— Iar tu eşti acolo, privind lumina?

— Nu privind-o, răspunse el după o lungă pauză meditativă. Fiind una cu ea. *Fiind* una cu ea, repetă el apăsat.

Prezenţa *ei* însemna absenţa lui. William Asquith Farnaby – în mod definitiv şi esenţial nu exista o asemenea persoană. În mod definitiv şi esenţial nu exista decât o fericire scăldată în lumină, doar o înţelegere lipsită de cunoaştere, doar uniune cu unitatea într-o stare de conştiinţă fără limite, nediferenţiată. Aceasta, în mod evident, era starea naturală a cugetului. Dar în mod nu mai puţin sigur mai existase şi acel spectator profesionist de execuţii, acel dependent de Babs scârbit de sine; mai existau şi cele trei mii de milioane de conştiinţe izolate, fiecare aflată în centrul unei lumi de coşmar, în care oricui avea ochi să vadă şi un dram de cinste îi era imposibil să accepte un răspuns afirmativ. Prin ce miracol sinistru starea naturală a cugetului fusese transformată în toate acele Insule ale Diavolului[119] de răutate şi delincvenţă?

În înaltul fericirii şi al înţelegerii, ca nişte lilieci în lumina apusului, mai exista un du-te vino de noţiuni amintite şi reverberaţii ale sentimentelor trecute. Gânduri-lilieci despre Plotinus şi gnostici, despre Unul şi întruchipările sale, coborând tot mai jos înspre groaza crescândă. Şi apoi sentimente-lilieci de furie şi dezgust, pe măsură ce groaza crescândă se transformă în amintiri distincte legate de ceea ce în mod esenţial non-existentul William Asquith Farnaby văzuse şi făcuse, provocase şi suferise.

Dar în spatele, în jurul şi întrucâtva chiar în interiorul acelor amintiri fugare se afla limanul fericirii, al păcii şi al

[119] Insula Diavolului, aflată în apropierea coastei Guyanei Franceze, este o insulă faimoasă pentru faptul de a fi colonie penitenciară a Franţei.

înţelegerii. Poate că mai erau vreo câţiva lilieci pe cerul la apus; dar rămânea cert faptul că miracolul înfiorător al creaţiei fusese răsturnat. Un sine, la origine rău şi delincvent, fusese descompus până ajunsese cuget pur, un cuget în starea sa naturală, fără limite, nediferenţiat, luminos de fericit, plin de o înţelegere lipsită de cunoaştere.

Lumină aici, lumină acum. Şi pentru că era infinit aici şi atemporal acum, nu exista nimeni în afara luminii care să privească lumina. Realitatea era o stare de conştiintă, conştiinţa era realitate.

De pe lumea cealaltă, de undeva din dreapta, se auzi încă o dată sunetul vocii Susilei:

— Eşti fericit? întrebă ea.

Un val de strălucire şi mai intensă mătură toate acele gânduri şi amintiri fugare. Nu mai exista nimic în afara transparenţei cristaline a fericirii.

Fără să vorbească, fără să deschidă ochii, zâmbi şi dădu din cap.

— Eckhart a numit-o Dumnezeu, continuă ea. O beatitudine devastatoare, incredibil de intensă, încât nimeni nu o poate descrie. Şi în mijlocul ei Dumnezeu străluceşte şi arde neîncetat.

Dumnezeu străluceşte şi arde... Era atât de surprinzător, hazliu şi adevărat, încât Will se trezi râzând tare.

— Dumnezeu ca o casă în flăcări, gâfâi el. Dumnezeu-paisprezece-iulie, mai spuse Will şi izbucni încă o dată într-un râs puternic.

În spatele peoapelor închise, un ocean de fericire scăldată în lumină picura în sus ca o cascadă răsturnată. Picura în sus din uniune în uniune şi mai desăvârşită, de la impersonalitate într-o transcendenţă încă şi mai absolută a sinelui.

— Dumnezeu-paisprezece-iulie, repetă el şi, din inima cascadei, slobozi un alt chicot final de recunoaştere şi înţelegere.

— Ce se-ntâmpă cu cincisprezece iulie? întrebă Susila. Ce se-ntâmplă cu dimineaţa de după?

— Nu există nicio dimineaţă de după.

Ea clătină din cap.

— Sună suspect de mult a Nirvana.

— Şi ce-i rău în asta?

— Spirit neîntinat, sută la sută autentic – aceasta-i o băutură pe care şi-o permit doar băutorii de contemplaţie înrăiţi. Cei de tip Bodhisattva îşi diluează Nirvana cu părţi egale de dragoste şi muncă.

— Aşa e mai bine, insistă Will.

— Vrei să spui că e mai delicios. Din cauza asta reprezintă o tentaţie atât de uriaşă. Singura tentaţie căreia Dumnezeu putea să-i cedeze. Fructul nerecunoaşterii binelui şi răului. Cât de ceresc de delicios, ce mai supermango! Dumnezeu se tot îndopase cu asta timp de miliarde de ani. Apoi, dintr-odată, apare *Homo*

sapiens, se iveşte cunoaşterea binelui şi a răului. Dumnezeu a trebuit să treacă la un alt soi de fruct, mult mai puţin îmbietor. Tocmai ai mâncat o felie din originarul supermango, aşa că-L poţi înţelege.

Un scaun scârţâi, se auzi un foşnet de fuste, apoi o serie de zgomote mici şi zorite pe care nu le putea înţelege. Ce făcea? Ar fi putut răspunde la întrebare pur şi simplu deschizând ochii. Dar cui îi păsa, la urma urmelor, de ce putea să facă ea? Nimic nu mai avea importanţă în afară de şuvoiul acesta orbitor de fericire şi înţelegere.

— De la supermango la fructul cunoaşterii – o să te deturnez, spuse ea, în etape uşoare.

Se auzi un bâzâit. Din vadurile ei noroioase, o bulă de recunoaştere ajunse la suprafaţa conştiinţei. Susila pusese un disc pe placa fonografului, iar acum maşinăria se pusese în mişcare.

— Johann Sebastian Bach, o auzi spunând. Muzica ce se apropie cel mai mult de tăcere; în ciuda faptului că e foarte organizată, se apropie cel mai mult de Spiritul neîntinat, sută la sută autentic.

Bâzâitul făcu loc sunetelor muzicii. O altă bulă de recunoaştere ţâşni în sus; asculta Concertul Brandenburg numărul 4.

Era, bineînţeles, acelaşi Concert Brandenburg numărul 4 pe care-l ascultase atât de des în trecut – acelaşi şi totuşi complet diferit. Acest Allegro – îl ştia pe de rost. Ceea ce însemna că era cel mai în măsură să-şi dea seama că nu-l ascultase niciodată cu adevărat. Pentru

început, nu mai era el, William Asquith Farnaby, cel care-l auzea. Allegro se dezvăluia ca un element al marelui Eveniment prezent, o manifestare strâns înrudită cu fericirea scăldată în lumină. Sau poate asta însemna să spui prea puţin. Într-un alt registru, acest Allegro *era* fericirea scăldată în lumină; era înţelegerea lipsită de cunoaştere a tuturor lucrurilor cuprinse cu mintea printr-o bucăţică anume de cunoaştere; era o stare de conştienţă nediferenţiată, spartă în note şi fraze şi totuşi pe deplin comprehensibilă şi unitară. Şi, bineînţeles, toate astea nu aparţineau nimănui. Se aflau în acelaşi timp aici, acolo şi niciunde. Muzica pe care, William Asquith Farnaby fiind, o ascultase de o sută de ori înainte îl făcuse să renască, în calitate de conştiinţă ce nu aparţine nimănui. Din cauza aceasta, o auzea acum pentru prima dată. Fără să aparţină nimănui, Concertul Brandenburg numărul 4 avea o frumuseţe intensă, un înţeles intrinsec adânc, incomparabil mai bogat decât orice altceva descoperise vreodată în aceeaşi muzică atunci când aceasta era proprietatea lui privată.

„Sărman idiot”, veni o bulă care conţinea un comentariu ironic. Sărmanul idiot nu voise să accepte un răspuns afirmativ în orice domeniu în afara celui estetic. Şi tot timpul negase, prin simplul fapt de a fi fost el însuşi, toată frumuseţea şi înţelesul după care tânjea cu atâta pasiune să spună da. William Asquith Farnaby nu era nimic altceva decât un filtru plin de noroi prin care fiinţele umane, natura şi chiar arta lui mult iubită ieşiseră întinate

şi pline de noroi, mai mici, mai altfel şi mai urâte decât erau de fapt. În seara asta, pentru prima dată, receptarea conştientă a unei piese muzicale era total neobstrucţionată. Între minte şi sunet, minte şi linie melodică, minte şi semnificaţie, nu mai exista nicio confuzie a irelevanţelor biografice care să înece muzica sau să producă un dezacord fără noimă. Concertul Brandenburg numărul 4 din seara asta era un dat pur – nu, un *donum*[120] binecuvântat –, nemodificat de istoria personală, de noţiuni de mâna a doua, de prostiile înnăscute pe care, ca oricare alt sine, sărmanul idiot care nu voia (iar în artă pur şi simplu nu putea) să accepte un răspuns afirmativ le suprapusese peste darurile experienţei imediate.

Iar Concertul Brandenburg numărul 4 din seara aceasta nu era doar Esenţa unui Lucru care nu aparţinea nimănui; mai era totodată, într-un fel imposibil, un Eveniment Prezent cu o durată infinită. Sau mai degrabă (şi încă în mod şi mai imposibil, dat fiind că avea trei tempouri şi era cântat la viteza lui obişnuită) era lipsit de durată. Metronomul trona peste fiecare din frazele sale; dar suma frazelor lui nu acoperea secunde şi minute. Exista un *tempo*, însă nu şi timp. Aşadar ce anume era?

— Eternitate, se văzu Will obligat să răspundă.

Era unul dintre acele cuvinte metafizice murdare pe care niciun om cu mintea-ntreagă nu visa să le pronunţe nici măcar în sinea lui, cu atât mai puţin în public.

[120] Dar (în lat. în orig.).

„Eternitate, fraţii mei”, spuse el cu voce tare. „Eternitate, bla-bla”. Sarcasmul, aşa cum ar fi putut prevedea, nu avu niciun efect. În seara aceasta, cele cinci silabe nu erau mai puţin semnificative în mod concret decât cele cinci litere ale celeilalte clase de cuvinte tabu. Începu să râdă.

— Ce-i aşa amuzant? întrebă ea.

— Eternitate, răspunse el. Îţi vine să crezi sau nu, e la fel de reală ca şi căcatul.

— Excelent! spuse ea aprobator.

Rămase încremenit de atent, urmărind cu urechea şi ochiul interior şuvoaiele împletite ale sunetului, şuvoaiele împletite de lumini congruente şi echivalente care continuau să plutească în afara timpului de la o secvenţă la alta. Şi fiecare frază a acestei muzici des ascultate şi cunoscute era o revelaţie fără precedent a frumuseţii care picura în sus, precum o fântână cu nenumărate izvoare, într-o altă revelaţie la fel de nouă şi uimitoare ca ea însăşi. Şuvoi după şuvoi – şuvoiul solo-ului de vioară, şuvoaiele celor două flaute ale orgii, şuvoaiele multiple ale clavecinului şi mica orchestră a corzilor care acompaniau. Separate, distincte, individuale – şi totuşi, fiecare dintre aceste şuvoaie era o funcţie a tuturor celorlalte, fiecare era el însuşi în virtutea relaţiei cu întregul din care făcea parte.

— Sfinte Dumnezeule! se auzi şoptind.

În succesiunea atemporală a schimbării, flautele orgii susţineau o singură notă prelungă. O notă fără armonii înalte, clară, străvezie, goală într-un fel divin. O notă

(cuvântul ţâşni într-o bulă) de pură contemplaţie. Şi iată o altă obscenitate dătătoare de inspiraţie care dobândise acum un înţeles concret şi putea fi rostită fără sentimentul ruşinii. Pură contemplaţie, nepăsătoare, dincolo de contingent, în afara contextului judecăţilor morale. Prin luminile care ţâşneau în sus, zări în amintire chipul strălucitor al Radhei în timp ce vorbea despre dragoste ca o contemplare, pe Radha încă o dată, aşezată cu picioarele încrucişate, în nemişcarea unei concentrări intense, la piciorul patului unde Lakshmi trăgea să moară. Această notă limpede şi prelungă era înţelesul cuvintelor ei, expresia sonoră a tăcerii ei. Însă, totdeauna, plutind prin şi laolaltă cu acel vid ceresc al flautului contemplativ, se auzea sunetul bogat, vibraţie înăuntrul altei vibraţii pline de pasiune, a viorii. Şi înconjurându-le pe amândouă – notele detaşării contemplative şi notele implicării pline de pasiune – se auzea o reţea de tonuri ascuţite şi seci, ciupite pe corzile clavecinului. Spirit şi instinct, acţiune şi viziune – iar în jurul lor, reţeaua intelectului. Erau înţelese prin intermediul gândului discursiv, însă înţelese, era evident, doar din exterior, în termenii unui soi de experienţă radical diferită de cea pe care gândirea discursivă încearcă s-o explice.

— E ca un pozitivist logic, spuse el.

— Ce anume?

— Clavecinul.

Ca un pozitivist logic, gândea el în mâlurile minţii sale, în vreme ce se afla în adâncurile marelui Eveniment de

lumină şi sunet desfăşurat în afara timpului. Ca un pozitivist logic care vorbeşte despre Plotin şi Julie de Lespinasse[121].

Muzica se schimbă din nou, iar acum vioara era cea care susţinea (cu câtă pasiune!) nota prelungă a contemplaţiei, cât timp cele două orgi preluau tema implicării active şi o repetau – formă identică impusă unei alte substanţe – în felul detaşării. Iar aici, dansând înăuntrul şi în afara lor, se afla pozitivistul logic, absurd, dar indispensabil, încercând să explice, într-un limbaj nepotrivit realităţii, care era de fapt ideea.

În Eternitatea la fel de reală cum era căcatul, Will continua să asculte aceste şuvoaie împletite de sunete, continua să privească aceste şuvoaie împletite de lumină, continua de fapt să fie *una* (în afară, înăuntru şi nicăieri) cu tot ceea ce vedea şi auzea. Şi acum, brusc, caracterul luminii suferi o schimbare. Aceste şuvoaie întreţesute, care erau primele diferenţieri fluide ale unei înţelegeri din partea cea mai îndepărtată a tuturor formelor cunoaşterii, încetaseră să mai formeze un continuum. În schimb, apăru dintr-odată o succesiune nesfârşită de forme separate – forme evident încărcate încă de fericirea scăldată în lumină a fiinţării nediferenţiate, însă acum limitată, izolată, individualizată. Argintii şi rozalii, galbene, verde-pal şi albastre de genţiană, o succesiune nesfârşită de sfere luminoase apărură înotând din vreun izvor tăinuit al formelor şi, în ritm cu muzica, se constelau dinadins în

[121] Julie de Lespinasse (1732-1776), scriitoare franceză, gazdă a unui renumit salon literar în Paris.

alaiuri de o complexitate şi frumuseţe incredibilă. O fântână nesecată care ţâşnea în modele conştiente, în dantelării de stele vii. Şi în vreme ce le privea, în vreme ce le trăia viaţa şi viaţa acestei muzici care le era echivalent, ele continuau să crească în noi dantelării ce umpleau cele trei dimensiuni ale unui spaţiu lăuntric şi se schimbau la nesfârşit într-o altă dimensiune, a calităţii şi semnificaţiei atemporale.

— Ce auzi? întrebă Susila.

— Aud ceea ce văd, răspunse el. Şi văd ceea ce aud.

— Şi cum ai descrie?

— Arată şi sună a creaţie, răspunse Will după o lungă tăcere. Doar că nu este o treabă făcută dintr-un foc. Este o creaţie fără sfârşit, perpetuă.

— Creaţie perpetuă ivită din nimic, niciunde, a ceva, undeva – aşa e?

— Aşa-i.

— Faci progrese.

Dacă i-ar fi venit mai lesne cuvintele şi dacă, odată rostite, ele ar fi fost mai puţin pline de înţelesuri, Will i-ar fi explicat că înţelegerea lipsită de cunoaştere şi fericirea scăldată în lumină formau o afurisită de privelişte, mai frumoasă chiar decât Johann Sebastian Bach.

— Faci progrese, repetă Susila. Dar mai ai încă mult. Ce-ar fi să deschizi ochii?

Will clătină din cap vehement.

— E timpul să-ţi acorzi o şansă de a descoperi ce şi cum.

— Ce şi cum găsesc *aici*, murmură el.

— Nu, îl asigură ea. Tot ce ai văzut, ai auzit şi ai trăit este doar primul termen. Acum trebuie să te uiţi la al doilea. Priveşte şi apoi pune-le pe amândouă laolaltă într-un singur *ce şi cum* cuprinzător. Aşadar deschide ochii, Will. Deschide-i larg.

— Bine, spuse el în cele din urmă şi, împotriva voinţei lui, cu o senzaţie de teamă în faţa unei nenorociri iminente, deschise ochii. Iluminarea lăuntrică fu înghiţită de un alt fel de lumină. Fântâna formelor, contururile colorate în alaiurile lor conştiente şi dantelăriile dinadins schimbătoare făcură loc unei compoziţii statice de linii drepte şi diagonale, de planuri întinse şi cilindri curbaţi, toate modelate dintr-un material anume care arăta precum agata vie şi toate emanând din matricea unei perle vii, pulsânde. Ca un orb de curând vindecat şi confruntat pentru prima oară cu misterul luminii şi al culorii, Will rămase privind fix într-o mirare lipsită de înţelegere. Şi apoi, la finalul altor douăzeci de măsuri atemporale ale celui de-al patrulea Concert Brandenburgic, bula unei explicaţii se ridică în conştiinţă. Se uita, observă Will brusc, la o măsuţă pătrată şi, dincolo de masă, la un balansoar şi, dincolo de balansoar, la un perete gol văruit în alb. Explicaţia fu liniştitoare pentru că în eternitatea pe care o trăise din momentul în care deschisese ochii şi până la înţelegerea ulterioară a ceea ce privea, misterul cu care se confrunta se adâncise de la frumuseţea inexplicabilă la desăvârşirea stranietăţii

strălucitoare care-l umplea în timp ce privea, cu un fel de groază metafizică. Ei bine, acest mister înspăimântător consta în nimic altceva decât din două piese de mobilier şi o bucată de perete. Frica îi fu atenuată, dar mirarea sporea. Cum era oare posibil ca lucruri atât de familiare şi banale să fie *aşa*? În mod evident, nu era posibil; şi totuşi aşa era, aşa era.

Atenţia i se mută de la construcţiile geometrice din agată maronie la fundalul ca de perlă. Numele lui, ştia el, era „perete”; dar, în realitatea resimţită, era un proces viu, o serie continuă de transsubstanţieri din tencuială şi var în materia unui corp supranatural – într-un trup de zeu care continua să se moduleze, în vreme ce-l privea, din slavă-n slavă. Din ceea ce bulele de cuvinte încercaseră să explice drept simplă soluţie de var, un anume spirit modelator evoca o succesiune nesfârşită de nuanţe diferenţiate, în acelaşi timp pale şi intense, care ţâşneau din latenţă şi străfulgerau pielea divin radiantă a trupului de zeu. Minunat, minunat! Şi trebuie să mai existe şi alte miracole, lumi noi pe care să le cucereşti şi care să te cucerească. Întoarse capul spre stânga şi văzu (aproape imediat, cuvintele potrivite porniseră-n sus în bule) masa placată cu marmură pe care luaseră cina. Iar acum, dese şi rapide, alte bule începeau să se ridice. Această apocalipsă însufleţită numită „masă” putea fi concepută ca pictura unui cubist mistic, a unui Juan Gris[122] inspirat, cu sensibilitatea lui Traherne şi harul de a picta miracole

[122] José Victoriano Carmelo Carlos González, cunoscut sub numele de Juan Gris (1887-1927), pictor şi sculptor cubist spaniol.

cu pietre preţioase şi stările schimbătoare ale petalelor de nuferi.

Întorcând capul puţin mai spre stânga fu uimit de strălucirea unor giuvaieruri. Ciudate giuvaieruri! Plăcuţe înguste de smarald şi topaz, de rubin, safir şi de lapislazuli strălucind, rând după rând, ca tot atâtea cărămizi într-un zid al Noului Ierusalim. Apoi – la final, nu la început – a fost cuvântul, la început au fost giuvaierurile, ferestrele cu vitralii, zidurile paradisului. Doar acum, într-un sfârşit, cuvântul „bibliotecă” se ivi pentru a fi cumpănit.

Will îşi ridică privirea de la cărţile-giuvaieruri şi se trezi în inima unui peisaj tropical. De ce? Unde? Apoi îşi aminti că, atunci (într-o altă viaţă) când intrase pentru prima dată în încăpere, observase deasupra bibliotecii o imagine în acuarele, mare şi urâtă. Între dune de nisip şi pâlcuri de palmieri se întindea un estuar care se lărgea pe măsură ce se îndepărta de mare, iar deasupra orizontului, pe cerul palid, se ridicau munţi enormi de nori. „Slăbuţ”, veni bolborosind cuvântul din vadurile mocirloase. Lucrarea aparţinea, în mod mai mult decât evident, unui amator nu prea talentat. Dar asta nu mai avea acum nicio importanţă, pentru că peisajul încetase să mai fie o pictură şi era acum subiectul unei picturi – un râu adevărat, o mare adevărată, nisip adevărat lucind în lumina soarelui, copaci adevăraţi profilaţi pe un cer adevărat. Adevărat la puterea *n*, adevărat până la limita absurdului. Şi acest râu adevărat care se îmbina cu o

mare adevărată era propria lui fiinţă absorbită de Dumnezeu. „Dumnezeu”, între ghilimele? întrebă o bulă ironică. Sau Dumnezeu (!), într-un sens modernist, pickwickian? Will clătină din cap. Răspunsul era Dumnezeu pur şi simplu – Dumnezeu cel în care nu era cu putinţă să crezi, dar care era în mod evident realitatea cu care se confrunta. Şi totuşi, acest râu era tot un râu, această mare, Oceanul Indian. Nu altceva în straie pestriţe. Toate astea de-a dreptul, fără echivoc. Însă, în acelaşi timp, Dumnezeu, fără echivoc.

— Unde eşti acum? întrebă Susila.

Fără a întoarce capul în direcţia ei, Will îi răspunse:

— În rai, bănuiesc, şi arătă înspre peisaj.

— *Tot* în rai? Când ai de gând să te cobori şi pe-aici pe jos?

O altă bulă a memoriei apăru din vadurile mocirloase.

— ”Ceva cu mult mai profund contopit, al cărui sălaş e lumina”[123] – a ceva sau altceva.

— Însă Wordsworth mai vorbea şi despre muzica tristă a umanităţii.

— Din fericire, spuse Will, nu există reprezentanţi ai umanităţii în acest peisaj.

— Nici măcar vreun animal, adăugă ea, râzând uşor. Doar nori şi legume care arată înşelător de inocente. Iată de ce ai face bine să te uiţi pe podea.

Will îşi coborî privirea. Desenul lemnului de pe scândurile podelei forma un râu cafeniu, iar râul cafeniu

[123] William Wordsworth, vers din poezia *Tintern Abbey*.

era un vârtej, diagrama continuă a vieţii divine a lumii. În centrul acestei diagrame se afla piciorul său drept, gol sub baretele sandalei şi, surprinzător de tridimensional, precum piciorul din marmură, dezvăluit de lumina lanternei, a vreunei statui eroice. „Scânduri”, „desen”, „picior” – prin sporovăiala cuvintelor explicative, misterul îi întorcea privirea, de nepătruns şi totuşi, în mod paradoxal înţeles. Înţeles cu acea înţelegere lipsită de cunoaştere, în faţa căreia, în ciuda obiectelor percepute şi a numelor amintite, era încă deschis.

Deodată, prinse cu coada ochiului imaginea fugară a unei mişcări rapide, precipitate. Deschiderea către fericire şi înţelegere era totodată, îşi dădu el seama, o deschidere către teroare, către neînţelegere totală. Aidoma unei creaturi ciudate aciuată în pieptul lui şi zbătându-se cu nelinişte, inima începu să-i bată cu o violenţă care-l făcu să tremure. Cuprins de siguranţa hidoasă cum că urma să se-ntâlnească cu Groaza Absolută, Will întoarse capul şi privi.

— E una din şopârlele de casă ale lui Tom Krishna, îl linişti Susila.

Lumina era mai strălucitoare ca niciodată; dar strălucirea îşi schimbase zodia. O lucire de o răutate malefică radia din fiecare solz gri-verzui de pe spinarea creaturii, din ochii de obsidian şi din pulsarea gâtlejului roşu-aprins, din marginile blindate ale nărilor şi din gura ca o despicătură. Se îndepărtă. Degeaba. Groaza Absolută strălucea cu forţă din orice lucru pe care-l privea.

Compoziţiile cubistului mistic se transformaseră în maşinării complicate menite a nu face nimic fără rea voinţă. Peisajul tropical prin intermediul căruia Will resimţise uniunea fiinţei sale cu fiinţa lui Dumnezeu – era acum, în acelaşi timp, şi cel mai greţos oleograf victorian, şi realitatea iadului. Pe rafturile lor, şirurile de cărţi-giuvaieruri străluceau cu intensitatea a mii de waţi de întuneric vizibil. Şi cât de ieftine deveniseră aceste giuvaieruri ale abisului, cât de nedescris de vulgare! Acolo unde fuseseră aur, perle şi pietre preţioase, erau acum doar podoabe pentru bradul de Crăciun, doar scânteierea goală a plasticului şi a staniolului poleit. Totul pulsa încă de viaţă, dar de viaţa unui subsol cu mărfuri la preţ redus, nemărginit de sinistră. Şi asta era ceea ce afirma acum muzica, faptul că Omnipotenţa crea la nesfârşit un Woolworth[124] cosmic înţesat de orori produse în masă. Orori ale vulgarităţii şi orori ale durerii, ale cruzimii şi ale lipsei de gust, ale imbecilităţii şi ale răutăţii deliberate.

— Nu-i un geko, o auzi pe Susila vorbind, nu-i una din şopârlele noastre mici de casă. E una străină, mai mare, venită de-afară, una din specia vampirilor. Nu că ar suge sânge, bineînţeles. Doar că au gâtlejul roşu şi se înroşesc la faţă atunci când se agită. De aici le vine numele ăsta tâmpit. Priveşte! Uite-o!

Will privi iarăşi în jos. Nefiresc de reală, oroarea solzoasă cu ochii ei negri şi goi, cu gura de ucigaş, cu

[124] Companie americană, lanţ de magazine care comercializează marfă diversă, la preţ redus. La origine, a grupat magazine cu preţ unic.

gâtlejul roşu ca sângele, pulsând, în vreme ce restul corpului zăcea întins pe podea, ţeapăn ca moartea, se afla acum la mai puţin de cincisprezece centimetri de piciorul lui.

— Şi-a văzut cina, spuse Susila. Priveşte în stânga ta, la marginea rogojinei.

Will întoarse capul.

— *Gongylus gongyloides*, continuă ea. Îţi aduci aminte?

Da, îşi aducea aminte. Călugăriţa care se aşezase pe patul lui. Însă asta s-a întâmplat într-o altă existenţă. Ceea ce văzuse atunci a fost doar o insectă care arăta destul de ciudat. Ceea ce vedea acum era o pereche de monştri lungi de câţiva centimetri, de-a dreptul înfricoşători, pe punctul de a se împerechea. Paloarea lor albăstruie era acoperită de dungi şi vinişoare roz, iar aripile care fâlfâiau continuu, precum petalele în adierea vântului, erau întunecate la margini de un violet intens. O imitaţie a unor flori. Dar siluetele insectelor nu se puteau distinge. Iar acum până şi culorile florale suferiseră o schimbare. Acele aripi tremurătoare erau prelungirile a două şmecherii strălucitor emailate din subsolul unui magazin cu mărfuri la preţ redus, două machete mici ale unui coşmar, două maşinării miniaturale ale copulaţiei. Şi acum, una din maşinăriile de coşmar, femela, îşi întorsese capul mic şi turtit, numai gură şi ochi bulbucaţi, la capătul celuilalt gât lung – îl întorsese şi (Doamne sfinte!) începuse să devoreze capul maşinăriei masculine. Mai

întâi a fost mestecat un ochi purpuriu, apoi jumătate din faţa albăstruie. Ceea ce mai rămăsese din cap căzu la pământ. Nesusţinând greutatea ochilor şi a fălcilor, gâtul retezat se agita sălbatic. Maşinăria femelă apucă ciotul năclăit, îl prinse şi, în vreme ce masculul fără cap continua fără întrerupere parodia lui Ares în braţele Afroditei, îl mesteca metodic.

Cu colţul ochiului, Will prinse imaginea fugară a altei mişcări grăbite, îşi întoarse brusc capul şi zări la timp şopârla care se târa înspre piciorul lui. Mai aproape, mai aproape. Îşi feri privirea cu groază. Ceva îi atinse degetele de la picioare şi-i străbătu talpa gâdilându-l. Gâdilatul încetă; însă simţea o mică greutate pe picior, o atingere uscată, solzoasă. Voia să ţipe; dar vocea îi dispăruse şi, atunci când încercă să se mişte, muşchii refuzară să-l asculte.

Ieşită din timp, muzica ajunsese la Presto din final. Groaza în pas de marş vioi, groaza în costum de bal rococo, dominând dansul.

Absolut nemişcată în afara pulsaţiei din gâtlejul roşu, grozăvenia solzoasă de pe interiorul tălpii stătea, fixându-şi prada predestinată cu nişte ochi lipsiţi de expresie. Înlănţuite, cele două machete de coşmar fremătau ca două petale bătute de vânt şi erau scuturate spasmodic de agoniile simultane ale morţii şi copulaţiei. Se scurse un secol în afara timpului; măsură după măsură, dansul mic şi sprinţar al morţii continua la nesfârşit. Deodată, simţi pe piele zgârietura unor gheare micuţe. Vampirul

coborâse târându-se de pe talpa piciorului, pe podea. Pentru o bucată de vreme cât o viaţă, zăcu acolo complet nemişcat. Apoi, cu o viteză incredibilă, ţâşni peste scânduri până pe rogojină. Gura ca o despicătură i se deschise şi se închise la loc. Ieşindu-i dintre fălcile care ciofăiau, marginea unei aripi de nuanţă violet fâlfâia încă precum o petală de orhidee în bătaia vântului; o pereche de picioare se agitară sălbatic o clipă, apoi dispărură.

Will tresări şi închise ochii; dar dincolo de graniţa dintre lucrurile resimţite şi lucrurile amintite, imaginate, groaza îl urmărea. În strălucirea fluorescentă a luminii lăuntrice, o coloană infinită de insecte lucind ca poleiala şi reptile scânteietoare mărşăluia în diagonală, de la stânga la dreapta, ieşite din vreun izvor ascuns, coşmaresc, înspre un măcel neştiut şi monstruos. Milioane de *Gongylus gongyloides* şi, în mijlocul lor, nenumărate şopârle-vampir. Să mănânci şi să fii mâncat – la nesfârşit.

Şi în tot acest răstimp – vioară, flaut şi clavecin; ultimul Presto al celui de-al patrulea Concert Brandenburgic continua să mărşăluiască atemporal. Ce marş drăgălaş, rococo al morţii! Stâng, drept; stâng, drept... Dar care era cuvântul de comandă pentru hexapode? Şi, dintr-odată, nu au mai fost hexapode; au devenit bipede. Coloana nesfârşită a insectelor se transformase brusc într-o coloană nesfârşită de soldaţi. Mărşăluind aşa cum văzuse Cămăşile Brune măşăluind prin Berlin, cu un an înaintea războiului. Erau mii şi mii, flamurile lor fluturau, uniformele scânteiau în strălucirea infernală, ca nişte

excremente scăldate în lumină. Nenumăraţi precum insectele, şi fiecare dintre ei mişcându-se cu precizia unei maşinării, cu docilitatea perfectă a unui câine dresat. Şi chipurile, chipurile! Le văzuse în prim-planurile buletinului de ştiri german şi iată-le din nou, nefiresc de reale, tridimensionale şi vii. Chipul monstruos al lui Hitler, cu gura căscată, răcnind. Şi apoi chipurile ascultătorilor pestriţi. Chipuri uriaşe, idioate, tâmp receptive. Chipuri de somnambuli cu ochi larg deschişi. Chipuri de tineri îngeri nordici, pierduţi în viziune extatică. Chipuri de sfinţi baroci care sunt cuprinşi de extaz. Chipuri de îndrăgostiţi în prag de orgasm. Un Neam, Un Tărâm, Un Conducător. Uniune cu unitatea unui roi de insecte. Înţelegere lipsită de cunoaştere a nonsensului şi a diabolismului. Apoi, aparatul de filmat al buletinului de ştiri se mutase în fundal, la şirurile strânse, svasticile, fanfarele, la hipnotizatorul care zbiera cocoţat la tribună. Şi iată încă o dată, în strălucirea puternică a luminii lăuntrice, coloana cafenie precum a insectelor mărşăluind la nesfârşit pe acordurile acestei muzici de groază rococo. Înainte, soldaţi nazişti! Înainte, marxişti! Înainte, soldaţi creştini şi musulmani! Înainte, fiecare popor ales, fiecare cruciat şi luptător al războiului sfânt. Înainte, spre nefericire, spre răutate, spre moarte. Şi deodată Will se trezi uitându-se la ce avea să devină coloana mărşăluindă atunci când urma să ajungă la destinaţie – mii de cadavre în noroiul coreean, nenumărate grămezi de gunoi împrăştiate prin deşertul african. Iar aici (pentru că scena continua să se

schimbe cu o viteză şi o precizie uluitoare), aici se aflau cele cinci trupuri pătate de muşte pe care le văzuse cu doar câteva luni în urmă, cu feţele întoarse în sus şi gâturile despicate, în curtea unei ferme algeriene. Aici se afla, venită dintr-un trecut de acum aproape douăzeci de ani, bătrâna, moartă şi goală puşcă, dintre dărâmăturile casei cu stucaturi din St. John's Wood. Şi iată, fără nicio legătură, dormitorul lui gri cu galben, cu reflexia, în oglinda de pe uşa şifonierului, a două trupuri palide, al lui şi al lui Babs, împreunându-se frenetic, în acompaniamentul amintirilor lui legate de înmormântarea lui Molly şi al acordurilor, transmise la radio Stuttgart, ale muzicii din *Parsifal*, din Vinerea Mare.

Scena se schimbă din nou şi, înconjurată de stele de poleială şi lămpi decorate cu zâne, chipul mătuşii Mary zâmbi vesel înspre Will şi apoi se transformă sub privirea lui în chipul străinei plângăcioase, răutăcioase care-i luase locul în timpul ultimelor săptămâni îngrozitoare de dinaintea transformării finale în gunoi. O aură de iubire şi bunătate şi apoi se trăsese storul, se închisese oblonul, se învârtise cheia în broască şi iată-i – ea la cimitir, iar el în temniţa lui privată, condamnat la izolare şi, într-o bună dimineaţă oarecare, la moarte. Agonia din Subsolul cu Produse la Preţ Redus. Crucificarea printre ornamentele bradului de Crăciun. În afară sau înăuntru, cu ochii deschişi sau cu ochii închişi, nu exista scăpare.

Fără scăpare, murmură el, şi cuvintele confirmară realitatea, transformând-o într-o certitudine hidoasă care

se tot căsca, se tot adâncea în profunzimi succesive de vulgarităţi perverse, în iaduri succesive de suferinţă profund inutilă.

Şi această suferinţă (îl năpădi cu forţa unei revelaţii), această suferinţă nu numai că era inutilă; dar mai era şi cumulativă, mai era şi autogeneratoare. În mod sigur, înspăimântător de sigur, aşa cum li se întâmplase lui Molly, mătuşii Mary şi tuturor celorlalţi, moartea va veni şi la el. Va veni pentru el, dar niciodată pentru această frică, acest dezgust bolnăvicios, pentru aceste biciuiri ale remuşcării şi silei faţă de sine. Nemuritoare în inutilitatea ei, suferinţa va continua pe vecie. În toate celelalte privinţe, totul era grotesc, neruşinat de finit. Nu şi în privinţa suferinţei. Acest boţ învârtoşat, întunecat şi mic, pe care-l numesc „eu” era capabil să sufere la nesfârşit şi, în ciuda morţii, suferinţa ar continua pe vecie. Durerile vieţii şi durerile morţii, rutina agoniilor succesive în subsolul produselor la preţ redus şi crucificarea finală în strălucire ştească, de poleială şi plastic ordinar – vor exista întotdeauna, reverberând, mereu amplificate. Iar durerile nu puteau fi împărtăşite, izolarea era completă. Conştiinţa faptului că existai era o conştiinţă a faptului că erai întotdeauna singur. La fel de singur în alcovul lui Babs pe cât de singur fusesei cu durerea ta de ureche sau cu braţul rupt, pe cât de singur ai fi într-o formă finală de cancer, singur, atunci când credeai că totul s-a sfârşit, cu nemurirea suferinţei.

Era conştient dintr-odată că se întâmpla ceva cu muzica. Tempoul se schimbase. *Rallentando.* Era sfârşitul. Sfârşitul a tot, pentru toţi. Micul dans vioi al morţii îi ademenise pe participanţii mărşăluitori până la marginea stâncii. Şi acum iată-i, se legănau nesiguri, pe muchie. *Rallentando, rallentando.* Căderea mortală, căderea în moarte. Şi punctual, inevitabil, apărură şi cele două acorduri anticipate, împlinirea, dominanta plină de aşteptări, şi apoi, *finis*, tonica sonoră, lipsită de echivoc. Se auzi o zgârietură, un clic ascuţit, şi apoi tăcere. Prin fereastra deschisă, Will auzea broaştele din depărtare şi zumzetul ascuţit, monoton al zgomotelor insectelor. Şi totuşi, într-un fel misterios, liniştea rămânea netulburată. Ca muştele într-o bucată de chihlimbar, sunetele rămâneau prinse într-o linişte transparentă pe care nu aveau puterea s-o distrugă sau măcar s-o modifice şi faţă de care rămâneau complet lipsite de relevanţă. În afara timpului, dintr-o treaptă de intensitate într-alta, tăcerea se adâncea. Tăcerea la ambuscadă, o tăcere la pândă, conspirativă, incomparabil mai sinistră decât micul marş rococo, groaznic, al morţii care o precedase. Acesta era abisul până la a cărui margine muzica îl ademenise. Până la margine şi acum dincolo de margine, în această tăcere veşnică.

— Suferinţă infinită, şopti el. Şi nu poţi vorbi, nu poţi nici măcar ţipa.

Un scârţâit de scaun, un foşnet de mătase şi Will simţi pe faţă adierea mişcării, apropierea unei prezenţe umane.

În spatele pleoapelor închise era oarecum conştient de faptul că Susila îngenunchea în faţa lui. O clipă mai târziu, îi simţi mâinile atingându-i faţa – palmele ei pe obrajii lui, degetele ei pe tâmplele lui.

Ceasul din bucătărie scoase un bâzâit uşor, apoi începu să bată ora. Unu, doi, trei, patru. Afară în grădină, câte o adiere sporadică şoptea intermitent printre frunze. Un cocoş cântă şi, o clipă mai târziu, de foarte departe, veni un alt cântec drept răspuns şi, aproape simultan, un altul şi un altul. Apoi un răspuns la răspunsuri şi încă şi mai multe răspunsuri înapoi. Un contrapunct al provocărilor provocate, al sfidărilor sfidate. Iar acum, un alt fel de voce se alătură corului. Articulată, dar neomenească. „Atenţiune”, striga aceasta printre cântecele cocoşilor şi zgomotele insectelor. „Atenţiune. Atenţiune. Atenţiune”.

— Atenţiune, repetă Susila; şi, în vreme ce ea vorbea, Will simţi cum degetele ei începeau să i se mişte peste frunte. Uşor, uşor, de la sprâncene până în păr, de la fiecare tâmplă până la punctul dintre ochi. În sus şi-n jos, dintr-o parte în alta, alinând contracţiile minţii, netezind brazdele uimirii şi ale durerii. Atenţie la *asta*, zise ea şi spori apăsarea palmelor sale pe pometii obrajilor lui, a vârfurilor degetelor deasupra urechilor. La *asta*, repetă ea. La clipa de *acum.* La faţa ta între mâinile mele amândouă. Apăsarea se slăbi, degetele începuă să se mişte din nou peste frunte.

„Atenţiune”. Printr-o împletire neregulată de cucuriguri, îndemnul era repetat cu insistenţă. „Atenţiune. Atenţiune. Aten...” Vocea neomenească se frânse la mijlocul cuvântului.

Atenţiune la mâinile ei pe faţa lui? Sau atenţiune la această strălucire orbitoare şi înspăimântătoare a luminii lăuntrice, la acest vârtej de stele de poleială şi plastic şi, prin barajul vulgarităţii, la acest morman de gunoi care fusese odată Molly, la oglinda din bordel, la toate acele cadavre nenumărate din noroi, din ţărână, din moloz. Şi uite din nou milioanele de şopârle şi de *Gongylus gongyloides*, uite şi coloanele care mărşăluiesc, feţele vrăjite ale îngerilor nordici, ascultând cu devoţiune.

— Atenţiune, începu să strige din nou pasărea minah din partea cealaltă a casei. Atenţiune.

Will clătină din cap.

— Atenţiune la ce?

— La *asta*. Şi Susila-şi înfipse unghiile în pielea frunţii lui. *Asta.* Aici şi acum. Şi nu există nimic mai romantic decât suferinţa şi durerea. Este doar senzaţia produsă de unghii. Şi chiar dacă ar fi mult mai rău, nu ar dura pe vecie sau la infinit. Nimic nu e veşnic, nimic nu e infinit. În afară, poate, de Natura Buddha.

Ea îşi mişcă mâinile şi atingerea nu mai era acum cu unghiile, ci cu pielea. Vârfurile degetelor alunecau uşor, coborându-i peste sprâncene şi, foarte uşor, se opri pe pleoapele închise. În primul moment când tresări, Will se sperie de moarte. Se pregătea oare să-i scoată ochii?

Rămase acolo, pregătit ca la prima ei mişcare să-şi dea capul pe spate şi să sară în picioare. Dar nu se întâmplă nimic. Încetul cu încetul, temerile sale dispărură; senzaţia acestui contact intim, neaşteptat, potenţial periculos, persista. O senzaţie atât de acută şi, pentru că ochii erau în mod absolut vulnerabili, atât de covârşitoare, încât nu mai dădea atenţie luminii lăuntrice sau grozăviilor şi vulgarităţilor scoase la iveală de aceasta.

— Fii atent, şopti ea.

Dar era imposibil să *nu* fii atent. Totuşi, blând şi delicat, degetele ei scormoniseră până în adâncurile conştiinţei lui. Şi cât de intens vii, observa el acum, erau acele degete! Ce căldură stranie şi înţepătoare izvora din ele!

— E ca un curent electric, se minună el.

— Însă din fericire, spuse ea, firele nu transportă niciun mesaj. Atingi şi, prin actul atingerii, eşti atins. Comunicare totală, dar fără să se comunice nimic. Doar un schimb de viaţă, atâta tot. După o pauză, Susila continuă: Îţi dai seama, Will, că în tot timpul cât am stat aici – în cazul tău, în toate secolele astea, în toate eternităţile acestea – nu te-ai uitat la mine nici măcar o dată? Nici măcar o dată. Ţi-e teamă de ceea ce ai putea vedea?

El cugetă asupra întrebării şi, în final, dădu din cap.

— Poate că asta era, spuse el. Teama de a vedea ceva în care ar trebui să mă implic, în legătură cu care ar trebui să fac ceva.

— Aşa că te-ai agăţat de Bach, de peisaje şi de Lumina Pură a Neantului.

— La care nu mă mai laşi să mă uit, se plânse el.

— Pentru că Neantul nu-ţi va face prea mult bine dacă nu vezi lumina din *Gongylus gongyloides. Şi* din oameni, adăugă ea. Ceea ce este câteodată mult mai greu.

— Greu? Se gândi la coloanele nesfârşite care mărşăluiau, la trupurile din oglindă, la toate celelalte leşuri cu faţa îngropată în noroi şi dădu din cap. E imposibil.

— Nu, nu imposibil, insistă ea. *Sunyata* presupune *karuna.* Neantul este lumină; dar este şi compasiune. Contemplativii lacomi vor să posede lumina fără să se mai sinchisească de compasiune. Oamenii mai curând buni încearcă să arate compasiune şi refuză să se sinchisească de lumină. Ca de obicei, este o chestiune de a lua ce-i mai bun din două lumi. Iar acum, adăugă ea, e timpul să deschizi ochii şi să vezi cum arată cu adevărat o fiinţă umană.

Vârfurile degetelor se mişcară în sus, de la pleoape înspre frunte, se mişcară lateral înspre tâmple, coborâră pe obraji, spre colţurile grumazului. O clipă mai târziu le simţi atingerea pe propriile-i degete, iar ea-i ţinea mâinile amândouă în mâinile ei.

Will deschise ochii şi, pentru prima dată de când luase medicamentul-*moksha*, se trezi privind-o de-a dreptul în faţă.

— Doamne Dumnezeule, şopti el în cele din urmă.

Susila râse.

— E tot atât de rău ca la şopârla-vampir? întrebă ea.

Dar nu era ceva de luat în glumă. Will clătină din cap iritat şi continuă să privească. Orbitele ochilor erau misterios umbrite şi, în afara unui arc de lumină de pe pometele obrazului, tot aşa îi era şi partea dreaptă a feţei. Partea stângă lucea puternic cu o aureolă vie, aurie – nefiresc de strălucitoare, însă cu o strălucire care nu era nici văpaia obişnuită şi sinistră a întunericului vizibil, nici incandescenţa extatică revelată în zorii îndepărtaţi ai eternităţii –, în spatele pleoapelor sale închise, ca atunci când deschisese ochii asupra cărţilor-giuvaieruri, asupra compoziţiilor cubiştilor mistici, asupra peisajului transfigurat. Ceea ce vedea acum era paradoxul contrariilor indisolubil îngemănate, al luminii strălucind din întuneric, al întunericului din însăşi inima luminii.

— Nu este soarele, spuse el într-un târziu, şi nu este nici Chartres. Nici subsolul infernal cu produse la preţ redus, slavă Domnului, sunt toate la un loc şi poţi fi recunoscută, iar eu pot fi recunoscut – deşi, nu mai e nevoie să spun, amândoi suntem complet diferiţi. Tu şi cu mine pictaţi de Rembrandt amplificat de cinci mii de ori. Tăcu un moment; apoi, dând din cap drept confirmare a ceea ce tocmai spusese, continuă: Da, asta este. Soarele din Chartres şi apoi vitraliile din subsolul produselor la preţ redus. Iar subsolul acesta este şi camera de tortură, lagărul de concentrare, morga cu podoabe pentru bradul de Crăciun. Şi acum subsolul cu produse la preţ redus se

transformă, ia ceva din Chartres şi o felie de soare, iar rezultatul ia forma asta – tu şi eu, pictaţi de Rembrandt. Ţi se pare coerent?

— Perfect coerent, îl asigură ea.

Dar Will era prea preocupat s-o contemple, ca să mai fie în stare să dea prea multă atenţie vorbelor ei.

— Eşti incredibil de frumoasă, spuse el în cele din urmă. Dar n-ar conta nici dacă ai fi incredibil de urâtă; tot ai fi un Rembrandt-însă-de-cinci-mii-de-ori-mai-intens. Frumoasă, frumoasă, repetă el. Şi totuşi nu vreau să mă culc cu tine. Nu, asta nu-i adevărat. Mi-ar plăcea să mă culc cu tine. Chiar foarte mult. Dar mi-e perfect indiferent dacă n-o fac niciodată. Voi continua să te iubesc – să te iubesc în felul în care se presupune că iubeşti oamenii dacă eşti creştin. Iubirea, repetă el, *iubirea.* E unul dintre cuvintele acelea murdare. „Îndrăgostit”, „a face dragoste” – astea sunt în regulă. Dar „iubire” pur şi simplu – asta e o obscenitate N-aş putea s-o pronunţ. Însă acum, acum... Zâmbi şi clătină din cap. Crezi sau nu, acum înţeleg ce înseamnă când se spune „Dumnezeu este iubire”. Ce nonsens evident. Şi totuşi, se întâmplă să fie adevărat. Între timp, văd chipul tău extraordinar, spuse el aplecându-se înainte, ca să-l privească mai de-aproape. Ca şi cum te-ai uita într-un glob de cristal, adăugă el fără să-i vină a crede. Mereu ceva nou. Nu-ţi poţi imagina...

Însă ea *putea* să-şi imagineze.

— Nu uita, spuse ea, am trecut şi eu prin asta.

— Te-ai uitat la chipurile oamenilor?

Susila dădu din cap.

— La mine însămi în oglindă. Şi, bineînţeles, la chipul lui Dugald. Doamne, ultima dată când am luat medicamentul-*moksha* împreună! A început prin a arăta ca un erou venit dintr-o mitologie imposibilă – a indienilor din Islanda, a vikingilor din Tibet. Şi apoi, fără de veste, s-a transformat în Maitreya Buddha[125]. În mod evident, fără echivoc, Maitreya Buddha. Ce strălucire! O mai văd încă...

Tăcu şi dintr-o dată Will se trezi uitându-se la Întruchiparea Doliului cu şapte suliţe înfipte în inimă. Citind semnele durerii în ochii ei întunecaţi, în colţurile gurii cu buze pline, înţelese că rana fusese aproape mortală şi, cu un junghi în inimă, că era încă deschisă, încă sângerândă. Îi strânse mâinile. Nu exista nimic, bineînţeles, ce ar fi putut rosti, nici cuvinte, nici consolări filosofice – doar acest mister împărtăşit al atingerii, doar această comunicare de la piele la piele, de o infinitate fluidă.

— Unii pot aluneca atât de uşor înapoi, spuse ea într-un final. Mult prea uşor. Şi mult prea des. Respiră adânc şi-şi îndreptă umerii.

În faţa ochilor lui, chipul, trupul întreg suferiră o altă transformare. Exista destulă putere, vedea el, în acea siluetă micuţă, cât să ţină piept oricărei suferinţe; o voinţă pe măsura tuturor suliţelor cu care soarta ar putea-o străpunge. Aproape ameninţătoare în seninătatea ei

[125] Un Buddha al viitorului, care va apărea în al cincilea ciclu pământesc aducând cu sine pacea, fericirea şi liniştea interioară.

plină de hotărâre, o zeiţă circeeană întunecată îi luase locul acelei Mater Dolorosa. Îl năpădiră amintirile legate de vocea liniştită care povestea atât de irezistibil despre lebede şi catedrale, despre nori şi ape liniştite. Şi în timp ce-şi amintea, chipul de dinaintea lui părea să strălucească de conştiinţa triumfului. Putere, putere înnăscută – îi văzu expresia, îi simţi prezenţa formidabilă şi se retrase din faţa ei.

— Cine *eşti*? şopti el.

Ea îl privi o clipă fără să vorbească; apoi, zâmbind vesel, spuse:

— Nu fi atât de speriat. *Nu* sunt o insectă călugăriţă.

Îi întoarse zâmbetul; întoarse zâmbetul unei fete care râdea, dezvăluind o slăbiciune pentru sărutări şi sinceritatea de a le cere.

— Slavă Domnului! spuse el, iar dragostea care se retrăsese cu teamă îl năpădi într-un val de fericire.

— Slavă, pentru ce?

— Pentru că ţi-a dat harul senzualităţii.

Ea zâmbi din nou.

— Aşadar secretul *acela* a ieşit la iveală.

— Toată acea putere, spuse el, toată acea voinţă admirabilă, teribilă! Ai fi putut fi Lucifer. Dar din fericire, în mod providenţial... Îşi desprinse mâna dreaptă şi cu vârful arătătorului întins îi atinse buzele. Harul binecuvântat al senzualităţii a fost salvarea ta. *Pe jumătate* salvarea ta, explică el, amintindu-şi freneziile dezgustătoare, lipsite de dragoste, din alcovul roz, *una*

dintre salvările tale. Pentru că, bineînţeles, mai e un lucru, cunoaşterea a ceea ce eşti de fapt. Tăcu un moment. Maria cu suliţe înfipte-n inimă, continuă el, şi Circe, şi Ninon de Lenclos[126] şi acum – cine? Cineva precum Juliana din Norwich[127] sau Caterina din Geneva[128]. Eşti cu adevărat toţi oamenii aceştia?

— Plus o idioată, îl asigură ea. Plus o mamă destul de îngrijorată şi nu foarte eficientă. Plus o mironosiţă mică şi visătoare cu ochii deschişi, ca pe vremea când eram copil. Plus, eventual, bătrâna muribundă care m-a privit din oglindă, ultima dată când am luat medicamentul-*moksha* împreună. Şi apoi Dugald a privit şi a văzut cum avea să fie *el* peste alţi patruzeci de ani. În mai puţin de o lună, adăugă ea, a murit.

Unii pot aluneca prea uşor înapoi, prea des înapoi... Pe jumătate cufundată într-o întunecare misterioasă, pe jumătate scăldată într-o lumină aurie, faţa ei se preschimbase încă o dată într-o mască a suferinţei. În orbitele lor întunecate, ochii erau închişi, vedea el. Se retrăsese în alt timp şi era singură, altundeva, cu suliţele

---

[126] Ninon de Lenclos (1620-1705), una dintre cele mai controversate figuri ale scenei artistice şi mondene ale Parisului secolului al XVII-lea, recunoscută pentru legăturile sale cu personalităţi celebre ale momentului, pentru a-l fi susţinut pe Molière şi pentru moştenirea lăsată tânărului François Marie Arouet, viitorul Voltaire.

[127] Juliana din Norwich (sec. XIV-XV), mistică engleză, canonizată de Biserica Catolică. Autoare a unui manuscris intitulat *Şaisprezece revelaţii ale Iubirii divine*.

[128] Caterina din Geneva (1447-1510), mistică şi sfântă recunoscută de Biserica Catolică, admirată pentru grija purtată celor bolnavi şi nevoiaşi.

şi rana ei deschisă. Afară, cocoşii cântau iarăşi, şi o a doua pasăre minah îşi începuse apelul la compasiune, cu o jumătate de ton mai înalt decât primul.

— *Karuna.*

— Atenţiune. Atenţiune.

— *Karuna.*

Will îşi ridică mâna încă o dată şi îi atinse buzele.

— Auzi ce spun?

Trecu mult timp până ca ea să răspundă. Apoi, ridicându-şi mâna, Susila apucă degetul lui întins şi îl apăsă cu putere de buza ei de jos.

— Mulţumesc, spuse ea şi deschise ochii din nou.

— De ce să-mi mulţumeşti mie? *Tu* m-ai învăţat ce să fac.

— Iar acum tu eşti cel care trebuie să-ţi înveţi profesorul.

Păsările minah strigau „*Karuna*”, „Atenţiune”, ca o pereche de guru rivali, fiecare promovându-şi marca de spiritualitate; apoi, pe măsură ce-şi eclipsau una alteia înţelepciunea într-o competiţie acerbă, „Runattenshkarattunshon”. Proclamând faptul că el era proprietarul veşnic potent al tuturor femelelor, învingătorul invincibil al oricărui pretendent închipuit la bărbăţie, un cocoşel din grădină îşi proclamă ascuţit divinitatea.

Un zâmbet se ivi pe masca suferinţei; din lumea sa intimă, a suliţelor şi a amintirilor, Susila se întorsese în prezent.

— ”Cu-cu-ri-gu”, spuse ea. Cât îl iubesc! E exact ca Tom Krishna atunci când le cere tuturor oamenilor să-i pipăie muşchii. Toate acele păsări minah absurde, care repetă atât de exact sfatul bun pe care ele nu-l pot înţelege, sunt la fel de adorabile ca micul meu cocoş.

— Dar celălalt fel de bipede? întrebă el. Specia mai puţin adorabilă.

În loc de răspuns, ea se aplecă înainte, îl prinse de părul din frunte şi, trăgându-i capul în jos, îl sărută pe vârful nasului.

— Acum e timpul să-ţi mişti picioarele, spuse ea.

Ridicându-se în picioare, îi întinse mâna. El o luă, iar ea-l trase, ridicându-l de pe scaun.

— Cântec negativist de cocoş şi antiînţelepciune papagalicească, spuse Susila. După asta se dau în vânt unii care aparţin celuilalt fel de bipede.

— Ce-mi garantează că nu mă voi întoarce la voma mea?

— Probabil că aşa se va întâmpla, îl asigură ea voioasă. Dar tot atât de probabil e că nu te vei mai întoarce la asta.

Simţiră o mişcare grăbită la picioarele lor.

Will râse.

— Uite-aşa dispare sărmana mea târâtoare-incarnare a răului.

Ea îi luă mâna şi împreună merseră până la fereastra deschisă. Vestind apropierea grabnică a zorilor, un vânt uşor foşnea din când în când coroanele palmierilor. Sub

ei, cu rădăcinile invizibile înfipte în pământul umed, cu miros înţepător, se afla o tufă de hibiscus – o abundenţă sălbatică de frunze lucioase şi strălucitoare şi de pâlnioare roşu-aprins, conturate din bezna dublă a nopţii şi dintre copacii arcuiţi de o rază de lumină a lămpii din cameră.

— Nu-i posibil, spuse el fără să-i vină a crede. Se întorsese iarăşi la Dumnezeul-paisprezece-iulie.

— Nu-i posibil, aprobă ea. Dar, ca orice altceva din univers, se întâmplă să fie adevărat. Iar acum că în sfârşit mi-ai recunoscut existenţa, îţi voi da voie să te uiţi în propria ta inimă.

El rămase nemişcat, privind, privind printr-o succesiune atemporală de intensităţi amplificate şi de semnificaţii din ce în ce mai profunde. Ochii i se umplură de lacrimi care i se rostogoliră pe obraji. Îşi scoase batista şi şi le şterse.

— Nu mă pot abţine, se scuză el.

Nu se putea abţine pentru că nu exista alt mod în care să-şi poată exprima mulţumirea. Mulţumirea pentru privilegiul de a fi în viaţă şi de a fi martorul acestui miracol, de a fi, într-adevăr, mai mult decât martor – un partener, un aspect al acestuia. Mulţumirea pentru aceste haruri de fericire scăldată în lumină şi înţelegere lipsită de cunoaştere. Mulţumirea de a fi în acelaşi timp în uniune cu unitatea divină şi, totuşi, o creatură muritoare printre alte creaturi muritoare.

— De ce plângem atunci când suntem recunoscători? spuse el în timp ce-şi punea batista deoparte. Dumnezeu ştie. Dar o facem. O bulă de amintire ţâşni din noroiul lecturilor trecute: „Recunoştinţa este însuşi raiul”[129], cită el. Părea curată tâmpenie! Însă văd acum că Blake n-a descris decât un adevăr simplu. Chiar este raiul însuşi!

— Şi cu atât mai paradisiac, spuse ea, cu cât este un rai pe pământ şi nu un rai în ceruri.

În mod surprinzător, prin cântecul cocoşilor şi croncăneli, prin zgomotele insectelor şi duetul rivalilor guru, în depărtare se auzi sunetul unor împuşcături.

— Ce naiba-i asta? se miră ea.

— Doar nişte băieţi care se joacă cu artificii, răspunse el voios.

Susila clătină din cap:

— Nu încurajăm genul acela de artificii. Nici măcar nu avem aşa ceva.

De pe autostrada de dincolo de pereţii complexului se auzea din ce în ce mai tare vuietul unor vehicule grele care urcau în viteza întâi. Pe deasupra zgomotului, o voce, în acelaşi timp foarte sonoră şi piţigăiată, răgea ceva de neînţeles într-o portavoce.

În sălaşurile lor de umbre catifelate, frunzele erau ca aşchii de jad şi smarald şi, din miezul haosului lor de piatră strălucitoare, rubine fantastic sculptate iradiau în stele în cinci colţuri. Recunoştinţă, recunoştinţă. Ochii lui Will se umplură din nou de lacrimi.

---

[129] Citat aparţinându-i lui William Blake.

Frânturi din mugetele stridente se reuniră în cuvinte care puteau fi recunoscute. Fără să vrea, se trezi ascultând:

— Oameni ai Palei, auzi el, apoi vocea se sparse într-o lipsă de articulare amplificată. Piţigăială, muget, piţigăială şi apoi: Vă vorbeşte Raja... rămâneţi calmi... întâmpinaţi-i pe prietenii voştri de dincolo de strâmtoare...

Înţelese.

— E Murugan.

— Şi e însoţit de soldaţii Colonelului Dipa.

— Progres, spunea vocea nesigură şi agitată. Viaţă modernă... Apoi, trecând de la Sears şi Roebuck la Rani şi Koot Hoomi, vocea mai chiţăi: Adevăr, valori... spiritualitate autentică... petrol.

— Priveşte, spuse Susila, priveşte! Se îndreaptă spre complex.

Vizibile într-un spaţiu dintre două pâlcuri de bambuşi, razele unei procesiuni de lămpaşe străluciră o clipă pe obrazul stâng al marelui Buddha de piatră de lângă iazul cu lotuşi şi trecură mai departe.

— Tronul tatălui meu, arunca vorbele chiţăitul gigantic amplificat, unit cu tronul strămoşilor mamei mele... Două naţiuni surori care mărşăluiesc mai departe, mână în mână, spre viitor... Care vor fi cunoscute de-acum înainte drept Regatul Unit al Rendangului şi Palei... Cel dintâi prim-ministru al Regatului Unit, acel mare lider politic şi spiritual, Colonelul Dipa...

Procesiunea lămpaşelor dispăru în spatele unui şir lung de clădiri, iar behăiala stridentă se atenuă până la incoerenţă. Apoi luminile reapărură şi, încă o dată, vocea deveni articulată:

— Reacţionari! urla ea furioasă. Trădători ai principiilor revoluţiei permanente...

Îngrozită, Susila şopti:

— Se opresc la bungaloul doctorului Robert.

Vocea îşi rostise ultimul cuvânt, lămpaşele şi vuietul motoarelor se stinseră. În tăcerea întunecată şi grea de aşteptare, broaştele şi insectele îşi continuau monologurile fără noimă, păsările minah îşi repetau sfatul bun: „Atenţiune, *Karuna*”. Will îşi coborî privirea spre propriul rug aprins şi văzu Realitatea fundamentală a lumii şi propria lui fiinţă arzând în văpăile luminii pure care mai era totodată (cât de evident era acum!) şi compasiune – lumina pură în faţa căreia, ca toţi ceilalţi, şi el alesese întotdeauna să fie orb, compasiunea căreia îi preferase dintotdeauna torturile lui, îndurate sau aplicate, într-un subsol al produselor la preţ redus, siguranţele lui mizere, cu Babs cea plină de viaţă şi Molly cea muribundă în prim-plan, cu Joe Aldehyde la mijlocul distanţei şi, în fundalul îndepărtat, lumea mare a forţelor impersonale şi a cifrelor tot mai mari, ale paranoilor colective şi ale diabolismului organizat. Şi întotdeauna, pretutindeni, vor exista hipnotizatori urlători sau tăcuţi şi autoritari; iar în alaiul celor care oferă sugestii pentru ocârmuire, întotdeauna şi pretutindeni vor fi triburi de bufoni şi

precupeţi, mincinoşi de profesie, căutători de nimicuri amuzante. Condiţionate din leagăn, în permanenţă tulburate, vrăjite în mod sistematic, victimele lor în uniformă vor continua să mărşăluiască şi să contra-mărşăluiască ascultători, vor continua, întotdeauna şi pretutindeni, să ucidă şi să moară cu docilitatea perfectă a unor pudeli dresaţi. Şi totuşi, în ciuda refuzului pe de-a-ntregul justificat de a accepta un răspuns afirmativ, faptul rămâne şi va rămâne întotdeauna, va rămâne pretutindeni valabil – faptul că exista disponibilitate pentru inteligenţă chiar şi într-un paranoic, pentru dragoste, chiar şi într-un adorator al diavolului; faptul că esenţa oricărei fiinţe s-ar putea manifesta pe deplin într-un arbust înflorit, într-un chip uman; faptul că exista lumină şi că această lumină era tot compasiune.

Se auzi zgomotul unei singure împuşcături; apoi salva de împuşcături a unei puşti automate.

Susila îşi acoperi faţa cu mâinile. Tremura necontrolat.

El îşi trecu un braţ în jurul umerilor ei şi o îmbrăţişă strâns.

Munca unei sute de ani era distrusă într-o singură noapte. Şi totuşi, rămânea această realitate – realitatea sfârşitului durerii, la fel ca realitatea durerii.

Ambreiajele scârţâiră; unul după altul, motoarele duduiră punându-se în mişcare. Farurile se aprinseră şi, după un minut de manevrare zgomotoasă, maşinile începură să se mişte uşor înapoi, de-a lungul drumului pe care veniseră.

Megafonul urlă primele măsuri ale unei melodii dintr-un imn marţial şi în acelaşi timp lasciv, în care Will recunoscu imnul naţional al Rendangului. Apoi aparatul care reda imnul fu închis şi din nou se auzi Murugan:

— Vă vorbeşte Raja, anunţă vocea agitată.

După care, *da capo*, se auzi o repetare a discursului despre Progres, Valori, Petrol, Spiritualitate Adevărată. La fel de brusc ca înainte, procesiunea dispăru şi nu se mai auzi. O clipă mai târziu, se putu zări din nou, cu contratenorul ei şovăielnic care-şi urla osanalele închinate prim-ministrului nou formatului regat unit.

Procesiunea se târa mai departe, iar acum, dinspre partea dreaptă de data aceasta, farurile primei maşini blindate luminară chipul iluminării, zâmbind cu seninătate. Preţ de o clipă numai, apoi raza se mişcă mai departe. Şi iată-l pe Tathagata pentru a doua oară, a treia, a patra, a cincea. Trecu şi ultima maşină. Trecută cu vederea în întuneric, realitatea iluminării rămânea pe loc. Odată diminuat duduitul motoarelor, retorica piţigăiată se transformă într-un murmur nearticulat şi, pe măsură ce zgomotele inoportune se stingeau, broaştele ieşiră din nou, ieşiră şi insectele şi, vociferând fără întrerupere, ieşiră şi păsările minah.

— *Karuna. Karuna*. Şi, cu un semiton mai jos : Atenţiune.

Table of Contents

1
2

3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15